

Giredi 1

KOTARA 2

XITSONGA

RIRIMI

RA LE KAYA

**Nkunguhato
wa Dyondzo**

KU TIPALUXA/MAENDLELO YO HLELA

Eka vatirhikulorhi,

Ma amukeriwa eka Nongonoko wa NECT Ririmi ra le Kaya!

Mi ta xiyisisa leswaku switirhisiwa swa NECT Ririmi ra le Kaya swa Kotara 2 swi tumbuluxiwile hi xinkadyana lexitsongo swinene. Hi xivangelo lexi, ha amukela leswaku ku hlela loku yaka emahlweni na ku cincacinca swi nga ha va kona.

Hi nga tsakela leswaku na n'wina mi va na vun'wini wa switirhisiwa leswi, na ku tirhisana na xipanu xa hina ku endla mpfuxeto nkarhi na nkarhi na ku antswisa vuhundzuluxi. Loko mi kuma swihoxo, mi komberiwa ku landzelela maendlelo lawa ku vika:

- 1 Rhumela email eka adirese leyi faneleke:
xitsonga@homelanguage.co.za
tshivenda@homelanguage.co.za
sepedi@homelanguage.co.za
siswati@homelanguage.co.za
isizulu@homelanguage.co.za
isindebele@homelanguage.co.za
isixhosa@homelanguage.co.za
sesotho@homelanguage.co.za
setswana@homelanguage.co.za
afrikaans@homelanguage.co.za
english@homelanguage.co.za
- 2 Eka ntila wa nhlokomhaka, tsala tsalwa leri yelanaka. Xikombiso: GIREDI YA 3 KOTARA YA 1 NKUNGUHATO WA DYONDZO MAPAPILA YA 45–47
- 3 Eka miri wa imeyili, longoloxa ku cinca loku fanelaka ku endliwa. Kumbe, ndlela yin'wana, endla ku cinca ebukwini kutani u sikena kumbe u teka xifaniso xa papila ra kona, kutani u swi khomanisa kutani u rhumela hi imeyili.
- 4 Loko u ri na mhaka leyikulu ya ririmi leyi u lavaka ku hi lemukisa, hi kombela u kombisa hi ku swi tsala eka ntila wa nhlokomhaka. Xikombiso: VUMBHONI BYA RIRIN'WANA RA MUGANGA
- 5 Kutani, eka miri wa imeyili, U komberiwa ku hlamusela mhaka.
- 6 Mi komberiwa ku rhumela ti-imeyili hinkwato ti ri na vito, xiyimo na nomboro ya riqingho ra n'wina, leswaku hi ta kota ku tihlanganisa na n'wina loko swi fanela ku va na nkanerisano na n'wina.
- 7 **Hi khensa ku hoxa xandla hi ku engetela ntokoto wa n'wina eka phurogiremu leyi. Hi lava ku tiyisisa leswaku vuhundzuluxi bya kahle, lebyi lulameke eka ririmi rin'wana na rin'wana byi andlariwile eka matsalwa hinkwawo.**

Leswi nga endzeni

Tinotsi ta Maendlelo	v
Maendlelo Xidzi	xiii
Vhiki 1 Nkongomelo: Vanghana	1
Musumbhunuku	3
Ravumbirhi	7
Ravunharhu	12
Ravumune	18
Ravuntlhanu	22
Vhiki 2 Nkongomelo: Vanghana	27
Musumbhunuku	29
Ravumbirhi	34
Ravunharhu	39
Ravumune	45
Ravuntlhanu	49
Vhiki 3 Nkongomelo: Ku byala swilo	53
Musumbhunuku	55
Ravumbirhi	59
Ravunharhu	63
Ravumune	69
Ravuntlhanu	73
Vhiki 4 Nkongomelo: Ku byala swilo	77
Musumbhunuku	79
Ravumbirhi	84
Ravunharhu	89
Ravumune	95
Ravuntlhanu	99
Vhiki 5 Nkongomelo: Swiharhi	103
Musumbhunuku	105
Ravumbirhi	109
Ravunharhu	114
Ravumune	119
Ravuntlhanu	123

Vhiki 6 Nkongomelo: Swiharhi	127
Musumbhunuku	129
Ravumbirhi	133
Ravunharhu	139
Ravumune	145
Ravuntlhanu	150
Vhiki 7 Nkongomelo: Mintlangu	155
Musumbhunuku	157
Ravumbirhi	161
Ravunharhu	166
Ravumune	171
Ravuntlhanu	175
Vhiki 8 Nkongomelo: Mintlangu	179
Musumbhunuku	181
Ravumbirhi	185
Ravunharhu	190
Ravumune	196
Ravuntlhanu	200
Vhiki 9 Nkongomelo: ... swinharhu	205
Musumbhunuku	207
Ravumbirhi	212
Ravunharhu	217
Ravumune	222
Ravuntlhanu	226
Vhiki 10 Nkongomelo: ... swinharhu	231
Musumbhunuku	233
Ravumbirhi	238
Ravunharhu	243
Ravumune	248
Ravuntlhanu	253

Tinotsi ta Maendlelo

Mimbuyelo ya dyondzo

Kotara leyi, vadyondzi va wena va fanela ku fikelela mimbuyelo leyi:

KU YINGISELA NA KU VULAVULA

- 1 Vadyondzi va fanele va kota ku vula kumbe ku yimbelela 4 wa swinsin'wana kumbe tinsimu tintshwa.
- 2 Vadyondzi va fanele va kota ku va na xiave eka nkanerisano wa tilasi ku avela hi vutivi bya masungulo.
- 3 Vadyondzi va fanele va kota ku kanerisana hi xitori xo hlaya swin'we, va tirhisa rimba ra nkanerisano tanihi xiletelo.
- 4 Vadyondzi va fanele va kota ku endla switori swa vona vini eka nghingiriko wa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 5 Vadyondzi va fanele va kota ku vulavula hi leswi va swi tsaleke.
- 6 Vadyondzi va fanela ku twisisa na ku kota ku tirhisa ntivomarito lowu landzelaka:

xihlawulekisi	nyuma	vunghana	phijekile	dyoha	dyoherile
vunene	mona	rivalela	a swi tolovele- kanga	mhunti	phivha
ku dya	xivundza	ntlawa	Swo fana/ leswi talaka ku humelela	Swo ham- bana/ leswi nga talangiki ku humelela	Ku nga tshembi mahlo ya un'wana
byala	misava	mbewu	sila	baka	koroni
lo loha	ku tirha hi matimba	hluka	ximilana	swo aka miri	byala
simeka	swa dyeka	mihandzu	miroho	hanya	timitsu
ehansi ka misava	mhelembe	swi nga le khombyeni	mudlayi	hlola	sirhelela
humelela	swi nga riki enawini	gome	horisa	llama	voya/ wulu
makolo	hanana	xikholwak- holwa	matiko ya tintshava	nkova	ndhawu
nxavo lowuku- lu	kahle	xo biha	titoloveta	mulandzeri	xitirho
khapu	nghwazi	vunghwazi	navela	nghwazi	kaputeni
sekwa	nawu	nhlengeleta	paka	khokholo	wisa
mathini	nkutlunyo	phikizana	ku lulamela	aka	switirhisiwa
tiyile	switina	ridaka	hlayiseka	caca	sirhelela

orangutan/ timfenhe	buludoza	onha	ndhawu	khwanyala	basisa
vuhlayiselo	mpfumawulo	lava			

NDZEMUKO WA MIMPFUMAWULO NA MIMPFUMAWULO

- 1 Vadyondzi va fanele va kota ku tiva mimpfumawulo hi ku yi vula.
- 2 Vadyondzi va fanele va kota ku lemuka mimpfumawulo leyi landzelaka hi ku olova.
- 3 Vadyondzi va fanele va kota ku twanansa na ku hambanisa mimpfumawulo leyi landzelaka:

g	s	f	t	p	r
j	y	k	z	q	v
w	x	ng	dz	ch	mb

Vadyondzi va fanele va kota ku ava marito lama landzelaka hi swiphemu:

gula	gede	guga	gama	gada	gidi
sila	siku	sele	sola	sula	salani
fuma	fana	fika	fuku	fumisa	fumile
tala	tele	tima	tolo	titimela	tatana
pani	pona	pume	pima	peta	penisele
raha	rila	rima	roko	ririmi	jamu
jasi	jesi	jeke	jomela	jitama	yima
yena	yona	yimeka	yunifomo	kamu	koma
kula	koka	kasa	zipa	zipi	zivuko
qulu	quva	qaka	vana	vito	veka
vevuka	valala	vavisa	wena	wina	wanuna
wisa	wulu	xikolo	xisibi	xisiwana	xiporo
xitimela	xixika	ngoti	nguva	ngati	nguvu
nguluve	ngalava	dzovo	dzana	dzima	dziva
dzonga	dzivamisoko	chovo	chava	chiva	chucha
chela	chizi	mbilu	mbaha	mbanga	mbangu
mbita	mbuti				

KU HLAYA

Vadyondzi va fanele va kota ku hundzuluxa marito lama landzelaka:

gula	gede	guga	gama	gada	gidi
sila	siku	sele	sola	sula	salani
fuma	fana	fika	fuku	fumisa	fumile
tala	tele	tima	tolo	titimela	tatana
pani	pona	pume	pima	peta	penisele
raha	rila	rima	roko	ririmi	jamu
jasi	jesi	jeke	jomela	jitama	yima
yena	yona	yimeka	yunifomo	kamu	koma
kula	koka	kasa	zipa	zipi	zivuko
qulu	quva	qaka	vana	vito	veka
vevuka	valala	vavisa	wena	wina	wanuna
wisa	wulu	xikolo	xisibi	xisiwana	xiporo
xitimela	xixika	ngoti	nguva	ngati	nguvu
nguluve	ngalava	dzovo	dzana	dzima	dziva
dzonga	dzivamisoko	chovo	chava	chiva	chucha
chela	chizi	mbilu	mbaha	mbanga	mbangu
mbita	mbuti				

Vadyondzi va fanele va kota ku hlaya marito lama landzelaka hi ku ma vona:

u	nga	hleki	vanghana	vanhana	va
kahle	ndzi	byala	mbewu	hi	fanele
ku	sirhelela	swiharhi	tluvutsa	wulu	yi va
harani	a	tlangeni	mintlangu	ku	aka
tiyindlu	to tiya	fanele	hlawula	hi vutlhari	ndzi
ta	xiya-xiya	timbewu			

Vadyondzi va fanele va kota ku hlaya na ku hlenganisa xitshuriwa tanihi xikombiso lexi landzelaka:

n/a

NTWISISO

- 1 Vadyondzi va fanele va kota ku endla minkumbetelo hi xitshuriwa hi ku hlaya swifaniso.
- 2 Vadyondzi va fanele va kota ku tsundzuka vuxokoxoko hi xitshuriwa.

- 3 Vadyondzi va fanele va kota ku rungula hi xitshuriwa.
- 4 Vadyondzi va fanele va kota ku landzelerisa swiendleko eka xitshuriwa.
- 5 Vadyondzi va fanele va sungula ku twisisa leswaku swi vula yini ku va na xifaniso xa miehleketo, ku hlanganisa, ku kumbetela na ku tivutisa hi xitshuriwa.
- 6 Vadyondzi va fanele va kota ku anakanya xitshuriwa hi ku tirhisa rimba ra nkanerisano.
- 7 Vadyondzi va fanele va kota ku hlamula swivutiso swa ntwisiso leswi tsariweke swa xitshuriwa.

KU TSALA

- 1 Vadyondzi va fanele va kota ku dirowa xifaniso lexi hundzisaka nhlamuselo.
- 2 Vadyondzi va fanele va kota ku engetela lebulu yin'we kumbe timbirhi eka leswi va swi diroweke.
- 3 Vadyondzi va fanele va kota ku tsala x wa tindzimana hi ku tirhisa rimba ra matsalelo kumbe kungu.

KU HLAYA HI NTLAWA LOKU LETERIWAKA

- 1 Vadyondzi va fanele va kota ku hlayela ehenhla ku suka eka tibuku ta vona to hlaya leti ringanisiweke eka ntlawa wa lava va swi kotaka na mudyondzisi.
- 2 Vadyondzi va fanele va kota ku tirhisa vutivi bya mimpfumawulo, vuthala bya mbangu na ku lemuka marito ya ntolovelo loko va ri eku hlayeni.
- 3 Vadyondzi va fanele va sungula ku tikambela hi voxe ku tsundzuka marito na matwisiselo.

Switirho na switirhisiwa leswi Nyikiwaka

Tekelani enhlokweni leswaku hinkwaswo switirhisiwa leswi nyikiwaka i swa xikolo. Switirhisiwa swi ta humesiwa kan'we ntsena, kutani swi fanele swi rhekhodiwa na ku hlayisiwa.

Eka Kotara 1 vadyondzisi va nyikiwa switirhisiwa leswi landzelaka:

1 Tibodo to hlovohatiwa ta nkombiso xa 4

Tirhisa tibodo leti ku endla rimba ra mintirho ya wena ya vhiki. Vhiki rin'wana na rin'wana, endla nkombiso wa: mpfumawulo na marito ya wena; marito lama tirhisiwaka ngopfu; nkongomelo wa marito ya ntvomarito; mimpfapfarhuto/swifaniso; na rimba ra matsalelo.

2 Chati/tichati ta Ntivontsalo

Endla nkombiso wa tichati leti emahlweni ka tlilasi, leswaku vadyondzi va ti vona kahle. Vadyondzisi va Giredi 1 na 2 va ta nyikiwa tichati ta matsalelo ya Nkandziyiso

wa Ntivontsalo. Vadyondzisi va Giredi 2 na 3 va ta nyikiwa tichati ta Ntivontsalo ta matsalelo ya Nkandziyiso na ta matsalelo yo Koka.

3 Kotara 1: Nkunguhato wa dyondzo

Tirhisa nkunguhato lowu wa dyondzo ku vona leswi faneleke ku dyondzisiwa siku na siku. Maendlelo hi vuenti ma ku byela leswi u faneleke ku dyondzisisa xiswona dyondzo yin'wana na yin'wana. Mavhiki mambirhi lawa yo sungula eka Kotara 1, u ta landzelela nongonoko wa ndzetelo.

4 Kotara 1: Xiletelo xo Landzelerisa ntirho

Tirhisa tsalwa leri ku hetisa Nkunguhato wa Dyondzo wa Lembe na Lembe na Nkunguhato wa Kotara ya wena. Gwajula na ku tsala masiku eka dyondzo yin'wana na yin'wana na le ka nghingiriko wa mahlelelo loko u ri karhi u endla. Tikambisise eka madyondziselo ya wena.

5 Kotara 1: Buku Leyikulu

Tirhisa buku leyikulu ya switori loko ku ri nkarhi wa tidyondzo to Hlaya Swin'we. Ku na nhungu wa switori hi kotara – xitori xin'we hi vhiki rin'wana na rin'wana.

6 Kotara 1: Phakete ra switirhisiwa

Phakete ra switirhisiwa ri katsa minchumu leyi landzelaka:

- **Maphepha ya swikombakomba ya Marito** ya nyikiwela nkongomelo wa ntivomarito; marito lama tirhisiwaka ngopfu; mimpfumawulo na marito. Tsemelela u veka hi nxaxamelo lowu faneleke. Tirhisa maphephe ya swikombakomba ya marito na tibodo ta nkombiso.
- **Mimpfapfarhuto ya nkongomelo wa ntivomarito** ya nyikiwile laha swi faneleke. Tsemelela u veka hi nongonoko lowu faneleke. Tirhisa maphepha ya swikombakomba leswi swa marito na tibodo ta nkombiso.
- **Maphepha ya Vutshila byo hlamusela xitori** ya nyikiwile eka nkongomelo wun'wana na wun'wana. Lowu i nongonoko wa 3 kumbe 4 wa swifaniso leswi hlamuselaka xitori. Ku na 10 wa minkandziyiso hi phepha rin'wana na rin'wana – rin'we hi ntlawa lowutsongo. Endla minkandziyiso yo tatisa loko swi laveka.
- **Maphepha yo Rhekhoda Mahlelelo** ya nyikiwile ku rhekhoda mbuyelo na swibumabumelo swa kotara.

7 Kotara 1: Maphepha yo Hlaya 8

Ku nyikiwile nhungu wa maphepha yo hlaya hi kotara – rin'we hi vhiki rin'wana na rin'wana kusukela eka vhiki ra vu3 ku fikela eka vhiki ra vu4. Tirhisa maphepha lawa na tllasi hinkwayo hi nkarhi wo hlaya hi ntlawa lowu leteriwaka. Ku na 20 wa minkandziyiso hi phepha rin'we ro Hlaya. Endla minkandziyiso yo tatisa loko swi laveka.

Endlelo ra Ntolovelo hi Vhiki na Vhiki: 7 wa tiawara

- 1 Nongonoko wa madyondzelo wu landzelela endlelo ro fana ra ntolovelo vhiki rin'wana na rin'wana.
- 2 Leswi swi olovisela vadyondzisi na vadyondzi ku swi landzelela.

- 3 Vadyondzi va nga tilulamisela nghingiriko lowu landzelaka loko va tiva ntolovelu lowu.
- 4 Endlelo ra ntolovelu ri huma eka nkarhi wa mpimohansi wa Ririmi ra le Kaya eka XIPHOKHAMA: 7 wa tiawara hi vhiki.
- 5 Ntolovelu lowu wu endliwe leswaku wu tirha tanihi xiphemu xa nongonoko wa tindzimibirhi ku katsa na nongonoko wa madyondzelo ya PSRIP EFAL.
- 6 U komberiswa ku endla nkombiso wa/damarheta ntolovelu lowu etlilasini ya wena na ku ringeta ku wu dyondza hi mbilu!

MUSUMBHU-NUKU		RAVUMBIRHI		RAVUNHARHU		RAVUMUNE		RAVUNTL-HANU	
Migingiriko ya swanomo	15			Migingiriko ya swanomo	15			Migingiriko ya swanomo	15
		Mimpfumawulo	15	Mimpfumawulo	15	Mimpfumawulo	15		
Ntivontsalo	15	Ntivontsalo	15	Ntivontsalo	15				
Ku hlaya hi ntlawa	15	Ku hlaya hi ntlawa	15			Ku hlaya hi ntlawa	15	Ku hlaya hi ntlawa	15
Ku tsala	30			Ku tsala	30				
Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30	Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30	Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30	Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30	Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30
1.45		1.15		1.45		1.00		1.15	

Malulamiso hi vhiki na vhiki

Swi na nkoka swinene ku tsundzuka leswaku nongonoko wa Ririmi ra le Kaya wu hungutile xilaveko xo KUNGUHATA hi vadyondzisi, kambe ku TILULAMISELA swa ha laveka! Ndzhenga wun'we kan'we hi vhiki, hlanganani na vatirhikuloni (hinkwavo vadyondzisi va Xiyimo xa Masungulo), kutani mi tilulamisela swin'we.

Loko u ri karhi u tilulamisa, tsundzuka ku:

- 1 Hlaya nkunguhato wa dyondzo wa vhiki rero.
- 2 Tiyisisa leswaku u tiva na ku twisisa maendlelo/madyondziselo lawa ma faneleke ku tirhisiwa. Loko swi nga ri tano, yana eka xiyenge lexi tsariweke 'Maendlelo hi Vuenti' ku endla mpfluxeto hi laha swi faneleke ha kona.
- 3 Lexi landzelaka, langutisa makhadi ya swikombakomba na mimpfapfarhuto kumbe swifaniso leswi lavekaka eka nkongomelo wa ntivomarito, marito lama tirhisiwaka ngopfu, mimpfumawulo na rimba ra matsalelo. Lulamisa makhadi ya swikombakomba na mimpfapfarhuto hi ndlela leyi landzelaka:
 - a Tsemelela makhadi ya swikombakomba kumbe mimpfapfarhuto.
 - b Ringeta ku swi damarheta eka bokisi ro tiyela kumbe phepha.

- c Loko swi koteka, lamineta kumbe u khavhara hi pulasitiki.
 - d Veka makhadi ya swikombakomba swa dyondzo eka mvhilopho, kumbe u swi boha hi rhekere.
- 4 Hlengeta swin'wana switirhisiwa leswi u nga swi lavaka, ku katsa swifaniso kumbe minchumu leyi khomekaka.
 - 5 Languta leswaku Buku Leyikulu yi tshamisekile.
 - 6 Hlaya migingiriko ya le ka Buku yo tirhela ya DBE leyi u faneleke ku yi hetisa.
 - 7 Titolovete ku endla tidyondzo ta ku tsala.
 - 8 Tiyisisa leswaku xiletelo xa wena xo Landzelerisa xi fambisana – na – masiku ku suka eka vhiki leri hundzeke na ku tikambisisa ku ya emahlweni ka wena.

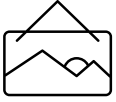
Minkongomelo na nkarhi lowu kongomisiweke eka ku Hlaya

NOMBORO YA VHIKI	NKONGOMELO	XITSHURIWA XO HLAYA SWIN'WE	PHEPEHE RA KU HLAYA
1	Vanghana	Vanghana va 'A'	1
2	Vanghana	Homu na Phivha	2
3	Ku byala swilo	Xihukwana xo tshwuka	3
4	Ku byala swilo	Khwezi a kuma xivungu	4
5	Swiharhi	Mamba ya ntima ya Munene	5
6	Swiharhi	Hikokwalaho ka yini llama yi tshama ehenhla	6
7	Mintlangu	Siphelo u hlangana na nghwazi ya yena	7
8	Mintlangu	A hi tlangi Bhathi	8
9	... swinharhu	Swingulubyana swinharhu	9
10	... swinharhu	Swimfenhana swinharhu	10

Kotara 1: Nongonoko wa Mahlelelo

Nongonoko wa Makambelelo wu endliwile hi ku ya hi mpfumelelo wa *Abridged Section 4* ya XIPHOKHAMA. Leswi swi nga kumeka endzhaku ka Xiletelo xo Landzelerisa ntirho xa kotara yin'wana na yin'wana.

Minkombiso etlilasini

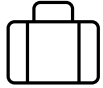
TIBODO TA NKOMBISO

- 1 Tanihi xiphemu xa nongonoko lowu, u ta nyikiwa mune wa tibodo ta nkombiso ta mihlovo yo hambanahambana letikulu.
- 2 Bodo yin'wana na yin'wana yo hlovohatiwa yi ta tirhisiwa ku kombisa ntlawa wo hambana wa marito ya vhiki.
- 3 Tirhisa tibodo leti hi mukhuva lowu:
 - a **Bodo ya rihlaza** – nkombiso wa nkongomelo wa marito wa ntivomarito na mimpfapfarhuto ya vhiki.
 - b **Bodo ya wasi** – nkombiso wa marito lama tirhisiwaka ngopfu vhiki rero.
 - c **Bodo ya xitshopana** – nkombiso wa mpfumawulo na marito ya vhiki.
 - d **Bodo ya pinki** – nkombiso wa rimba ra matsalelo ya vhiki.
- 4 Marito lama ma fanele ku cincywa vhiki rin'wana na rin'wana.
- 5 U komberiwa leswaku u nga tshiki nkongomelo wa ntivomarito na mimpfapfarhuto ya lembe hinkwaro. Minkombiso yi fanele yi va leyi nga na vuxaka na nkongomelo lowu u wu endlaka. Loko tlilasi hinkwayo yi tele hi marito na mimpfapfarhuto a yi tiyiseleki, naswona vadyondzi a va nge he ma lemuki marito lawa.
- 6 Loko u susile marito na mimpfapfarhuto, veka kahle efayilini.
- 7 Hlayisa kahle marito lawa leswaku u ta kota ku ma tirhisa lembe leri landzelaka.

TAFULA RA NKONGOMELO

- 1 Ringeta ku tumbuluxa tafula ra nkongomelo etlilasini ya wena.
- 2 Tirhisa ndhawu leyi ku endla nkombiso wa swifaniso na minchumu yo khomeka leyi yelanaka na nkongomelo.
- 3 Lebula minchumu leyi, leswaku vadyondzi va ta kota ku dyondza ntivomarito lowu.

Maendlelo Xidzi

Malawulelo ya tlilasi

Man'wana ya maqhinga ya nkoka ya malawulelo/mafambiselo ya tlilasi ya katsiwile tanihi 'maendlelo hi vuenti'. Lawa hi wona maqhinga lama tirhisiweke minkarhi hinkwayo laha ka nongonoko lowu, kutani swi na nkoka ku ma landzelela.

Xikongomelo: ku antswisa nkarhi – eka – ntirho, matikhomelo na ntirhisano exikarhi ka vadyondzi. Ku hunguta ku kavanyeteka ka tidyondzo. Ku tivisa xiphemu xa ntlangu ku dyondza.

MATSHAMELO NA MINTLAWA LEYITSONGO

- 1 Swi na nkoka swinene ku ti nyika nkarhi na ku xiyisisa hi vukheta leswi vadyondzi u va tshamisisaka xiswona etlilasini.
- 2 Loko u ri karhi u endla leswi, swi na nkoka ku tekela leswi enhlokweni:
 - a **Tshamisisa vadyondzi hi vuswikoti byo hambana-hambana** – a wu lavi vadyondzi lava tikeriwaka ku tshama swin'we, na lava nga na vuswikoti swinene va tshama swin'we. Hlanganisa vadyondzi leswaku tlilasi hinkwayo yi va ndhawu ya vadyondzi va vuswikoti byo hambanahambana.
 - b **Tshamisisa vadyondzi hi vukheta ku papalata kwetlembetano na huwa.** U nga tshamisisi vadyondzi lava karhatanaka swin'we. U nga tshamisisi vadyondzi lava nga miyeriki ku vulavula swin'we. Papalata swiphiqu hi ku hambanisa vadyondzi lavo tano.
- 3 Eka nongonoko wa madyondzelo, ku na migingiriko yi nga ri yingani leyi lavaka leswaku vadyondzi va tirha hi mintlawu leyitsongo.
- 4 Mintlawu leyi yi fanele ku va ya 3–4 wa vadyondzi, lava tshameke swin'we ekusuhi. Endla leswi, leswaku loko u byela vadyondzi ku tirha hi 'mintlawu ya vona leyitsongo' va swi endla hi xihatla na hi ku olova, va nga rhendzeleki ngopfu.
- 5 Loko vadyondzi va tshame hi mintlawu, ndlela yo olova yo vumba mintlawu leyitsongo i ku va vadyondzi vambirhi eka ntila wa le mahlweni va hundzuluka va languta vadyondzi vambirhi lava nga le ndzhaku ka vona eka ntila wa vumbirhi. Va nga vumba ntlawu wa mune hi xihatla na hi ku olova.
- 6 U nga tshikeli leswi emavokweni ya vadyondzi. Teka xiboho xa leswi u nga ta vumbisa xiswona mintlawu leyitsongo etlilasini ya wena, kutani u va toloveta leswi va nga ta yisa xiswona eka mintlawu leyi hi xihatla va miyerile.
- 7 Loko u vona leswaku mavumbelo lawa ya ntlawu a ma tirhi, cinca maendlelo hi ntlawu – u nga sindzisi/boheleli vadyondzi ku tirha swin'we.

MALAWULELO YA MINKANERISANO YA NTLAWA

- 1** Eka nongonoko wa madyondzelo, ku na migingiriko yi nga ri yingani leyi lavaka vadyondzi ku khoma minkanerisano hi ntlawa.
- 2** Toloveta vadyondzi ku endla hi ndlela leyi landzelaka:
 - a** Xosungula, vadyondzi va fanele ku va eka mintlawwa ya vona leyitsongo.
 - b** Leswi landzelaka, vadyondzi va fanele va tekela enhlokweni swivutiso swa nkanerisano kumbe rimba.
 - c** Kutani, mudyondzi un'wana na un'wana u fanele a kuma nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana, naswona:
 - Mudyondzi 1 u fanele ku hlamula Xivutiso 1
 - Mudyondzi 2 u fanele ku hlamula Xivutiso 1
 - Mudyondzi 3 u fanele ku hlamula Xivutiso 1
 - Mudyondzi 4 u fanele ku hlamula Xivutiso 1
 - Mudyondzi 1 u fanele ku hlamula Xivutiso 2
 - Mudyondzi 2 u fanele ku hlamula Xivutiso 2
 - Mudyondzi 3 u fanele ku hlamula Xivutiso 2
 - Mudyondzi 4 u fanele ku hlamula Xivutiso 2
 - Swi fambisa xisweswo
- 3** Ku nga va mavonelo ya kahle ku tirhisa 'nhonga leyi khavisiweke/ribye/xa nchumu' ku lawula leswi.
 - a** Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana xa nchumu ku fana na nhonga leyi khavisiweke kumbe ribye.
 - b** Munhu loyi a khomaka xa nchumu lexi hi yena a vulavulaka, lavan'wana hinkwavo entlaweni va yingisela.
 - c** Loko mudyondzi wosungula a vulavurile, yena u fanele ku hundzisela xanchumu xa kona eka mudyondzi loyi a landzelaka, swi fambisa sweswo.
- 4** Loko ntlawa wu fanele ku ya nyika mbuyelo, naswona hinkwavo va hlamurile, ntlawa wu nga hlawula tinhlamulo to antswa swinene ta xivutiso xin'wana na xin'wana.

MIGINGIRIKO YO NCICA MAHLAYELO

- 1** Hi minkarhi hinkwayo ya tidyondzo ta ku Hlaya hi Ntlawa loku leteriwa, vadyondzisi va fanele ku tirha na mintlawwa yimbirhi.
- 2** Exikarhi ka mintlawwa leyimbirhi, swi na nkoka ku teka 'xinkadyana xo gingirika' u nga si va tshamisisa ku va va endla nghingiriko wa ku Hlaya eka khadi leri landzelaka.
- 3** Endla hi ndlela leyi landzelaka:
 - a** Loko u hetile ku tirha na vona, tlherisela Ntlawa wa 1 ematafuleni ya vona.
 - b** Kombela tlilasi ku ku nyika ndleve.
 - c** Endla Nghingiriko wo Cinca Mahlayelo na tlilasi hinkwayo.
 - d** Tlherisela vadyondzi va ya tshama ehansi na Khadi ra ku Hlaya.
 - e** Va hlamusele hi nghingiriko lowu nga ta landzela eka Khadi ra ku Hlaya.

- f** Tsundzuxa vadyondzi leswaku va fanele va sungula va heta nghingiriko lowu va nga le ku wu endleni va nga si ya eka lowu landzelaka – va fanele ku tirha hi rivilo ra vona.
- g** Vitana Ntlawa wa 2 ku ta va ta tirha na wena.
- 4** Eka kotara ya 1, hi bumabumele leswaku u tirhisa Migingiriko leyi ya 4 ya ku Cinca Mahlayelo na vadyondzi:

Nghingiriko wa 1: Mudyondzisi u ri

- 1** Byela vadyondzi ku suka va yima.
- 2** Hlamusela leswaku va ta endla mifambafambo yo hambanahambana, ku fana na ku: khumba nhloko ya wena; hahisa khayiti; cinisa nhompfu ya wena; tlula kanharhu; na swin'wana na swin'wana.
- 3** Loko u sungula u ku 'mudyondzisi u ri' vadyondzi va fanele va encenyeta leswi va lerisiwaka swona.
- 4** Loko u nga vuli leswaku 'mudyondzisi u ri', vadyondzi va fanele ku yima va ku whii!
- 5** Loko mudyondzi o encenyeta loko u nga vulanga leswaku mudyondzisi u ri: 'mudyondzi yoloye u humile naswona u fanele ku tshama ehansi'.
- 6** Muhluri i mudyondzi wo hetelela loyi a salaka a yimile.

Nghingiriko wa 2: Ntlangu wo cina

- 1** Byela vadyondzi ku suka va yima.
- 2** Hlamusela leswaku u ta tlanga vuyimbeleri eka riqingho ra wena.
- 3** Loko vadyondzi va twa vuyimbeleri, va fanele ku cina.
- 4** Xikan'we kan'we loko u tima vuyimbeleri, vadyondzi va fanele ku 'oma'/tiya.
- 5** Pfulela u tima vuyimbeleri minkarhi yo hlayanyana, ku endlela leswaku vadyondzi va cina kutani va oma/tiya minkarhi yo hlayanyana!

Nghingiriko wa 3: Dzinginisa, dzinginisa, oma

- 1** Byela vadyondzi ku suka va yima.
- 2** Vula: dzinginisa, dzinginisa, dzinginisa, dzinginisa, dzinginisa, dzinginisa, oma!
- 3** Vadyondzi va fanele ku swi vula na wena naswona va fanele ku dzinginisa miri loko va ri karhi va ku 'dzinginisa'.
- 4** Loko va fika eka 'oma' va fanele va yima va nga tshukuvanyi naswona va miyerile!
- 5** Vuyeleda leswi minkarhi yo hlayanyana.

Nghingiriko wa 4: Xitulu xa mina na mina

- 1 Byela vadyondzi ku suka va yima ekusuhi na switulu swa vona. Ku fanele ku ri na ndhawu ematlhelo ka vona.
- 2 Nyika vadyondzi swiletelo leswi va nga ta swi landzela – va fanele va swi endla hi xihatla naswona va miyerile.
- 3 Swiletelo leswi hinkwaswo swi mayelana na xitulu naswona va titolovela ku tirhisa marito yo komba swiyimo.
- 4 Nyika swiletelo swo fana na ku:
 - yima endzhaku ka xitulu xa wena
 - tlakula xitulu xa wena
 - khandziya ehenhla ka xitulu xa wena
 - tlula hi le henhla ka xitulu xa wena
 - swin'wana na swin'wana

Migingiriko wa swanomo

Ekusunguleni ka dyondzo ya Ririmi ra le Kaya hi Musumbunuku, Ravunharhu na Ravuntlhanu u ta endla nghingiriko wa swanomo. Leyi i migingiriko ya ku vulavula na ku yingisela eka nongonoko lowo. Yi kunguhatiwe hi vukheta ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku vulavula va ri voxe.

Ku dyondzisa Nkongomelo wa Ntivomarito

Nkongomelo: Ku ndlandlamuxa matwisiselo, minongoti na ntivomarito ya xiakhademiki eka vadyondzi, ku endlela ku antwisa ku hlaya hi ntwisiso na ntivo. Ku antwisa na ku fuwisa vadyondzi hi vutivi bya ririmi leri faneleke ku tirha hi ku hetiseka eka Xiyimo xa le Xikarhi.

- 1 Dyondzisa vadyondzi marito yanharhu mantshwa eka nkongomelo wa ntivomarito.
- 2 Tirhisa maendlelo ya 'KEBV' ku dyondzisa ntivomarito/marito lamantshwa.
- 3 KEBV i nkomiso wa marito: Komba, Encenyeta, Byela na Vula
- 4 A hi minkarhi hinkwayo swi olovaka ku endla swiendlo swa mune eka rito ra nkongomelo wun'wana na wun'wana – endla leswi faneleke.
 - a K – kombetela eka xifaniso kumbe xilo xa ntiyiso, loko swi endleka.
 - b E – Encenyeta nkongomelo wa marito, loko swi endleka.
 - c B – Byela vadyondzi leswi rito ri vulaka swona. Nyika nhlamuselo yo olova ya rito.
 - d V – Vula rito eka xivulwa, kutani vadyondzi va hlaya hi le ndzhaku ka wena.
- 5 Endzhaku ka loko u dyondzisile ntivomarito ya nkongomelo wa vhiki rero, vekela marito eka bodo, xikan'we na xifaniso xa rito ra nkongomelo.
- 6 A hi vadyondzi hinkwavo lava nga tsundzukaka rito ra nkongomelo lowuntshwa xikan'wekan'we. U nga vileli hi swona, naswona u nga endli leswaku vadyondzi va vuyelela marito ko talatala.

- 7 Vadyondzi va ta hlanguana na ntivomarito lowuntshwa minkarhi yo tala exikarhi ka nkongomelo, kutani va ta nyikiwa nkarhi wo vumba ntivomarito wa vona lowu tiyisisiweke.

Risimu kumbe Swisin'wana.

Nkongomelo: Ku katsakanya vutivi lebyintshwa bya ntivomarito wa vadyondzi. Ku dyondza hi ku tlanga.

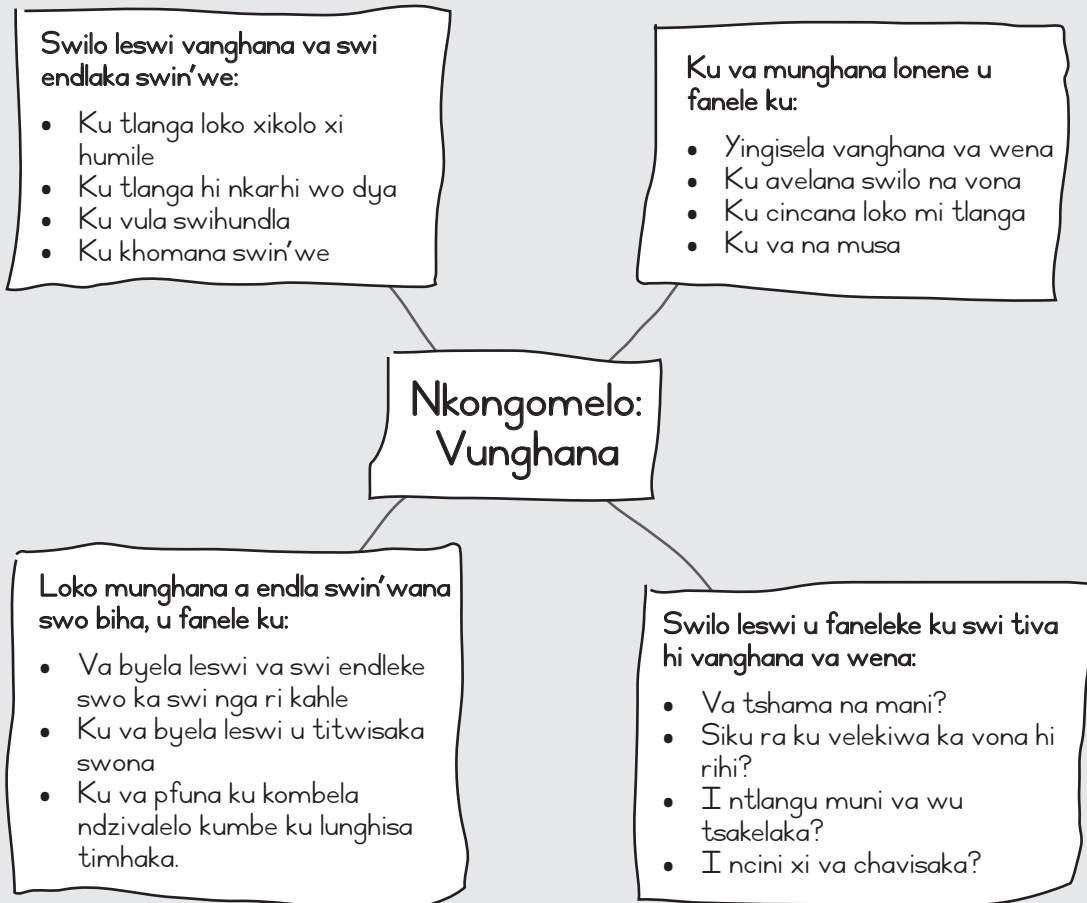
- 1 Risimu kumbe swisin'wana swo karhi leswi u nga ta swi endla na vadyondzi swi longoloxiwile eka nkunguhato wa dyondzontsongo.
- 2 Endzhaku ka nkarhi, vadyondzi va ta tiva tinsimu na swisin'wana leswi, kutani va swi yimbelela xikan'wekan'we.
- 3 Hambiswiritano, loko swi sungula ku dyondzisiwa, u fanele ku dyondzisa vadyondzi marito, swiendlo na noti, loko swi ri kona.
- 4 Dyondzisa vadyondzi risimu kumbe swisin'wana hi layini hi ndlela leyi:
 - a Yimbelela tilasi risimu hinkwaro kumbe u ri vulavula kunene.
 - b Nyika nhlamuselo ya rona eka vadyondzi loko swi fanela.
 - c Yimbelela kumbe u vula layini yo sungula, kutani u pfumelela vadyondzi ku vuyelela endzhaku ka wena.
 - d Yimbelela kumbe u vula layini ya vumbirhi, kutani u pfumelela vadyondzi ku vuyelela endzhaku ka wena.
 - e Yimbelela kumbe u vula tilayini to sungula timbirhi xikan'we, kutani u pfumelela vadyondzi ku vuyelela endzhaku ka wena.
 - f Yana emahlweni hi ndlela yaleyo ku fikela loko u va dyondzisa risimu hinkwaro kumbe swisin'wana.
- 5 Minkarhi hinkwayo ngenisa na swiendlo leswi faneleke swa risimu kumbe swisin'wana.
- 6 Pfumelela vadyondzi ku kombela ku yimbelela tinsimu leti va ti tsakelaka eku heteleleni ka siku – leyi i ndlela yo tsakisa ya ku tiyisa ririmi lerintshwa leri va nga ri dyondza.

Ku tivisa nkongomelo: Ndlela ya vutivi byo rhanga

Nkongomelo: ku kamba na ku kombisa vutivi byo rhanga bya vadyondzi bya nhlokomhaka, na ku aka eka leswi va swi tivaka hi mayelana na nhlokomhaka. Ku kombisa maveketelelo ya kahle ya vutivi hi ndlela ya xigirafiki hi ku tirhisa maqhinga ya mepe wa miehleketo.

- 1 Eka nghingiriko lowu, mudyondzisi u sungula hi ku endla mepe wa miehleketo hi ku hatlisa exitsalelweni.
- 2 Mudyondzisi u dirowa xirhendzevutana xi ri na vito ra nkongomelo exikarhi ka xitsalelo.
- 3 Tlhandlama, mudyondzisi u vutisa vadyondzi: Mi tiva yini hi nkongomelo lowu?

- 4 Mudyondzisi u tsala ehansi miehleketo ya vadyondzi ematlhelo ka mepe wa miehleketo. Mudyondzisi u fanele ku hlengeleta miehleketo yo fana, xikombiso, loko nkongomelo wu ri 'Vunghana' u nga va na mepe wa miehleketo lowu langutekaka ku fana na lowu:

- 5 Eka vhiki ra vumbirhi ra ndzhendzeleko, mudyondzisi u ta tirhisa mepe wa miehleketo ku pfuna vadyondzi ku pfluxeta na ku tianakanya eka leswi va nga swi dyondza eka vhiki ro sungula ra ndzhendzeleko.
- 6 Mudyondzisi u ta vutisa vadyondzi: Hi swihi leswintshwa na leswi tsakisaka leswi mi nga swi dyondza hi nkongomelo lowu ku fika sweswi?

Ku rungula xitori xo titumbuluxela Vhiki ra 1

Nkongomelo: Ku nyika vadyondzi nkarhi ku tirhisa ririmi lerintshwa leri tiyisiweke, na ku tirhisa vutivi bya vona hi nhlokomhaka na ku tumbuluxa xitori lexi twalaka. Ku aka vuswikoti bya ku longoloxa bya vadyondzi. Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku tirha swin'we na van'wana hi ndlela leyinene eka ntlawa lowuntsongo.

- 1 Ngingiriko lowu wu nyika vadyondzi nkarhi wa ku tirhisa miehleketo na vutumbuluxi, ntivomarito wa nkongomelo wa vona lowuntshwa na vuswikoti byo longoloxa ku tumbuluxa xitori xintshwa.

- 2 Byela vadyondzi ku ya eka mintlawwa ya vona.
- 3 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana phepha ro tumbuluxela ndzungulo wa xitori ku ya hi nkongomelo. U ta kuma leswi eka Switirhisiwa.
- 4 Maphepha lama yo tumbuluxela eka wona ya na 3–4 wa swifaniso leswi nga tirhisiwaka ku tumbuluxa xitori xo yelana na nkongomelo.
- 5 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 6 Nyika vadyondzi minete yin'we kumbe timbirhi ku ta na miehleketo ya vona.
- 7 Endzhaku ka swona vadyondzi va ta nyiketana hi ku nyika mavonelo ya vona ya xitori.
- 8 Famba u rhendzeleka u ri karhi u yingisela vadyondzi vo hambanahambana loko va hlamusela switori swa vona.
- 9 Hlengeleta maphepha lama a va tirhela eka wona u ma hlayisa kahle leswaku ya ta tirhisiwa eka vhiki leri landzelaka.
- 10 Khutaza vadyondzi ku hlayela un'wana xitori ekaya.

Ku rungula switori swo titumbuluxela Vhiki ra vu2

Nkongomelo: Ku nyika vadyondzi nkarhi ku tirhisa ririmi lerintshwa leri tiyisisiweke, na ku tirhisa vutivi bya vona hi nhlokomhaka na ku tumbuluxa xitori lexi twalaka. Ku aka vuswikoti bya ku longoloxa bya vadyondzi. Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku tirha swin'we na van'wana hi ndlela leyinene eka ntlawa lowuntsongo.

- 1 Byela vadyondzi ku ya eka mintlawwa ya vona.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana ntsariso wa ntumbuluxo wa nkongomelo.
- 3 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana phepha ro tumbuluxela ndzungulo wa xitori ku ya hi nkongomelo.
- 4 Tsundzuxa vadyondzi leswaku vhiki leri nga hundza, va endle switori swa vona vinyi hi ku ya hi swifaniso.
- 5 Vhiki leri, vadyondzi va fanele ku tirha hi ntlawa ku ehleketa hi xitori xa ntlawa.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va xa vutumbuluxi, kambe xi fambelana na swifaniso.
- 7 Byela tlilasi ku yingisela.
- 8 Kombela 1–2 wa mintlawwa yo hambanana ku hlayelana switori swa mintlawwa ya vona.
- 9 Khensa vadyondzi ku va va hlayelanile switori.

Ku kanela hi Xitshuriwa xo Hlaya Swin'we

Nkongomelo: Ku dyondzisa vadyondzi vuswikoti byo ehleketa hi vuenti na ku xopaxopa na vuswikoti byo katsakanya na ku va nyika nkarhi wa ku titoloveta na ku antswisa vuswikoti lebyi. Ku aka ku titssembha eka vadyondzi hi ku va nyika nkarhi wo tumbuluxa na ku humesela mavonelo ya vona, ku hlela, hlanganisa na xakahata. Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku tirha swin'we na van'wana hi ndlela leyinene entlaweni lowuntsongo.

- 1 Ku kana hi xitshuriwa xo hlaya swin'we swi endliwa hi Ravuntlhanu.
- 2 Sungula hi ku tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni.
- 3 Endzhaku ka swona, hlaya u tlhela u hlamusela rimba ra nkanerisano eka vadyondzi.
- 4 Vadyondzi va fanele ku twisisa leswaku a ku na ku ahluriwa ka tinhlamulo to pfuleka no pfaleka – ku hambana hi tinhlamulo na mavonelo swa amukeleka.
- 5 Eku heteleleni ka dyondzontsongo, byela tilasi ku yingisela.
- 6 Eka timinete to hetelela, kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku byelana tinhlamulo.
- 7 Khensa vadyondzi hi tinhlamulo na xiave lexi va nga va na xona.
- 8 Loko tinhlamulo ti nga ri tona kumbe ti fanele ku ndlandlamuxiwa, lulamisa kumbe u vutisa swivutiso swo tlhontha miehleketo.

Ndzemuko wa mimpfumawulo/Ntivontsalo

Giredi ya 1 na 2 (ku fikela nongonoko wa mimpfumawulo wu hetisiwa)

Eka nongonoko lowu ku na Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo na ntirho wa ntivontsalo.

Nkatsakanyo: Musumbhunuku

Nkongomelo: Ku tirhisa makambeleo ya nkamafundza ku kambela vadyondzi ndzemuko wa mimpfumawulo na ku tsundzuka mimpfumawulo na ntivontsalo lowu va dyondzeke. Ku lulamisa kumbe ku katsakanya vutivi bya mimpfumawulo na ntivontsalo hi ku tilulamisa Ku tirhisa nkambelo wo xiyaxiya hikwalaho ka xikongomelo xa makambelo ya mafundza.

- 1 Hi masiku ya Musumbhunuku hi nkarhi wa ntivontsalo, vadyondzi va titoloveta ku tirhisa tsalelo ro ka ri nga koki ku pfuxeta mimpfumawulo, mapeletwana na marito lama dyondziweke mavhikini lama nga hundza.
- 2 Kombela vadyondzi ku pfula tibuku ta switoloveto. Loko se va swi kota, va fanele ku tsala siku.
- 3 Endzhaku u va byela ku petsa phepha hi le xikarhi; na ku nombora ku suka eka 1–5 hi le layinini ya le makumu ka pheji na ku suka eka 6–10 hi le xikarhi ka pheji. (nhlayo ya mimpfumawulo; mapeletwana yi ta hambana ku ya hi dyondzo hi dyondzo)
- 4 Kombela vadyondzi ku tsala ehansi mpfumawulo, peletwana kumbe rito lo ku u ma vula – va fanele ku matsala etlhelo ka nomboro leyi nga yona. Loko va nga swikoti ku tsala mpfumawulo kumbe rito va fanele ku tsala xitlhenguso.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku i nghingiriko wo hatlisa ku vona loko va ha tsundzuka ku tsala mimpfumawulo, mapeletwana na marito lawa va nga ma dyondza.
- 6 Byela vadyondzi leswaku va le ku kambisiseni mimpfumawulo na ntivontsalo wa vona.
 - Va fanele ku vona loko va swi kota ku tsala mpfumawulo, peletwana na rito hi ndlela ya kahle.

- Va fanele ku tlhela va vona loko va tiva ku endla maletere hi ndlela ya kahle.
- 7 Vitanela mimpfumawulo, mapeletwana na marito eka nkunguhatontsongo wa dyondzo.
- 8 Kutani, u va lerisa ku teka penisele ya mihlovohlovo va lulamisa mintirho ya vona.
- 9 Tsala tinhlamulo leti lulameke exitsalelweni, vula mpfumawulo u ri kari u hlamusela maendlelo ya ku tsala
- 10 Byela vadyondzi leswaku loko va tsandzeka ku tsundzuka mpfumawulo kumbe ku tsala letere va fanele ku swi tirha exikarhi ka vhiki.
- 11 Hlengeta tibuku ta vadyondzi eku heleni ka siku kutani u tsala ehansi ku i vamani va lavaka ku pfuniwa.

Ku dyondza Mpfumawulo Wuntshwa na Marito: Ravumbirhi na Ravunharhu

Nkongomelo: Ku hlamusela hi ku hetiseka na ndlela ya ku hluvukisa ndzemukiso wa mimpfumawulo. Ku hlamusela hi ku hetiseka ku dyondzisa fonimi ya Ririmi ra le Kaya na mapeletwana eka vadyondzi; ku titoloveta ku vona na ku tirhisa fonimi na mapeletwana lama nga dyondziwa eka rito.

Ku dyondzisa mpfumawulo wuntshwa.

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusela ehenhla xikombakombani, xikombiso: /p/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela mpfumawulo x3
- 3 Kanela hi ku fana na ku hambana ka mpfumawulo wa/p/hi Ririmi ra le Kaya na hi Xinghezi.
- 4 Komba vadyondzi mpfumawulo wun'we eka fureme ra xialifabete
- 5 Kombela vadyondzi: Ku ehleketa hi marito lama tirhisaka mpfumawulo wa/p/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: poto, patu, pume, peni.

Tivisa marito mantshwa.

- 1 Vulela rito rin'wana na rin'wana ehenhla loko u komba vadyondzi marito lama nga eka xikombakombana yo fana na: tana, pana, bana, fana
- 2 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena loko u tshikelele mpfumawulo lowu hlawuriweke.
- 3 Damarheta swikombakomba swa marito eka bodo yo nkombisa wa mimpfumawulo.

Ku tsala maletere Mantshwa na Marito: Masiku ya Ravumbirhi na Ravunharhu

Nkongomelo: Ku ndlandlamuxa vuswikoti bya vadyondzi ku tsala hi ku hetiseka na ku tsala tigrarafeme leti yelana na tifoneme leti va nga ti dyondza hi nkholuko.

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku tsala hi ndlela ya ku tsala maletere hi ku kokela eka mimpfumawulo leyi dyondziweke.

- 2 Kombokisa ku tsala mimpfumawulo exitsalelweni – hlamusela maendlelo ya ku vumba maletere u ri kari u tsala
- 3 Byela vadyondzi lava tirhisaka voko ra ximatsi ku veka nhloko ya vona ehenhla ka desika.
- 4 Kutani yima u fularhela vadyondzi, kutani u yimisa voko ra wena ra xinene.
- 5 Byela vadyondzi lava tirhisaka voko ra xinene ku landzelela loko u tsala maletere emoyeni.
- 6 Vuyelela maendlelo lawa na vadyondzi va voko ra ximatsi.
- 7 Kutani byela vadyondzi ku tirha na nakulorhi ku tsala mimpfumawulo eminhlaneni hi tintiho ta vona.
- 8 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala mimpfumawulo emadesikini hi tintiho ta vona.
- 9 Hi ku gimeta, komba vadyondzi ro hetelela ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 10 Vadyondzi va fanele ku tsala mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 11 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo wuntshwa lowu dyondziweke eka marito man'wana na man'wana/swivulwa leswi tsariweke.

Ku hambanisa na Ku twananisa: Masiku ya Ravumune

Nkongomelo: Ku hlamusela hi ku hetisisa na ndlela ya ku ndlandlamuxa ndzemuko na vuswikoti bya ku twananisa na ku hambanisa tefonimi na mapeletwana lama dyondziweke hi vadyondzi hi ndlela ya ku hlaya na ku tsala va ri voxex. Ku engetela ndzemuko wa tefonimi hi kan'wekan'we.

Ndza endla...

- 1 Sungula hi rito ku suka hi nkunguhato wa dyondzontsongo hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: huma
- 3 Hambanisa rito hi swiphemu: /h/u/m/a/
- 4 Vula mpfumawulo wun'we wo sungula wa rito: /h/
- 5 Vula mpfumawulo wun'we wa vumbirhi wa rito: /u/
- 6 Vula mpfumawulo wun'we wa vunharhu wa rito/m/
- 7 Vula mpfumawulo wa vumune/hetelela wa rito./a/.
- 8 Tsala rito exitsalelweni: huma
- 9 Kombokisa ku kombetela na ku twananisa mimpfumawulo ku aka rito: /h/u/m/a/= huma
- 10 Kutani, vula peletwana ro sungula ra rito: /hu/.
- 11 Vula peletwana ra vumbirhi ra rito: /ma/
- 12 Vula peletwana ra vunharhu ra rito:
- 13 Kombokisa ku kombetela na ku twananisa mapeletwana ku aka rito: /hu/ma/= huma.
- 14 Vuyelela hi rito ra dyondzo ya Ravunharhu.

Ha endla...

- 1 Sungula hi rito ku suka eka nkunguhatontsongo wa dyondzo ya Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: Tana. Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wo sungula wa rito?/t/Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wa vumbirhi wa rito?/a/Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wa vunharhu wa rito?/n/
- 3 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wa vumune wa rito?/a/.
- 4 Vutisa vadyondzi ku hambanisa rito hi swiphemuphemu: /t/a/n/a/
- 5 Tsala rito exitsalelweni: Tana.
- 6 Lerisa vadyondzi ku twananisa mpfumawulo eka rito: /t/a/n/a/= tana
- 7 Vutisa vadyondzi: Hi rihi peletwana ro sungula ra rito?/ta/
- 8 Vutisa vadyondzi: Hi rihi peletwana ra vumbirhi ra rito?/na/. Byela vadyondzi ku twananisa mapeletwana ku aka rito?/ta/-/na/
- 9 Vuyelela maendlelo lawa hi rito ra nkunguhatontsongo wa dyondzo ya Ravunharhu

Ku kuma Rito: Masiku ya Ravuntlhanu

Nkongomelo: Ku nyika nkarhi vadyondzi ku katsakanya vutivi bya tefonimi leti va nga tidyondza. Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku titoloveta vuswikoti bya ku twananisa na ku hambanyisa ku aka marito. Ku engetela ndzemuko wa tefonimi hi kan'wekan'we.

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke na leyi nga dyondziwa hi Ravumbirhi na Ravunharhu.

hl-	u	ph	t
m	a	e	i
h	k	n	l

Kombisa

- 1 Tsundzuxa vadyondzi hi mimpfumawulo ya vhiki Ravumbirhi xikombiso: /hl/na/ph/.
- 2 Hluta mimpfumawulo na mimpfumawulo yo twanana hinkwayo exitsalelweni.
- 3 Hlamusela vadyondzi leswaku va ta nyikiwa timinete tinharhu ku aka marito yo tala va tirhisa mimpfumawulo leyi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi maendlelo ya ku tirhisa mpfumawulo lowu hlawuriweke/ hlu/phe/ka/.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga vumba rito va tirhisa mimpfumawulo yin'wana na yin'wana – a va fanelanga ku tirhisa/hl/kumbe/ph/
- 6 Kombisa vadyondzi ku vumba rito ro fana na: /hu/ma/
- 7 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga vumba marito va tirhisa mpfumawulo lowu nga hlawuriwa ku fana na hlupheka kumbe marito yo pfumala mpfumawulo lowu nga hlawuriwa ku fana na nkumba.

Vadyondzi va endla

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku na ku tsala nhlokomhaka: hl, ph
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete tinharhu ku kuma na ku aka marito lama va nga ma kotaka.
- 4 Ku pfumelela vadyondzi ku lulamisa ntirho wa vona. Komba vadyondzi ndlela ya ku aka marito lawa hlupheka, nkumba na man'wana, xikombiso: hlupheka, huma, mati, tana, phema, kama, hlula, phepha, hluka.

Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo/ Ntivontsalo

Giredi ya 2 na 3 (ku fikela loko nongonoko wa mimpfumawulo wu hetisiwa)

Eka nongonoko lowu ku na Ndzemuko wa Mimpfumawulo na Mimpfumawulo na ntirho wa Ntivontsalo

GIREDI 2 KOTARA YA 3-4

NTIVONTSALO

Ku cinca marito: Musumbhunuku

Nkongomelo: Ku lulamisa kumbe ku katsakanya vutivi bya mpfumawulo na ntivontsalo hi ku ti lulamisa. Ku ndlandlamuxa vuswikoti byo hlaya hi ku pfuna vadyondzi ku tshikelela na ku lemuka ku cinca ka marito kumbe swivulwa, leswi cincaka nhlamuselo ya marito kumbe swivulwa.

Xiyaxiya: Eku sunguleni, vadyondzi va fanele ku endla nghingiriko lowu va nga KOKELI. Xikan'wekan'we loko vadyondzi va tiva hi ku ringanela ku kokela, kombela vadyondzi hi ku va lerisa ku hetisisa nghingiriko wa ku kokela.

- 1 Hi masiku ya Musumbhunuku hi nkarhi wa ntivontsalo vadyondzi va titoloveta ku tirhisa tsalelo ro ka ri nga koki ku pfuxeta mimpfumawulo na marito lama dyondziweke mavhikini lama nga hundza.
- 2 Byela vadyondzi ku pfula tibuku to tsalela va tsala siku.
- 3 Endzhaku u va byela ku nomboro ku suka eka 1-5 hi le layinini ya le makumu ka pheji, va tlula layini exikarhi ka nomboro yin'wana na yin'wana.
- 4 Tsala xivulwa lexi nyikiweke eka nkunguhatontsongo wa dyondzo exitsalelweni kusuhi na nomboro 1, ku fana na:
 - 1 Ndzi lava buku.
- 5 Lerisa vadyondzi ku kopa xivulwa etibukwini ta vona.
- 6 Kutani, u lerisa vadyondzi ku tsala tidyondzo to hambana ta timofini. (hi Xinghezi kumbe Xibunu – rivitavito) ekusuhi na nomboro ku fana na:

- 2 U
- 3 Ni
- 4 Xi
- 5 Va
- 7 Lerisa vadyondzi ku tsarisisa xivulwa, va tirhisa tin'wana ta tinhlokomhaka ta timofini (Xinghezi na Xibunu – riviti)
- 8 Tsundzuxa vadyondzi leswaku lowu i nghingiriko wo hatlisa ku vona loko va ha tsundzuka ku tsala mimpfumawulo na marito lawa va nga ma dyondza.
- 9 Byela vadyondzi leswaku va le ku kambisisiweni mimpfumawulo na ntivontsalalo wa vona.
- 10 Eku heteleni ka dyondzo, tsala kahle swivulwa exitsalelweni, u vula mimpfumawulo na ku hlamusela matsalele ya ku kokela loko u ri karhi u tsala.
- 11 Kutani, vutisa vadyondzi ku kombetela eka tipatironi tin'wana na tin'wana va ti vonaka, ku fana na laha xivulwa xi cincaka.
- 12 Khwatihata patironi yin'wana na yin'wana, ku fana na:
 - Ndzi lava buku.
 - Mi lava buku.
 - Hi lava buku.
 - Va lava buku.
- 13 Kutani u va lerisa ku teka pensele ya mihlovohlovo va lulamisa mintirho ya vona.
- 14 Byela vadyondzi leswaku loko va tsandzeka ku tsundzuka mpfumawulo kumbe ku tsala hi ku kokela va fanele ku swi tirha exikarhi ka vhiki.
- 15 Hlengeta tibuku ta vadyondzi eku heleni ka siku kutani u tsala ehansi leswaku i va mani va lavaka ku pfuniwa. Van'wana va nga tsandziwa hi mimpfumawulo, kasi van'wana va nga tsandziwa hi ku tsala hi ku koka!

GIREDI 3 KOTARA YA 1-2

NTIVONTSALO

Vun'we na Vunyingi bya Marito: Musumbhunuku

Nkongomelo: Ku lulamisa kumbe ku katsakanya mpfumawulo na vutivi bya ntivontsalalo hi ku ti lulamisa. Ku ndlandlamuxa vuswikoti byo hlaya hi ku pfuna vadyondzi ku vona na ku langutela ku cinca ka tipatironi eka rito hi ku ya hi xilandzi xa riviti.

Xiyaxiya: Eku sunguleni, vadyondzi va fanale ku endla nghingiriko lowu hi ku tsala va nga koki. Xikan'wekan'we loko vadyondzi va tiva matsalele hi ku ringanela ya ku koka, va kombele hi ku va lerisa ku hetisa nghingiriko wa ku KOKA.

- 1 Hi masiku ya Musumbhunuku hi nkarhi wa ntivontsalalo vadyondzi va titoloveta ku tirhisa tsalelo ro koka ku pfluxeta marito lama dyondziweke mavhikini lama nga hundza.

- 2 Kombokela vadyondzi ku pfula tibuku ta switoloveto va tsala siku na nhlokomhaka.
Vun'we na Vunyingi bya marito.
- 3 Endzhaku u va byela ku tsala nomboro ku suka eka 1–5 hi le layinini ya le makumu ya pheji, tlula tilayini exikarhi ka tinomboro.
- 4 Tsundzuxa vadyondzi leswaku lowu i nghingiriko wo hatlisa ku vona loko va ha tsundzuka ku tsala mimpfumawulo na marito lawa va nga ma dyondza.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va le ku kambisiweni mimpfumawulo na ntivontsalo wa vona.
- 6 Vitanela marito ya vun'we eka nkunguhatontsongo wa dyondzo. Vadyondzi va fanele ku tsala marito lawa kusuhi na tinomboro, hi ndlela leyi.

Vun'we na Vunyingi bya Marito

- 1 ximanga
- 2 ricece
- 3 movha
- 4 n'wana
- 5 mufana
- 7 Kutani, u va lerisa ku tsala marito hi vunyingi.
- 8 Hi timinete to hetelela ta ntlhanu ta dyondzo, tsala kahle marito exitsalelweni, u vula mimpfumawulo na ku hlamusela matsalele ya ku koka loko u ri karhi u tsala.
- 9 Kutani, vutisa vadyondzi ku kombetela eka tipatironi leti va ti vonaka, ku fana na laha marito ma cincaka.
- 10 Khwatihata patironi leyi, ku fana na:

Vun'we na Vunyingi bya Marito

- 1 ximanga
swimanga
- 2 ricece
ticece
- 3 movha
mimovha
- 4 n'wana
vana
- 5 mufana
vafana
- 11 Kombokela vadyondzi ku ehleketa hi tipatironi leti loko va ri ku hlayeni kumbe ku tsaleni.
- 12 Lerisa vadyondzi ku teka tipensele ta mihlovohlovo va lulamisa mintirho ya vona.
- 13 Byela vadyondzi leswaku loko va tsandzeka ku tsundzuka mpfumawulo kumbe ku tsala letere hi ku koka, va fanele ku swi tirha exikarhi ka vhiki.
- 14 Hlengelela tibuku ta vadyondzi eku heleni ka siku kutani u tsala ehansi leswaku i vamani va lavaka ku pfuniwa. Van'wana va vadyondzi va nga tsandziwa hi mimpfumawulo, kasi van'wana va nga tsandziwa hi ku tsala hi ku koka!

GIREDI 3 KOTARA YA 3-4**NTIVONTSALO****Vun'we na Vunyingi: Musumbhunuku**

Nkongomelo: Ku lulamisa kumbe ku katsakanyo mpfumawulo na vutivi bya ntivontsalo hi ku ti lulamisa. Ku ndlandlamuxa vuswikoti byo hlaya hi ku pfuna vadyondzi ku vona na ku langutela ku cinca ka tipatironi eka rito hi ku ya hi xilandzi xa riviti.

Xiyaxiya: Eku sunguleni, vadyondzi va fanale ku endla nghingiriko lowu hi ku tsala va nga koki. Xikan'wekan'we va tiva matsalele yo koka, va kombeli hi ku va lerisa ku hetisa nghingiriko wa ku KOKA.

- 1 Hi masiku ya Musumbhunuku hi nkarhi wa ntivontsalo vadyondzi va titoloveta ku tirhisa tsalelo ro koka ku pfluxeta marito lama dyondziweke mavhikini lama nga hundza.
- 2 Byela vadyondzi ku pfula tibuku to tsalela va tsala siku na nhlokomhaka. Vun'we ni Vunyingi bya swivulwa.
- 3 Kutani u va byela ku nomboro ku suka eka 1–5 hi le layinini ya le makumu ka pheji, va tlula tilayini exikarhi ka tinomboro.
- 4 Tsundzuxa vadyondzi leswaku lowu i nghingiriko wo hatlisa ku vona loko va tsundzuka ku tsala mimpfumawulo na marito lawa va nga dyondza.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va le ku kambisisiweni mimpfumawulo na ntivontsalo wa vona.
- 6 Vitanela marito ya vun'we eka nkunguhatontsongo wa dyondzo. Vadyondzi va fanele ku tsala marito lawa ekusuhi na tinomboro, hi ndlela leyi.

Vun'we na Vunyingi – Swivulwa

- 1 Ximanga xi nwa masi.
- 2 Ricece ra rila.
- 3 Movha wu yimile.
- 4 N'wana wa rila.
- 5 Yindlu yi wile.
- 7 Kutani, u va lerisa ku tsala nakambe swivulwa hi le vunyingini.
- 8 Eka timinete ta ntlhanu to hetelela ta dyondzo, tsala kahle swivulwa exitsalelweni, u vula mimpfumawulo na ku hlamusela matsalele ya ku koka loko u ri karhi u tsala.
- 9 Kutani, vutisa vadyondzi ku kombetela patironi yin'wana na yin'wana leyi va yi vonaka, ku fana na laha marito ma cincaka.
- 10 Khwatihata tipatironi leti, ku fana na:

Vun'we na Vunyingi bya Swivulwa

- 1 Ximanga xi ti chela hi masi.
Swimanga swi ti chela hi masi.
- 2 Ricece ra rila.
Ticece ta rila.

3 Movha wu yimile.

Timovha ti yimile.

4 N'wana wa rila.

Vana va rila.

5 Yindlu yi wile.

Tiyindlu ti wile.

- 11 Byela vadyondzi ku ehleketa hi tipatironi leti loko va ri ku hlayeni kumbe ku tsaleni.
- 12 Lerisa vadyondzi ku teka tipensele ta mihlovohlovo va lulamisa mintirho ya vona.
- 13 Byela vadyondzi leswaku loko va tsandzeka ku tsundzuka mpfumawulo kumbe ku tsala letere hi ku kokela va fanele ku swi tirha exikarhi ka vhiki.
- 14 Hlengeta tibuku ta vadyondzi eku heleni ka siku kutani u tsala ehansi leswaku i vamani va lavaka ku pfuniwa. Van'wana vadyondzi va nga tsandzeka mipfumawulo, kasi van'wana va nga tsandziwa hi ku tsala hi ku kola!

MIMPFUMAWULO

Pfuxeta mimpfumawulo hi ku hambanisa na ku twananisa: Ravumbirhi na Ravunharhu

Nkongomelo: Ku hlamusela hi ku hetiseka na ndlela ya ku ndlandlamuxa ndzemukiso wa mimpfumawulo, na vuswikoti byo twananisa no hambanisa tefonimi leti dyondziweke na mapeletwana, hi ndlela yo kota ku hlaya na ku tsala va ri voxo ku engetela vutivi bya tefonimi na mapeletwana hi kan'wekan'we.

Ndza endla...

- 1 Sungula hi rito ro suka eka nkunguhatontsongo wa dyondzo hi Ravumbirhi
- 2 Vula rito: hlamba.
- 3 Hambanisa rito hi swiphemu swa mimpfumawulo: hl/a/m/b/a/.
- 4 Vula mpfumawulo wun'we wo sungula wa rito: /hl/.
- 5 Vula mpfumawulo wun'we wa vumbirhi wa rito: /a/.
- 6 Vula mpfumawulo wun'we wa vunharhu wa rito: /m/.
- 7 Vula mpfumawulo wun'we wa vumune wa rito: /b/.
- 8 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /a/.
- 9 Tsala rito exitsalelweni: hlamba.
- 10 Kombisa hi ku kombetela na ku twananisa mimpfumawulo ku aka rito: /hl/a/m/b/a/= hlamba.
- 11 Kutani, vula peletwana ro sungula ra rito: /hl/.
- 12 Vula peletwana ra vumbirhi ra rito: /a/.
- 13 Vula peletwana ra vunharhu ra rito: /m/.
- 14 Kombisa ku kombetela na ku twananisa mapeletwana ku aka rito: /hl/a/m/b/a/= hlamba.
- 15 Vuyelela rito ra dyondzo ya Ravunharhu.

Ha endla...

- 1 Sungula hi rito ro suka eka nkunguhatontsongo wa dyondzo ya Ravumbirhi
- 2 Vula rito: hloma.
- 3 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wo sungula eka rito?/hl/.
- 4 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wa vumbirhi eka rito?/o/.
- 5 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wa vunharhu eka rito?/m/.
- 6 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito?/a/.
- 7 Vutisa vadyondzi ku hambanisa rito hi swiphemu swa mimpfumawulo: /hl/o/m/a/.
- 8 Tsala rito exitsalelweni: hloma.
- 9 Lerisa vadyondzi xikan'we na wena ku twananisa mimpfumawulo eka rito: /hl/o/m/a/= hloma.
- 10 Vutisa vadyondzi: Hi rihi peletwana ro sungula ra rito?/hl/.
- 11 Vutisa vadyondzi: Hi rini peletwana ra vumbirhi ra rito?/mo/.
- 12 Byela vadyondzi ku twananisa mapeletwana ku aka rito: /hl/o/ma/= hloma.
- 13 Vuyelela hi rito ra dyondzo ya Ravunharhu.

Wa endla...

- 1 Byela vadyondzi ku humesa tibuku to tsalela va tsala siku na nhlokomhaka: va tsala marito lama sungulaka hi p
- 2 Kutani, u byela vadyondzi ku nombora ku suka eka 1–5 hi le layinini emakumu ka pheji.
- 3 Vitanela mapeletwana ya 5 kumbe marito ku suka eka nkunguhatontsongo wa dyondzo.
- 4 Vadyondzi va fanele ku tsala marito lawa ekusuhi na nomboro leyi nga yona. Va fanele ku tirhisa vuswikoti byo twananisa na ku hambanisa ku va pfuna ku peleta marito lawa.
- 5 Vadyondzi va fanela ku khwatihata mpfumawulo lowu hlawuriweke eka rito rin'wana na rin'wana.
- 6 Eka timinete timbirhi to hetela ta dyondzo, tsala kahle marito exitsalelweni, kutani u khwatihata mpfumawulo lowu hlawuriweke.
- 7 Byela vadyondzi ku lulamisa mintirho ya vona hi pensele ya mihlovohlovo.
- 8 Hlamusela vadyondzi leswaku va ta dyondza ndlela ya ku tsala mpfumawulo lowu hi ku koka eka dyondzo leyi landzelaka.

NTIVONTSALO**Ku tsala letere/maletere mantshwa na marito: Ravumbirhi na Ravunharhu wun'wana na wun'wana**

Nkongomelo: Ku hlamusela hi ku hetiseka na ndlela ya ku ndlandlamuxa vuswikoti byo lulamisa hi nkholuko wa ku tsala tigrifimi leti yelanaka na fonimi leyi dyondziweke.

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku endla maletere hi ku koka hi mpfumawulo lowu dyondziweke.
- 2 Dyondzisa letere rin'wana na rin'wana lerintsongo na lerikulu.

- 3 Kombisa ku tsala mpfumawulo exitsalelweni – hlamusela matsalele ya maletere u ri karhi u tsala.
- 4 Byela vadyondzi lava tirhisaka voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka desika.
- 5 Kutani, yima u fularhela vadyondzi, kutani u yimisa voko ra wena ra xinene.
- 6 Byela vadyondzi lava tirhisaka voko ra xinene ku landzelela loko u tsala maletere emoyeni.
- 7 Hambiswiritano, vuyelela maendlelo lawa na vadyondzi va voko ra ximatsi.
- 8 Kutani byela vadyondzi ku tirha na nakulorhi na ku tsala mpfumawulo emihlaneni hi tintiho ta vona.
- 9 Endzhaku ka swona byela vadyondzi ku tsala mimpfumawulo emadesikini hi tintiho ta vona.
- 10 Eku heteleleni, komba vadyondzi ro hetelela ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 11 Vadyondzi va fanele ku tsala mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 12 Loko u kombisa marito, tshikelela tindlela leti maendlelo ya maletere hi ku koka ya hlanganaka na man'wana.
- 13 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo eka marito man'wana na man'wana/swivulwa leswi tsariweke.

MIMPFUMAWULO

Ku cincana maletere: Ravumune

Nkongomelo: Ku lulamisa na ku katsakanya vutivi bya mimpfumawulo. Ku ndlandlamuxa vuswikoti byo hlaya hi ku vapfuna ku langutisa na ku lemuka ku cinca kun'we ka rito leri cincaka mahlamuselelo ya rito.

Ndza endla...

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, hi ta titoloveta ku langutisa ku hambana ku tsongo eka marito. Leswi swi hi pfuna ku va vahlayi vo antswa.
- 2 Tsala marito mambirhi lama u nyikiweke wona eka nkunguhatontsongo wa dyondzo mo fana na: vila, sila.
- 3 Hlamusela leswaku namuntlha hi ta ringeta ku vona leswaku hi wihi mpfumawulo lowu hambaneke eka marito lamambirhi.
- 4 Kombisa vadyondzi ku kuma ku hambana eka marito lawa: vila, sila.
- 5 Hlamusela ku hambana, eka mimpfumawulo leyi/b/na/s/mimpfumawulo ya hambana, kambe swin'wana na swin'wana eka rito swa fana!

Ha endla...

Xiyenge xa 1

- 1 Tsala exitsalelweni marito mambirhi lama nyikiweke eka nkunguhatontsongo wa dyondzo, ku fana na cela, sala.

- 2 Vutisa vadyondzi ku hambana ka marito lawa?
- 3 Vitana mudyondzi ku ta khwatihata ku hambana eka marito lawa, cela, sala.
- 4 Hlamusela ku hambana eka marito lawa.

Xiyenge xa 2

- 1 Kutani, tsala exitsalelweni rito leri nyikiweke eka nkunguhatontsongo wa dyondzo, ku fana na vila.
- 2 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we lowu nga cincaka eka rito ku aka rito rin'wana.
- 3 Tsala nongonoko wa miehleketo ya vadyondzi exitsalelweni, ku fana na mila, rila cela, tsala.

Wa endla ...

- 1 Tsala rito exitsalelweni leri nyikiweke eka nkunguhatontsongo wa dyondzo, ku fana na mila.
- 2 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo lowu nga pfallaka rito leri ku endla leswaku ku va na ku hambaka ka rito?
- 3 Lerisa vadyondzi ku aka marito yo tala hi laha va kotaka ha kona, ku pfala mpfumawulo wun'we ntsena eka rito.
- 4 Eku heteleleni ka dyondzo, vitana vadyondzi nakambe.
- 5 Vitana vadyondzi ku ta exitsalelweni kutani u tsala rin'wana ra marito ya vona.
- 6 Famba hi rito hi rito, u hlamusela leswaku hi wihi mpfumawulo lowu nga cinciwa, xik: vila, rila, cela, tsala.

MIMPFUMAWULO

Ku kuma rito: Masiku ya Ravuntlhanu

Nkongomelo: Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku katsakanya vutivi bya vona bya tefonimi leti va tidyondzeke. Ku pfumelela vadyondzi ku titoloveta vuswikoti bya ku twananisa ku aka marito. Ku engetela ndzemuko wa tefonimi hi kan'wekan'we.

Tsala tafula exitsalelweni rito leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke na leyi nga dyondziwa hi Ravumbirhi na Ravunharhu. Yi katsa swin'wana swa swirhanghi.

ph-	u-	p	-ema
th-	t	a	-isa
k	e	m	-ima

Kombisa

- 1 Tsundzuxa vadyondzi hi mimpfumawulo ya vhiki: /ph/na/th-/
- 2 Pfuxeta hinkwayo mimpfumawulo na mimpfumawulo yo twanana exitsalelweni.
- 3 Hlamusela vadyondzi leswaku va ta nyikiwa timinete tinharhu ku aka marito yo tala va tirhisa mimpfumawulo leyi nga la henhla.

- 4 Komba vadyondzi maendlelo ya ku tirhisa mpfumawulo lowu hlawuriweke, ku fana na: /th/a/m/u/k/a/= thamuka.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga endla rito va tirhisa mimpfumawulo yin'wana na yin'wana – a va fanelanga ku tirhisa/ph/na/th/
- 6 Kombisa vadyondzi ku umba rin'wana rito ro fana na/m/a/n/a/n/a/= manana.
- 7 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga endla marito va tirhisa mpfumawulo lowu nga hlawuriwa, ku fana na phula, kumbe marito yo pfumala mpfumawulo lowu nga hlawuriwa ku fana na tima.

Vadyondzi va endla

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku na ku tsala nhlokomhaka: ph, th.
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete tinharhu ku kuma na ku aka marito lama va nga ma kotaka.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku lulamisa ntirho wa vona. Komba vadyondzi ndlela ya ku aka marito lawa: phema, thamuka, phuta, thuka, tima, phema, tisa, pume, kamu, pima, muka.

Ku hlaya swin'we na Maqhingga ya matwisiselo

Xitori xo hlaya swin'we lexintshwa xi hlayiwa vhiki rin'wana na rin'wana.

Ku hlaya swin'we ku endliwa hi ndlela leyi:

Musumbhunuku: Loko u nga si hlaya

Ravumbirhi: Ku hlaya ro sungula

Ravumune: Ku hlaya ravumbirhi

Ravuntlhanu: Endzhaku ko hlaya

Eka nkarhi lowu wa ku hlaya swin'we, tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va tshamisekile naswona va kota ku vona swifaniso leswi nga eka buku leyikulu. Tsundzuxa vadyondzi hi leswi u nga swi langutela hi nkarhi wo hlaya swin'we, ku fana na:

- Tshama kahle u MIYELA
- Veka MAVOKO ya wena emindzhumbyini
- Veka MATIHLO na miehleketo ya wena eka xitori
- Timani MARITO ya n'wina (kombisa hi ku pfala ka nomu)

Swikongomelonkulu swa ku hlaya swin'we eka nongonoko lowu hi leswi landzelaka:

- 1 *Vadyondzi va ta twa leswaku swi njhani ku hlaya xitori hinkwaxo xo tika ku tlula loko va hlaya va ri voxe, hikuva vadyondzi a va na mhaka hi xiphemu xa xithekiniki xo hlaya, va languta ntsena eka leswi xitori xi vulavulaka hi swona na swimunhuhatwa. Vadyondzi va nga tiphina hi xitori, kutani va hluvukisa ku rhandza ku hlaya.*
- 2 *Loko mudyondzisi a hlayela xitori ehenhla, u ta va a karhi a kombisa vuswikoti byin'wana byo hlaya: U hlaya ku suka eka papila ro sungula ku fika ro hetelela; u hlaya ku suka ehenhla ka papila ku fika ehansi; u hlaya ku suka eka ximatsi ku ya eka xinene;*

u landzelela swihikahato; u hlaya hi ku khuluka hi rivilo ra kahle; u hlaya a karhi a kombisa, leswi pfunaka ku hlamusela xitori. Vadyondzi va dyondza vutshila byo tala hi ku languta muhlayi loyi a swi kotaka.

- 3** *Loko mudyondzisi a karhi a hlaya, u humesa nhlamuselo hi ku: komba xiphemu xa xifaniso; hi ku tirhisa swikombiso; na ku cincacınca rito. Mudyondzisi u ta engetela nhlamuselo, hi ku yima a nyika nhlamuselo ya rito. Hi ku yingisela mudyondzisi na ku n'wi langutisa, vadyondzi va ta va va karhi va dyondza vutshila lebyintshwa bya ririmi.*
- 4** *Kutani, xa nkoka swinene, hi nkarhi wa ku hlaya swin'we, mudyondzisi u ta dyondzisa ndlela yo ehleketa hi xitori, na ndlela ya ku aka ku twisisa ka vona ka xitori. Eka nongonoko lowu, hi hlawule ku aka vuswikoti swa xikambelantwisiso hi ku endla xikombiso na ku dyondzisa maqhinga yo hambana ya xikambelantwisiso. Maqhinga ya matwisiseho lama landzelaka ma tirhisiwa:*
- *Bvumba*
 - *Xifaniso xa miehleketo*
 - *Lava tsalwa*
 - *Nkomiso*
 - *Ehleketeta hi tsalwa*
 - *Endla vuhlanganisa*
 - *Ku kumbetela*
 - *Ku endla ndzavisiso*

MAQHINGA YA MATWISISELO

Tafula leri nga laha hansi ri nyika vuxokoxoko bya qhinga rin'wana na rin'wana.

Qhinga ra 1: Bvumba	
Nhlamuselo	Loko vadyondzi va bvumba, va vula leswi va <u>ehleketaka</u> leswaku swi ta humelela eka xitori. Vadyondzi va nga bvumba leswi nga ta humelela hi ku languta xifaniso ebukwini. Va nga ha bvumba leswi nga ta humelela endzhaku ko hlaya papila ra tsalwa. Xo hetelela, vadyondzi va nga ha bvumba leswi va ehleketaka leswaku xitori xi nga hela njhani.
Xikongomelo	<i>Loko u endla vadyondzi va bvumba, u endla leswaku va ehleketa hi xitori va nga si xi hlaya. Vadyondzi va ta tirhisa vuthala ku kuma leswaku swimunhuhatwa i vamani, na leswaku ku ta humelela yini. Loko va bvumba, vadyondzi va hlukisa vuswikoti bya vona bya xikambelantwisiso hi ku ehleketa hi xitori.</i>
Magoza (Ku bvumba hi swifaniso)	<ol style="list-style-type: none"> 1 Languta xifaniso. 2 Vutisa vadyondzi: U ehleketa leswaku ku humelela yini? 3 Pfumelela vadyondzi ku ehleketa hi xivutiso. 4 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, va nyiki xikombiso xa nhlamulo ya xivutiso. 5 Va kombi leswaku swifaniso swi hlangana njhani ku aka xitori.
Swikombiso (Ku bvumba hi swifaniso)	<ol style="list-style-type: none"> 1 U ehleketa leswaku ku humelela yini laha? 2 U ehleketa leswaku ximunhuhatwa lexi xi titwa njhani? Hikokwalaho ka yini? 3 U ehleketa leswaku u ta vona yini eka xifaniso lexi landzelaka?

Magoza (<i>Ku bvumba hi tsalwa</i>)	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya papila ra tsalwa. 2 Vutisa vadyondzi: U ehleketa leswaku ku humelela yini? 3 Pfumelela vadyondzi ku ehleketa hi xivutiso. 4 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, va nyiki xikombiso xa nhlamulo ya xivutiso.
Swikombiso (<i>Ku bvumba hi tsalwa</i>)	<ol style="list-style-type: none"> 1 U ehleketa leswaku ku ta humelela yini? 2 U ehleketa leswaku ximunhuhatwa lexi xi ta endla yini? 3 U ehleketa leswaku xitori lexi xi ta hela njhani?

Qhinga ra 2: Xifaniso xa miehleketo

Nhlamuselo	Loko vadyondzi va endla xifaniso xa miehleketo, va fanele va ehleketa hi leswi nga ta humelela eka xitori ku fana na mbonakiso wa le ka movhi. Va fanele va ringeta ku vona xitori emiehleketweni ya vona xi karhi xi humelela.
Xikongomelonkulu	<i>Xifaniso xa miehleketo xi pfuna ku nyika nhlamuselo ya marito eka papila hi ku ma hundzuluxela eka mbonakiso wo huma eka movhi emiehleketweni ya vadyondzi. Xifaniso xa miehleketo xi pfuna vadyondzi ku vona leswaku timhaka eka tsalwa tihlangana njhani. Leswi swi va pfuna ku aka ku twisisa ku ehleketa hi xitori hinkwaxo, ku nga ri hi papila hi papila.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa leri nga eka papila. 2 Vula: Sweswi hi ta ti endlela xifaniso xa miehleketo xa xitori onge hi langute movhi. 3 Lerisa vadyondzi ku pfala mahlo ya vona. Hlamusela leswaku vadyondzi va ta yingisela marito kutani va endla movhi emiehleketweni ya vona.
	<ol style="list-style-type: none"> 4 Hlaya tsalwa nakambe. 5 Byela vadyondzi hi xifaniso xa wena xa miehleketo. (Kombisa xikili.) 6 Vutisa vadyondzi. U vone yini? (Ku humelele yini eka movhi wa wena?) 7 Yingisela na ku burisana hi tinhlamulo ta vadyondzi. Tiyisisa leswaku tinhlamulo ta vadyondzi ta fambelana na leswi humelelaka eka xitori.
Swikombiso	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ndzi na xifaniso xa miehleketo xa loko Joe a hlula eka mphikizano. Onge ndza wu vona nyuku wu karhi wu huma enhlokweni wu haha ndhawu leyi hinkwayo. Onge ndza ma vona mahlo ya yena ma kongome eka layini yo hlula, na miri wa yena wu tirha hi matimba na ku tlula. 2 U na xifaniso xa njhani xa miehleketo? Ku humelele yini eka movhi wa wena?

Qhinga ra 3: Lavisisa tsalwa

Nhlamuselo	Lava swivutiso swa tsalwa hikuva hi swona swivutiso swa xikambelantwisiso. Swivutiso leswi swi vutisa vadyondzi ku ehleketa kumbe ku languta marito lama nga eka papila, na ku tsundzuka mahungu.
Xikongomelonkulu	<i>Swivutiso leswi i swo kambela ku twisisa ka marito eka papila. Qhinga leri ri komba vadyondzi ndlela yo komba na ku lavisisa rito ra xilotlelo leri nga ta va pfuna ku hlamula swivutiso leswi.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa leri nga eka papila. 2 Vutisa vadyondzi xivutiso hi vuxokoxoko lebyi nga eka tsalwa, ku fana na: Xana Joe a lava ku tlula mani eka mphikizano? 3 Pfumelela vadyondzi ku hlamula xivutiso. 4 XIYAXIYA: Pfuna vadyondzi ku kuma tinhlamulo hi ku komba rito ra xilotlelo leri pfunaka, kutani u lavisisa eka tsalwa rito ra xilotlelo. Leswi swi ta va kongomisa eka nhlamulo.

Swikombiso	<ol style="list-style-type: none"> 1 Joe a lava ku hlula mani eka mphikizano? 2 Joe u endle yini mphikizano wu nga si sungula? 3 Joe u titolovetele mphikizano rini? 4 Mphikizano a wu endleriwa kwihl?
Qhinga ra 4: Nkomiso	
Nhlamuselo	Loko vadyondzi va endla nkomiso, va ehleketa hi leswi nga humelela eka xitori. Va nga ha ehleketa hi swilo swin'wana, ku fana na: leswi va nga swi rhandza hi xitori, na leswi va nga swi dyondza ku huma eka xitori.
Xikongomelo	<i>Nkomiso wu komba leswaku vadyondzi va twisisile na ku ehleketa hi xitori. Ku kombela vadyondzi ku endla nkomiso wa xitori i ndlela ya kahle yo kambela ku twisisa ka vona.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa. 2 Tsundzuxa vadyondzi: Loko hi endla nkomiso, hi ehleketa hi swiphemu swa nkoka swa xitori. Hi nga ehleketa na hi leswi hi nga swi rhandza hi xitori, na leswi hi nga swi dyondza ku huma eka xitori. 3 Nyika vadyondzi xinkarhana xo ehleketa hi xitori. 4 Lerisa vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na ku avelana nkomiso wa vona na vanghana. 5 Eku heteleleni, u nga byela vadyondzi ku tsala minkomiso ya vona, va tirhisa rimba ku va pfuna.
Swikombiso	Xitori: Joe u hlula eka mphikizano <u>Vadyondzi va nga komisa xitori hi ndlela leyi:</u>
	<p>Xitori lexi xi vulavula hi mufana loyi a vuriwa Joe loyi a lava ku hlula mufana wo tsutsuma swinene exikolweni, Sizwe eka mphikizano wo tsutsuma. Joe a titoloveta minkarhi hinkwayo, emakumu u n'wi hlurile Sizwe.</p> <p>Ndzi rhandze laha Joe a nga tsema ntambhu emakumu ka mphikizano – a swi tsakisa.</p> <p>Ndzi dyondze leswaku loko wo ringeta hi matimba naswona u nga lahleli thawuli u nga humelela.</p>
Qhinga ra 5: Ehleketa hi tsalwa	
Nhlamuselo	Loko mudyondzisi a ehleketa, mudyondzi u ehleketela ehandle hi tsalwa. U pfumelela vadyondzi ku twa leswi a ehleketaka hi swona hi tsalwa.
Xikongomelo	<i>Ku kombisa ndlela leyi u ehleketa hi yona hi tsalwa, hi dyondzisa vadyondzi swilo swimbirhi. Xosungula, hi dyondzisa vadyondzi leswaku vahlayi va kahle a vo hlaya marito ntsena, va ehleketa hi leswi va swi hlayaka. Xavumbirhi, hi komba vadyondzi tinxaka ta miehleketo leyi vahlayi va kahle va nga na yona hi tsalwa.</i> <i>Hi ku endla leswi, hi komba vadyondzi ndlela yo ehleketa hi vutumbuluxi na ku xopaxopa hi tsalwa. Hi ku famba ka nkarhi, vadyondzi va ta sungula ku tiendlela leswi hi vox.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa eka papila. 2 Ehleketa hi xivutiso kumbe miehleketo leyi muhlayi wa vuswikoti a nga va ka na yona hi tsalwa. (Miehleketo yi nyikiwile eka tibloko ta ku hlaya ko sungula na ku hlaya ka vumbirhi eka nkunguhato wa dyondzo.) 3 Vula: Ndzi vona/Ndzi lemuka...
Xikombiso	Ndza swi vona leswaku Sizwe u hleke Joe loko a ngenela mphikizano. Ndza tivutisa leswaku leswi swi ta hlundzukisa Joe?

Qhinga ra 6: Endla vuhlanganisi	
Nhlamuselo	Loko vadyondzi va endla vuhlanganisi, va fananisa switori na vutomi bya vona (tsalwa ka vun'winyi), kumbe eka tsalwa rin'wana (tsalwa eka tsalwa), kumbe eka swin'wana emisaveni (tsala ka misava).
<i>Xikongomelo</i>	<i>Ku endla vuhlanganisa swi pfuna vadyondzi ku twisisa tsalwa hi vuenti hi ku ri hlanganisa na swin'wana leswi va swi tivaka, kumbe leswi va nga tshama va tokota hi swona. Ku komba vadyondzi leswaku va nga endla vuhlanganisi hi tindlela to hambana: tsalwa eka tsalwa rin'wana, tsalwa eka vun'winyi, vutomi bya vona, na tsalwa eka misava – vuxokoxoko byin'wana lebyi va byi tivaka hi misava.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa eka papila. 2 Vutisa vadyondzi xivutiso, ku fana na: Hi rini laha a wu lava ku hlula eka swin'wana, ku fana na Joe? 3 Tirhisa ku kombisa ku nyika xikombiso xa nhlamulo, ku fana na: Loko Joe a lava ku hlula eka mphikizano, swi ndzi tsundzuxe hi laha a ndzi rhandza ku phikizana na sesi wa mina exikolweni. A kuma timaraka ta le henhla eka swilo hinkwaswo, vatswari va mina a va tinyungubyisa. A ndzi lava leswaku vatswari va mina va tinyungubyisa na hi mina.
Swikombiso	<ol style="list-style-type: none"> 1 Leswi swi ku tsundzuxa njhani hi vutomi bya wena? 2 Ndzi byeli hi nkarhi lowu swin'wana swo yelana na swona swi nga ku humelela? 3 Loko a wu ri Joe, a wu ta va u endle yini loko Sizwe a ku hleka? 4 U ehleketa leswaku Sizwe u titwe njhani loko Joe a n'wi hlurile? 5 Hi xihhi ximunhuhatwa xin'wana lexi xi ku tsundzuxaka xona?
Qhinga ra 7: Ku kumbetela	
Nhlamuselo	<p>Ku kumbetela swi nghanisa na ku tirhisa leswi u swi tivaka, xikan'we na leswi u nga swi hlaya ku bvumba kahle hi swin'wana leswi u nga swi hlaya eka xitori. Leswi hi leswi swi vuriwaka hi 'ku hlaya exikarhi ka mintila'. Loko vadyondzi va endla nkumbetelo, va bvumba kahle hi swin'wana eka xitori.</p> <p>Nkarhi wun'wana, mutsari a nga tsali vuxokoxoko hinkwabyo eka xitori.</p> <p>Mutsari u siya swiphemu swin'wana swa xitori swi nga helanga, leswaku vadyondzi va ta tikumela swona.</p>
<i>Xikongomelo</i>	<i>Vadyondzi va fanele va tihetisela swiphemu swa xitori hi ku kumbetela – va fanele va dyondza ku 'hlaya exikarhi ka mintila'. Ku endla leswi, va fanele ku tirhisa leswi nga tsariwa, xikan'we na leswi va swi tivaka ku ringeta ku kuma leswi nga tsariwangiki.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa eka papila. 2 Vutisa vadyondzi. U tiva yini hi leswi? Tsalwa ri ri yini? 3 Vutisa vadyondzi: Hi swihi swin'wana leswi hi nga bvumbaka swona hi leswi? Ku na swin'wana leswi tsalwa ri nga swi vuliki? 4 Vutisa vadyondzi: Hi nga kumbetela yini hi Joe hi leswi a tshama a ri eku titoloveteni? 5 Yingisela na ku burisana hi tinhlamulo ta vadyondzi. Tiyisisa leswaku tinhlamulo ta vona ta twala.

Xikombiso	<p>Tsalwa:</p> <p>Buti wa mina u endle xikombelo xo ya eyunivhesiti. Ndzi vuye ekaya kutani ndzi vona buti wa mina a khome papila a karhi a n'wayitela. Manana a ri eku rileni, naswona a ri eku hlekeni a karhi a n'wi vukarha.</p> <p>Ku kumbetela:</p> <p>Hi ku ya hi xikombelo lexi buti wa mina a nga xi endla xo ya eyunivhesiti, na leswaku u khome papila a vonaka a tsakile, hi nga bvumba leswaku xikombelo xa yena a xi humelerile.</p>
Qhinga ra 8: Ku endla ndzavisiso	
Nhlamuselo	Loko hi endla ndzavisiso eka tsalwa, hi ahlula hi xiphemu xin'wana xa tsalwa.
Xikongomelo	<i>Vadyondzi va fanele va dyondzisiwa leswaku va fanele ku kambisisa leswi va nga swi hlaya, naswona va fanele ku seketela minkambisiso ya vona.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa eka papila. 2 Vutisa vadyondzi xivutiso xo kambisisa, kutani u va byela ku seketela nhlamulo ya vona. Xikombiso. U ehleketa leswaku u endle swilo swa kahle? Hikokwalaho ka yini kumbe hikokwalaho ka yini swi nga ri kahle? 3 Yingisela na ku burisana hi tinhlamulo ta vadyondzi. Tiyisisa leswaku tinhlamulo ta vadyondzi ta twala.
Xikombiso	<p>Swivutiso swin'wana swa ndzavisiso swi sungula hi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 U ehleketa... 2 U pfumelelana na... 3 Hi ku vona ka wena... 4 U rhandzile...

Laha hansi i nhlamuselo ya maendlelo hi vuenti ya dyondzo yin'wana na yin'wana ya Ku hlaya swin'we: U nga si sungula ku hlaya; Ku hlaya ro sungula; Ku hlaya ravumbirhi; na Endzhaku ko hlaya. Hlaya tinhlamuselo leti ku kota ku twisisa nkholuko wa dyondzo yin'wana na yin'wana.

KU HLAYA SWIN'WE: U NGA SI SUNGULA KU HLAYA

MAQHINGA YA MATWISISELO: BVUMBA

Loko u nga si sungula ku hlaya, hi aka matwisisele ya vuswikoti hi ku endla leswaku vadyondzi va ehleketa hi xitori xi nga si hlayiwa.

- 1 Byela vadyondzi leswaku namuntlha va ta languta swifaniso eka xitori, kutani va ehleketa hi xitori.
- 2 Byela vadyondzi leswaku, ku ya hi leswi va swi vonaka, va ta bvumba leswaku xitori xi ta vulavula hi yini. Leswi swi vula leswaku va ta tirhisa swifaniso ku ringeta ku bvumba leswaku xitori xi vulavula hi yini.

- 3 Hlamusela vadyondzi leswaku a va fanelanga ku ehleketa hi xifaniso xin'we xi ri xoxe. Va fanele ku ehleketa hi ndlela leyi swifaniso swi nga na vuxaka hi kona. Va fanele va hlenganisa swifaniso hinkwaswo va ringeta ku kuma leswi xitori xi vulavulaka hi swona.
- 4 Komba vadyondzi khavhara ya xitori kutani u hlayela ehenhla vito ra xitori.
- 5 Vutisa vadyondzi: U ehleketa leswaku ku ta humelela yini eka xitori lexi?
- 6 Lexi landzelaka, languta xifaniso xin'wana na xin'wana eka xitori, loko u karhi u languta, vutisa vadyondzi:
 - a U vona yini eka xifaniso lexi?
 - b U ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
 - c U ehleketa leswaku ku ta humelela yini?
- 7 Loko vadyondzi va rivala ku yelanisa swifaniso swo hambana, va byeli ku endla leswi. Xikombiso, 'Wa tsundzuka leswaku mufana loyi a endla yini eka xifaniso xo hetelela? U endla yini sweswi? U ehleketa leswaku ku humelela yini?'
- 8 Loko u fika eka xifaniso xo hetelela, vutisa vadyondzi: U ehleketa leswaku xitori lexi xi ta hela njhani (loko swi fanerile)?
- 9 Khensa vadyondzi ku va va bvumbile.
- 10 Loko u ri na nkarhi, hlaya xitori hinkwaxo kan'we u nga yimi.

KU HLAYA SWIN'WE: KU HLAYA RO SUNGULA

MAQHINGA YA MATWISISELO: QHINGA LERI FANELEKE KU TIRHISIWA RI KOMBISIWILE EKA NKUNGUHATO WA DYONDZO.

Eka Ku hlaya ko sungula, hi sungula hi ku aka matwisiselo ya vuswikoti hi ku hlaya na ku hlamusela vadyondzi xitori. Hi tlhela hi endla xikombiso xa leswaku u ehleketa njhani hi xitori. Loko u nga si hlaya, byela tlilasi leswi u nga ta swi endla. Vula swo fana na: *'Tlilasi, i nkarhi wa Ku hlaya swin'we. Tsundzuka, loko hi hlaya kumbe hi yingisela xitori, i swa nkoka ku tshama u ehleketa hi xitori.' Namuntlha, ndzi ta ku komba leswaku ndzi ehleketa yini hi xitori. Ndzi ta endla leswi hi (xikombiso) ku va na xifaniso xa miehleketo hi leswi humelelaka eka xitori. Leswi swi vula leswaku loko ndzi ri karhi ndzi hlaya, ndzi ta endla muvhi wa xitori emiehleketweni ya mina.'*

- 1 Hlaya papila rin'wana na rin'wana ra xitori kahle. Loko u karhi u hlaya, tirhisa swikombiso u cincacinsa na rito ku antswisa nhlamuselo.
- 2 Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi rito.
- 3 Hi nkarhi wun'we, hi nkarhi wa Ku hlaya ro sungula, hi kongomisa eka ku kombisa na ku dyondzisa maqhinga ya matwisiselo eka vadyondzi.
- 4 Emakumu ka papila rin'wana na rin'wana u ta vona tibuloko timbirhi leti nga na mihlovo, tifunghiwe Ku hlaya ko sungula na Ku hlaya ka vumbirhi.
- 5 Loko u hlayela vadyondzi papila, yimanyana kutani u komba leswaku u le ku ehleketeni hi ku vula leswi nga eka buloko. Hi ku endla leswi, u endla xikombiso xa leswaku u ehleketa njhani hi xitori. I swa nkoka ku twisisa leswi u swi vulaka – loko wena u nga swi twisisi, na vadyondzi va wena a va nge swi twisisi.

- 6 Eka papila ro hetelela ra xitori, ku na swivutiso swo hlayanyana eka tibuloko ta Ku hlaya ko sungula na ka vumbirhi.
- 7 Vutisa vadyondzi vo hambana ku hlamula swivutiso.
- 8 Byela vadyondzi leswaku ku nga va na nhlamulo ya ku tlula yin'we ya xivutiso, na leswaku vadyondzi va nga va na mavonelo yo hambana.

KU HLAYA SWIN'WE: KU HLAYA RAVUMBIRHI

MAQHINGA YA MATWISISELO: QHINGA LERI FANELEKE KU TIRHISIWA RI KOMBISIWILE EKA NKUNGUHATO WA DYONDZO.

Eka ku hlaya ravumbirhi, hi ya emahlweni na ku aka matwisiselo ya vuswikoti bya ku hlayela vadyondzi xitori, na ku kombisa ndlela yo ehleketa hi xitori. Nakambe, byela vadyondzi leswaku u ta endla yini. Vula swo fana na: *'Tlilasi, i nkarhi wo Hlaya hi ku siyerisana. Tsundzuka, loko hi hlaya kumbe ku yingisela xitori, i swa nkoka ku tshama u ehleketa hi xitori. Namuntlha, ndzi ta ku komba leswaku ndzi ehleketa yini hi xitori. Ndzi ta endla leswi hi (xikombiso) ku va na xifaniso xa miehleketo hi leswi humelelaka eka xitori. Leswi swi vula leswaku loko ndzi karhi ndzi hlaya, ndzi ta endla movhi wa xitori emiehleketweni ya mina.'*

- 1 Lexi landzelaka, hlaya papila rin'wana na rin'wana ra xitori kahle. Loko u karhi u hlaya, tirhisa swikombiso u cincacinsa na rito ku antswisa nhlamuselo.
- 2 Hi nkarhi wun'we, hi nkarhi wa Ku hlaya ra vumbirhi, u ta endla xikombiso leswaku u ehleketa njhani hi xitori.
- 3 Emakumu ka papila rin'wana na rin'wana u ta vona tibuloko timbirhi leti nga na mihlovo, tifunghiwe Ku hlaya ko sungula na Ku hlaya ka vumbirhi.
- 4 Loko u hlayela vadyondzi papila, yimanyana kutani u komba leswaku u le ku ehleketeni hi ku vula leswi nga eka tibuloko swa Ku hlaya ka vumbirhi. Hi ku endla leswi, u endla xikombiso xa leswaku u *ehleketa njhani hi xitori*. I swa nkoka ku twisisa leswi u swi vulaka – loko wena u nga swi twisisi, na vadyondzi va wena a va nge swi twisisi.
- 5 Eka papila ro hetelela ra xitori, ku na swivutiso swo hlayanyana eka tibuloko ta Ku hlaya ko sungula na ka vumbirhi.
- 6 Vutisa vadyondzi vo hambana ku hlamula swivutiso.
- 7 Xo hetelela, byela vadyondzi ku vumba xivutiso hi tsalwa.
 - a Byela vadyondzi ku ehleketa va ri voxe hi xivutiso lexi va nga xi vutisaka hi tsalwa.
 - b Loko swi fanerile, tsundzuxa vadyondzi hi marito man'wana ya swivutiso, xikombiso: mani; yini; rini; kwini; njhani, hikokwalaho ka yini, hi miehleketo ya wena, u ehleketa leswaku, longoloxa, sw. sw.
 - c Byela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula, kutani va siyerisana swivutiso swa vona.
 - d Kutani, vutisa vadyondzi vo ka va nga talanga ngopfu ku siyerisana swivutiso swa vona na tlilasi.
 - e Nyika vadyondzi van'wana nkarhi wo hlamula swivutiso leswi.

KU HLAYA SWIN'WE: ENDZHAKU KO HLAYA

Xikongomelo xa nghingiriko wa Endzhaku ko hlaya i ku nyika vadyondzi nkarhi wo hlangeleta ku twisisa ka vona ka xitori, na ku titoloveta ku tirhisa ririmi lerintshwa leri va nga ri dyondza.

Endzhaku ko hlaya, u ta endla yin'we ya minghingiriko ya mune:

- 1 Fanisa tsalwa.
- 2 Endla nkombiso wa xitori.
- 3 Ku hlamusela xitori hi swanomo kumbe ku tsala.
- 4 Matwisiselo yo tsala.

FANISA TSALWA

- 1 Tshamisa vadyondzi emadesikini ya vona, na tibuku ta vona to tsalela kumbe phepha ro ka ri nga etsaleriwanga, pensele na tikhirayoni.
- 2 Byela vadyondzi leswaku va ta na xifaniso xa miehleketo hi swin'wana, va ta ehleketa leswaku xi languteka njhani, xi nuha njhani, naswona xi na mpfumawulo wa njhani. Va ta tlhela va va na xifaniso xa miehleketo hi leswi va titwisaka swona hi ximunhuhatwa lexi, ntlangu kumbe nchumu lowu humaka eka tsalwa.
- 3 Byela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona va wisa. Va hlayeli tsalwa nakambe.
- 4 Kutani, byela vadyondzi ku pfula mahlo ya vona, kutani va dirowa xifaniso xa miehleketo lexi va nga va na xona ku huma eka tsalwa. Va nga ha nghenisa mimfungho ku hlamusela risema, nantswo, sw. na sw.
- 5 Kutani, vadyondzi va tirhisa swo sungula swivulwa ku tsala xivulwa kumbe swivulwa hi leswi va nga na xifaniso xa miehleketo hi swona.
- 6 Xo hetelela, pfumelela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula, na ku siyerisana hi swifaniso swa vona swa miehleketo na munghana wa vona.

ENDLA NKOMBISO WA XITORI

- 1 Tshamisa vadyondzi eka mete, kumbe eka ndhawu yo miyela ehandle.
- 2 Byela vadyondzi leswaku namuntlha va ta endla nkombiso wa swiphemu swa xitori lexi va nga xi hlaya.
- 3 Khoma buku leyikulu. Hlaya papila ro sungula.
- 4 Nyika vadyondzi xileriso xa leswi va faneleke ku endla nkombiso hi swona. (eka nkunguhato wa dyondzo)
- 5 Endla nkombiso wa xileriso na vadyondzi.
- 6 Vuyelela eka papila rin'wana na rin'wana.
- 7 Dyondzisa vadyondzi ku hlamula eka mpfumawulo leswaku va fanele ku miyela va yingisela loko u hlaya exikarhi ka swikombiso.

KU HLAMUSELA XITORI HI SWANOMO KUMBE KU TSALA

- 1 Tshamisa vadyondzi leswaku va ta ku yingisela.
- 2 Landzelela magoza eka nkunguhato wa dyondzo ku hlamusela swiphemu swin'wana swa xitori na vadyondzi.

- 3 Xo sungula, u ta kombisa ku hlamusela xin'wana ku huma eka xitori.
- 4 Lexi landzelaka, u ta byela vadyondzi ku ehleketa hi xin'wana eka xitori – a va fanele ku kopela leswi a wu hlamusela swona.
- 5 Kutani, vadyondzi va ta HUNDZULUKA VA VULAVULA kutani va siyerisana ku hlamusela na munghana wa vona.
- 6 Xo hetelela, u ta vita vadyondzi vo ka va nga talanga ku ta siyerisana hi ku hlamusela tlilasi.
- 7 Loko dyondzo ku ri ku hlamusela loku nga tsariwa, vadyondzi va ta dirowa/tsala nhlamuselo ya vona eka tibuku ta vona to tsalela.

MATWISISELO YO TSALA

- 1 Loko dyondzo yi nga si sungula, tsala vito ra tsalwa tanihi nhlokomhaka exitsalelweni.
- 2 Lexi landzelaka, tsala swivutiso exitsalelweni, xikan'we na swo sungula swivulwa swa tinhlamulo. (Laha swi faneleke)
- 3 Lerisa vadyondzi ku pfula tibuku ta vona to tsalela kutani va tsala nhlokomhaka.
- 4 Byela vadyondzi leswaku namuntlha, va ta ehleketa na ku tsala tinhlamulo ta swivutiso leswi.
- 5 Hlaya swivutiso na vadyondzi, kutani u hlamusela loku swi fanerile.
- 6 Byela vadyondzi leswaku a va boheki ku tsala swivutiso, va tsala ntsena tinhlamulo.
- 7 Fambafamba u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
- 8 Eka timinete timbirhi to hetelela, hlaya tinhlamulo na vadyondzi, kutani u va pfumelela ku lulamisa ntirho wa vona.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka

Nkongomelo: Ku yingisela mudyondzi a hlaya hi un'we un'we a hlayela ehenhla, ku aka hi ku hetiseka vuswikoti bya mahlayelo na vuswikoti bya matwisiselo ya mudyondzi un'wana na un'wana. Ku pfumelela tlilasi hinkwayo hi ku va va nyikiwa nkarhi wa ku titoloveta ku hlaya marito ya mpfumawulo, marito yo vuyelela mo koma, swivulwa swo tihlamusela, va nga se heta ku tsala migingiriko ya xikambelantwisiso va ri voxe.

I swa nkoka leswaku u yingisela mudyondzi un'wana na un'wana a hlaya a ri yexe, kan'we evhikini.

U ENDLA YINI NI VADYONDZI HINKWAVO ETLILASINI:

- 1 Loko u nga si sungula sexini ya ku hlaya ni ntlawa lowu leteriwaka na ntlawa, u fanela ku rhangana hi ku tshamisa tlilasi u endla leswaku va hetisa ntirho wo tsala etibukwini ta vona to tsalela na maphepha yo tihlamusela yo hlaya.
- 2 Vona leswaku phepha ro tirhela ri hlayisekile, hi ku tirhisa tifayili kumbe pulasitiki yo chela maphepha.
- 3 Va tolovete mintolovelo ya Ririmi ra le kaya ya ku hlaya hi ku leteriwa hi ndlela leyi:
 - a Tshamisa tlilasi hikwayo ni maphepha yo tirhela yo hlaya ya vona.

- b** Hlamusela nghingiriko wa phepha ro tirhela ro sungula lowu faneleke ku hetisiwa.
 - c** Vitana ntlawa wun'we wa vadyondzi wu ta ku hlayela.
 - d** Loko u hetile ku yingisela mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni, byela vadyondzi ku tlhelela evutshan'wini bya vona.
 - e** Lerisa vadyondzi ku endla nghingiriko wo tlulela, wo fana na: Mudyondzisi u ri cinani ephatini kumbe xitulu xa mina na mina.
 - *Xiyaxiya: Timinete ta 30 ti tele eka vadyondzi lavantsongo ku tshama va tirha va miyerile va ri voxé. Hi nhlamuselo leyi, i swa nkoka ku endla nghingiriko wo tlulela ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku wisa hi ku endla swin'wana swo nyanyula na vutiolori.*
 - f** Tshamisa tilasi na maphepha ya vona yo tirhela.
 - g** Hlamusela nghingiriko wa phepha ro tirhela leri landzelaka leri faneleke ku hetisiwa.
 - h** Vitana ntlawa wun'wana ku ta ku hlayela.
- 4** I miehleketo ya kahle ku tshamisa muhlayi wo ka a nga kotu ku hlaya na wo swi kota, leswaku loko va hlaya phepha ro tirhela, ku va na ku dyondzisana ku hlaya swi nga humeleriswa.

XIVUMBeko xa Phepha ro Tirhela ro Hlaya:

- 1** Phepha ro tirhela ra vhiki rin'wana na rin'wana ri na migingiriko ya 10. Ku hlaya hi ku leteriwa ku na 10 wa tisexini hi vhiki. Hambiswiritano, ntlawa wun'wana na wun'wana wu na nkarhi wo tirha na mudyondzisi kan'we hi vhiki. Leswi vula ku vadyondzi va ta hetisa nghingiriko wa phepha ro tirhela hi nkarhi wa 9 wa tisexini.
- 2** Mimfungo yi tsundzuxa vadyondzi hi leswi va nga ta swi endla hi siku hi siku:
 - a** Nomo wu vula ku hlaya mpfumawulo wa rito.
 - b** Tihlo ri tsundzuxa vadyondzi leswaku va fanele ku hlaya marito lawa hi ku ma langutisa.
 - c** N'wana un'we u tsundzuxa vadyondzi ku hlaya va ri voxé.
 - d** Vana vambirhi va tsundzuxa vadyondzi ku hlaya na mudyondzikulobye.
 - e** Voko leri nga khoma pensele ri tsundzuxa vadyondzi leswaku va fanele ku dirowa kumbe ku tsala.
- 3** Nongonoko wa ntokoto wa mpfumawulo na marito yo vuyelela hinkwawo lama dyondziweke ya hlayisiwile. Switori swintshwa swa vumbiwa hi ku tirhisa mpfumawulo na marito yo vuyelela ya vhiki, na ku katsa mpfumawulo na marito yo vuyelela lama dyondzisiweke khale. Swi vula leswaku vadyondzi a va si hlangana na marito eka phepha ro tirhela lama va nga si tshamaka va mavona na kan'we.

KU NYIKA MINTLAWA NA SWITSHURIWA LESWI HLAWURIWEKE KU HLAYA HI KU LETERIWA:

- 1** Emavhikini mambirhi yo sungula ya xikolo, yingisela mudyondzi un'wana na un'wana a hlaya a ri yexe.
- 2** Tirhisa rhubiriki leyi nga la hansu ku hlawula vadyondzi hi ku ya hi vuswikoti bya vona.

- 3 Mintlawwa yi fanele ku va hi mintlawwa yo fana ya vuswikoti.
- 4 Eka nongonoko lowu, ku na 10 wa minkarhi hi vhiki yo yingisela ku hlaya. Swi vula ku u nga vumba mintlawwa ya 10. Loko u vumba mintlawwa yintsongo leyi nga hansi ka 10, u nga tirhisa nkarhi wo engeteriwa ku tirha na vahlayi lava tsandzekaka ku hlaya.
- 5 Eka xikomba matirhelo xa wena u ta kuma fomo ku tsala mavito ya vadyondzi hi mintlawwa, na tafula leri ku pfumelelaka ku landzelerisa leswi ntlawa wun'wana na wun'wana wu nga swi hlaya.
- 6 **Tiva leswi:** Rhubiriki leyi yi hambanyisa vadyondzi hi ku ya hi vuswikoti bya vona bya ku hlaya.
- 7 Loko ku ri na vadyondzi vo tala eka levhele yo fana, u nga lava ku tirhisa xikambela ntwisiso ku ri ndlela yinwana yo hambanyisa ntlawa.
- 8 Tlilasini ya vadyondzi va 40:
 - A ku na ntlawa wo tala lowu nga ka levhele 1, ko va na vadyondzi va nga ri vangani.
 - Eka ntlawa wa1 wu le ka levhele 2.
 - 2 kumbe 3 wa mintlawwa yi le ka levhele 3.
 - 2 kumbe 3 wa mintlawwa yi le ka levhele 4.
 - 1 kumbe 2 wa mintlawwa yi le ka levhele 5.

Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 1	Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 2	Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 3	Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 4	Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 5.
<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi a nga tivi kumbe u tiva marito mantsongo. • Mudyondzi a nga vonaki a lemuka vuxaka bya maletere na mimpfuma-wulo yo tala. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi u tiva marito mantsongo ya ntolovelovelo • Mudyondzi a nga koti ku lemuka vuxaka bya malatere na mimpfuma-wulo kumbe u lava nkarhi wo tala ku pfuniwa ku hlaya marito yo ka ya nga voniwanga ya nkarhi lowu nga hundza. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi u tiva marito yo tala ya ntolovelovelo. • Mudyondzi u lava ku pfuniwa ku hlaya marito yo hlamusela lama a nga si tshamaka a voniwa ekarhini lowu nga hundza. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi u tiva marito yo tala ya ntolovelovelo a nga tlhela a kota ku hlaya hi vuswikoti byo hlamusela marito lama a nga si tshamaka a voniwa enkarhini lowu nga hundza. • Mudyondzi u tolovele ku pfuniwa ku hlaya hi vuswikoti byo kuma nhlamuselo marito yo tala yo tika. • Mudyondzi u hlaya hi nkhuluko. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi u tiva marito yo tala ya ntolovelovelo. • Mudyondzi u na vuswikoti byo hlaya hi ku hlamusela marito lama a nga si tshama ma voniwa enkarhini lowu nga hundza. • Mudyondzi u hlaya hi nkhuluko na vutitwi lebyi hetisekeke. • I wun'wana wa vahlayi vo kota ku hlaya etlilasini.

U TA ENDLA YINI NA NTLAWA WUN'WANA NA WUN'WANA HI NKARHI WA KU HLAYA LOKU LETERIWAKA

- 1 Vitana ntlawa ku ta ku hlayela.
 - a Vona leswaku hinkwavo va na switshuriwa leswi faneke.
 - b Ntlawa wu tshama hi ku endla xirhendzevutana.
 - c Tsundzuxa vadyondzi hi marito mo voniwa lama va nga ma dyondza ya vhiki. Komba ntlawa swikombakombani swa marito lawa na ku titoloveta ku ma hlaya.
 - d Endzhaku, nyika vadyondzi timinete tintsongo ku hlaya xiphemu xa xitshuriwa va ri voxe va miyerile.
 - e Kutani, vutisa mudyondzi un'wana na un'wana ku hlayela ehenhla xiphemu xa xitshuriwa, a ri yexe.
- 2 Hi nkarhi wa ku hlaya hi ntlawa lowu leteriwaka, i swa nkoka ku tsundzuka ku:
 - a **Kombisa marito ya ntolovelo.** Tsundzuxa vadyondzi ku kuma marito lama humelalaka nkarhi hinkwawo, kutani hi fanele ku ma dyondza hi ku ma vona.
 - b **Ku aka vuswikoti byo hlamusela.** Loko mudyondzi a nga koti ku hlaya rito, xikan'wekan'we a wu fanelanga ku n'wi pfuna hi rito rero. Swa antswa ku nwi hlohlotela ku hlaya mpfumawulo wa rito kutani a twananisa mpfumawulo ku aka rito.
 - c **Ndhundhuzela na ku hlohlotela vadyondzi.** Endla ntlawa wa ku letela madyondzelo lamanene ya ntokoto ya vadyondzi kutani u tirhisa nkarhi lowu ku ringeta ku aka vutitshembi bya vadyondzi.
 - d **Aka ku hlaya hi nkholuko. Pfuna vadyondzi ku antswisa nkholuko wa mahlayelo ya vona.** Byela vadyondzi leswaku hlayelo ra vona ri fanele ku twakala ku fana na loko a vulavula. Kombisa vadyondzi ku hlaya hi nkholuko kutani u va pfumelela ku vuyelela ku hlaya endzhaku ka wena.
 - e **Aka ku hlaya hi ku twisisa.** Byela vadyondzi leswaku va fanele ku tshamela ku ehleketa hi leswi va swi hlayaka. Va dyondzise ku hlaya va wisa, va tlhelela endzhaku, va hlaysisa leswi va nga swi hlaya loko va lahlekeriwa hi ku landzelela mahlamuselelo. Dyondzisa vadyondzi ku va ni xifaniso emiehleketweni loko va hlaya – ku aka xitori etihlokweni ta vona hi leswi va swi hlayaka. Dyondzisa vadyondzi ku ringeta ku tsundzuka leswi va nga swi hlaya. Nakambe u va hlohlotela ku vutisa loko va nga swi twisisi swin'wana.

KU HLAYISA PHEPHA RA KU TIRHELA.

- 1 I miehleketo ya kahle ku veka maphepha ya ku tirhela etifayilini loko vadyondzisi va swi tirhisa.
- 2 Hlayisa maphepha lawa ya ku tirhela hi vukheta kutani u ma veka kahle loko u heta ku ma tirhisa.
- 3 U fanele ku tirhisa maphepha yo tirhela yo fana nkarhi wo leha, hikuva vadyondzi a va nga tsaleli eka wona. Ematshan'wini ya rona, va tsalela etibukwini ta vona switoloveto.

MAENDLELO MAN'WANA YA KU HLAYA HI NTLAWA LOKU LETERIWAKA

Tsundzuka leswaku xivangelo xa ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka i ku yingisela mudyondzi un'wana na un'wana a hlaya a ri yexe, ku endlela ku va pfuna ku aka vuswikoti byo hlaya. Loko u ri hava ndhawu yo ringanela etlilasini ku endla nghingiriko lowu, kumbe u tsandzeka ku lawula mahanyelo ya tlilasi loko u ri karhi u yingisela ntlawa wu hlaya, ku na maendlelo man'wana.

Enkarhini wa ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka, tshamisa vadyondzi emadesikini ya vona na maphepha yo hlaya yo tirhela. Kutani, endla leswi landzelaka:

- 1 Hlamusela leswi va faneleke ku swi endla hi phepha ro sungula ro tirhela. Kutani, u vitana mudyondzisi hi un'weun'we ku ta ku hlaya etafuleni a hlayela ehenhla yingisela mudyondzi un'wana na un'wana a hlaya xitshuriwa hi levhele leyi nga fanela.
- 2 Aka maendlelo ya vuswikoti byo hlaya.
- 3 Endzhaku ka timinete ta 15, lerisa tlilasi ku endla nghingiriko wo tlulela.
- 4 Kutani, tshamisisa vadyondzi etindhawini ta vona na maphepha ya vona yo tirhela.
- 5 Hlamusela leswi va faneleke ku swi endla eka nghingiriko lowu landzelaka.
- 6 Yana emahlweni u va vitana ha un'we unwe ku ta hlayela ehenhla etafuleni ra wena.

Loko u hleketa ku tirhisa maendlelo man'wana ma ku yingisela ku hlaya, u fanele ku vona ku u yingisela mudyondzi un'wana na un'wana loko a hlaya kan'we evhikini.

Ndlela ya Ku tsala

Xikongomelo: Ku dyondzisa vadyondzi ndlela ya ku humelerisa miehleketo xidzi ya vona hi ku tsala hi ku pfuniwa. Ku komba vadyondzi leswaku ku tirha hi ndlela swi va nyika nkarhi wo cinca, va hlela na ku antswisa miehleketo ya vona, ku nga ri ku 'swi kota hi nkarhi wun'we.

Ndlela ya ku tsala yi katsa ku kunguhata, mpfapfarhuto, ku hlela, ku hangalasa na ku andlala leswi tsariweke. Swiphemu leswi swa mune swa ndlela ya matsalelo swi tivisiwa eka tigiredi letinharhu, loko vadyondzi va ri karhi va va na vuswikoti.

KUNGUHATA KU TSALA/MATSALELO

- 1 Eka nongonoko lowu, makunguhatelo ya kongomisiwa eka ku dyondzisa vadyondzi leswaku va nga kunguhata njhani hi ku tirhisa:
 - a Nongonoko
 - b Mepe wa miehleketo
- 2 Loko vadyondzi va nga si tumbuluxa nkunguhato wa vona, mudyondzisi u fanele a sungula a va komba leswi swi endlisiwaka swona, leswaku va tiva hi ku hetiseka leswi va faneleke ku swi endla. Nkunguhato wa dyondzo hi wona wu ku letelaka maendlelo.

- 3 Hlamusela vadyondzi leswaku nkarhi hinkwawo wa EHLEKETA hi leswi u lavaka ku swi tsala. U (Mudyondzisi) fanele ku hlamusela miehleketo ya wena u yi humesela ehandle swi twakala, ku endlela leswaku vadyondzi va ta yi twa.
- 4 Tirhisa xikombiso xa makunguhatelo ku tumbuluxa nkunguhato wa matsalelo ya wena.
- 5 Lexi landzelaka, nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku ehleketa hi leswi va nga ta tsala swona.
- 6 Pfumelela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula, va avelana mavonelo/miehleketo ya vona na munghana.
- 7 Xo hetelela, letela na ku pfuna vadyondzi loko va ri karhi va tsala kutani va tirhisa xikombiso xa nkunguhato ku hetisa minkunguhato ya vona.

MPFAPFARHUTA KU TSALA

- 1 Loko dyondzo yi nga si sungula, tlhela u tsala rimba ra wena ra nkunguhato ku suka eka dyondzo ya hi MUSUMBHUNUKU exitsalelweni. Tsala xikombiso xa rimba ra ku tsala exitsalelweni.
- 2 Lexi landzelaka, hlamusela hi ku komisa u tlhela u kombisa leswi vadyondzi va nga ta tirhisisa xiswona nkunguhato wa vona ku tumbuluxa mpfapfarhuto.
- 3 Komba vadyondzi xikombiso xa rimba ra matsalelo leri ri va pfunaka ku endla leswi.
- 4 Loko vadyondzi va ri karhi va hetisa mpfapfarhuto wa vona, fambafamba la tlilasini u ri karhi u nyika nseketelo.

HLELA KU TSALA/MATSALELO

- 1 Tsala nongonoko wo kambela mahlelelo ku suka eka nkunguhato wa dyondzo exitsalelweni.
- 2 Hlaya nongonoko wo kambela kutani u hlamusela vadyondzi swilaveko/swihlawulekisi swa kona.
- 3 U (mudyondzisi a) nga ha tsakela ku komba vadyondzi ku lulamisa xihoxo xo toloveleka.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku va na nkarhi wa ku hlela na ku lulamisa ku tsala ka vona, va tirhisa nongonoko wo kambela.

KU HANGALASA NA KU ANDLALA KU TSALA

- 1 Lerisa vadyondzi ku tlhela va tsala swi basa tsalwa ra vona ro hetelela.
- 2 Nyika vadyondzi nkarhi wa ku cincana tibuku kutani va hlaya leswi tsariweke hi loyi un'wana.
- 3 Nyika vadyondzi vo hambanahambana nkarhi wa ku avelana na tlilasi hinkwayo hi ku hlaya leswi va swi tsaleke.
- 4 Kombela vadyondzi van'wana ku tlhela va tsala matsalwa ya vona emaphepheni yo va hava nchumu va endla na swifaniso ku kombisa, kutani u sayina. Endla nkombiso wa ku tsala loku ekhumbini ra le tlilasini.

- 5 Hlengoleta tibuku ta vadyondzi. U languteriwa ku koroketa hi mafundza swiphemu swi2 ntsena swa ku tsala hi kotara u tirhisa rhubiriki leyi nyikiweke. Hambiswiritano, u komberiwa ku hlaya na ku bumabumela hi matsalelo ya vona yo hetelela eka kotara yin'wana na yin'wana.
- 6 Nakambe, vutitshembi i xiphemu xa nkoka eka nhluvukiso wa vuswikoti bya ku tsala.

Maqhingana ya ku Tsala

Xikongomelo: Ku hlomisa vadyondzi hi maqhingana yo hlaya lama tirhaka tanihi switepisi ku va pfuna ku hundzula miehleketo ya vona yi va ya matsaleloxiidzi.

- 1 Landzelela minkunguhato ya dyondzo ku hetisa ntirho wa ku tsala eka vhiki rin'wana na rin'wana.
- 2 Eka minkunguhato ya dyondzo, u ta lemuka leswaku ku landzeleriwa ntolovelo wo fana nkarhi hinkwawo. Leswi swi endleriwa ku pfuna vadyondzi, leswaku va tiva leswi va nga ta swi langutela eka tidyondzo ta ku tsala. Leswi swi pfuna ku aka ku titsheмба.
- 3 U ta lemuka nakambe leswaku maqhingana yo hambanahambana ma dyondzisiwa hi katsongokatsongo kutani va swi kota ku hetisa marimba ya swivulwa hi ku olova.
- 4 Xikongomelo i xa leswaku vadyondzi va tirhisa maqhingana lawa hi ku olova na hi mfanelo.
- 5 Maqhingana lawa ya pfuna vadyondzi ku titwa va titsheмба hi ku tsala ka vona hi ku va va kombiwa leswaku ku na nongonoko wa magoza lama landzeleriwaka loko va tsala.

QHINGANA RA 1: MUDYONDZISI U SUNGULA A KOMBISA KU TSALA/MATSALELO

- a Mudyondzisi u sungula a kombisa ntirho eka tlilasi (u kombisa tlilasi hi ku hetiseka leswi va nga ta swi endla).
- b Hi ku hlalela mudyondzisi, vadyondzi va va na mavonelo yo helela hi ntirho wa kona.

QHINGANA RA 2: VATSARI VA EHLEKETA VA NGA SI TSALA

- a Ku tsala i endlelo ro veka miehleketo ephepheni.
- b Leswi swi vula leswaku vatsari va fanele ku sungula va ehleketa kutani va teka xiboho hi leswi va nga ta tsala hi swona va nga si tsala.
- c Nakambe swi hlamusela leswaku a ku na 'tinhlamulo' to lulama kumbe to hoxeka loko ku tsariwa – mutsari un'wana na un'wana u na swa yena leswi a ehlekataka ku tsala hi swona.
- d Minkarhi hinkwayo nyika vadyondzi nkarhi wa ku ehleketa hi leswi va lavaka ku swi tsala.

QHINGA 3: VATSARI VA DIROWA NTLA WA RITO RIN'WANA NA RIN'WANA

- a** Vadyondzi va ehleketa hi xivulwa lexi va lavaka ku xi tsala, kutani va xi hlayela ehenhla.
- b** Va hlayela leswaku ku na marito mangani eka xivulwa, kutani va dirowa ntila lowu yimelaka rito rin'wana na rin'wana.
- c** Mintila yi fanele ku dirowiwa ku suka eximatsini ku ya exineneni naswona ku suka ehenhla ka pheji ku ya ehansi.
- d** Mintila yi fanele yi va ya kwalomu ka mpimo wa ku leha ka marito.
- e** Ku fanele ku siyiwa tindhawu exikarhi ka marito.
- f** Emakumu ka xivulwa, mudyondzi u vekela hiko.
- g** Loko mintila yi tshamisekile, mudyondzi u tsala marito lama a ma tivaka, kumbe u fanele a ringeta ku tsala mimpfumawulo leyi sungulaka rito a nga si kombela ku pfuniwa.
- h** Leswi swi nyika xivumbeko eka ku tsala ka mudyondzi, leswi swi akaka vutitshembi. Hambi va ri vadyondzi lava tsandzekaka hakunene va nga sungula ku tsala hi ndlela leyi.

QHINGA RA 4: VATSARI VA TIRHISA SWITIRHISIWA KU TSALA MARITO

- a** Dyondzisa vadyondzi leswaku va nga kombeli ku pfuniwa ku tsala marito hinkwawo lama va nga ma tiviki. Va fanele va sungula va tirhisa switirhisiwa swin'wana ku kuma leswaku ri tsarisiwa ku yini rito leri va nga ri tiviki. Xikombiso:
 - Marito lama nga le khumbini.
 - Tibuku tin'wana.
 - Minongonoko ya mpeleto.
 - Va nga ha vutisa vanghana.

QHINGA RA 5: VATSARI VA TIRHISA LESWI VA SWI TSUNDZUKAKA KU TSALA MARITO

- a** Vadyondzi va fanele ku ringeta ku tsundzuka marito lama va ma dyondzeke, naswona va tsala marito lama hi ku ma tsundzuka.

QHINGA 6: VATSARI VA VULA MARITO HI KU NONOKA TANIHI XIBODZE

- a** Dyondzisa vadyondzi ku vula rito leri va nga ri tiviki hi ku nonoka swinene va twa ku hambana ka mimpfumawulo ya rona. (ku hambanisa)
- b** Leswi landzelaka, dyondzisa vadyondzi ku tsala mpfumawulo wun'wana na wun'wana lowu va wu twaka. (Swi nga endleka va nga peleti swona rito, kambe lawa ma ta va masungulo ya ku tsala marito lama va nga ma tiviki. Xikombiso, **lexi** a nga tsariwa tanihi **lex** kumbe **lx**. Mudyondzisi a nga aka ehenhla ka leswi kutani a komba mutsari mpeleto lowu lulameke wa rito.)
- c** Ringeta ku hlaya leswi vadyondzi va swi tsaleke hi mimpfumawulo leyi, naswona va ndhundhuzela vadyondzi ku va va tirhisile vutivi bya vona bya mimpfumawulo ku ringeta ku tsala marito. Lebyi i vuswikoti bya nkoka ku khutaza.

QHINGA RA 7: VATSARI VA HLAYA LESWI VA SWI TSALAKA

- a** Vadyondzi va tihlayela ehenhla swivulwa swa vona kumbe munghana. Ku hlayela un'wana munghana leswi tsariweke swi endla ndlela ya ku tsala yi va na nkoka swinene.
- b** Loko va ri karhi va endla leswi, va langutisa loko va nga siyanga marito man'wana.
- c** Va tlhela va languta loko nongonoko wa marito wu lulamile.
- d** Xa nkoka swinene, endla nkombiso wa mintirho leyi ku endlela leswaku vadyondzi va tsakela ndlela leyi ya ku hlaya, naswona va titwa va tinyungubyisa hi leswi va swi tsaleke.

QHINGA RA 8: VATSARI VA HUNDZULUKA VA VULAVULA

- a** Hi minkarhi yo hambanahambana eka dyondzo, vadyondzi va nga hundzuluka va ya eka vanghana, kutani va nyikana nkarhi va burisana.
- b** Leswi swi nga tirhisiwa ku avelana mavonelo mayelana na leswi va faneleke ku tsala hi swona, ku hlayelana leswi va swi tsaleke, ku byelana hi swifaniso swa vona, kumbe ku kambisisa loko va twisisa leswi va faneleke ku swi endla.
- c** Dyondzisa vadyondzi ku langutana va vulavula va nga bi huwa loko va ri karhi va hundzuluka va vulavula.

QHINGA RA 9: KHOMA TINHLENGETANO LETITSONGO

- a** Leri i qhinga leri pfunaka swinene loko vadyondzi va ri karhi va tsala.
- b** Fambafamba etlilasini, kutani u yima laha u vonaka mudyondzi a tsandzeka.
- c** Khoma nhlengetano yitsongo na mudyondzi yoloye.
- d** Burisana na mudyondzi hi ntirho wa yena, n'wi yingiseli, kutani u n'wi pfuna hi laha swi lavekaka.
- e** Tsundzuka ku ringeta ku nyika vadyondzi hinkwavo nkarhi wo va langutisa hi un'we un'we, naswona ndhundhuzela ku tikarhata na ku tiantswisa ka vona.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Giredi 1

KOTARA 2

Vhiki

1

NKONGOMELO:

Vanghana

Malulamiselo ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: xifaniso xa wena na vanghana va wena, swifaniso swa vanghana lava va tlangaka swin'we, sw. na sw.
- 5 Endla mindzavisiso / rhisechi eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: lavisisa hi swihlawulekisi swa munghana lonene.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke swo hlaya na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 24 na 25, A hi tsaleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 26, A hi hlayeni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 27 na 28, A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa munghana wa wena loyi u n'wi rhandzaka.

Musumbhunuku

Mingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

VHIKI 1

TIVISA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RO SUNGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi khavarha ya le mahlweni ya Buku Leyikulu ya switori: Vanghana va 'A'
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi sungula hi nkongomelo wuntshwa lowu vuriwaka: Vanghana
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana mi tiva yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi swihi swihlawulekisi swin'wana swa munghana lonene?
 - b Xana hi swihi swilo swin'wana leswi vanghana va swi endlaka swin'we?
 - c Xana i yini leswi vanghana va nga fanelangiki ku swi endla?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - xihlawulekisi.
 - nyuma.
 - vunghana.

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Vanghana va kahle va khomana ku fika emakumu.	<i>Kombisa hi ku khomana hi mavoko</i>
Va fana na layini leyi ololokeke leyi nga taka yi nga petseki.	<i>Kombisa hi ku khomana hi mavoko</i>
Vanghana va kahle va tiva minkarhi leyinene ya wena kutani	<i>Va ololoka ku fana na layini leyi nga petsekiki</i>
Va ku tshinelela hi minkarhi hinkwayo va ku siya ni switsundzuxo swa kahle.	<i>Va ololoka ku fana na layini leyi nga petsekiki</i>

Ntivotso

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a mona
 - b ibola
 - c bula
 - d dema
 - e caca
 - f bolo
 - g hada
 - h hele
 - i nomo
 - j dulu
- 3 Leswi landzelaka, kombela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona hi khirayoni.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u tekela enhlokweni lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emeteni kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Vanghana va 'A'
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u ri karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Dirowa xifaniso xa munghana loyi u n'wi rhandzaka.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Munghana wa mina i...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi munghana loyi va n'wi rhandzaka.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala**.
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Loyi i munghana wa mina Siya.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena na munghana wa wena.
- 5 Hlamusela leswaku hi wahi marito lawa u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana**, ku fana na: Munghana wa mina i Siya.
- 6 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Vutisa vadyondzi: Xana munghana wa wena i mani? Xana hi xihi xilo xin'we lexi u xi rhandzaka hi munghana wa wena?
- 2 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala**.
- 3 Kombela vadyondzi va 2–3 va ku byela xihlawulekisi lexi va xi rhandzeke hi munghana wa vona.
- 4 Va fanele va ku: Munghana wa mina ... i ...
- 5 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala hi munghana wa vona!

KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va tsala, famba famba la tlilasini u hetisa **tinhlengeletano letitsongo**.
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va nga swi tsala.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

*Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **mpimo wa mahlo** ya vona etlasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.*

Vuyo

Munghana wa mindi Vuyo.

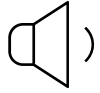
Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 1.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngHINGIRIKO wo cinca Ku hlaya/mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tata xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa ya ku hlaya kumbe misingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa xikombakombana: /g/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela mpfumawulo ka nharhu.
- 3 Kanela hi laha mpfumawulo wa /g/wu fanaka ha kona ha kona eka Ririmi ra le kaya na hi Xinghezi./ wu hambanaka ha kona eka Ririmi ra le kaya na hi Xinghezi.
- 4 Eka mpfumawulo wun'we, Komba vadyondzi mpfumawulo eka alifabete leyi nga ni swifaniso.
- 5 Kombela vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama sungulaka hi /g/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: **gidi, gama, gede**

TIVISA MARITO LAMANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba xikombakombana: **gula, gede, guga, gama, gada, gidi**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

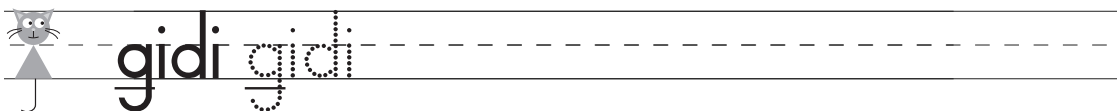
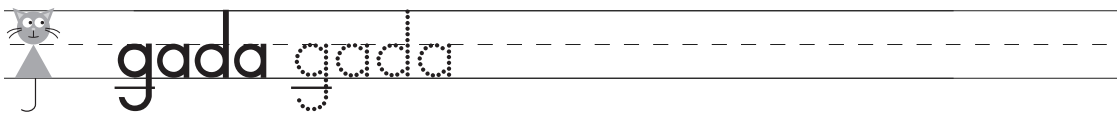
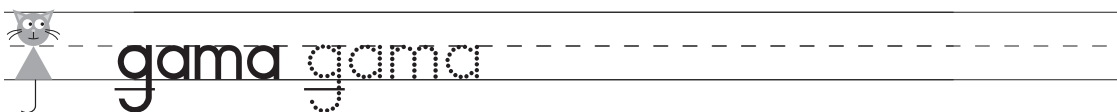
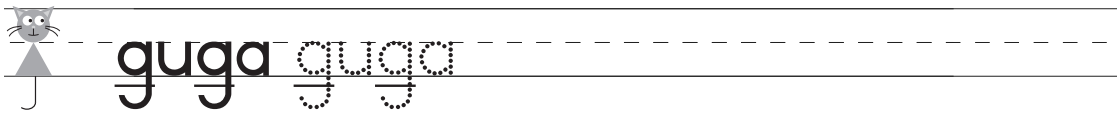
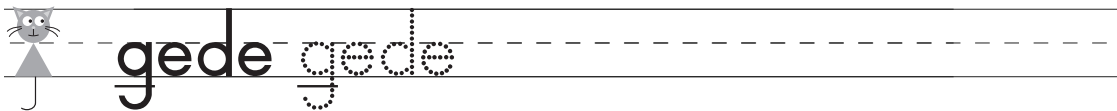
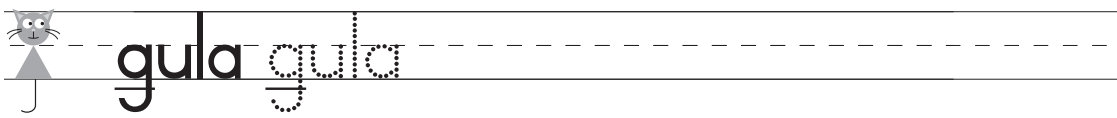
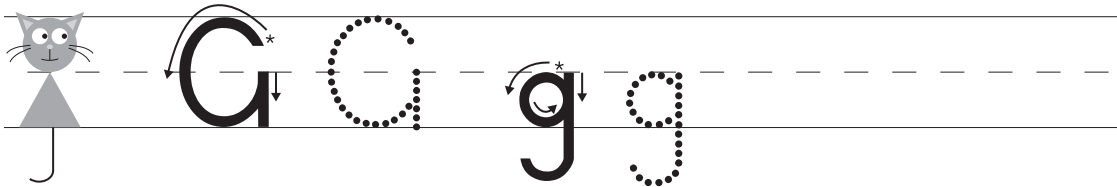
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo: **Gg**
- 2 Kombisa matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na nakulobye na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa nakulobye u'nwana na un'wana hi tintiho ta vona.

- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Eku heteleleni, komba vadyondzi ro hetelela ku vumba (ma)letere na marito exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito/swivulwa swin'wana na swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

VHIKI 1

MAQHINGA YA Ntwisiso: NDZA TIVUTISA/ KUMBETELA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Vanghana va 'A'</u></p> <p>Anopa na Akani va ve vanghana va ntiyiso ku sukela va beburiwa. Hi vumbirhi bya vona va beburiwe hi Mhawuri. Hi vumbirhi va na mavito lama sungulaka hi 'A'. Anopa na Akani a va tlanga swin'we masiku hinkwawo.</p>	
<p>Vafana lavambirhi a va ri etitlasini to hambana exikolweni, kambe a va tlanga swin'we hi nkarhi wo wisa. Masiku hinkwawo a va hlangana eka nsinya wa Acacia leswaku va ta kota ku boha leswi va nga ta swi endla.</p>	
<p>Hi Musumbhunuka va teke xiboho xa leswaku va ta tsutsuma. Loko Anopa a karhi a tsutsuma, a khugule hi ribye kutani a wela ehansi. Anopa u sungule ku rila. 'Tshika ku rila! U fana na n'wana!' Akani a endla fenyha. Kambe, Anopa a nga hlekanga.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku Anopa u titwa njhani loko munghana wa yena a n'wi vitana n'wana?</p>
<p>Hi Ravumbirhi va teke xiboho xo tlanga bolo ya milenge. Loko Anopa a karhi a tlanga, mufana un'wana u n'wi rahile. Anopa u sungule ku rila. 'Tshika ku rila! U fana na n'wana!' Akani a endla fenyha. Kambe, Anopa a nga hlekanga.</p>	<p>Akani u ehleketa leswaku wa hlekisa, kambe ndzi kumbetela ku suka eka xifaniso leswaku Anopa a nga swi tsakeli loko munghana wa yena a n'wi vitana n'wana.</p>
<p>Hi Ravunharhu va teke xiboho xo ya tlanga eka xo rhetemuka. Loko Anopa a karhi a rhetela, u rhetemuke hi ku hatlisa kutani a wela ehansi. U sungule ku rila. 'Tshika ku rila! U fana na n'wana lonkulu!' Akani a endla fenyha. Kambe, Anopa a nga hlekanga.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Anopa a nyanya ku hlundzuka hikuva munghana wa yena a n'wi vitana n'wana! Ndza tivutisa leswaku u ta endla yini?</p>
<p>Hi Ravumune, loko Akani a fika emurhini wa Acacia, Anopa a nga ri kona. Akani u teke xiboho xo ya lava munghana wa yena. U langute hinkwako. U hetelele a kume Anopa a ri na Bongani eminchinginyeni. 'Hikokwalaho ka yini Anopa a nga ndzi yimelanga hi ta tlanga?' Akani a tivutisa a hlundzukile. U tlange a ri yexe ku fikela nkarhi wo wisa wu hela.</p>	<p>Oho! Ndza swi vona leswaku Anopa u tlanga na munghana lontshwa. Ndza tivutisa leswaku ku nga va hi leswi Akani a tshamela ku n'wi vitana n'wana?</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Vusiku byebyo, tatana wa Akani u n'wi vutisile loko a vile na siku ra kahle.</p> <p>'E-e,' ku vula Akani, 'Anopa a nga ndzi yimelanga leswaku hi ta tlanga swin'we.'</p> <p>'Hikokwalaho ka yini?' tatana wa yena a vutisa.</p> <p>'A ndzi swi tivi,' Akani a monya.</p> <p>'Ku na leswi nga humelela exikarhi ka n'wina vambirhi?' tatana wa yena a vutisa.</p> <p>'A ndzi swi tivi,' Akani a monya.</p> <p>'U tiyisile leswaku a ku humelelanga nchumu?' tatana wa yena a vutisa nakambe.</p> <p>Akani a ehleketela na ku ehleketela. 'Anopa u tshamela ku rila hi nkarhi wo wisa...ndzi n'wi vitane n'wana.'</p> <p>'U ehleketela leswaku a wu ta titwa njhani loko Anopa a vitane wena n'wana?' tatana wa yena a vutisa.</p> <p>Akani a ehleketela na ku ehleketela. 'Ndzi ehleketela leswaku a ndzi ta hlundzuka!' a vula.</p> <p>'U ehleketela leswaku u nga endla yini ku swi lulamisa?' tatana wa yena a vutisa.</p>	<p>Akani a ehleketela leswaku fenyra ra yena a ri tsakisa. Ndzi nga kumbetela leswaku a nga ehleketanga hi laha fenyra ra yena ri nga twisaka munghana wa yena ku vava.</p>
<p>'Ndzi lava ku n'wi endlela khadi ro kombela ku rivaleriwa,' ku vula Akani.</p> <p>U tsutsumile a ya kuma xiphemu xa phepha. U ri petse ri va hafu. U dirowe xifaniso xa yena na Anopa va ri eku tlangeni swin'we. Kutani a tsala, 'Ndzi rivaleli!'</p>	<p>Ndza tivutisa loko Anopa a ta n'wi rivalela munghana wa yena loko a vona khadi?</p>
<p>Hi Ravuntlhanu loko xikolo xi nga si sungula, Akani u langute hinkwako a lava Anopa. Loko a n'wi kumile, u n'wi nyike khadi. 'Ndzi rivaleli!' a vula.</p>	
<p>Hi nkarhi wo wisa, Anopa a yimele Akani emurhini wa Acacia. Kambe a nga ri yexe. Bongani a ri na yena. 'Ndza khensa khadi,' ku vula Anopa.</p> <p>'A hi tlangi, na Bongani a nga tlanga na yena!'</p> <p>Bongani a nga ri na vito ra 'A'. A nga beburiwanga hi Mhawuri. Kambe a swi ri kahle ku tlanga na munghana lontshwa.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Anopa u rivalele munghana wa yena, hikuva u ya laha va nga tolovela ku hlangana kona.</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
I yini leswi endlaka Anopa a rila?	U khugule hi ribye, a rahiwile hi mufana un'wana, naswona u wele ehansi.
Xana Akani u te yini loko Anopa a rila?	U n'wi vitanile n'wana.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Anopa a tlange na munghana lontshwa hi Ravumune?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a nga swi rhandzi ku vitaniwa n'wana. • Hikuva Akani u n'wi vitane n'wana hi Musumbhunuku, Ravumbirhi, na Ravunharhu naswona a nga swi tsakelangi. • Hikuva a lava munghana loyi a nga ta ka a nga n'wi hleki loko a vavisekile. • Hikuva Akani u n'wi twise ku vava.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela Ku hlaya 1.**
- Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya**.
- Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- Tatisa xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawo yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko ya Swanomo

15 wa timinete

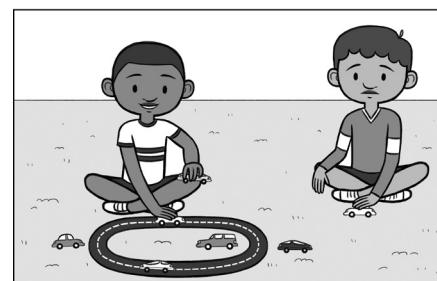
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - phijekile
 - dyoha
 - dyoherile

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Vanghana va kahle va khomana ku fika emakumu.	<i>Kombisa hi ku khomana hi mavoko</i>
Va fana na layini leyi ololokeke leyi nga taka yi nga petseki.	<i>Kombisa hi ku khomana hi mavoko</i>
Vanghana va kahle va tiva minkarhi leyinene ya wena kutani	<i>Va ololoka ku fana na layini leyi nga petsekiki</i>
Va ku tshinelela hi minkarhi hinkwayo va ku siya ni switsundzuxo swa kahle.	<i>Va ololoka ku fana na layini leyi nga petsekiki</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RO SUNGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

VHIKI 1

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa xikombakombana xa: /s/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Kanela hi leswi mpfumawulo /s/ wu fanaka ha kona ha kona eka Ririmi ra le kaya na hi Xinghezi./ wu hambanaka ha kona eka Ririmi ra le kaya na hi Xinghezi.
- 4 Eka mpfumawulo wun'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka alifabete leyi nga na xifaniso.
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lawa sungulaka hi /s/?
- 6 Bubutsa miehleketo ni vadyondzi hi marito yo fana na: **sula, sele, sola**

TIVISA MARITO LAMANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba xikombakombana: **sila, siku, sele, sola, sula, salani**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

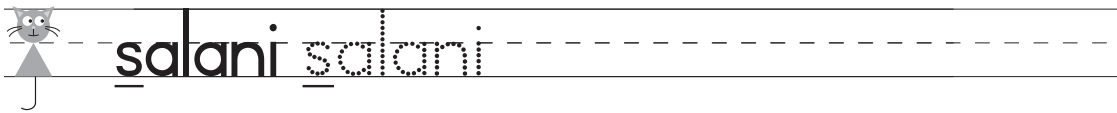
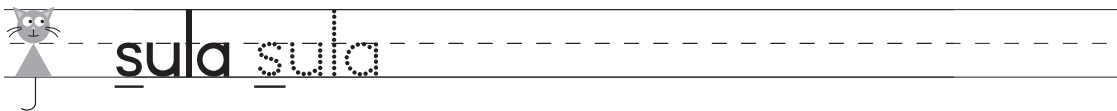
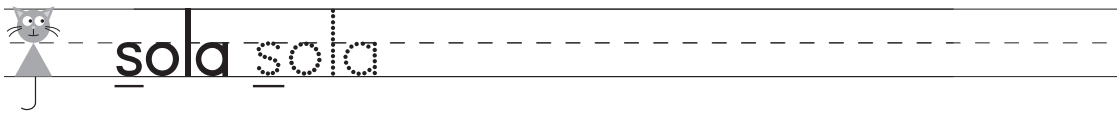
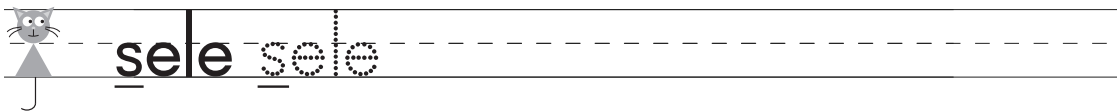
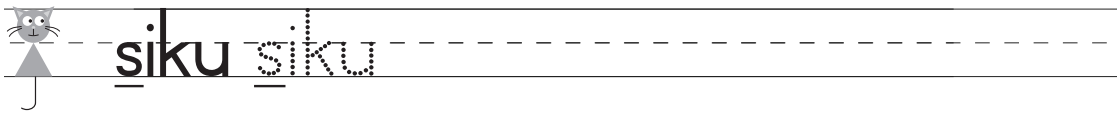
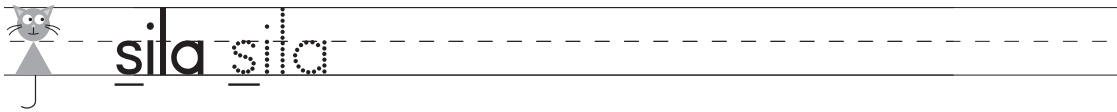
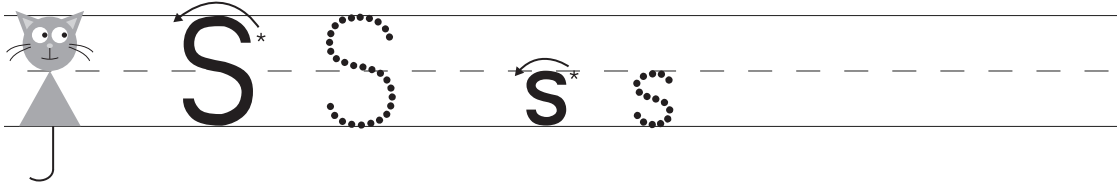
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo maletere lamakulu na lamatsongo: **Ss**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani u va byela ku tirha na munghana na ku tsala marito eminhlaneni hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka swona byela vadyondzi ku tsala maletere emadesikini ya vona hi tintiho ta vona.
- 5 Eku hetelela, komba vadyondzi ro hetelela ku vumba maletere na marito exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito kumbe swivulwa swin'wana na swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfampfarhuta

VHIKI 1

NHLOKOMHAKA: Dirowa xifaniso xa munghana wa wena. Tsala xihlawulekisi xin'we lexi u xi rhandzaka hi munghana wa wena.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Munghana wa mina ... i ...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi xilo xin'we lexi va xi rhandzaka hi munghana.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala**.
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Loyi i munghana wa mina Siya. Ndzi rhandza Siya hikuva i wa hlekisa.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena na munghana wa wena.
- 5 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana**, ku fana na: Munghana wa mina Siya i wa hlekisa.
- 6 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi swihlawulekisi swa vanghana.
- 2 Tsala marito lawa exitsalelweni, ku fana na : yunene, hlekisa, ehleketelana, hlayisana, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana i mani munghana wa wena? Xana hi xihi xilo xin'we lexi u xi rhandzaka hi munghana wa wena?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala**.
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 va ku byela xihlawulekisi lexi va xi rhandzaka hi munghana wa vona.
- 6 Va fanele va ku: Munghana wa mina ... i ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala hi munghana wa vona!

KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tllasini na ku hetisa **tinhlengoletano letitsongo**.
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.

- 4 Pfuna vadyondzi ku tsalaengetela lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ka ha sele 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka levhele ya mahlo ya vona etlilasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurusano mayelana na nkongomelo.

Munghana wa mina u ni MUSA

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 1**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **gula**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /g/-/u/-/l/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /g/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito : /u/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito: /l/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **gula**
- 9 Kombisa ku kombetela na ku twananisa mimpfumawulo ku endla rito: /gu/-/la/ = **gula**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya Ravunharhu: **sola**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **gada**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /g/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? /a/
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /d/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito/a/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /g/-/a/-/d/-/a/
- 8 Tsala rito: **gada**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /ga/-/da/ = **gada**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **sula**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

VHIKI 1

MAQHINGA YA KU HLAYA: KU KUMBETELA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Vanghana va 'A'</u></p> <p>Anopa na Akani va ve vanghana va ntiyiso ku sukela va beburiwa. Hi vumbirhi bya vona va beburiwe hi Mhawuri. Hi vumbirhi va na mavito lama sungulaka hi 'A'. Anopa na Akani a va tlanga swin'we masiku hinkwawo.</p>	
<p>Vafana lavumbirhi a va ri etitlasini to hambana exikolweni, kambe a va tlanga swin'we hi nkarhi wo wisa. Masiku hinkwawo a va hlangana eka nsinya wa Acacia leswaku va ta kota ku boha leswi va nga ta swi endla.</p>	
<p>Hi Musumbhunuka va teke xiboho xa leswaku va ta tsutsuma. Loko Anopa a karhi a tsutsuma, a khugule hi ribye kutani a wela ehansi. Anopa u sungule ku rila. 'Tshika ku rila! U fana na n'wana!' Akani a endla fenyha. Kambe, Anopa a nga hlekanga.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Anopa a nga ehleketi swi hlekisa loko Akani a n'wi vitane n'wana, hikuva a nga hlekanga.</p>
<p>Hi Ravumbirhi va teke xiboho xo tlanga bolo ya milenge. Loko Anopa a karhi a tlanga, mufana un'wana u n'wi rahile. Anopa u sungule ku rila. 'Tshika ku rila! U fana na n'wana!' Akani a endla fenyha. Kambe, Anopa a nga hlekanga.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Anopa a nga rhandzi mafenyha ya Akani, hikuva a nga hlekanga.</p>
<p>Hi Ravunharhu va teke xiboho xo ya tlanga eka xo rhetemuka. Loko Anopa a karhi a rhetela, u rhetemuke hi ku hatlisa kutani a wela ehansi. U sungule ku rila. 'Tshika ku rila! U fana na n'wana lonkulu!' Akani a endla fenyha. Kambe, Anopa a nga hlekanga.</p>	<p>Loko Anopa a nga hleki, ndzi nga kumbetela leswaku a nga swi lavi ku vitaniwa n'wana – hambiloko ku ri fenyha!</p>
<p>Hi Ravumune, loko Akani a fika emurhini wa Acacia, Anopa a nga ri kona. Akani u teke xiboho xo ya lava munghana wa yena. U langute hinkwako. U hetelele a kume Anopa a ri na Bongani eminchinginyeni. 'Hikokwalaho ka yini Anopa a nga ndzi yimelanga hi ta tlanga?' Akani a tivutisa a hlundzukile. U tlange a ri yexe ku fikela nkarhi wo wisa wu hela.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Anopa u kume munghana lontshwa wo tlanga na yena hikuva a nga swi rhandzi loko Akani a n'wi vitana n'wana. Leswi swi endle a nga ha swi lavi ku tlanga na Akani!</p>

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Vusiku byebyo, tatana wa Akani u n'wi vutisile loko a vile na siku ra kahle.</p> <p>'E-e,' ku vula Akani, 'Anopa a nga ndzi yimelanga leswaku hi ta tlanga swin'we.'</p> <p>'Hikokwalaho ka yini?' tatana wa yena a vutisa.</p> <p>'A ndzi swi tivi,' Akani a monya.</p> <p>'Ku na leswi nga humelela exikarhi ka n'wina vambirhi?' tatana wa yena a vutisa.</p> <p>'A ndzi swi tivi,' Akani a monya.</p> <p>'U tiyisile leswaku a ku humelelanga nchumu?' tatana wa yena a vutisa nakambe.</p> <p>Akani a ehleketa na ku ehleketa. 'Anopa u tshamela ku rila hi nkarhi wo wisa...ndzi n'wi vitane n'wana.'</p> <p>'U ehleketa leswaku a wu ta titwa njhani loko Anopa a vitane wena n'wana?' tatana wa yena a vutisa.</p> <p>Akani a ehleketa na ku ehleketa. 'Ndzi ehleketa leswaku a ndzi ta hlundzuka!' a vula.</p> <p>'U ehleketa leswaku u nga endla yini ku swi lulamisa?' tatana wa yena a vutisa.</p>	<p>A swi n'wi tikela Akani ku kuma xivangelo xa hikokwalaho ka yini munghana wa yena a nga ha lavi ku tlanga na yena.Swi n'wi tekele nkarhi wo leha ku swi kuma leswaku ku nga va ku hoxeke yini. Ndzi nga kumbetela leswaku Akani a nga tiyimiselanga ku twisa munghana wa yena ku vava – a ehleketa leswaku i wo nyanyula.</p>
<p>'Ndzi lava ku n'wi endlela khadi ro kombela ku rivaleriwa,' ku vula Akani.</p> <p>U tsutsumile a ya kuma xiphemu xa phepha. U ri petse ri va hafu. U dirowe xifaniso xa yena na Anopa va ri eku tlangeni swin'we. Kutani a tsala, 'Ndzi rivaleli!'</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Akani u lava munghana wa yena a swi tiva leswaku wa tisola, hikuva u teke nkarhi a n'wi endlela khadi.</p>
<p>Hi Ravuntlhanu loko xikolo xi nga si sungula, Akani u langute hinkwako a lava Anopa. Loko a n'wi kumile, u n'wi nyike khadi. 'Ndzi rivaleli!' a vula.</p>	
<p>Hi nkarhi wo wisa, Anopa a yimele Akani emurhini wa Acacia. Kambe a nga ri yexe. Bongani a ri na yena. 'Ndza khensa khadi,' ku vula Anopa.</p> <p>'A hi tlangi, na Bongani a nga tlanga na yena!'</p> <p>Bongani a nga ri na vito ra 'A'. A nga beburiwanga hi Mhawuri. Kambe a swi ri kahle ku tlanga na munghana lontshwa.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Anopa u tsakela ku tlanga na Bongani, hikuva u ta na yena leswaku va ta tlanga – hambileswi a nga rivalela Akani!</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Hi nga kumbetela njhani leswaku Anopa a nga rhandzi mafenya ya Akani?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a nga hleki. • Hikuva u kume munghana lontshwa wo tlanga na yena.
Xana Akani u endlele munghana wa yena yini?	U n'wi endlele khadi ku kombela ku rivaleriwa.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Akani a vulavule na tatana wa yena eka xitori?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a nga ri na siku ra kahle. • Hikuva a nga tsakanga loko Anopa a tlanga na munghana lontshwa ematshan'wini ya yena. • Hikuva a nga twisisi leswaku hikokwalaho ka yini Anopa a nga lavi ku tlanga na yena. • Hikuva a lava ku pfuniwa ku kuma leswaku i yini xihoxo.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela ku Hlaya 1.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpafapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - vunene
 - mona
 - rivalela

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Vanghana va kahle va khomana ku fika emakumu.	<i>Kombisa hi ku khomana hi mavoko</i>
Va fana na layini leyi olookeke leyi nga taka yi nga petseki.	<i>Kombisa hi ku khomana hi mavoko</i>
Vanghana va kahle va tiva minkarhi leyinene ya wena kutani	<i>Va ololoka ku fana na layini leyi nga petsekiki</i>
Va ku tshinelela hi minkarhi hinkwayo va ku siya ni switsundzuxo swa kahle.	<i>Va ololoka ku fana na layini leyi nga petsekiki</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Xitori lexi xi mayelana na...
Ndzi ehleketa leswaku Akani...
Xilo xin'we lexi ndzi xi dyondzaka hi xinghana eka xitori lexi i ...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlawa** ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

VHIKI 1

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku ku katsa na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

g	s	u
a	l	e
d	m	i
o	k	n

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /g/ na/s/
- 2 Hluta hinkwayo mimpfumawulo na switatisi exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /g/-/u/-/l/-/a/ = **gula**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi- a va boheki ku tirhisa /g/ kumbe /s/
- 6 Komba vadyondzi ku vumba rito rin'wana, ku fana na /d/-/u/-/l/-/u/ = **dulu**

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **g, s**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **gula, gede, guga, gama, gada, gidi, sila, siku, sele, sola, sula, salani, dulu, damu, lala, nomo, manana, mona**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

MAQHINGA YA NTWISISO: KOMISA

KU RUNGULA XITORI

- 1 Hlamusela leswaku vadyondzi va ta vulavula hi leswi va nga swi tsakelangiki hi xitori: **Vanghana va 'A'**
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi hi laha va nga nyikaka 1–2 wa swivulwa ku hlamusela hi **swin'wana leswi va nga swi tsakelangiki** exitorini, ku fana na: **A ndzi swi tsakelangi loko Akani** a vitana munghana wa yena n'wana, hikuva a wu ri mona. A ndzi swi tsakeli loko vanghana va ri na mona eka van'wana.
- 3 Tlakusa swifaniso swa le ka Buku Leyikulu. Lerisa vadyondzi ku languta swifaniso kutani va ehleketa hi leswi nga humelela.
- 4 Lerisa vadyondzi ku ehleketa hi leswi va nga **swi tsakelangiki** hi xitori, naswona hikokwalaho ka yini.
- 5 Kombela vadyondzi va 2–3 ku **avelana** na tlilasi hi mavonelo ya vona. **Pfuna** vadyondzi ku vumba swivulwa leswi heleleke.
- 6 Hlamusela na ku lulamisa swihoxo swin'wana na swin'wana leswi talaka ku endliwa hi vadyondzi.
- 7 Lerisa vadyondzi **ku hundzuluka va vulavula** na ku avelana hi tinhlamuselo ta vona **vini** na munghana. (**A va fanelanga ku bela enhlokweni leswi mudyondzisi a swi vuleke. Lawa ya fanele ya va mavonelo ya vadyondzi!**)

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 **Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 1.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthla ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antswi ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: books, pencils, globes, lightbulbs, gears, microscopes, and other classroom-related items. The icons are scattered across the page, creating a textured, academic atmosphere.

Giredi 1

KOTARA 2

Whiki

2

NKONGOMELO:

Vanghana

Malulamiselo ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomo leri u nga ta ri lava.
- 4 Tatisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swa vanghana va endla swilo swin'we.
- 5 Endla mindzavisiso/ rhisechi eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: lavisisa leswi hi nga swi endlaka ku kuma vanghana vantshwa.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ta wena ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko ya Ndlandlamuxo

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 29, A hi tsaleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 30, A hi hlayeni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 31 na 32, A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa nghingiriko lowu u rhandzaka ku wu endla na vanghana.

Musumbhunuku

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

MPFUXETO WA NKONGOMELO:KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso Homu na Phiva va dya byanyi swin'we eka Buku Leyikulu: Homu na Phivha.
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi ya emahlweni na nkongomelo wa hina: Vanghana
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi xi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana ku fikela sweswi hi dyondze yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi fanele hi va khoma njhani vanghana va hina?
 - b Xana hi tihi tindlela tin'wana leti vanghana va hina va endlaka hi ti twisa swona?
 - c Xana u ehleketa leswaku ku va na munghana swa olova no tsakisa minkarhi hinkwayo? Hikokwalaho ka yini?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - A swi tolovelekanga
 - mhunti
 - phivha

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Vanghana va kahle va khomana ku fika emakumu.	<i>Kombisa hi ku khomana hi mavoko</i>
Va fana na layini leyi ololokoke leyi nga taka yi nga petseki.	<i>Kombisa hi ku khomana hi mavoko</i>
Vanghana va kahle va tiva minkarhi leyinene ya wena kutani	<i>Va ololoka ku fana na layini leyi nga petsekiki</i>
Va ku tshinelela hi minkarhi hinkwayo va ku siya ni switsundzuxo swa kahle.	<i>Va ololoka ku fana na layini leyi nga petsekiki</i>

Ntivotso

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a gula
 - b gede
 - c gama
 - d gada
 - e sila
 - f siku
 - g sola
 - h sula
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Homu na Phivha
- 3 Byela vadyondzi ku hlamusela xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, va karhi va hlamusela leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfampfarhuta

NHLOKOMHAKA: Dirowa xifaniso lexi kombisaka swin'wana swa kahle leswi u nga swi endlelaka munghana.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Ndzi nga ...

VHIKI 2

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta dirowa hi swin'wana swa kahle leswi va nga endlelaka munghana.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi nga rhamba vanghana va mina ku ta endlwini ya mina hi ta dya swakudya na ku va swekela swakudya swo nandziha!
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena u phamela vanghana va wena swakudya.
- 5 Hlamusela leswaku hi wahi marito lawa u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Ndzi nga swekela vanghana va mina.
- 6 Tima/ sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi mavonelo ya swilo swa kahle leswi hi nga endlelaka vanghana na vadyondzi.
- 2 Tsala marito exitsalelweni, ku fana na: ku avelana swakudya, ku dirowa xifaniso,ku lombana penisele, ku va rhamba ku ta tlanga, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi xihhi xilo xa kahle lexi u nga endlelaka munghana?
- 4 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 va ku byela hi xin'wana xa kahle va nga endlelaka munghana.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi nga ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku lebula xifaniso xa vona!

KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va tsala, famba famba la tilasini u hetisa **tinhlengeletano letitsongo.**

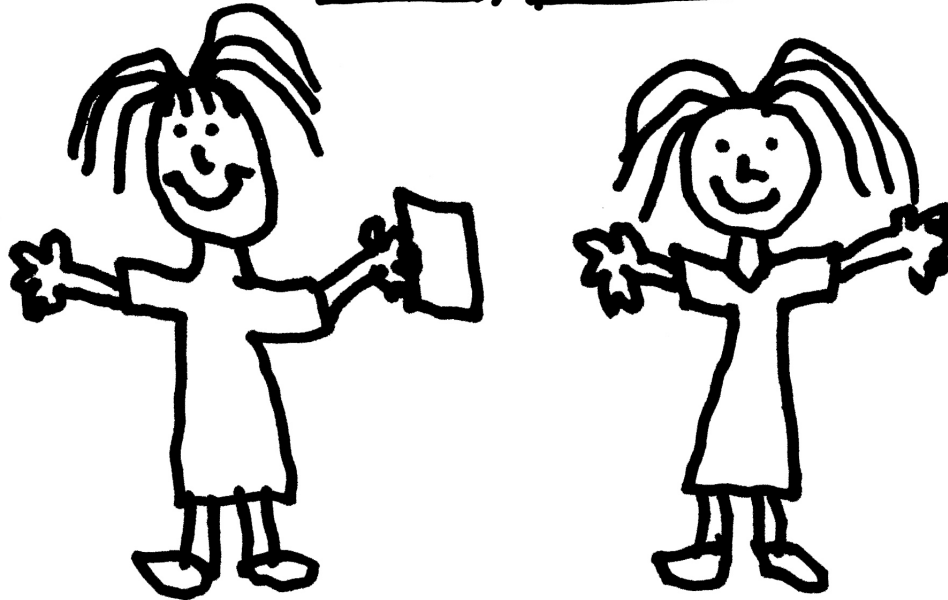
- 3 Kombokela vadyondzi ku ku byela hi ku tsala ka vona.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka mpimo wa mahlo ya vona etlasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurusano mayelana na nkongomelo.

avela/pambulela

Ndzi ta ku avela/pambulela.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 2**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngthingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tata Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa ya ku hlaya kumbe misingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa khadi ra xikombakomba: /f/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Kanela leswi mpfumawulo /f/ wu nga xiswona loko wu fana hi ririmi ra le kaya na hi Xinghezi. / wu hambana hi ririmi ra le kaya na hi Xinghezi.
- 4 Eka mpfumawulo wun'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka chati ya alifabete.
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa marito lama sungulaka hi /f/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **fika, fumisa, fuma**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **fuma, fana, fika, fuku, fumisa, fumile**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

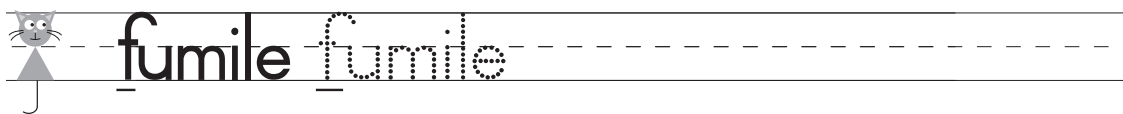
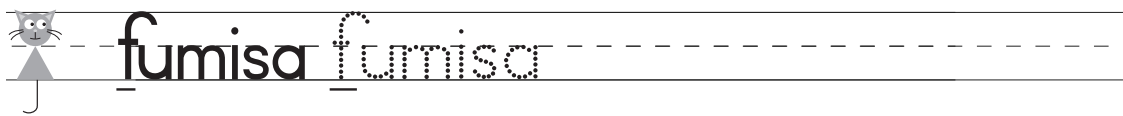
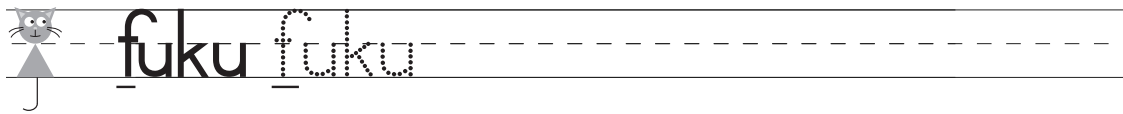
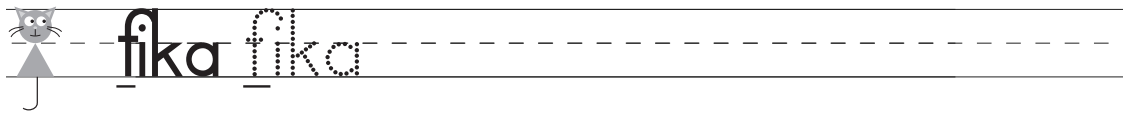
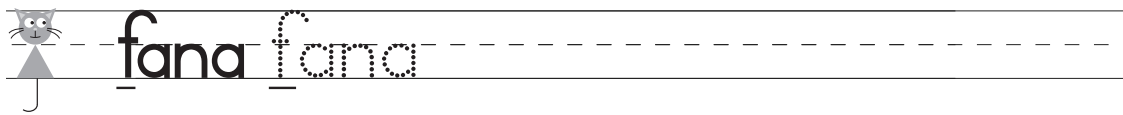
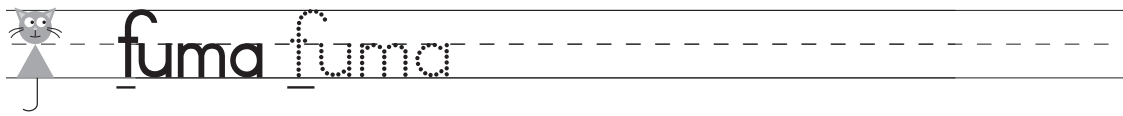
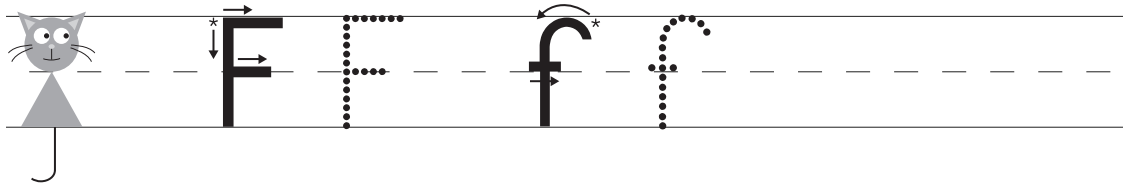
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo: **Ff**
- 2 Kombisa vadyondzi matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana hi tintiho.

- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, kombisa vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito/swivulwa swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

MAQHINGA YA NTWISISO: KU TIVUTISA/ KU KUMBETELA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Homu na Phivha</p> <p><i>Xitori lexi u nga ta xi hlaya i xitori xa ntiyiso xa vunghana byo ka byi nga tolovelakanga. Xitori lexi xi humelele eVermont, eka ndhawu leyintsongo eN'walungu vuxa bya Amerika. Vermont yi na ndhuma ya tintshava to saseka, vulombe byo huma eka minsinya yo karhi, na ku va na mapurasi ya masi yo tala. Eka xitori lexi – u ta hlaya hi homu – xifuwo lexi u nga xi tolovela – na Phivha.</i></p> <p><i>Swi nga endleka u nga si tshama u twa hi Phivha! TiPhivha ti kumeka ntsena eN'walungu wa Amerika. Ti fana na timhanti letikulu.</i></p>	<p><i>Vutisa: U kona loyi a nga tshama a twa hi Phivha?</i></p>
<p>Mixo wun'wana ka ha ri na nkungwa, N'wapurasi Abbot u chayeleva movha wa yena a huma kaya. U langute tihomu ta yena ti ri eku dyeni emadyelweni ya tona lama funengetiweke hi gamboko. U yime hi ku hatlisa loko a vona xin'wana xo hlamarisa...</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku N'wapurasi Abbot u lava ku tiva xin'wana hikuva u yimise movha wa yena! Ndza tivutisa leswaku u vona yini?</p>
<p>'Ku nga va ku ri ... Phivha?' a vulavulela ehenhla, hambileswi a ri yexe. A nga si tshama a vona Phivha epurasini ra yena, kambe a ku nga vonaki kahle hikwalaho ka nkungwa. U hume emovheni wa yena a tshinela ekusuhi na rihlampfu.</p> <p>Hi swona, Phivha ya milenge yo leha na timhondzo letikulu a yi yime emadyelweni ya yena.</p> <p>'Xana Phivha yi endla yini laha?' N'wapurasi Abbott a tivutisa.</p>	<p>Phivha liya i yi kulu swinene! Ndza tivutisa loko N'wapurasi Abbot a twa a chava loko a vona Phivha ekusuhi na tihomu ta yena?</p>
<p>Tihomu to tala a ti fambela ekule na Phivha, ti languteka ti hlamarile na ku chava. Hinkwato handle ka homu ya yena leyi a yi rhandzaka, yo rhandza vanhu, Daisy. Yi kongome Phivha. Va langutane tanihi vanghana va khale. Kutani, va sungula ku dya ekusuhi na kusuhi. N'wapurasi Abbott anga tshembanga mahlo ya yena.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku N'wapurasi Abbott a langutela leswaku tihomu ta yena ti ta fambela ekule na Phivha leyikulu, hikuva u hlamarisiwe hi loko Homu Daisy a landza Phivha!</p>
<p>N'wapurasi Abbott u nghene emovheni wa yena a tlhelela ekaya. Loko a ngenile endzeni, u veke xitulu xa yena xo mbuwetela ekusuhi na fasitere. U xi cinise no xi cinisa a karhi a languta Phivha na homu swi karhi swi dya swin'we ku fikela loko dyambu ri sungula ku pela.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini a langute Homu na Phivha? Ndza tivutisa leswaku u twa a chava leswaku Phivha leyikulu yi nga vavisa Homu Daisy?</p>

Xitshuriwa	Ku hlanya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Loko tihomu ti karhi ti famba ti kongome tshanga, Phivha yi yime ehandle yi langutisa, yi languteka yi lava ku tiva na ku lava ku tshemba leswi a yi swi vona. Phivha yi hetelele yi tshama ehansi ehandle ka tshanga. Kutani, Daisy a tshama ekusuhi na yona. Hi nkarhi lowu nga heteki mbilu, Daisy na Phivha a va etlele! N'wapurasi Abbott a nga tshembanga mahlo ya yena.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku N'wapurasi Abbott a nga langutelanga Homu Daisy ku etlela ehandle na Phivha, hikuva u hlamarile loko Daisy a etlela ekusuhi na Phivha!</p>
<p>Loko N'wapurasi Abbott a pfuka exitulwini xa yena xo mbuwetela, u langute hi ku hlamala loko Phivha na Daisy va longoloka swin'we hi rihlampfu. N'wapurasi Abbott u n'wayiterile loko a karhi a ehleketa hi leswi va bulaka hi swona.</p>	
<p>N'wapurasi Abbott u tlulele eka teretere ya yena kutani a endla mintirho ya yena ya na mixo ya ntolovelo. Xosungula, u ye a ya senga tihomu etshangeni. Kutani, a ya nyika tihuku swakudya. Kambe endleleni ya yena yo ya xava folici, u vone Phivha na Daisy hi patu lerikulu.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku a nga chavi leswaku Phivha yi ta vavisa Homu Daisy, hikuva u endla mintirho ya yena ya ntolovelo hinkwayo.</p>
<p>Loko a tshinelela teretere ya yena, u lemuke leswaku mimovha yo tala yi yimile ekusuhi na rihlampfu. Ntshungu a wu hlengeletana na ku hlalela Daisy na Phivha hi ntsako. A swi tekanga nkarhi loko ku nga si yima movha wa mahungu ku ta kandziyisa vanghana lava vo ka va nga tolovelakanga. N'wapurasi Abbott a nga tshembanga mahlo ya yena.</p> <p>'I nkarhi wo fika kwihhi lava vambirhi va ri vanghana?' muviki a huwela N'wapurasi Abbot a lava ku tiva.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku a swi talanga vanhu va yima va languta tihomu epurasini hikuva N'wapurasi Abbott u hlamarile ku vona ntshungu ekusuhi na rihlampfu!</p>
<p>Madyambu walawo N'wapurasi Abbott u veke xitulu xa yena xo mbuwetela emahlweni ka thelevhixini. Eka mahungu a va komba purasi ra yena. Homu Daisy na Phivha a va ri tinyeleti! N'wapurasi Abbott a nga tshembanga mahlo ya yena.</p> <p>U navele leswaku onge Phivha na Daisy va nga va vanghana hi laha ku nga heriki.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku Homu Daisy na Phivha a va ri vanghana nkarhi wo fika kwihhi?</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
I vamani lava va nga va vanghana eka xitori lexi?	Homu Daisy na Phivha va ve vanghana.
Xana Homu Daisy na Phivha va endle yini swin'we?	<ul style="list-style-type: none"> • Va dye swin'we. • Va etele swin'we. • Va fambe hi rihlampfu swin'we.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini N'wapurasi Abbot a nga tshembanga mahlo ya yena?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a nga si tshama a vona Phivha epurasini ra yena. • Hikuva a nga si tshama a twa leswaku Phivha na homu va ve vanghana. • Hikuva a hlamarile leswaku Homu Daisy na Phivha va etele swin'we ehandle. • Hikuva vanhu vo tala va yimile ku hlalela Homu Daisy na Phivha. • Hikuva purasi ra yena a ri ri eka mahungu.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela Ku hlaya 2.**
- 2 Hlamusela Nghingiriko 1 wa hi Ravumbirhi eka tlilasi hinkwayo.**
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.**
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete. va ttherisele laha va tshamaka kona.**
- 5 Endla Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela Nghingiriko 2 wa hi Ravumbirhi eka tlilasi hinkwayo.**
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.**
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.**
- 9 Tsala leswi lavaka ku cincwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.**

Ravunharhu

Migingiriko ya Swanomo

15 wa timinete

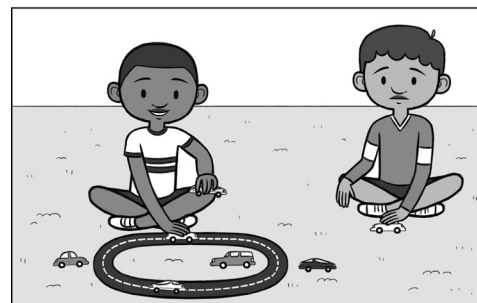
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - Ku dya
 - xivundza
 - ntlawa

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Vanghana va kahle va khomana ku fika emakumu.	<i>Kombisa hi ku khomana hi mavoko</i>
Va fana na layini leyi ololokeke leyi nga taka yi nga petseki.	<i>Kombisa hi ku khomana hi mavoko</i>
Vanghana va kahle va tiva minkarhi leyinene ya wena kutani	<i>Va loloka ku fana na layini leyi nga petsekiki</i>
Va ku tshinelela hi minkarhi hinkwayo va ku siya ni switsundzuxo swa kahle.	<i>Va loloka ku fana na layini leyi nga petsekiki</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leiytsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Tsundzuxa vadyondzi leswaku vhiki leri hundzeke, va tiendlele switori swa vona hi ku tirhisa swifaniso.
- 4 Vhiki leri, vadyondzi va fanele ku tirha hi ntlawa ku teka xiboho hi xitori xa ntlawa.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele xi va na vutumbuluxi, nakambe xi fanele xi fambelana na swifaniso!
- 6 Kombela tlilasi ku yingisela.
- 7 Kombela **1-2 wa mintlawa yo hambana ku avelana swin'we switori swa ntlawa wa vona.**
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa na khadi ra xikombakomba: /t/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Kanela hi leswi mpfumawulo /t/ wu fanaka ha kona eka ririmi ra le kaya na hi Xinghezi./ ri hambanaka ha kona eka ririmi ra le kaya na hi Xinghezi.
- 4 Eka mimpfumawulo yin'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka chati ya tialifabete.
- 5 Vutisa vadyondzi:Xana u nga ehleketa marito lama sungulaka hi /t/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **titimela, tima, tatana**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **tala, tele, tima, tolo, titimela, tatana**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ntivontsalo:

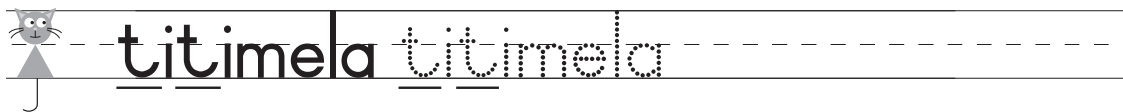
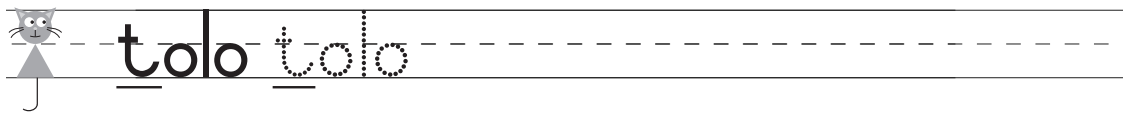
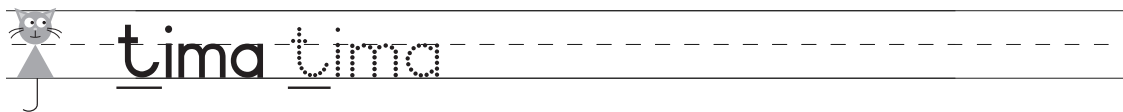
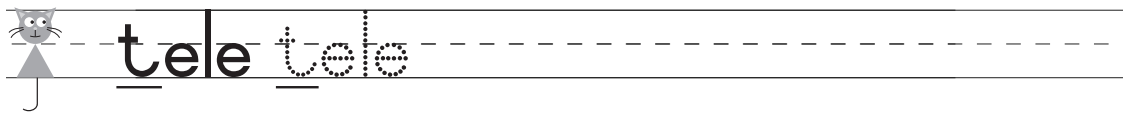
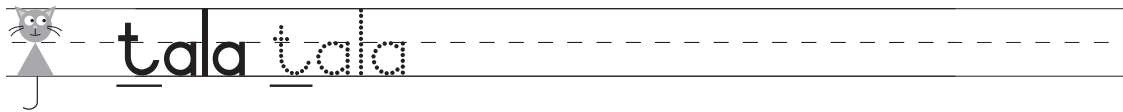
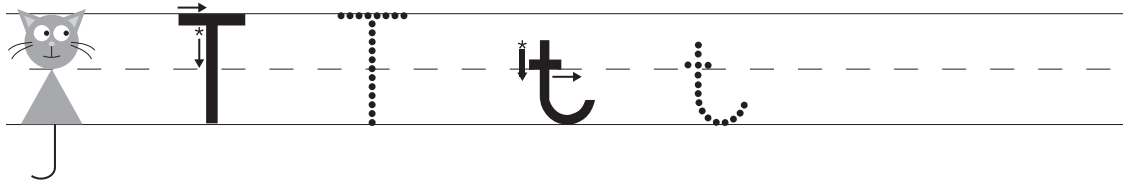
15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)leterere lamakulu na lamatsongo: **Tt**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)rito enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)leterere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)leterere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/xivulwa etibukwini ta vona.
 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito/
 swivulwa swin'wana na swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfampfarhuta

NHLOKOMHAKA: Dirowa xifaniso xa vunghana lebyi byi nga tolovelekangiki.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Vunghana lebyi nga tolovelekangiki exikarhi ka ... na ...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tirhisa mianakanyo ya vona ku dirowa vunghana lebyi nga tolovelekangiki.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala**.
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: xisekwana na mbyana.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa xisekwana na mbyana leswi swi nga vanghana.
- 5 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana**, ku fana na: vunghana byo kala byi nga tolovelekanga exikarhi ka xisekwana na mbyana.
- 6 Tima xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi vanghana lava nga tolovelekangi na vadyondzi.
- 2 Tsala marito lama exitsalelweni, ku fana na: ng hala, kondlo,sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi ehleketa leswaku hi byihi vunghana lebyi nga tolovelekangiki?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala**.
- 5 Vitana vadyondzi va 2-3 va ku byela hi vunghana lebyi nga tolovelekangiki lebyi va byi anakanyeke.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi anakanye hi vunghana lebyi nga tolovelekangiki exikarhi ka ... na ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku lebula xifaniso xa vona!

KU TSALA

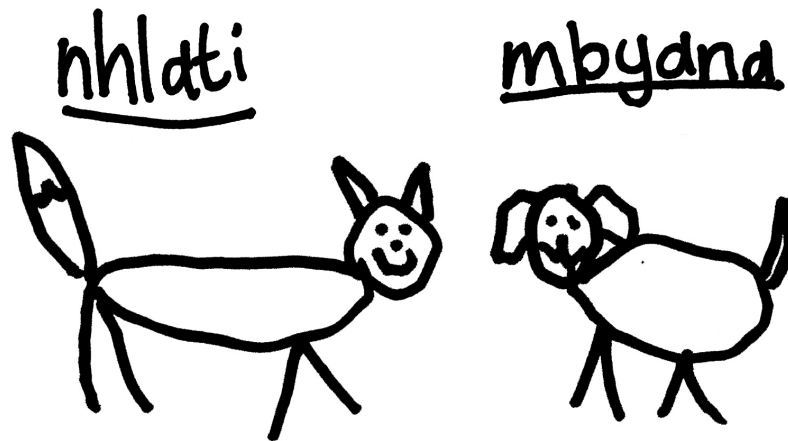
- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tllasini na ku hetisa **tinhlengeletano letitsongo**.
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.

- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ka ha sele 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na munghana mayelana na swidrowiwa swa vona.

Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **levhele ya mahlo** ya vona etlilasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.

Vunghana byo ka byi nga tolovet ekangj
exikarhika Nhlati na mbyana.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 2.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **fuma**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /f/-/u/-/m/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /f/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /u/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu eka rito : /m/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **fuma**
- 9 Kombisa ku kombetela na ku twananisa mimpfumawulo ku endla rito: /fu/-/ma/ = **fuma**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya Ravunharhu: **tele**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **fana**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /f/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? /a/
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /n/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito/a/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /f/-/a/-/n/-/a/
- 8 Tsala rito: **fana**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /fa/-/na/ = **fana**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **tima**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: KU KUMBETELA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Homu na Phivha</p> <p><i>Xitori lexi u nga ta xi hlaya i xitori xa ntiyiso xa vunghana byo ka byi nga tolovelakanga. Xitori lexi xi humelele eVermont, eka ndhawu leyintsongo eN'walungu vuxa bya Amerika. Vermont yi na ndhuma ya tintshava to saseka, vulombe byo huma eka minsinya yo karhi, na ku va na mapurasi ya masi yo tala. Eka xitori lexi – u ta hlaya hi homu – xifuwo lexi u nga xi tolovela – na Phivha.</i></p> <p><i>Swi nga endleka u nga si tshama u twa hi Phivha! TiPhivha ti kumeka ntsena eN'walungu wa Amerika. Ti fana na timhanti letikulu.</i></p>	
<p>Mixo wun'wana ka ha ri na nkungwa, N'wapurasi Abbot u chayelevha wa yena a huma kaya. U langute tihomu ta yena ti ri eku dyeni emadyelweni ya tona lama funengetiweke hi gamboko. U yime hi ku hatlisa loko a vona xin'wana xo hlamarisa...</p>	
<p>'Ku nga va ku ri ... Phivha?' a vulavulela ehenhla, hambileswi a ri yexe. A nga si tshama a vona Phivha epurasini ra yena, kambe a ku nga vonaki kahle hikwalaho ka nkungwa. U hume emovheni wa yena a tshinela ekusuhi na rihlampfu.</p> <p>Hi swona, Phivha ya milenge yo leha na timhondzo letikulu a yi yime emadyelweni ya yena.</p> <p>'Xana Phivha yi endla yini laha?' N'wapurasi Abbott a tivutisa.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku a swi tolovelakanga ku vona Phivha, hikuva N'wapurasi Abbott a nga si tshama a yi vona evuton'wini bya yena.</p>
<p>Tihomu to tala a ti fambela ekule na Phivha, ti languteka ti hlamarile na ku chava. Hinkwato handle ka homu ya yena leyi a yi rhandzaka, yo rhandza vanhu, Daisy. Yi kongome Phivha. Va langutane tanihi vanghana va khale. Kutani, va sungula ku dya ekusuhi na kusuhi. N'wapurasi Abbott anga tshembanga mahlo ya yena.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku swa hlamarisa ku va homu na Phivha swi endla xinghana, hikuva tihomu to tala a tiyime ekule na Phivha naswona N'wapurasi Abbott a nga tshembanga mahlo ya yena!</p>
<p>N'wapurasi Abbott u nghene emovheni wa yena a tlhelela ekaya. Loko a ngenile endzeni, u veke xitulu xa yena xo mbuwetela ekusuhi na fasitere. U xi cinise no xi cinisa a karhi a languta Phivha na homu swi karhi swi dya swin'we ku fikela loko dyambu ri sungula ku pela.</p>	<p>Ndza kumbetela leswaku N'wapurasi Abbott u vona xinghana lexi xi tsakisa ku xi languta hikuva a xi nga tolovelakanga! A ndzi tshembi leswaku a ta languta loko a ku ri tihomu timbirhi ti dyaka swin'we.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Loko tihomu ti karhi ti famba ti kongome tshanga, Phivha yi yime ehandle yi langutisa, yi languteka yi lava ku tiva na ku lava ku tshemba leswi a yi swi vona. Phivha yi hetelele yi tshama ehansi ehandle ka tshanga. Kutani, Daisy a tshama ekusuhi na yona. Hi nkarhi lowu nga heteki mbilu, Daisy na Phivha a va etlele! N'wapurasi Abbott a nga tshembanga mahlo ya yena.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku leswi swa hlamarisa eka N'wapurasi Abbott, hikuva a nga tshembanga mahlo ya yena!</p>
<p>Loko N'wapurasi Abbott a pfuka exitulwini xa yena xo mbuwetela, u langute hi ku hlamala loko Phivha na Daisy va longoloka swin'we hi rihlampfu. N'wapurasi Abbott u n'wayiterile loko a karhi a ehleketa hi leswi va bulaka hi swona.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku N'wapurasi Abbott u etlele exitulwini xa yena xo mbuwetela hikuva a tsakisiwa hi Homu na Phivha loko va etlele swin'we leswi nga endla leswaku a nga yi emudweni wa yena hikuva a nga lavi ku kayivela nchumu!</p>
<p>N'wapurasi Abbott u tlulele eka teretere ya yena kutani a endla mintirho ya yena ya na mixo ya ntolovelo. Xosungula, u ye a ya senga tihomu etshangeni. Kutani, a ya nyika tihuku swakudya. Kambe endleleni ya yena yo ya xava folici, u vone Phivha na Daisy hi patu lerikulu.</p>	
<p>Loko a tshinelela teretere ya yena, u lemuke leswaku mimovha yo tala yi yimile ekusuhi na rihlampfu. Ntshungu a wu hlengeletana na ku hlalela Daisy na Phivha hi ntsako. A swi tekanga nkarhi loko ku nga si yima movha wa mahungu ku ta kandziyisa vanghana lava vo ka va nga tolovelekanga. N'wapurasi Abbott a nga tshembanga mahlo ya yena.</p> <p>'I nkarhi wo fika kwihhi lava vambirhi va ri vanghana?' muviki a huwela N'wapurasi Abbot a lava ku tiva.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku vanhu vo tala va ehleketa leswaku vunghana lebyi a byi tolovelekanga, hikuva hinkwavo va yima ku languta Daisy na Phivha!</p>
<p>Madyambu walawo N'wapurasi Abbott u veke xitulu xa yena xo mbuwetela emahlweni ka thelevhixini. Eka mahungu a va komba purasi ra yena. Homu Daisy na Phivha a va ri tinyeleti! N'wapurasi Abbott a nga tshembanga mahlo ya yena.</p> <p>U navele leswaku onge Phivha na Daisy va nga va vanghana hi laha ku nga heriki.</p>	<p>Mahungu ma hi byela hi timhaka ta nkoka kumbe to tsakisa. Loko Daisy na Phivha va ri eka mahungu, ndzi nga kumbetela leswaku swi fanele swi nga tolovelekanga ku va homu na Phivha va va vanghana!</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Phivha a hi xiharhi xa laha Afrika Dzonga. Hi swihi swiharhi swa laha Afrika Dzonga leswi a ku ta va vanghana vo ka va nga tolovelekanga va homu?	<i>Ndzi ehleketa leswaku ... a ku ta va munghana wo ka a nga tolovelekanga wa homu.</i>
U nga kumbetela njhani leswaku a swi tolovelekanga ku va homu na Phivha va va vanghana.	<p><i>Ndzi nga kumbetela leswi hikuva ...</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • N'wapurasi Abbot a nga tshembi mahlo ya yena • N'wapurasi Abbott a va languta mixo na vusiku • Ku ve na ntshungu ku languta vanghana lava vo ka va nga tolovelekanga • Vanghana homu na Phivha a va ri eka mahungu.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Homu Daisy na Phivha va ri eka mahungu?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva vanhu a va hlamarile ku vona homu na Phivha va ri vanghana. • Hikuva a swi tolovelekanga ku va homu na Phivha va va vanghana. • Hikuva vanhu vo tala a va tsakisiwa hi vunghana lebyi.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlišasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela ku Hlaya 2.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlišasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlierisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlišasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Mingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - Swo fana/ leswi talaka ku humelela
 - Swo hambana/ leswi nga talangiki ku humelela
 - Ku nga tshembi mahlo ya un'wana

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Vanghana va kahle va khomana ku fika emakumu.	<i>Kombisa hi ku khomana hi mavoko</i>
Va fana na layini leyi ololokeke leyi nga taka yi nga petseki.	<i>Kombisa hi ku khomana hi mavoko</i>
Vanghana va kahle va tiva minkarhi leyinene ya wena kutani	<i>Va ololoka ku fana na layini leyi nga petsekiki</i>
Va ku tshinelela hi minkarhi hinkwayo va ku siya ni switsundzuxo swa kahle.	<i>Va ololoka ku fana na layini leyi nga petsekiki</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Exitorini ...
Xiphemu lexi ndzi xi tsakeleke a ku ri...
Ndzi ehleketa leswaku ku nga va vunghana byo kala byi nga tolovelekanga exikarhi ka ... na...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

f	t	a
u	k	n
m	i	s
l	e	o

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /f/ na/t/
- 2 Hluta hinkwayo mimpfumawulo na switatisi exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /f/-/u/-/k/-/u/ = **fuku**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi – a va boheki ku tirhisa /f/ kumbe /t/
- 6 Komba vadyondzi ku vumba rin'wana rito, ku fana na: /s/-/i/-/l/-/a/ = **sila**

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **f, t**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **fuma, fana, fika, fuku, fumisa, fumile, tala, tele, tima, tolo, titimela, tatana, sila, siku, lolo, manana**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

MAQHINGA YA Ntwisiso: Nkomiso/ Ku Kumbetela

MPFAPFARHUTA XITORI

- 1 Tshamisisa vadyondzi emadesikini ya vona, va ri na tibuku ta switoloveto kumbe phepha ro kala ri nga tsaleriwanga, tipenisele na tikhirayoni.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha vadyondzi va **ta endla nkumbetelo** kutani va dirowa hi leswi swi nga endlekaka loko xitori xo ya emahlweni.
- 3 **Kombisa** leswi u **kumbeterisaka xiswona** hi leswi swi nga ta humelela, ku fana na: Ndzi ehleketa leswaku, Homu na Phivha va nga suka epurasini swin'we, va vhakacha ekaya ka va Phivha.
- 4 Dirowa xifaniso xa wena n'wini exitsalelweni xa Homu na Phivha va famba ku suka epurasini.
- 5 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku va fanele va kumbetela hi leswi swi nga ta landzela swi humelela.
- 6 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona va wisa. Tlhela u hlaya xitshuriwa nakambe.
- 7 Kombela vadyondzi ku pfula mahlo ya vona, kutani va dirowa mavonelo ya vona ya leswi nga ta humelela.
- 8 Xo hetelela, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula**, na ku avelana leswi va swi diroweke na munghana.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 **Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 2.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe misingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Giredi 1

KOTARA 2

Whiki

3

NKONGOMELO:

Ku byala swilo

Malulamiselo ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swi nga ri swingani swa swilo leswi byariwaka.
- 5 Endla mindzavisiso / rhisechi eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: lavisisa hi laha swimilana swi byarisiwaka xiswona.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke swo hlaya na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 33 na 34, A hi endleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 35, ntirho wa Marito

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 36 na 37, A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa xin'wana lexi xi byariwaka.

Musumbhunuku

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

TIVISA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RO SUNGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi khavhara ya le mahlweni eka Buku Leyikulu: Xihukwana xo tshwuka
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi sungula hi nkongomelo wuntshwa lowu vuriwaka: Ku byala swilo
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana mi tiva yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi swihi swilo leswi swi byariwaka?
 - b Xana hi nga endla yini hi swilo leswi swi byariwaka?
 - c Xana hi nga byala kwihi swilo?

VHIKI 3

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - byala.
 - misava.
 - mbewu.

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndzi byarile mbewu,emisaveni yo tititii!	<i>Ku kombisa hi ku byala mbewu.</i>
Ku huma dyambu ra xitshopana, lerikulu ra xirhendzevutana	<i>Ku kombisa dyambu lerikulu ra xirhendzevutana</i>
Kutani ku tsutsuxa swimfulana, ivi ku hluka xiluva xi humela ehandle emisaveni.	<i>Ku kombisa ku tsutsuxa ka mpfula, na ku hluka ka xiluva</i>
Xikula, xikula,xikula	
Ndzi byarile mbewu,emisaveni yo tititii!	<i>Ku kombisa hi ku byala mbewu.</i>

Ntivotso

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito leswi landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a fuma
 - b fana
 - c fuku
 - d fika
 - e tolo
 - f tima
 - g tele
 - h tala
- 3 Lexi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa tikhirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi loko siku ri fika emakumu, kutani u tekela enhlokweni lava va lavaka mpfuno wo engetela.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emeteni kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Xihukwana xo tshwuka.
- 3 Byela vadyondzi ku hlamusela xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u ri karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfunana vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u mpapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi swin'wana leswi u lavaka ku swi byala exirhapeni xa wena.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Ndzi lava ku byala ... exirhapeni xa mina.

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta dirowa hi leswi va tsakelaka ku swi byala exirhapeni xa vona.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi lava ku byala murhi wa kotapeni exirhapeni xa mina.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena u yimile ekusuhi na murhi lowukulu wa kotapeni.
- 5 Hlamusela leswaku hi wahi marito lawa u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Ndzi lava ku byala murhi wa kotapeni exirhapeni xa mina.
- 6 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi swilo leswi byariwaka na vadyondzi.
- 2 Tsala marito exitsalelweni, ku fana na: makherotsi, matapula, swiluva, maswiri (malemana), sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi xihhi xilo xin'we lexi u lavaka ku xi byala exirhapeni xa wena?
- 4 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 va ku byela leswi va nga tsakelaka ku swi byala.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi lava ku byala ... exirhapeni xa mina.
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

KU TSALA

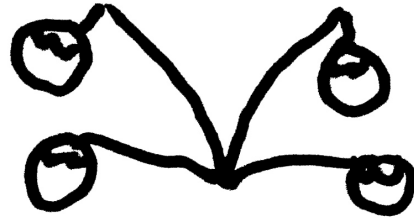
- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va tsala, famba famba la tlilasini u hetisa **tinhlengeletano letitsongo.**
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va nga swi tsala.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **mpimo wa mahlo** ya vona etlasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.

tamatisi

Ndzi lava ku byala matamatisi exirhapani.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 3**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngHINGIRIKO wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tata Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa xikombakombana: /p/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela mpfumawulo ka nharhu
- 3 Kanela hi laha mpfumawulo wa /p/ wu fanaka ha kona hi Ririmi ra le kaya na hi Xinghezi./ wu hambanaka ha kona hi Ririmi ra le kaya na hi Xinghezi.
- 4 Eka mpfumawulo wun'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka alifabete leyi nga ni swifaniso.
- 5 Kombela vadyondzi: Ku ehleketa hi marito lama sungulaka hi /p/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: **penisele, pume, peta**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **pani, pona, pume, pima, peta, penisele**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

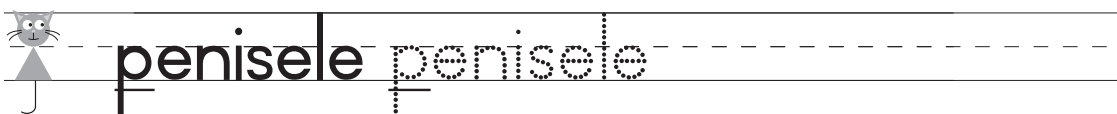
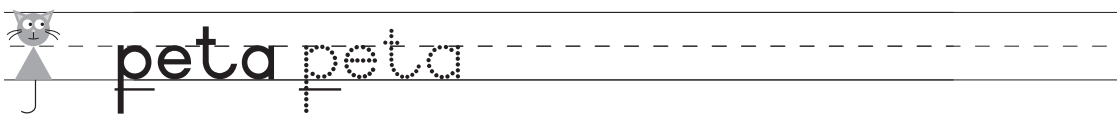
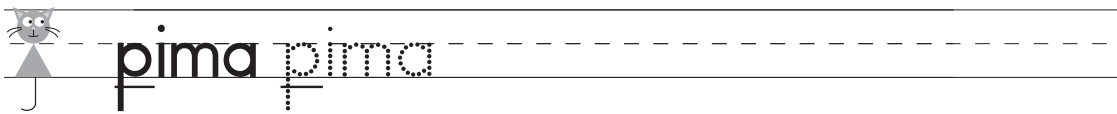
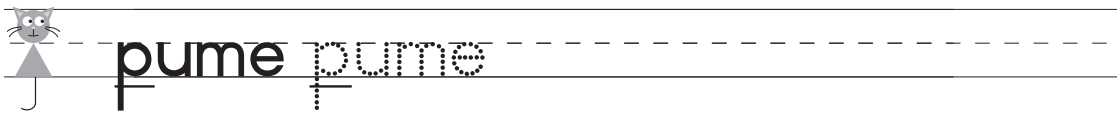
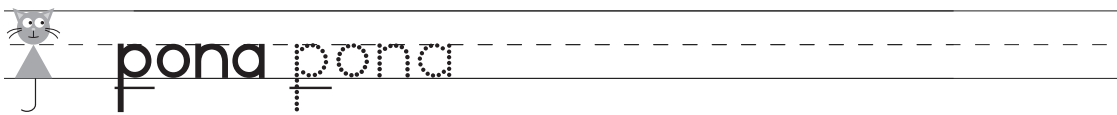
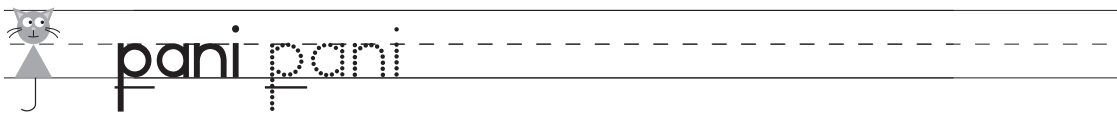
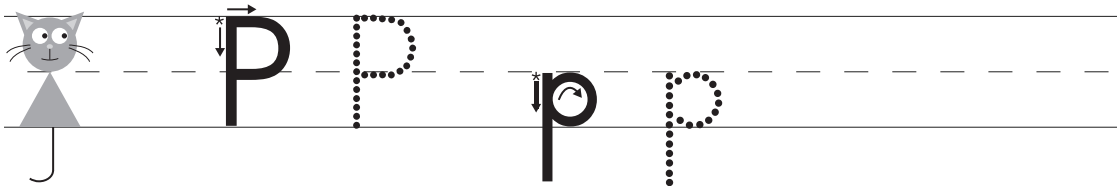
Ntivontsalu:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo: **Pp**
- 2 Kombisa matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.

- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na nakulobye na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa nakulobye u'nwana na un'wana hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Eku heteleleni, komba vadyondzi ro hetelela ku vumba (ma)letere na marito exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo etibukwini ta vona.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

MAQHINGA YA NTWISISO: KU TIVUTISA

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Xihukwana xo tshwuka</p> <p>Siku rin'wana, xihukwana xo tshwuka xi kume ndzoho ya koroni.</p>	
<p>'I mani a nga ndzi pfunaka ku byala koroni leyi?' xi vutisa.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku i mani loyi a nga ta pfunu xihukwana xo tshwuka.</p>
<p>'Ku nga ri mina,' ku vula sekwa.</p> <p>'Ku nga ri mina,' ku vula galankuni.</p> <p>'Ku nga ri mina,' ku vula nguluve.</p>	
<p>'Kutani ndzi ta yi byala mina,' ku vula xihukwana xo tshwuka. Kutani xi endlile tano.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini swifuwo leswin'wana swi nga lavi ku pfunu xihukwana xo tshwuka ku byala koroni?</p>
<p>Ndzoho ya koroni yi kurile yi va ximilana xo leha xa koroni.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku xihukwana xo tshwuka xi ta endla yini hi koroni ya xona?</p>
<p>'I mani a nga ta ndzi pfunu ku tsema koroni leyi?' ku vutisa xihukwana xo tshwuka.</p>	<p>Ndza tivutisa loko swifuwo swi ta pfunu xihukwana xo tshwuka sweswi?</p>
<p>'Ku nga ri mina,' ku vula sekwa.</p> <p>'Ku nga ri mina,' ku vula galankuni.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini swifuwo leswin'wana swi nga lavi ku pfunu xihukwana xo tshwuka ku tsema nsinya wa koroni?</p>
<p>'Ku nga ri mina,' ku vula nguluve.</p> <p>'Kutani ndzi ta xi tsema mina!' ku vula xihukwana xo tshwuka. Kutani xi endla tano.</p>	
<p>Loko koroni yi tsemitwile, xihukwana xo tshwuka xi kenkekela, "I mani a nga ta ndzi pfunu ku rhwala koroni?"</p> <p>'Ku nga ri mina,' ku bonga homu.</p> <p>'Ku nga ri mina,' ku vukula mbyana.</p> <p>'Ku nga ri mina,' ku rila ximanga.</p> <p>Kutani xi ti rhwalela koroni.</p>	
<p>Kutani xihukwana xo tshwuka xi vutisa, 'I mani a nga ta ndzi pfunu ku sila koroni leyi yi va fulawa?'</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku xihukwana xo tshwuka xi ta endla yini hi fulawa.</p>
<p>'Ndzi ta tisilela yona mina,' ku vula xihukwana ka 1. Kutani xi endla tano.</p>	

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
Loko koroni yi siriwile yi va fulawa, xihukwana xo tshwuka xi vutisile, 'I mani a nga ndzi pfunaka ku baka xinkwa?' 'Ku nga ri mina,' ku vula sekwa. 'Ku nga ri mina,' ku vula galankuni. 'Ku nga ri mina,' ku vula nguluve.	Oho! Xihukwana xo tshwuka xi tirhisa fulawa ya xona ku baka xinkwa! Ndza tivutisa leswaku i mani a nga ta dya xinkwa lexi?
'Ndzi ta ti bakela xona mina,' ku vula xihukwana xo tshwuka. Kutani xi endla tano.	
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana xihukwana xo tshwuka xi kume yini?	Xi kume ndzoho ya koroni.
I vamani swimunhuhata leswin'wana eka xitori?	Sekwa, galankuni, na nguluve.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini xihukwana xo tshwuka xi nga avelananga na vona xinkwa xa xona?	<ul style="list-style-type: none"> • A ku na loyi a nga xi pfuna ku byala, ku tsema, ku rhwala, ku sila, kumbe ku baka! • Hikuva xi endla mintirho yo tika hinkwayo xi ri xoxe! • Hikuva swifuwo leswin'wana a swi xi pfunanga hi nchumu!

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela Ku hlaya 3.**
- 2 Hlamusela Nghingiriko 1 wa hi Ravumbirhi eka tlilasi hinkwayo.**
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.**
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete. va tlherisele laha va tshamaka kona.**
- 5 Endla Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela Nghingiriko 2 wa hi Ravumbirhi eka tlilasi hinkwayo.**
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.**
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.**
- 9 Tsala leswi lavaka ku cincywa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.**

Ravunharhu

Migingiriko ya Swanomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - sila
 - baka
 - koroni

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndzi byarile mbewu, emisaveni yo tititii!	<i>Ku kombisa hi ku byala mbewu.</i>
Ku huma dyambu ra xitshopana, lerikulu ra xirhendzevutana	<i>Ku kombisa dyambu lerikulu ra xirhendzevutana</i>
Kutani ku tsutsuxa swimfulana, ivi ku hluka xiluva xi humela ehandle emisaveni.	<i>Ku kombisa ku tsutsuxa ka mpfula, na ku hluka ka xiluva</i>
Xikula, xikula, xikula	
Ndzi byarile mbewu, emisaveni yo tititii!	<i>Ku kombisa hi ku byala mbewu.</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RO SUNGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawwa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/ khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa xikombakombana xa: /r/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Kanela hi leswi mpfumawulo /r/ wu fanaka ha kona hi Ririmi ra le kaya na hi Xinghezi./ wu hambanaka ha kona hi Ririmi ra le kaya na hi Xinghezi.
- 4 Eka mpfumawulo wun'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka alifabete leyi nga na xifaniso.
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama sungulaka hi /r/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: **rila, roko, ririmi**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **raha, rila, rima, roko, ririmi**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

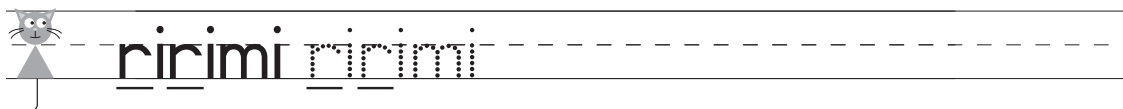
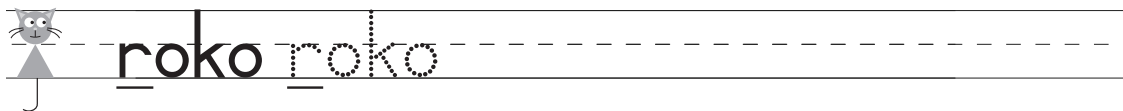
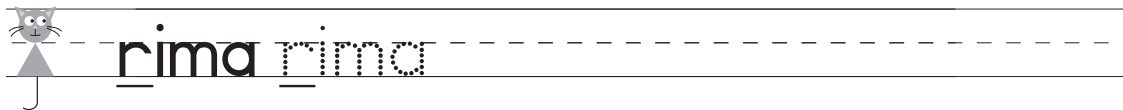
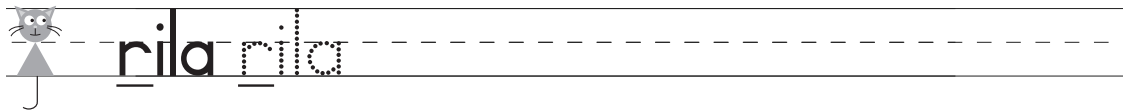
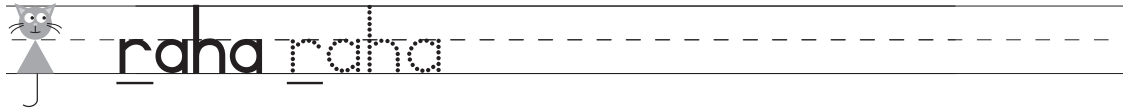
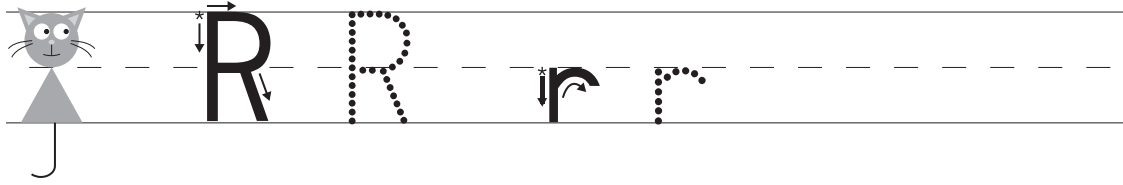
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo maletere lamakulu na lamatsongo: **Rr**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani u va byela ku tirha na munghana na ku tsala marito eminhlaneni hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka swona kombela vadyondzi ku tsala maletere emadesikini ya vona hi tintiho ta vona.

- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi ro hetelela ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/xivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito/
swivulwa swin'wana na swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi laha u nga pfunaka xihukwana xo tshwuka hi koroni ya xona ha kona.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Ndzi nga pfunana...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta dirowa hi laha va nga pfunaka xihukwana xo tshwuka ha kona.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi nga pfunana xihukwana xo tshwuka hi ku cheleta koroni ya xona, hikuva ndza swi tiva leswaku swimilana swi lava mati ku kota ku kula.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena u cheleta koroni.
- 5 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Ndzi nga pfunana hi ku cheleta koroni.
- 6 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi tindlela tin'wana ta ku pfunana na vadyondzi.
- 2 Tsala marito lama exitsalelweni, ku fana na : ximilana, mati, hlakula, tsema, sila, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana u nga xi pfunana njhani xihukwana xo tshwuka hi koroni ya xona?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 va ku byela ndlela yin'we leyi va nga lavaka ku pfunana xihukwana xo tshwuka ha yona.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi nga pfunana ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

KU TSALA

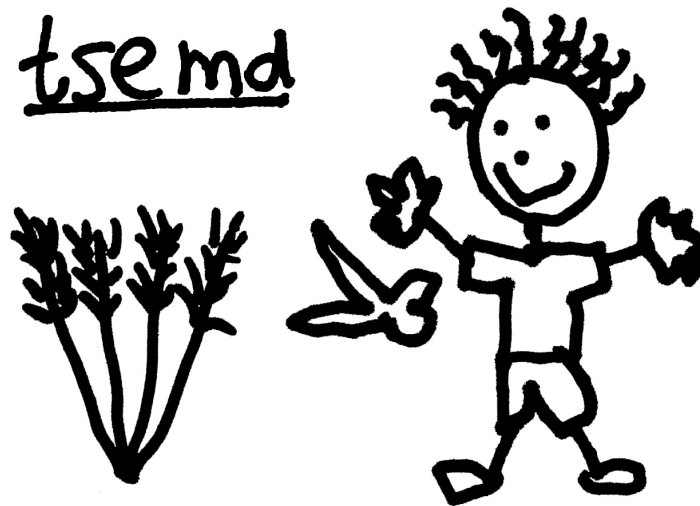
- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tllasini na ku hetisa **tinhlengoletano letitsongo.**
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.

- 4 Pfuna vadyondzi ku engetela lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ka ha sele 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka levhele ya mahlo ya vona etlilasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.

Ndzi nga pfuna ku tsema korani.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 3.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **pima**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /p/-/i/-/m/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /p/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /i/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu eka rito: /m/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **pima**
- 9 Kombisa ku kombetela na ku twananisa mimpfumawulo ku endla rito: /pi/-/ma/ = **pima**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya Ravunharhu: **roko**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **pani**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /p/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? /a/
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /n/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /i/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /p/-/a/-/n/-/i/
- 8 Tsala rito: **pani**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /pa/-/ni/ = **pani**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **rima**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: KU TIVUTISA

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
Xihukwana xo tshwuka	
Siku rin'wana, xihukwana xo tshwuka xi kume ndzoho ya koroni.	
'I mani a nga ndzi pfunaka ku byala koroni leyi?' xi vutisa.	
'Ku nga ri mina,' ku vula sekwa. 'Ku nga ri mina,' ku vula galankuni. 'Ku nga ri mina,' ku vula nguluve.	
'Kutani ndzi ta yi byala mina,' ku vula xihukwana xo tshwuka. Kutani xi endlile tano.	Ndzi nga endla nkambisiso wa leswaku xihukwana xo tshwuka xi le ku tirheni swinene ku tlula swifuwo hinkwaswo.
Ndzoho ya koroni yi kurile yi va ximilana xo leha xa koroni.	
'I mani a nga ta ndzi pfuna ku tsema koroni leyi?' ku vutisa xihukwana xo tshwuka.	Ndza tivutisa leswaku xihukwana xo tshwuka xi titwa njhani hi ku endla ntirho lowu hinkwawo xi ri xoxe?
'Ku nga ri mina,' ku vula sekwa. 'Ku nga ri mina,' ku vula galankuni.	Ndzi nga endla nkambisiso wa leswaku swifuwo leswin'wana a hi vanghana vo pfunana?
'Ku nga ri mina,' ku vula nguluve. 'Kutani ndzi ta xi tsema mina!' ku vula xihukwana xo tshwuka. Kutani xi endla tano.	
Loko koroni yi tsemitwile, xihukwana xo tshwuka xi kenkelela, "I mani a nga ta ndzi pfuna ku rhwala koroni?" 'Ku nga ri mina,' ku bongwa homu. 'Ku nga ri mina,' ku vukula mbyana. 'Ku nga ri mina,' ku rila ximanga. Kutani xi ti rhwalela koroni.	Ndzi nga endla nkambisiso wa leswaku swifuwo leswin'wana a swi na ntwela vusiwana. Swi vona munghana wa swona a tirha hi matimba, kambe a swi n'wi pfuni!
Kutani xihukwana xo tshwuka xi vutisa, 'I mani a nga ta ndzi pfuna ku sila koroni leyi yi va fulawa?'	
'Ndzi ta tisilela yona mina,' ku vula xihukwana xo tshwuka. Kutani xi endla tano.	

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Loko koroni yi siriwile yi va fulawa, xihukwana xo tshwuka xi vutisile,</p> <p>'I mani a nga ndzi pfunaka ku baka xinkwa?'</p> <p>'Ku nga ri mina,' ku vula sekwa.</p> <p>'Ku nga ri mina,' ku vula galankuni.</p> <p>'Ku nga ri mina,' ku vula nguluve.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku xihukwana xo tshwuka xi titwa njhani loko xi endla ntirho lowu xi ri xoxe?</p>
<p>'Ndzi ta ti bakela xona mina,' ku vula xihukwana xo tshwuka. Kutani xi endla tano.</p>	
<p>Loko xinkwa xi bakiwile, xihukwana xo tshwuka xi vutisile, 'I mani a nga ndzi pfunaka ku dya xinkwa?'</p> <p>'Ndzi ta ku pfuna!' ku vula sekwa.</p> <p>'Ndzi ta ku pfuna!' ku vula galankuni.</p> <p>'Ndzi ta ku pfuna!' ku vula nguluve.</p> <p>'E-e, a mi nge ndzi pfuni!' ku vula xihukwana xo tshwuka. 'A mi nga lavi ku ndzi pfuna na swintsongo! A ndzi nge avelani na n'wina xinkwa xa mina! Ndzi ta xi dya hinkwaxo!' Kutani xi endla tano.</p>	<p>Ndzi nga endla nkambisiso wa leswaku xihukwana xo tshwuka a xi lavi vanghana va xona va dya hikuva a a va xi pfunanga na swintsongo!</p>
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana xihukwana xo tshwuka xi endle yini xi ri xoxe?	Xi byarile, xi tsema, xi rhwala na ku sila koroni kutani xi baka xinkwa.
Xana swimunhuhata leswin'wana swi te swi ta xi pfuna rini?	Loko xinkwa xi bakiwile, swi te swi ta pfuna ku xi dya!
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana hi swi tiva njhani leswaku xihukwana xo tshwuka xi tirha hi ku tikarhata?	<ul style="list-style-type: none"> • Xi byarile, xi tsema, xi rhwala, xi sila, kutani xi baka xinkwa xi ri xoxe! • Hikuva xi tirhe ntirho wo tika xi ri xoxe! • Hikuva xi tirhile loko lavan'wana va nga swi lavi!

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela ku Hlaya 3.**
- 2 Hlamusela Nghingiriko 1 wa hi Ravumune eka tlilasi hinkwayo.**
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.**
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.**
- 5 Endla Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela Nghingiriko 2 wa hi Ravumune eka tlilasi hinkwayo.**
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.**
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.**
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.**

Ravuntlhanu

Mingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - loloha
 - ku tirha hi matimba
 - hluka

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndzi byarile mbewu,emisaveni yo tititii!	<i>Ku kombisa hi ku byala mbewu.</i>
Ku huma dyambu ra xitshopana, lerikulu ra xirhendzevutana	<i>Ku kombisa dyambu lerikulu ra xirhendzevutana</i>
Kutani ku tsutsuxa swimfulana, ivi ku hluka xiluva xi humela ehandle emisaveni.	<i>Ku kombisa ku tsutsuxa ka mpfula, na ku hluka ka xiluva</i>
Xikula, xikula,xikula	
Ndzi byarile mbewu,emisaveni yo tititii!	<i>Ku kombisa hi ku byala mbewu.</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi ...
Eku heteleleni...
Loko a ndzi ri xihukwana xo tshwuka, a ndzi ta...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlawa** ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

p	r	a
n	m	u
e	i	o
s	l	t

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /p/ na/r/
- 2 Hluta hinkwayo mimpfumawulo na switatisi exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /p/-/a/-/n/-/i/ = **pani**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi – a va boheki ku tirhisa /p/ kumbe /r/
- 6 Komba vadyondzi ku vumba rin'wana rito, ku fana na: /t/-/o/-/l/-/o/ = **tolo**

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **p, r**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **pani, pona, pume, pima, penisele, peta, rila, rima, ririmi, tolo, tima, sola, sula, lala, lolo, tatana**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

MAQHINGA YA Ntwisiso: EHLEKETA

MPFAPFARHUTA XITSHURIWA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emadesikini ya vona, va ri na tibuku ta switoloveto kumbe phepha ro kala ri nga tsaleriwanga, tipenisele na tikhirayoni.
- 2 **Kombisa** leswi u **ehleketisaka swona na ku mpfapfarhuta** swin'wana ku suka eka xitshuriwa, ku fana na: Ndzi ehleketa hi sekwa, galankuni, na nguluve swi pavalarire endzhutini loko xihukwana xo tshwuka xi ri ku tirheni eka dyambu ro hisa.
- 3 Dirowa xifaniso xa wena n'wini exitsalelweni xa sekwa, galankuni na nguluve swi pavalarire ehansi ka murhi.
- 4 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku va fanele va ehleketa hi swin'wana leswi humaka eka xitshuriwa.
- 5 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona va wisa. Tlhela u hlaya xitshuriwa nakambe.
- 6 Kombela vadyondzi ku pfula mahlo ya vona, kutani va dirowa xilo xin'we hi leswi va swi ehleketeke ku suka eka xitshuriwa.
- 7 Xo hetelela, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula**, na ku avelana leswi va swi diroweke na munghana.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 3.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

Giredi 1

KOTARA 2

Vhiki

4

NKONGOMELO:

Ku byala swilo

Malulamiselo ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomo leri u nga ta ri lava.
- 4 Tatisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swa swimilana leswi byariwaka.
- 5 Endla mindzavisiso/ rhisechi eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: lavisisa hi mahlayiselo ya swimilana.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ta wena ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko ya Ndlandlamuxo

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 38, A hi hlayeni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 39 na 40, A hi tsaleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 41, A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa swilo hinkwaswo ximilana xi lavaka swona leswaku xi kula.

Musumbhunuku

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

MPFUXETO WA NKONGOMELO:KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso Khwezi na manana wa yena va tirha exirhapeni eka Buku Leyikulu: Khwezi a kuma xivungu
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi ya emahlweni na nkongomelo wa hina: Ku byala swilo
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi xi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana ku fikela sweswi hi dyondze yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi fanele hi swi hlayisa njhani swilo leswi byariwaka?
 - b Xana swimilana swi lava yini ku kula?
 - c Xana hi swihi swilo swin'wana swi byariwaka?
 - d Xana swilo hinkwaswo leswi hanyaka swi lava yini ku kula?

VHIKI 4

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - ximilana
 - swo aka miri
 - byala
 - simeka

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndzi byarile mbewu,emisaveni yo tititii!	<i>Ku kombisa hi ku byala mbewu.</i>
Ku huma dyambu ra xitshopana, lerikulu ra xirhendzevutana	<i>Ku kombisa dyambu lerikulu ra xirhendzevutana</i>
Kutani ku tsutsuxa swimfulana, ivi ku hluka xiluva xi humela ehandle emisaveni.	<i>Ku kombisa ku tsutsuxa ka mpfula, na ku hluka ka xiluva</i>
Xikula, xikula,xikula	
Ndzi byarile mbewu,emisaveni yo tititii!	<i>Ku kombisa hi ku byala mbewu.</i>

Ntivotso

15 wa timinete

- 1 Kombela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a pani
 - b pona
 - c pima
 - d peta
 - e rila
 - f rima
 - g ririmi
 - h raha
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA NTWISISO: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Khwezi a kuma xivungu
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi swin'wana leswi hi fanaka na swimilana ha swona.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Swimilana na mina ha vumbirhi ...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku swimilana swa hanya, i swilo leswi kulaka. Swiharhi na vanhu i swilo leswi swi kulaka naswona. Namuntlha hi ta ehleketa hi swilo leswi swilo hinkwaswo leswi swi hanyaka swi nga na swona swo fana. Xikombiso, hinkwerhu hi lava swakudya leswinene ku kota ku kula.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi swin'wana leswi va fanaka na swimilana ha swona.
- 3 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala**.
- 4 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndza swi tiva leswaku swimilana, swiharhi na vanhu hinkwaswo swi lava swakudya leswinene leswi nga na swo aka miri swo tala ku kota ku kula.
- 5 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena u dya swakudya leswinene.
- 6 Hlamusela leswaku hi wahi marito lawa u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana**, ku fana na: Swimilana na mina ha vumbirhi hi lava swakudya leswinene.
- 7 Tima/ sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi mavonelo ya swilo leswi swimilana na vanhu swi nga na swona swo fana na vadyondzi.
- 2 Tsala marito exitsalelweni, ku fana na: ku mati, swo aka miri, swakudya, ku hefemula, moya, ku hlayiseka, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi swihi swilo leswi mi fanaka na swimilana ha swona?
- 4 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala**.
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 va ku byela hi xilo xin'we lexi va fanaka na swimilana ha xona.
- 6 Va fanele va ku: Swimilana na mina ha vumbirhi ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

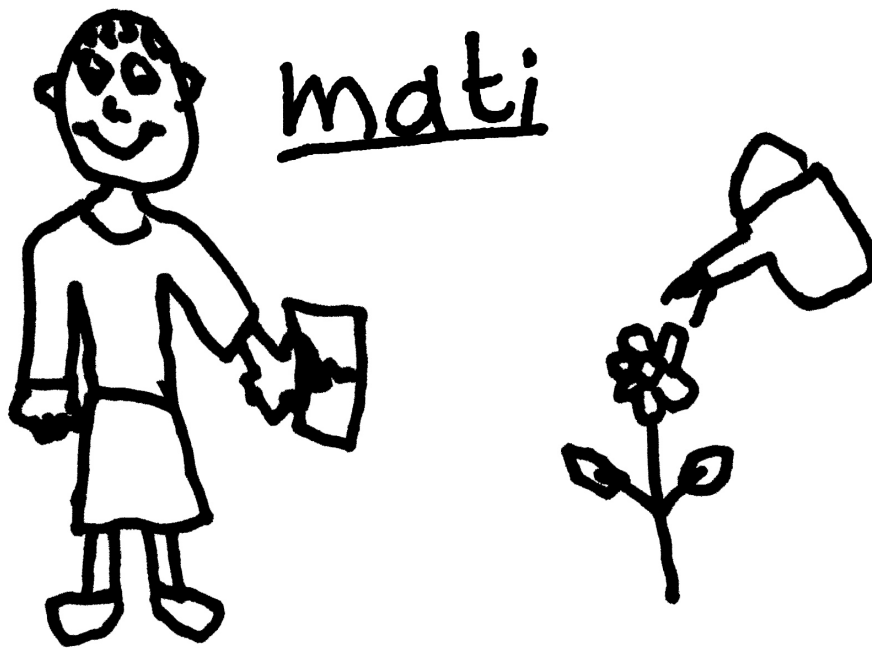
KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va tsala, famba famba la tllasini u hetisa **tinhlengeletano letitsongo**.
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi ku tsala ka vona.
- 4 Pfuna vadyondzi ku engetela xivulwa.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

*Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **mpimo wa mahlo** ya vona etlasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurusano mayelana na nkongomelo.*

Swimildni na mina hi fanele
ky kuma mati

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 4**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngthingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tata Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa khadi ra xikombakomba: /j/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Kanela leswi mpfumawulo /j/ wu nga xiswona loko wu fana hi ririmi ra le kaya na hi Xinghezi. / wu hambana hi ririmi ra le kaya na hi Xinghezi.
- 4 Eka mpfumawulo wun'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka chati ya alifabete.
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa marito lama sungulaka hi /j/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **jesi, jitama, jomela**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **jamu, jesi, jasi, jeke, jomela, jitama**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

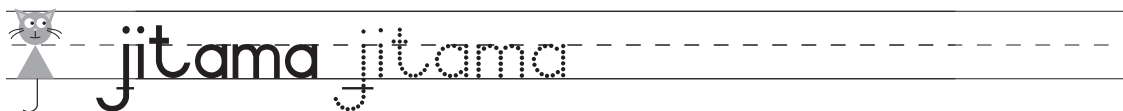
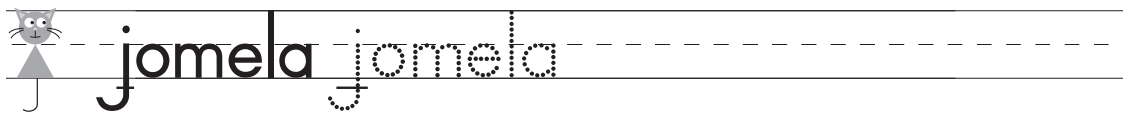
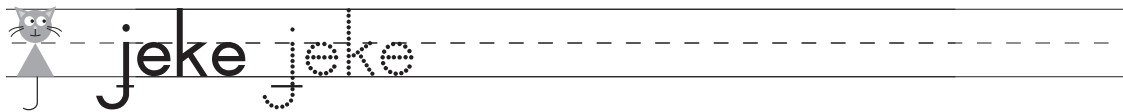
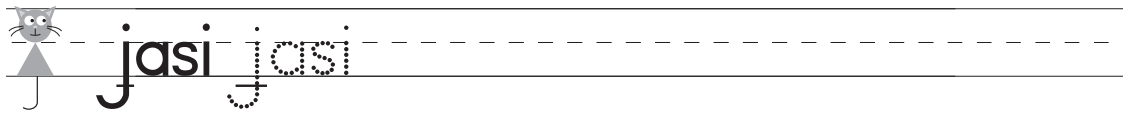
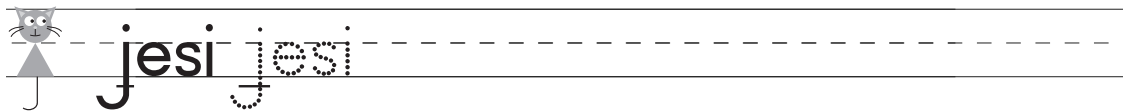
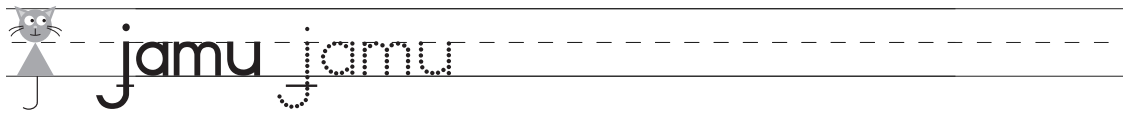
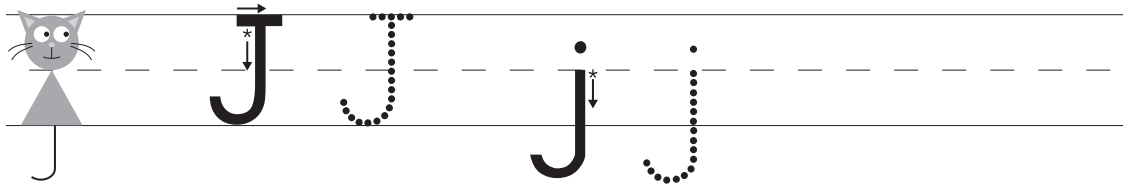
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo: **Jj**
- 2 Kombisa vadyondzi matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana hi tintiho.

- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, kombisa vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito/swivulwa swin'wana na swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

MAQHINGA YA NTWISISO: KU EHLEKETA

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Mavhiki mambirhi lama nga hundza, Khwezi na manana wa yena va tate bokisi ra khale ra matandza hi misava, va byala timbewu endzeni. Khwezi u dirowe swifaniso leswitsongo eka xiphemu xin'wana na xin'wana xa bokisi, leswaku va ta tsundzuka timbewu leti va nga ti byala.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Khwezi a langute misava, u rindzerile a rindzela swimbewana swa yena ku huma!</p>
<p>Kutani masiku hinkwawo, Khwezi u ye efasitereni laha a nga veka timbewu ta yena ku ya vona loko ti kula, na ku swi cheleta.</p>	
<p>Endzhaku ka vhiki, Khwezi u sungule ku lemuka leswaku timbewu ta yena ti sungula ku boxa misava!</p> <p>'Manana!' a huwelela, 'hi nga ti byala exirhapeni sweswi!'</p> <p>Kambe loko manana wa yena a tile ku ta languta timbewu, u n'wi hlamuserile, 'Ku nga ri sweswi Khwezi – swimilana swi fanele swi leha swi ringana na rintihlo ra wena loko swi nga swi nga si byariwa.'</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Khwezi a tsakile loko eku heteleleni a vona swimilana swa rihlaza. U tsakile swinene hikuva swin'wana swi kurile!</p>
<p>Masiku hinkwawo, Khwezi a ya efasitereni laha a nga veka swimilana swa yena ku ya swi pima hi rintihlo ku vona loko swi kula, na ku swi cheleta.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Khwezi a veka rintihlo ra yena ekusuhu na ximilana lexo leha – hikuva u lava swi leha ku ringanela leswaku swi ta simekiwa!</p>
<p>Xo hetelela, hi Mugqivela namixo, swimilana hinkwaswo endzeni ka bokisi a swi lehe ku ringana na rintihlo ra Khwezi! A ku ri nkarhi wa ku simeka swimilana exirhapeni.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Khwezi a teka bokisi ra swimilana, a ri teka a ya komba manana wa yena. U tsakile swinene!</p>
<p>Khwezi na manana wa yena va humile ehandle. Khwezi u pfunile manana wa yena ku endla mune wa mibedo yo tlakuka va endlela swimilana. Kutani, manana wa Khwezi u n'wi kombile ku humesa swimilana hi vukheta ku suka eka bokisi ra matandza na ku swi simeka. 'Hi ndlela leyi, swimilana swi ta va na ndhawu yo tala ku kota ku mila!' manana a vula.</p>	<p>Onge ndza wu vona n'wayitelo wa Khwezi loko a karhi a tirha na manana wa yena exirhapeni – i khale a ri rindzerile siku leri!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Khwezi u pfune manana wa yena ku simeka matamatisi eka mubedo lowu tlakusiweke wo sungula.</p> <p>'Hi ta byala makherotsi laha!' manana a vula, a komba eka mubedo lowu tlakusiweke wa vumbirhi.</p> <p>Kutani, Khwezi a simeka swimilana swa makhavichi eka mubedo lowu tlakusiweke wa vunharhu hi byakwe. Manana wa yena u simeke swimilana swa xipinichi eka eka mubedo lowu tlakusiweke wa vumune.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Khwezi a langute manana wa yena hi vukheta, hikuva wa swi tiva leswi a swi lavaka.</p>
<p>Khwezi a twa a tinyungubyisa ku va a tirhe hi matimba. U tlhelele endzhakunyana a languta swimilana swa yena eka mintila yo basa. Loko a ha ri eku tinyungubyiseni hi ntirho wa vona, u vone xivungu xi kasa xi huma emisaveni.</p>	<p>Onge ndza xi vona xivungu lexitsongo xi karhi xi famba xi koka tihlo ra Khwezi. Ndza tivutisa leswaku u ehleketa yini hi swivungu?</p>
<p>'E-e! Vona! Xivungu lexiya xi ta dya xipinichi xa hina hinkwaxo!' Ku vula Khwezi.</p> <p>U xi tekile a lava ku xi cukumeta, loko manana wa yena a huwelela, 'E-e Khwezi! Tlherisela xivungu xexo laha emubedweni!'</p> <p>'Ndzi xi tlherisela? Hikorwalaho ka yini?' Khwezi a pfilunganile.</p> <p>Swivungu swi pfuna xirhapa ku kula! Ku hlamusela manana wa yena. 'Hi ku endla timbhovo ematlhelo ka swimilana, swi tiyisisa leswaku swimilana swi kuma mati yo nwa yo ringanela na moya ku kota ku hefemula. Swi pfuna swimilana ku kula na ku tiyelela!'</p>	<p>Onge ndza ri vona voko ra Khwezi ehenhla ka nhloko, a lava ku cukumetelea xivungu ekule na xirhapa, manana wa yena a nga si n'wi vona.</p>
<p>Hiloko Khwezi a tlherisela xivungu hi vukheta emisaveni. 'U nga hanya kwala ndzeni! Ndza khensa ku va u pfuna xirhapa xa hina!' a vula.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Khwezi a tlherisela xivungu endzhaku. Sweswi leswi a swi tivaka leswaku xivungu xi ta pfuna xirhanpa xa yena xo hlawuleka xi kula, u xi khoma kahle na hi vukheta!</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana Khwezi na manana wa yena va byala matsavu ya njhani?	Matamatisi, makherotsi, makhavichi, na xipinichi.
Endla onge u vona xikandza xa Khwezi loko a vona xivungu eka xirhapa xa yena lexintshwa, xo hlawuleka. U vona yini?	(Byela vadyondzi va ku kombisa)
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Khwezi a teke xivungu?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a nga lavi xivungu exirhapeni xa yena. • Hikuva a lava ku cukumetela xivungu ekule na xirhapa. • Hikuva a nga a swi tivi leswaku swivungu swi pfuna swirhapa ku kula. • Hikuva a ehleketa leswaku xivungu xi ta onha matsavu ya yena kutani a lava ku xi susa exirhapeni xa yena. • Hikuva a ehleketa leswaku xivungu xi ta dya xipinichi hinkwaxo.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela Ku hlaya 4.**
- Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- Endzhaku ka 15 wa timinete. Va tlherisele laha va tshamaka kona.
- Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- Tatisa xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- Tsala leswi lavaka ku cincywa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko ya Swanomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - swa dyeka
 - mihandzu
 - miroho

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndzi byarile mbewu,emisaveni yo tititii!	<i>Ku kombisa hi ku byala mbewu.</i>
Ku huma dyambu ra xitshopana, lerikulu ra xirhendzevutana	<i>Ku kombisa dyambu lerikulu ra xirhendzevutana</i>
Kutani ku tsutsuxa swimfulana, ivi ku hluka xiluva xi humela ehandle emisaveni.	<i>Ku kombisa ku tsutsuxa ka mpfula, na ku hluka ka xiluva</i>
Xikula xikula,xikula	
Ndzi byarile mbewu,emisaveni yo tititii!	<i>Ku kombisa hi ku byala mbewu.</i>

VHIKI 4

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Tsundzuxa vadyondzi leswaku vhiki leri nga hundza, va tiendlele switori swa vona hi swifaniso.
- 4 Vhiki leri, vadyondzi va fanele ku tirha tanihi ntlawa ku teka xiboho hi xitori xa ntlawa.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele xi va na vutumbuluxi, nakambe xi fanele xi fambelana na swifaniso!
- 6 Kombela tilasi ku yingisela.
- 7 Kombela 1-2 wa mintlawa yo hambana ku avelana switori swa ntlawa wa vona.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa na khadi ra xikombakomba: /y/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Kanela hi leswi mpfumawulo /y/ wu fanaka ha kona eka ririmi ra le kaya na hi Xinghezi./ ri hambanaka ha kona eka ririmi ra le kaya na hi Xinghezi.
- 4 Eka mimpfumawulo yin'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka chati ya tialifabete.
- 5 Vutisa vadyondzi:Xana u nga ehleketa marito lama sungulaka hi /y/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **yiva, yena, yona**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **yima, yena, yona, yimeka, yunifomo**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

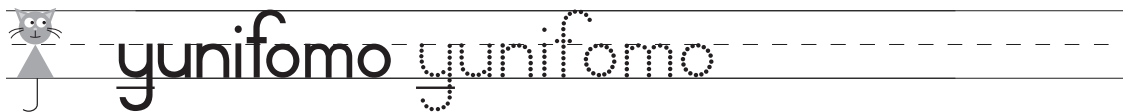
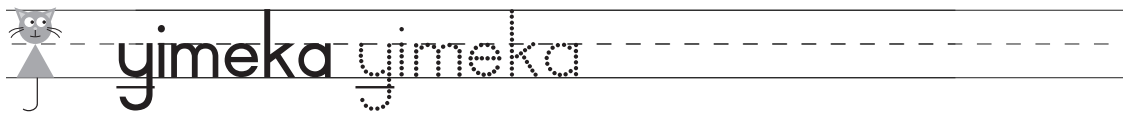
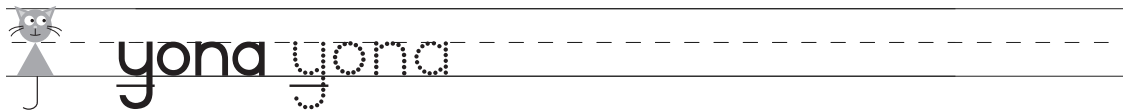
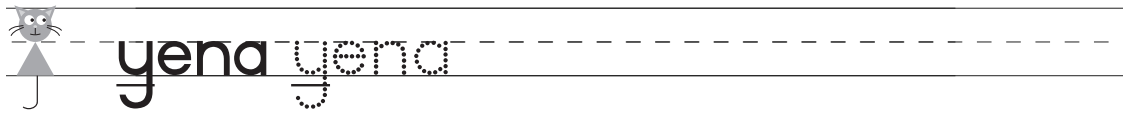
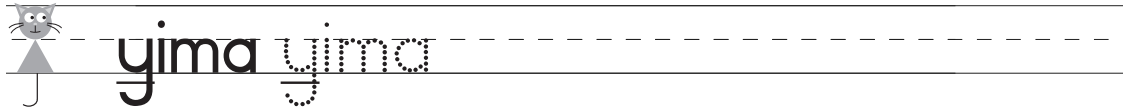
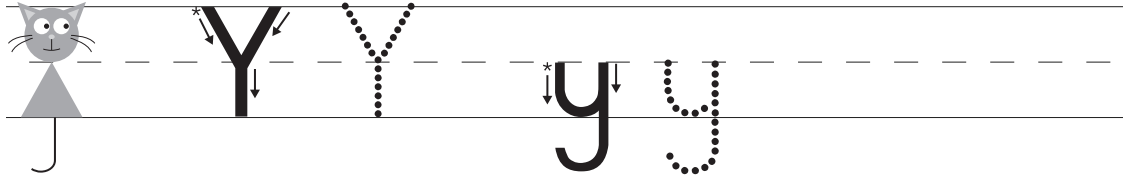
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)leterere lamakulu na lamatsongo: **Yy**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)rito enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)leterere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)leterere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/xivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito/swivulwa swin'wana na swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku tsala:

30 wa timinete

Nkunguhato na Mpfapfarhuto

NHLOKOMHAKA: Dirowa xifaniso xa leswi u swi dyondzeke hi swilo leswi byariwaka.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Ndzi dyondze leswaku...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tirhisa ku tsundzuka ku dirowa swin'wana swintshwa leswi va swi dyondzeke eka nkongomelo wa Ku byala swilo.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi dyondze leswaku swivungu swi kahle eka swimilana.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa xivungu ehansi ka misava na timitsu ta ximilana.
- 5 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Ndzi dyondze leswaku swivungu swi pfuna swimilana ku kula.
- 6 Tima xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi swilo leswi swimilana swi lavaka swona ku kota ku kula na vadyondzi.
- 2 Tsala marito lama exitsalelweni, ku fana na: moya, misava, mati, swivungu, miseve ya dyambu, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi dyondze yini hi swilo leswi byariwaka?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Vitana vadyondzi va 2–3 va ku byela xilo xin'we lexi va xi dyondzeke hi nkongomelo lowu.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi dyondze leswaku...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

KU TSALA

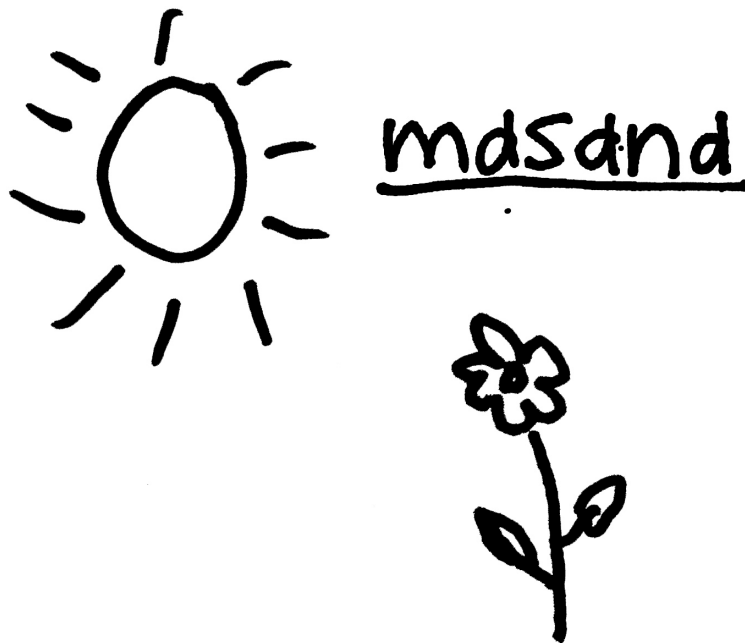
- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tllasini na ku hetisa **tinhlengeletano letitsongo.**

- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Kkutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ka ha sele 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **levhele ya mahlo** ya vona etlilasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.

Ndzi dyondzile ku swimildhi
swi lava masana

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 4.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku hambanisa na ku twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **jesi**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /j/-/e/-/s/-/i/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /j/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /e/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu eka rito : /s/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /i/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **jesi**
- 9 Kombisa ku kombetela na ku twananisa mimpfumawulo ku vumba rito: /je/-/si/ = **jesi**
- 10 Vuyelesa ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya Ravunharhu: **yona**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **jamu**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /j/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? /a/
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /m/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /u/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /j/-/a/-/m/-/u/
- 8 Tsala rito: **jamu**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /ja/-/mu/ = **jamu**
- 10 Vuyelesa ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **yima**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: KU EHLEKETA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Mavhiki mambirhi lama nga hundza, Khwezi na manana wa yena va tate bokisi ra khale ra matandza hi misava, va byala timbewu endzeni. Khwezi u dirowe swifaniso leswitsongo eka xiphemu xin'wana na xin'wana xa bokisi, leswaku va ta tsundzuka timbewu leti va nga ti byala.</p>	<p>Onge ndza swi vona swimbewana endzeni ka misava.</p>
<p>Kutani masiku hinkwawo, Khwezi u ye efasitereni laha a nga veka timbewu ta yena ku ya vona loko ti kula, na ku swi cheleta.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Khwezi a tsutsumela efasitereni laha a nga veka timbewu ta yena siku rin'wana na rin'wana loko a huma exikolweni!</p>
<p>Endzhaku ka vhiki, Khwezi u sungule ku lemuka leswaku timbewu ta yena ti sungula ku boxa misava!</p> <p>'Manana!' a huwelela, 'hi nga ti byala exirhapeni sweswi!'</p> <p>Kambe loko manana wa yena a tile ku ta languta timbewu, u n'wi hlamuserile, 'Ku nga ri sweswi Khwezi – swimilana swi fanele swi leha swi ringana na rintihlo ra wena loko swi nga swi nga si byariwa.'</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Khwezi a visingana loko a ta byeriwa leswaku swimilana a swi si lulamela ku byariwa!</p>
<p>Masiku hinkwawo, Khwezi a ya efasitereni laha a nga veka swimilana swa yena ku ya swi pima hi rintihlo ku vona loko swi kula, na ku swi cheleta.</p>	<p>Khwezi u tikarhatela swimilana swa yena. Onge ndza n'wi vona a cheleta swimilana swa yena hi vukheta siku rin'wana na rin'wana.</p>
<p>Xo hetelela, hi Muggqivela namixo, swimilana hinkwaswo endzeni ka bokisi a swi lehe ku ringana na rintihlo ra Khwezi! A ku ri nkarhi wa ku simeka swimilana exirhapeni.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona manana wa Khwezi a kambela swimilana, ku tiyisisa leswaku swi nga byariwa exirhapeni ehandle.</p>
<p>Khwezi na manana wa yena va humile ehandle. Khwezi u pfunile manana wa yena ku endla mune wa mibedo yo tlakuka va endlela swimilana. Kutani, manana wa Khwezi u n'wi kombile ku humesa swimilana hi vukheta ku suka eka bokisi ra matandza na ku swi simeka. 'Hi ndlela leyi, swimilana swi ta va na ndhawu yo tala ku kota ku mila!' manana a vula.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona manana wa Khwezi a tamele ximilana hi vukheta a karhi a xi simeka emisaveni.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Khwezi u pfune manana wa yena ku simeka matamatisi eka mubedo lowu tlakusiweke wo sungula.</p> <p>'Hi ta byala makherotsi laha!' manana a vula, a komba eka mubedo lowu tlakusiweke wa vumbirhi.</p> <p>Kutani, Khwezi a simeka swimilana swa makhavichi eka mubedo lowu tlakusiweke wa vunharhu hi byakwe. Manana wa yena u simeke swimilana swa xipinichi eka eka mubedo lowu tlakusiweke wa vumune.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Khwezi a langute manana wa yena hi vukheta, hikuva u tikarhatela swimilana swa yena kutani u lava ku swi pfuna leswaku swi kula!</p>
<p>Khwezi a twa a tinyungubyisa ku va a tirhe hi matimba. U tlhelele endzhakunyana a languta swimilana swa yena eka mintila yo basa. Loko a ha ri eku tinyungubyiseni hi ntirho wa vona, u vone xivungu xi kasa xi huma emisaveni.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku lexi i xirhapa xo sungula xa Khwezi. Onge ndza n'wi vona a tsakile a tinyungubyisa loko a languta swimilana swa yena swi lulamela ku va matsavu lamakulu!</p>
<p>'E-e! Vona! Xivungu lexiya xi ta dya xipinichi xa hina hinkwaxo!' Ku vula Khwezi.</p> <p>U xi tekile a lava ku xi cukumeta, loko manana wa yena a huwelela, 'E-e Khwezi! Tlherisela xivungu xexo laha emubedweni!'</p> <p>'Ndzi xi tlherisela? Hikokwalaho ka yini?' Khwezi a pfilunganile.</p> <p>Swivungu swi pfuna xirhapa ku kula! Ku hlamusela manana wa yena. 'Hi ku endla timbhovo ematlhelo ka swimilana, swi tiyisisa leswaku swimilana swi kuma mati yo nwa yo ringanela na moya ku kota ku hefemula. Swi pfuna swimilana ku kula na ku tiyelela!'</p>	<p>Onge ndza n'wi vona manana wa Khwezi a vukarha Khwezi a n'wi hlamusela kahle leswaku swivungu swi pfuna swirhapa swa hina.</p>
<p>Hiloko Khwezi a tlherisela xivungu hi vukheta emisaveni. 'U nga hanya kwala ndzeni! Ndza khensa ku va u pfuna xirhapa xa hina!' a vula.</p>	<p>Oho! Sweswi Khwezi wa swi tiva leswaku swivungu swi nga pfuna eka xirhapa xa yena. Onge ndza n'wi vona Khwezi a lavana na swivungu swin'wana ku swi engetela exirhapeni xa yena eka nkarhi lowu taka. Ndza swi tiva leswaku u rhandza xirhapa xa yena naswona u lava matsavu ya yena ma kula!</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana manana wa Khwezi u ri swimilana swi fanele ku leha ku fikela kwini loko swi nga si byariwa exirhapani ehandle?	U ri swi fanele ku leha swi ringana na rintihlo ra yena.
Xana swivungu swi pfuna swirhapa njhani?	<ul style="list-style-type: none"> • Swi pfuna swimilana ku kuma moya wo ringanela na mati. • Swi endla swimbhovana kusuhi na swimilana, leswi pfunaka swimilana ku kuma moya na mati.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini ku titwa ka Khwezi hi swivungu ku cincile?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva manana wa yena u n'wi hlamusele leswaku swivungu swi na nkoka eka xirhapa. • Hikuva Khwezi u dyondze swin'wana swintshwa leswi cinceke ku titwa ka yena. • Hikuva Khwezi u tikarhatela xirhapa xa yena! Loko a ta va a tive leswaku xivungu xa pfuna, u lemuke leswaku u lava xivungu xi va kona exirhapani xa yena.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela ku Hlaya 4.
- 2 Hlamusela Nghingiriko 1 wa hi Ravumune eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo.
- 6 Hlamusela Nghingiriko 2 wa hi Ravumune eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawo yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Mingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - hanya
 - timitsu
 - ehansi ka misava

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndzi byarile mbewu,emisaveni yo tititii!	<i>Ku kombisa hi ku byala mbewu.</i>
Ku huma dyambu ra xitshopana, lerikulu ra xirhendzevutana	<i>Ku kombisa dyambu lerikulu ra xirhendzevutana</i>
Kutani ku tsutsuxa swimfulana, ivi ku hluka xiluva xi humela ehandle emisaveni.	<i>Ku kombisa ku tsutsuxa ka mpfula, na ku hluka ka xiluva</i>
Xikula xikula,xikula	
Ndzi byarile mbewu,emisaveni yo tititii!	<i>Ku kombisa hi ku byala mbewu.</i>

VHIKI 4

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Exitorini ...
Loko ndzi ehleketa hi xirhapa, ndzi...
Xitori xi fambelana na nkongomelo wa Ku byala swilo hikuva...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlawa** ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

j	y	m
a	s	i
u	e	l
o	n	k

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /j/ na/y/
- 2 Hluta hinkwayo mimpfumawulo na switatisi exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /j/-/a/-/m/-/u/ = **jamu**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi – a va boheki ku tirhisa /j/ kumbe /y/
- 6 Komba vadyondzi ku vumba rito rin'wana, ku fana na: /m/-/o/-/n/-/a/ = **mona**

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switloveto va tsala nhlokomhaka: **j, y**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **jamu, jesi, jasi, jomela, jeke, yima, yena, yimeka, yona, mona, nomo, nona, sila, siku, sula, lolo, lala**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

MAQHINGA YA Ntwisiso: KU EHLEKETA

MPFAPFARHUTA XITORI

- 1 Tshamisisa vadyondzi emadesikini ya vona, va ri na tibuku ta switoloveto kumbe phepha ro kala ri nga tsaleriwanga, tipenisele na tikhirayoni.
- 2 **Kombisa** leswi u **ehleketisaka xiswona swin'wana** leswi swi nga le ka xitshuriwa, ku fana na: Onge ndza xi vona xikandza xa Khwezi xo nyangatseka loko a vona xivungu ro sungula.
- 3 Dirowa xifaniso xa wena exitsalelweni xa Khwezi a languteka a nyangatsekile.
- 4 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku va fanele va kumbetela hi leswi swi nga ta landzela ku humelela.
- 5 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona wa wisa. Tlhela u hlaya xitshuriwa nakambe.
- 6 Kombela vadyondzi ku pfula mahlo ya vona, kutani va dirowa mavonelo ya vona ya leswi nga ta humelela.
- 7 Xo hetelela, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula**, na ku avelana leswi va swi diroweke na munghana.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa **tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 4.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Giredi 1

KOTARA 2

Whiki

5

NKONGOMELO:

Swiharhi

Malulamiselo ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swi nga ri swingani swa swiharhi.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: swiharhi leswi tsakisaka emisaveni.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 42, A hi hlayeni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 43 na 44, A hi tsaleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 45, A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa xiharhi lexi xi ku tsakisaka swinene.

Musumbhunuku

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

TIVISA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RO SUNGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xosungula xa xitori eka Buku Leyikulu: Mamba ya Ntima ya Munene
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi sungula hi nkongomelo wuntshwa lowu vuriwaka: Swiharhi
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana mi tiva yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi swihi swiharhi swin'wana leswi u swi tivaka?
 - b Xana hi swihi swin'wana swiharhi swa le Afrika Dzonga?
 - c Xana swiharhi swi tshama kwihi?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - mhelembe
 - swi nga le khombyeni
 - mudlayi

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Tinhutlwa ti lehile na tinhamu to leha. Tinxakwa ta tindlopfu tikulu ti tlhela ti tiya	<i>Mavoko ehenhla ka nhloko, ti famba hi ku twatwasela</i>
Timangwa ti na swilayinani ti nga tlhela ti tsutsumela ekule	<i>Ti petsekela emahlweni, mavoko hansi, khomanisa swandla, dewuu!</i>
Kasi timfenhe emisinyeni ta dewula.	<i>Ku famba hi nsinya hi nsinya ti dewuladewula</i>
Tingwenya ta khale ti hlambela exidziveni xo enta Kumbe ti pavalala emasaneni, kutani ti ya eku etleleni.	<i>Ku pavalala eribuweni ra nambu ti ya ku hlambeleni</i>

Ntivotso

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a jesi
 - b jasi
 - c jeke
 - d jomela
 - e jeke
 - f yima
 - g yena
 - h yona
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni ku lulamisa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA NTWISISO: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emeteni kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Mamba ya Ntima ya Munene
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u mpapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi xiharhi xa nhova lexi u nga tsakelaka ku xi vona enhoveni.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Ndzi lava ku vona ...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi xiharhi lexi va nga tsakelaka ku xi vona enhoveni.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala**.
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi nga tsakela ku vona xindlopfana.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa xindlopfana lexitsongo.
- 5 Hlamusela leswaku hi wahi marito lawa u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana**, ku fana na: Ndzi tsakela ku vona ndlopfu enhoveni.
- 6 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi swin'wana swiharhi swa nhova na vadyondzi.
- 2 Tsala marito exitsalelweni, ku fana na: nghala, mangwa, nhuntlwa, mpfuvu, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi xihhi xiharhi lexi u nga tsakelaka ku xi vona?
- 4 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala**.
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 va ku byela xiharhi lexi va nga tsakelaka ku xi vona.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi lava ku vona ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va tsala, famba famba la tlilasini u hetisa **tinhlengeletano letitsongo**.
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va nga swi tsala.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **mpimo wa mahlo** ya vona etlasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.

Ndzi lava ku vona nghala

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 5**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngthingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tata xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa khadi ra xikombakomba: /k/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Kanela leswi mpfumawulo /k/ wu nga xiswona loko wu fana hi ririmi ra le kaya na hi Xinghezi. / wu hambana hi ririmi ra le kaya na hi Xinghezi.
- 4 Eka mpfumawulo wun'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka chati ya alifabete.
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa marito lama sungulaka hi /k/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **kula, siku, fuku**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **kamu, koma, kula, koka, kula, kasa**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

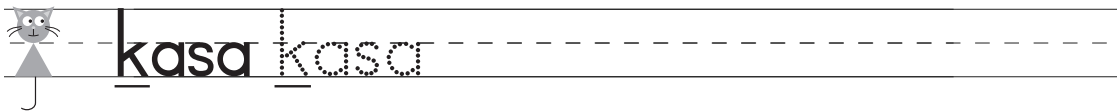
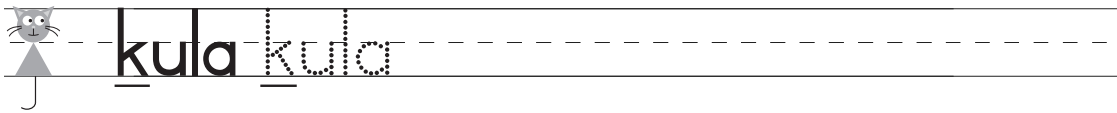
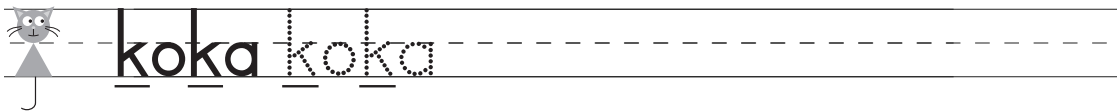
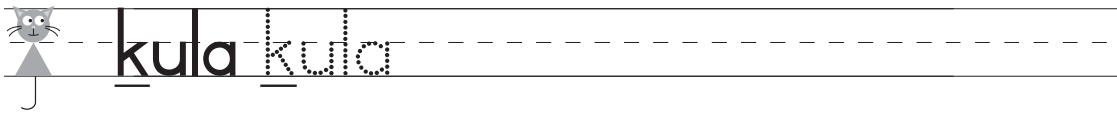
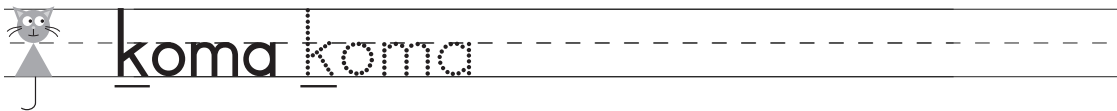
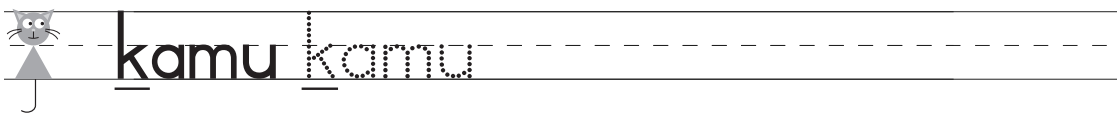
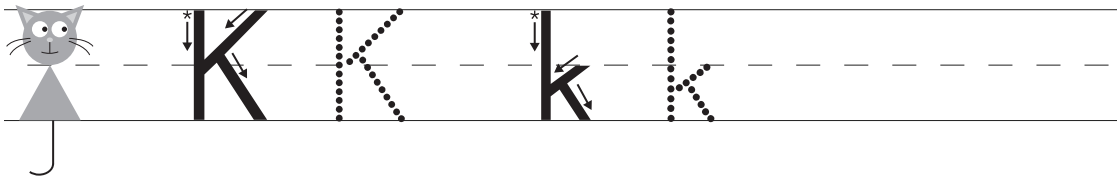
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo: **Kk**
- 2 Kombisa vadyondzi matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana hi tintiho.

- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, kombisa vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito / swivulwa swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

MAQHINGA YA NTWISISO: EHLEKETA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Mamba ya ntima ya Munene</u></p> <p>Munene u tshame ehandle ka nyangwa a rindzela. Namuntlha manana wa yena u vuya ekaya ku suka eka ntirho wa yena wa vunhlori. N'hweti yin'wana na yin'wana, u tshama enhoveni ku ringana 21 wa masiku. Mixo na madyambu man'wana na man'wana, xiyenge xa yena xi lavana na swirimbana, minkondzo ya vanhu, kumbe mimfungo yin'wana leyi nga va kombisaka leswaka vadlayi va swiharhi va nga va va ri entangeni wa swiharhi, vahlotana na timhelembe.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Munene a langute xindledyana, a tivutisa leswaku xindzhuti lexi a xivonaka ekulenyana ku nga va ku ri manana wa yena.</p>
<p>Hambileswi Munene a tsundzuke manana wa yena loko a fambile, u ehleketela leswaku manana wa yena u na ntirho wa kahle swinene laha misaveni. U rhandza ku byela vanhu leswaku manana wa yena i xirho xa Timamba ta Ntima.</p>	<p>Ndza ku vona ku n'wayitela ka Munene loko un'wana na un'wana a n'wi vutisa leswaku manana wa yena u tirha yini.</p>
<p>Munene a ehleketela hi masiku ndzhaku lama nga hundza loko manana wa yena a nga si tirha. A tshamela ku lava mintirho eka maphephahungu na inthanete. Minkarhi yin'wana a xavisa swiwitsi na swin'wana ehandle eka swikolo swa le henhla. Manana wa yena a tshama a nga tsakanga eka minkarhi ya kona.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona manana wa Munene sweswi – loko a vuya eka ntirho wa yena wa vunhlori, a karhele kambe a tsakile.</p>
<p>Munene u tsundzuke siku leri manana wa yena a nga twa hi xiyenge xo sivela vadlayi va swiharhi lexi fambisaka hi vavasati. A va tshame etafuleni ra le xitangeni va dya swakudya swo fihlula swin'we, loko va ta twa xitori lexi eka mahungu.</p> <p>U tsundzukile loko manana wa yena a ku, 'Ku ta va ku ri mina siku rin'wana! Ndzi ta va ndzi ri Mamba ya Ntima ndzi pfuna ku sirhelela timhelembe ta hina to saseka!'</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Munene na manana wa yena va karhi va dya va yingisele xiyanimoya. Ndzi ehleketela leswaku manana wa yena u fanele a yime ku dya a yingisela xitori lexi hi vukheta!</p>
<p>Loko a ha tshamile a rindzile, Munene a karhi a anakanya manana wa yena tanihi nghwazi.</p> <p>A anakanya manana wa yena a ambale swiambalo swa yena swa Mamba ya Ntima a karhi a haha ehenhla ka Ntanga wa Swiharhi wa Balule hi rivilo ro hundza ra vanhu.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Munene a tshamile a pfale na mahlo, loko a karhi a anakanya manana wa yena a ri entirhweni!</p>
<p>A anakanya onge a nga endla khumbi ra switina ri huma emoyeni ku sirhela mhelembe yin'wana na yin'wana eka ku vavisiwa.</p>	

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Norho wa yena wa nanhlikanhi wu hele loko manana wa yena a n'wi vitana. U n'wi tsutsumerile ku ya n'wi vukarha.</p> <p>'Ndzi byeli hi timhelembe, ndza kombela?' Munene a vutisa. 'U vone yini loko u hlola?'</p> <p>Hiloko xikandza xa manana wa yena xi cinca, a vulavulela ehansi, hi rito ro tiya, 'Loku a ku ri ku hlola ko tika, jaha ra mina. Eka nkarhi lowu hi kume mhelembe yi tsemiwe rimhondzo ra yona.'</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Munene a langutele mpfumawulo wa rito ra manana wa yena. U fanele a tsakile ku n'wi vona endzhaku ka masiku ya 21 va hambanile!</p>
<p>Munene u ringete ku anakanya leswaku hikokwalaho ka yini vanhu va lava ku twisa mhelembe yo saseka ku vava, kambe a nga kumanga nhlamulo. 'Hikokwalaho ka yini vanhu va endla sweswo?' a vutisa a hlundzukile.</p> <p>'Hi swona,' ku vula manana wa yena, 'Ndzi ehleketa leswaku vanhu va lava mali. Va xavisa timhondzo ta timhelembe swi nga ri enawini. Vanhu van'wana va tshemba leswaku timhondzo leti ti na swin'wana swo horisa kutani va hakela mali yo tala ku ti xava. Kambe a wu swi tiva leswaku timhondzo ta timhelembe ti endlwe hi swilo swa fana na minwala ya tintiho ta hina?'</p>	
<p>'Kambe ha khensa, ku hlola loku a ku nga twisi ku vava. Ndzi vone n'wana wa mhelembe lontshwa!' Manana wa Munene u humese riqingho a n'wi komba xifaniso.</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Munene a langute riqingho– mahlo ya yena ma pfulekile hi ku hlamala!</p>
<p>'U nga bvumba?' a vula a karhi a famba a kongome rivanti ra le mahlweni ka yindlu ya ka vona. 'Mundzuku ndzi ta famba na wena exikolweni – ku ta dyondzisa vadyondzi va tlilasi ya wena hi ku hlayisa timhelembe ta hina.'</p>	<p>Onge ndza n'wi vona Munene a karhi a tlulela ehenhla na le hanshi hi ntsako loko manana wa yena a n'wi byela timhaka leti!</p>
<p>Munene a anakanya manana wa yena wo hlamarisa, wa nghwazi a yime emahlweni ka tlilasi ya yena, a dyondzisa vadyondzikulobye hi Timamba ta Ntima. A swi yimele hi mahlo ngati!</p>	

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana Munene a yimele mani?	A yimele manana wa yena ku vuya ekaya.
Xana vunhlori bya manana wa Munene byi teke nkarhi wo fika kwini?	Ku hlola ka yena ku teke masiku ya 21.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Munene a tshame ehandle?	<ul style="list-style-type: none"> • A yimele manana wa yena ku vuya ekaya. • U fambe masiku ya 21 hi ku landzelelana, namuntlha i siku leri a vuyaka hi rona ekaya. • U tsakile ku vona manana wa yena. • A tsundzuke manana wa yena hikuva a nga ri kona nkarhi wo leha kutani wa tsaka loko a hetelela a n'wi vona. • Kumbe hikuva a lava ku n'wi vutisa leswaku u vula yini hi vunhlori bya yena.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tllasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela **Ku hlaya 5**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tllasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete. va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tllasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawo yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

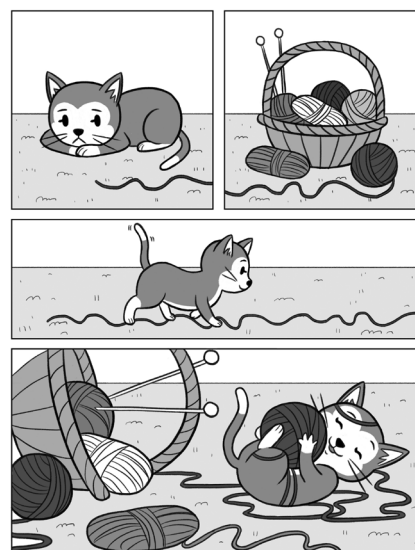
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - hlola
 - sirhelela
 - humelela

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Tinhutlwa ti lehile na tinhamu to leha. Tinxakwa ta tindlopfu tikulu ti tlhela ti tiya	<i>Mavoko ehenhla ka nhloko, ti famba hi ku twatwasela</i>
Timangwa ti na swilayinani ti nga tlhela ti tsutsumela ekule	<i>Ti petsekela emahlweni, mavoko hansj, khomanisa swandla, dewuu!</i>
Kasi timfenhe emisinyeni ta dewula.	<i>Ku famba hi nsinya hi nsinya ti dewuladewula</i>
Tingwenya ta khale ti hlambela exidziveni xo enta Kumbe ti pavalala emasaneni, kutani ti ya eku etleleni.	<i>Ku pavalala eribuweni ra nambu ti ya ku hlambeleni</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RO SUNGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/ khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa na khadi ra xikombakomba: /z/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Kanela hi leswi mpfumawulo /z/ wu fanaka ha kona eka ririmi ra le kaya na hi Xinghezi./ ri hambanaka ha kona eka ririmi ra le kaya na hi Xinghezi.
- 4 Eka mimpfumawulo yin'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka chati ya tialifabete.
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa marito lama sungulaka hi /z/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **zipi, chizi, thokazi**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **zipa, zipi, zivuko**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

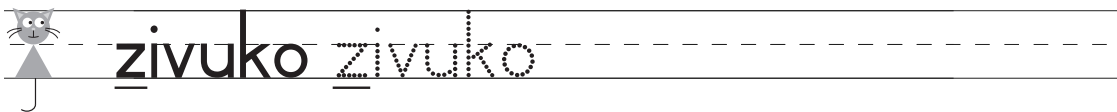
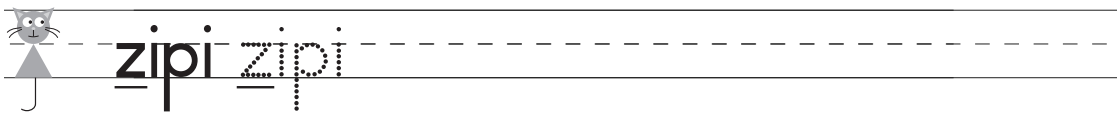
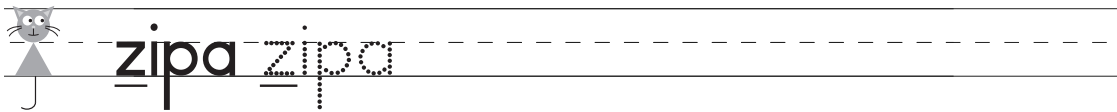
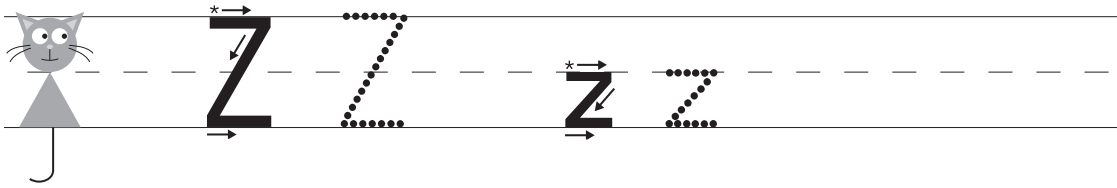
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo: **Zz**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)rito enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/xivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito/swivulwa swin'wana na swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku tsala: 30 wa timinete

Kunguhata u mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi xiharhi lexi u nga tsakelaka ku xi sirhelela.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Ndzi ta sirhelela...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku emisaveni hinkwayo, ku na swiharhi leswi nga le khombyeni hikwalaho ka vanhu. Vanhu va tsema minsinya, va thyakisa, na ku hlota hi swona leswi nga vavisaka swiharhi(na pulaneti ya hina!) Loko xiharhi nyamalala, swi hlamusela

- leswaku a swa ha ri kona. Hinkwerhu hi fanele ku pfuna ku tiyisisa leswaku swiharhi swi sirhelelekile eka ku nyamalala!
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi xiharhi lexi va nga tsakelaka ku xi sirhelela.
 - 3 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
 - 4 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi ta sirhelela tindlopfu hikuva ndza ti rhandza. Ndzi ta tiyisisa leswaku ndzi dyondzisa vadyondzi etlilasini ya mina mayelana na swiharhi leswi nga le khombyeni na mfanelo ya ku sirhelela pulanete ya hina.
 - 5 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena u hlayela vadyondzi xitori hi tindlopfu.
 - 6 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Ndzi ta sirhelela tindlopfu.
 - 7 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi swin'wana swilo leswi vadyondzi va nga swi endlaka ku sirhelela swiharhi na vadyondzi.
- 2 Tsala marito lama exitsalelweni, ku fana na: mi nga cukumeti, pfuna ku dyondzisa yamakwenu hi swiharhi leswi nga le khombyeni, hundzuka Mamba ya Ntima, basisa thyaka loko u ri vona, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi xihhi xiharhi lexi u nga xi sirhelelaka?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2–3 ku ku byela Xana hi xihhi xiharhi lexi va nga xi sirhelelaka.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi ta sirhelela...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tlilasini na ku hetisa **tinhlengeletano letitsongo.**
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ka ha sele 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **levhele ya mahlo** ya vona etlilasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.

Ndzi ta sirhelela timhelembe

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 5**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **kasa**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /k/-/a/-/s/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /k/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito : /a/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito: /s/
- 7 Vula mpfumawulo va vumune wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **kasa**
- 9 Kombisa ku kombetela na ku twananisa mimpfumawulo ku endla rito: /ka/-/sa/ = **kasa**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya Ravunharhu: **zipa**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **kamu**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /k/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? /a/
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /m/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /u/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /k/-/a/-/m/-/u/
- 8 Tsala rito: **kamu**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /ka/-/mu/ = **kamu**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **zipi**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: EHLEKETA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Mamba ya ntima ya Munene</u></p> <p>Munene u tshame ehandle ka nyangwa a rindzela. Namuntlha manana wa yena u vuya ekaya ku suka eka ntirho wa yena wa vunhlori. N'hweti yin'wana na yin'wana, u tshama enhoveni ku ringana 21 wa masiku. Mixo na madyambu man'wana na man'wana, xiyenge xa yena xi lavana na swirimbana, minkondzo ya vanhu, kumbe mimfungo yin'wana leyi nga va kombisaka leswaka vadlayi va swiharhi va nga va va ri entangeni wa swiharhi, vahlotana na timhelembe.</p>	
<p>Hambileswi Munene a tsundzuke manana wa yena loko a fambile, u ehleketela leswaku manana wa yena u na ntirho wa kahle swinene laha misaveni. U rhandza ku byela vanhu leswaku manana wa yena i xirho xa Timamba ta Ntima.</p>	<p>Munene ongwe wa n'wi vona manana wa yena a ambale yunifomo ya yena Timamba ta Ntima! Wa n'wi navela loko a ehleketela hi ntirho wa yena lowu wo hlamarisa.</p>
<p>Munene a ehleketela hi masiku ndzhaku lama nga hundza loko manana wa yena a nga si tirha. A tshamela ku lava mintirho eka maphephahungu na inthanete. Minkarhi yin'wana a xavisa swiwitsi na swin'wana ehandle eka swikolo swa le henhla. Manana wa yena a tshama a nga tsakanga eka minkarhi ya kona.</p>	<p>Ndzi ehleketela leswaku Munene ongwe wa n'wi vona leswi manana wa yena a nga tsakisa swona sweswi, ku tlula nkarhi lowuya a nga tirhi. Hambileswi a fambaka ekaya nkarhi wo leha, wa tsaka hikuva manana wa yena u tsakile sweswi.</p>
<p>Munene u tsundzuke siku leri manana wa yena a nga twa hi xiyenge xo sivela vadlayi va swiharhi lexi fambisaka hi vavasati. A va tshame etafuleni ra le xitangeni va dya swakudya swo fihlula swin'we, loko va ta twa xitori lexi eka mahungu.</p> <p>U tsundzukile loko manana wa yena a ku, 'Ku ta va ku ri mina siku rin'wana! Ndzi ta va ndzi ri Mamba ya Ntima ndzi pfuna ku sirhelela timhelembe ta hina to saseka!'</p>	<p>Ndzi ehleketela leswaku Munene ongwe u vona manana wa yena tanihi nghwazi, ku fana na 'Superman' kumbe 'Batman' hikuva u ehleketela leswaku wa pfuna swinene, wa hlayisa naswona u na matimba ku fana na nghwazi.</p>
<p>Loko a ha tshamile a rindzile, Munene a karhi a anakanya manana wa yena tanihi nghwazi.</p> <p>A anakanya manana wa yena a ambale swiambalo swa yena swa Mamba ya Ntima a karhi a haha ehenhla ka Ntanga wa Swiharhi wa Balule hi rivilo ro hundza ra vanhu.</p>	<p>Munene ongwe u vona manana wa yena a karhi a haha – ku fana na 'Superman' kumbe 'Batman' hikuva u sirhelela timhelembe – ku fana na tinghwazi loko ti sirhelela vanhu!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>A anakanya onge a nga endla khumbi ra switina ri huma emoyeni ku sirhela mhelembe yin'wana na yin'wana eka ku vavisiwa.</p>	<p>Munene ongu u vona manana wa yena a yimisa voko ra yena ku endlela leswaku khumbi ra switina ri humelela. U lwa na vadlayi va swiharhi ku fana na nghwazi loko yi lwa na vanhu vo ka va nga ri kahle.</p>
<p>Norho wa yena wa nanhlikanhi wu hele loko manana wa yena a n'wi vitana. U n'wi tsutsumerile ku ya n'wi vukarha.</p> <p>'Ndzi byeli hi timhelembe, ndza kombela?' Munene a vutisa. 'U vone yini loko u hlola?'</p> <p>Hiloko xikandza xa manana wa yena xi cinca, a vulavulela ehansi, hi rito ro tiya, 'Loku a ku ri ku hlola ko tika, jaha ra mina. Eka nkarhi lowu hi kume mhelembe yi tsemiwe rimhondzo ra yona.'</p>	<p>Munene u lava manana wa yena a n'wi byela hinkwaswo leswi a swi voneke, leswaku a ta endla ongu u vone hinkwaswo! U fanele a wu navela ntirho wa yena.</p>
<p>Munene u ringete ku anakanya leswaku hikokwalaho ka yini vanhu va lava ku twisa mhelembe yo saseka ku vava, kambe a nga kumanga nhlamulo. 'Hikokwalaho ka yini vanhu va endla sweswo?' a vutisa a hlundzukile.</p> <p>'Hi swona,' ku vula manana wa yena, 'Ndzi ehleketa leswaku vanhu va lava mali. Va xavisa timhondzo ta timhelembe swi nga ri enawini. Vanhu van'wana va tshemba leswaku timhondzo leti ti na swin'wana swo horisa kutani va hakela mali yo tala ku ti xava. Kambe a wu swi tiva leswaku timhondzo ta timhelembe ti endlwe hi swilo swa fana na minwala ya tintiho ta hina?'</p>	<p>Munene u ringeta ku endla ongu u vona vanhu lava dlayaka timhelembe. Kambe ndzi ehleketa leswaku swa n'wi tikela ku anakanya, hikuva u rhandza timhelembe swinene.</p>
<p>'Kambe ha khensa, ku hlola loku a ku nga twisi ku vava. Ndzi vone n'wana wa mhelembe lontshwa!' Manana wa Munene u humese riqingho a n'wi komba xifaniso.</p>	<p>Munene a nga va a endla ongu u vona leswi n'wana wa mhelembe a nga xiswona loko a ri enhoveni!</p>
<p>'U nga bvumba?' a vula a karhi a famba a kongome rivanti ra le mahlweni ka yindlu ya ka vona. 'Mundzuku ndzi ta famba na wena exikolweni – ku ta dyondzisa vadyondzi va tlilasi ya wena hi ku hlayisa timhelembe ta hina.'</p>	
<p>Munene a anakanya manana wa yena wo hlamarisa, wa nghwazi a yime emahlweni ka tlilasi ya yena, a dyondzisa vadyondzikulobye hi Timamba ta Ntima. A swi yimele hi mahlo ngati!</p>	<p>Munene a endla ongu u vona vadyondzikulobye hinkwavo va langute manana wa yena va n'wi navela.</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana manana wa Munene u tirha yini?	U tirha tanihi Mamba ya Ntima ku sirhelela timhelembe eka vadlayi va swiharhi.
Anakanya manana wa Munene. Xana u anakanya yini?	<i>Ndzi vona...</i>
Xivutiso xa hikokwalaho	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Munene a anakanya manana wa yena tanihi nghwazi?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva u navela ntirho wa yena tanihi Mamba ya Ntima. • Hikuva u pfuna ku sirhelela timhelembe eka vadlayi va swiharhi. • Hikuva u tsakela ntirho lowu a wu endlaka. • Hikuva u ehleketa leswaku tinghwazi ti kahle naswona u ehleketa leswaku ntirho wa manana wa yena wu kahle. • Hikuva u ehleketa leswaku manana wa yena wa hlayisa / u na matimba / wa pfuna ku fana na nghwazi.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1** Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela ku Hlaya 5.
- 2** Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3** Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4** Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5** Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6** Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7** Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8** Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9** Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawo yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - Swi nga riki enawini
 - gome
 - horisa

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Tinhutlwa ti lehile na tinhamu to leha. Tinxakwa ta tindlopfu tikulu ti tlhela ti tiya	<i>Mavoko ehenhla ka nhloko, ti famba hi ku twatwasela</i>
Timangwa ti na swilayinani ti nga tlhela ti tsutsumela ekule	<i>Ti petsekela emahlweni, mavoko hansi, khomanisa swandla, dewuu!</i>
Kasi timfenhe emisinyeni ta dewula.	<i>Ku famba hi nsinya hi nsinya ti dewuladewula</i>
Tingwenya ta khale ti hlambela exidziveni xo enta Kumbe ti pavalala emasaneni, kutani ti ya eku etleleni.	<i>Ku pavalala eribuweni ra nambu ti ya ku hlambeleni</i>

VHIKI 5

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi ...
Ndzi ehleketa leswaku Munene...
Ndzi dyondze leswaku...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlawa** ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

k	z	m
u	o	a
l	s	p
i	v	d

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /k/ na/z/
- 2 Hluta hinkwayo mimpfumawulo na switatisi exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /k/-/a/-/m/-/u/ = **kamu**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi- a va boheki ku tirhisa /k/ kumbe /z/
- 6 Komba vadyondzi ku vumba rito rin'wana, ku fana na: /d/-/u/-/l/-/u/ = **dulu**

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **k, z**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **kamu, koma, kula, koka, kula, kasa, zipa, zipi, zivuko, dulu, damu, dela, sila, siku, pima, pume**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

MAQHINGA YA NTWISISO: KOMISA/ EHLEKETA

MPFAPFARHUTA XITORI

- 1 Tshamisisa vadyondzi emadesikini ya vona, va ri na tibuku ta switoloveto kumbe phepha ro kala ri nga tsaleriwanga, tipenisele na tikhirayoni.
- 2 **Kombisa** leswi u **ehleketisaka xiswona swin'wana** leswi swi nga le ka xitshuriwa, ku fana na: Onge ndza n'wi vona Manana wa Munene tanihi hi nghwazi, ku fana na Munene.
- 3 Dirowa xifaniso xa wena exitsalelweni xa Manana wa Munene a ri na baji, a haha emoyeni.
- 4 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku va fanele va kumbetela hi leswi swi nga ta landzela swi humelela.
- 5 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona va wisa. Tlhela u hlaya xitshuriwa nakambe.
- 6 Kombela vadyondzi ku pfula mahlo ya vona, kutani va dirowa mavonelo ya vona ya leswi nga ta humelela.
- 7 Xo hetelela, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula**, na ku avelana leswi va swi diroweke na munghana.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 5.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Giredi 1

KOTARA 2

Whiki

6

NKONGOMELO:

Swiharhi

Malulamiselo ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swa swifuwo swo hambana hambana swa le purasini.
- 5 Endla mindzavisiso/ rhisechi eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: swihlawulekisi swa ti – llama.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to Tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, swipele leswi ringanisiweke swo hlaya na tibuku ta layiburari ya tlilasi ta wena ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko ya Ndlandlamuxo

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 46, A hi hlayeni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 47 na 48, A hi tsaleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 49, A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa xifuwo xa le purasini lexi u xi rhandzaka swinene.

Musumbhunuku

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

PFUXETA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso Kokwana wa Tseko wa xisati loko a fika eka xitori xa Buku Leyikulu: Hikokwalaho ka yini llama yi tshama ehenhla
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi yisa emahlweni nkongomelo wa hina: Swiharhi
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi xi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana ku fikela sweswi hi dyondze yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi ematlhelweni ya mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamlala, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi tihi tindlela tin'wana leti vanhu va vavisaka swiharhi ha tona?
 - b Xana hi tihi tindlela tin'wana leti vanhu va nga pfunaka swiharhi ha tona?
 - c Xana hi tihi tindlela tin'wana leti swiharhi swi pfunaka vanhu ha tona?
 - d Xana swiharhi swi na nkoka wihi laha hi tshamaka kona?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - llama
 - voya/ wulu
 - makolo
 - hanana

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Tinhutlwa ti lehile na tinhamu to leha. Tinxakwa ta tindlopfu tikulu ti tlhela ti tiya	<i>Mavoko ehenhla ka nhloko, ti famba hi ku twatwasela</i>
Timangwa ti na swilayinani ti nga tlhela ti tsutsumela ekule	<i>Ti petsekela emahlweni, mavoko hansi, khomanisa swandla, dewuu!</i>
Kasi timfenhe emisinyeni ta dewula.	<i>Ku famba hi nsinya hi nsinya ti dewuladewula</i>
Tingwenya ta khale ti hlambela exidziveni xo enta Kumbe ti pavalala emasaneni, kutani ti ya eku etleleni.	<i>Ku pavalala eribuweni ra nambu ti ya ku hlambeleni</i>

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a kamu
 - b koma
 - c kula
 - d koka
 - e kula
 - f zipa
 - g zipi
 - h zivuko
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni ku koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA NTWISISO: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Hikokwalaho ka yini llama yi tshama ehenhla
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u ri karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ntsalo:

30 wa timinete

Kunguhata u mpapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi xiharhi lexi pfunaka swinene endhawini ya ka n'wina.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: ... ya/xa/ta pfuno endhawini ya ka hina.

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta dirowa hi xifuwo lexi xi pfunaka endhawini ya ka n'wina.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Timbyana ta pfuno endhawini ya ka hina hikuva ti sirhelela vanhu. Timbyana ti tlhela ti endla vanhu va tsaka va ti twa va nga ri na xivundza.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa mbyana yi ri le handle ka yindlu.
- 5 Hlamusela leswaku hi wahi marito lawa u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Timbyana ta pfuno endhawini ya ka hina.
- 6 Tima/ sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi marito man'wana ya swifuwo leswi pfunaka etindhawini ta hina. na vadyondzi.
- 2 Tsala marito exitsalelweni, ku fana na: tihomu, tinyimpfu, timbyana, tihuku, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi xihhi xifuwo lexi u ehleketaka leswaku xi pfuno swinene endhawini ya hina.
- 4 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi 2-3 va ku byela hi xihhi xifuwo lexi va nga ta tsala hi xona.
- 6 Va fanele va ku: ... ya/xa/ta pfuno endhawini ya ka hina hikuva ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku lebula xifaniso xa vona!

KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va tsala, famba famba la tlilasini u hetisa **tinhlengeletano letitsongo.**
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi ku tsala ka vona.
- 4 Pfuno vadyondzi ku engetela lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **mpimo wa mahlo** ya vona etlasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.

Homu gi pfuna mughanga wa mina

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 6**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **nghingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tata xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa khadi ra xikombakomba: /q/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Kanela leswi mpfumawulo /q/ wu nga xiswona loko wu fana hi ririmi ra le kaya na hi Xinghezi. / wu hambana hi ririmi ra le kaya na hi Xinghezi.
- 4 Eka mpfumawulo wun'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka chati ya alifabete.
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa marito lama sungulaka hi /q/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **qaka, qulu**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **qulu, quva, qaka**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

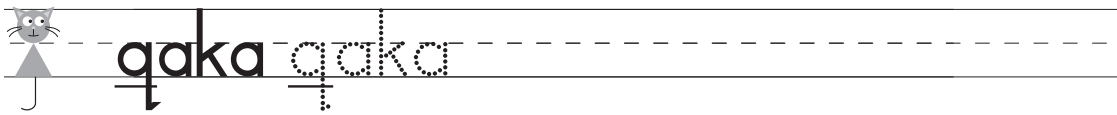
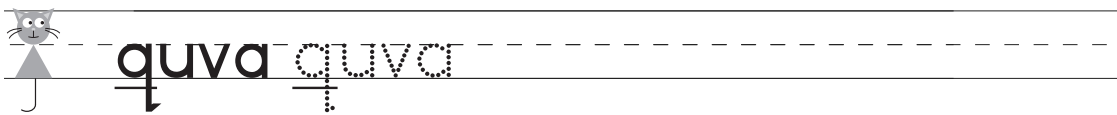
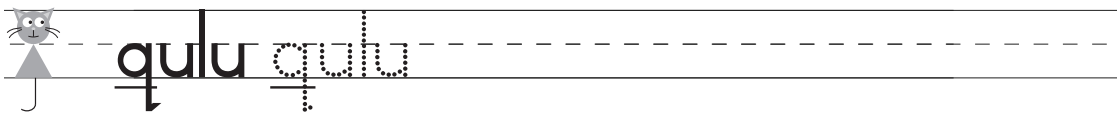
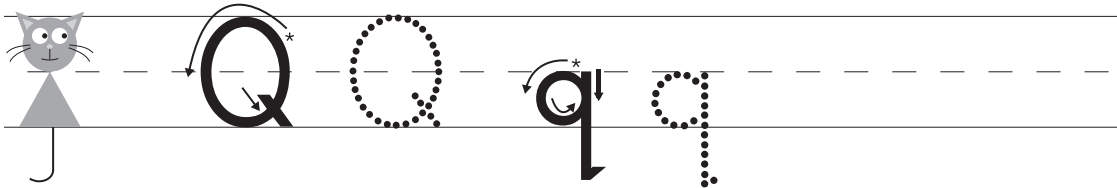
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo: **Qq**
- 2 Kombisa vadyondzi matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana hi tintiho.

- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, kombisa vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito/swivulwa swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

MAQHINGA YA Ntwisiso: KU KAMBISISA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Hikokwalaho ka yini llama yi tshama ehenhla</p> <p>Xiyaxiya: Xana u tshama u twa hi llama? Tillama i maxaka ya tikamela ta le Dzongeni wa Amerika, hambileswi ti nga riki na malundza. Tillama ti tshamile etintshaveni ta Andes ePeru na Bolivia eDzongeni wa Amerika eka malembe xidzana lama nga hundza. Tillama i swiharhi swin'wana swo pfuna hi ndlela yo hlamarisa. Swi kota ku rhwala mindzhwalo yo tika na xikhumba xa kona xi endla dzovo ra kahle swinene. Voya kumbe wulu ya tona yi tirhisiwa ku endla tintambhu, timete na swiamablo swo kufumela, na mahuma ya tona ma nga omisiwa kutani ma hisiwa ku endla ndzilo.</p>	<p>Ndzi nga endla nkambisiso wa leswaku Tillama i xiphemu xa nkoka swinene eka vaakandhawu va kona hikuva ti pfuna hi swilo swo tala swa nkoka!</p>
<p>Genoveva u tshame ehansi, a tsakisiwa hi loko kokwana wa yena wa xisati a karhi a endla harhana hi wulu. 'U swi endlisa ku yini?' a vutisa a hlamarile.</p> <p>'Vakokwana xinghuwe va hina a va tirhisa voya bya Tillama ku hi endla hi kufumela eka madzanadzana wa malembe. Kokwana wa mina wa xisati u ndzi dyondzise ku endla harhana loko ndza ha ri xinhwanyatana,' ku hlamusela kokwana wa yena wa xisati, 'ku nga ri khale ndzi ta ku dyondzisa ku endla na wena.' 'Ndza kombela, ndzi kombela u ndzi byela hi xitori xa Tillama ta khale,' Genoveva a xavelela.</p> <p>'Nakambe?' kokwana wa yena wa xisati a hleka, a basisa nkolo wa yena.</p>	<p>Ndzi nga endla nkambisiso wa leswaku Tillama a ti ri ta nkoka eka nkarhi lowu nga hundza – ta ha ri ta nkoka na sweswi. Ndzi nga endla nkambisiso wolowo hikuva kokwana wa Genoveva wa xisati wa ha endla harhana hi wulu ya llama naswona wa ha hlamusela switori hi Tillama ta khale.</p>
<p>Khale, kahle ka khaleni, ku ve na nkarhi laha vakokwana xinghuwe wa hina va nga rivala hi swikwembu. Va rivele ku khensa Inti na Mama Quila, xikwembu xa dyambu na xikwembu xa n'weti leswi a swi va nyika vusiku na nhlikanhi. Va rivele ku khensa Pachamama, manana misava, loyi a va nyika ku ntshovelo wo tala. Hi nkarhi lowu wo ka wu nga ri kahle, vanhu va ve na makolo va nga khomani hi ndletela e kahle.</p>	
<p>Ku na ndhawu yin'we ntsena emisaveni hinkwayo laha vanhu va kona va nga tsundzuka swikwembu hi le tintshaveni ta Andes. Laha, vanhu va kona a va tshama va ri eku khenseni, va hanana na ku khoma vanhu kahle.</p>	

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Siku rin'wana, vanhu lava tshamaka hala tikweni ra tintshava va lemuke leswaku Tillama ta vona ti cince mikhuva ya tona ya ntolovelovelo. Ematshan'wini yo dya hi ndlela ya ntolovelovelo, Tillama hinkwato ti hete nhlikanhi na vusiku ti langute xibakabaka. Tillama a ti dyanga. Tillama a ti nwanga mati. Leswi swi humelele masiku yo tala.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku loko Tillama ticince mikhuva, vutomi bya vaakatiko byi nga cinca na byona.</p>
<p>Vanhu va le tintshaveni to leha va sungule ku vilela hi rihanyu ra Tillama ta vona to hlawuleka. Va hlengelatanile ku kanerisana hi leswi va faneleke ku swi endla.</p> <p>'Ku humelela yini hi Tillama ta hina?' wanuna un'wana a vutisa a nga tsakanga.</p> <p>'Ndza vilela hikuva ti ta fa hi ndlala!' ku vula un'wana.</p> <p>'Hi ta kufumela njhani loko hi nga ri na wulu yo huma eka Tillama ta hina to hlawuleka?' ku vutisa mukhegula.</p> <p>'Hi ta rhwala hi yini leswi hi nga ta swi tshovela emasin'wini loko hi nga pfuniwi hi Tillama ta hina to hlawuleka?' ku vutisa n'wana wa yena wa jaha.</p> <p>Vanhu va vilerile na ku tivutisa, va ri na ku navela lokukulu leswaku Tillama ta vona ti tthelela eka mahanyelo ya tona ya ntolovelovelo.</p>	<p>Nhlingeletano leyi yi ndzi byela swo tala hi ndlela leyi Tillama ti nga na nkoka ha wona eka vaakatiko! Ndzi nga endla nkambisiso wa leswaku vutomi byi ta tika loko Tillama ti nga ri kona, hikuva vanhu hinkwavo va vilela!</p>
<p>Eku heteleleni, murisi wo tlhariha u suke a yima. U tlakuse mavoko ya yena ku miyeta ntshungu. 'Hi fanele hi vutisa Tillama leswaku ku onhake yini,' a vula.</p> <p>Vanhu lava va ntshungu va sungule ku nkhwikhwisela. A ku vanga na un'we a nga ehleketa xintshunxo lexi xo olova.</p>	
<p>Murisi u kongome yin'we ya Tillama. 'Hikokwalaho ka yini mi titsona swakudya mi tlhela mi languta exibakabakeni?' a vutisa.</p> <p>'Swikwembu swi te ndhambi leyikulu ya ta ku ta tshinya vanhu va makolo na vanhu va mona le nkoveni hala hansa. Hi rindzele xileriso xo hlayisa vanhu lava hananaka na lava khomaka var'wana kahle lava tshamaka hala henhla va hlayisekile,' ku hlamutelaellama.</p>	

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela ehenhla)
Hi mixo lowu landzelaka, murisi lowo tlhariha u va byele timhaka to huma eka Tillama. U hlengelete vanhu va hala henhla etintshaveni a ku, 'Ndhambi leyikulu yi le ku teni. Loko hi lava ku hlayiseka, hi fanele hi ya eka bakwa ra le henhla eka nhlonhlorhi yo leha. Hi fanele ku rindzela kona ku fikela loko ndhambi yi hela.'	Ndzi endla nkambisiso wa leswaku endzhaku ka mhaka leyi, vanhu lava tshamaka hala henhla etintshaveni va rhandze Tillama ku tlula na mpimo, hikuva Tillama ti va sirhelerile eka rifu!
Kutani, vanhu hinkwavo vo lulama va hala henhla, na Tillama hinkwato va khandziyile va ya eka bakwa ra le ehenhla enhlohlorhini. Va fike hi nkarhi. Hi mixo lowu landzelaka, gandlati lerikulu ri tile ri kukula vanhu lavo biha hinkwavo. Ku fika namuntlha, Tillama ta yi tsundzuka ndhambi yo chavisa. Hiswona leswi nga endla leswaku Tillama ti tsakela ku tshama kwale henhla etintshaveni.	
Kokwana wa xisati u tlakule Genoveva laha hansi a n'wi yisa emubedweni wa yena.	
Xivutiso xo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana xitori lexi xi humelela kwihi?	Xitori xi humelela ePeru kumbe Bolivia, laha Tillama ti humaka kona.
Hi swihi swilo swin'wana leswi Tillama ti swi endlaka ku pfuna vanhu?	<ul style="list-style-type: none"> • Ti pfuna hi wulu leyi kufumetaka vanhu. • Ti rhwala mindzwalo yo tika.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini vanhu lava nga eka xitori va vilerile loko Tillama ti cince mikhuva ya tona?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva vanhu va rhandza Tillama ta vona naswona a va lavi ku humelela swo biha eka tona. • Hikuva Tillama ti endla swilo swo tala swa nkoka eka vaakatiko naswona vanhu va tilava! • Hikuva vanhu va vilela hi leswaku vutomi bya vona byi ta va njhani loko Tillama ti nga ri kona. • Hikuva a va swi tivi leswaku va ta kufumela njhani loko Tillama ti nga ri kona. • Hikuva a va swi tivi leswaku va ta rhwala njhani swa le masin'wini swa vona loko Tillama ti nga ri kona.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1** Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela **Ku hlaya 6**.
- 2** Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3** Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4** Endzhaku ka 15 wa timinete. va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5** Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya**.
- 6** Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7** Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8** Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9** Tsala leswi lavaka ku cincywa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

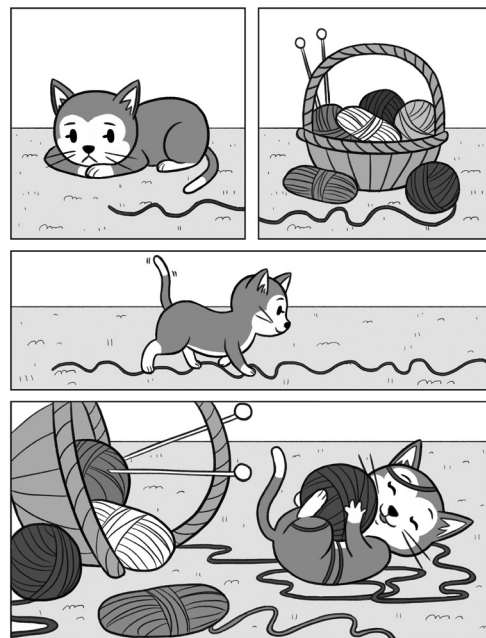
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - xikholwakholwa
 - matiko ya tintshava
 - nkova

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Tinhutlwa ti lehile na tinhamu to leha. Tinxakwa ta tindlopfu tikulu ti tlhela ti tiya	<i>Mavoko ehenhla ka nhloko, ti famba hi ku twatwasela</i>
Timangwa ti na swilayinani ti nga tlhela ti tsutsumela ekule	<i>Ti petsekela emahlweni, mavoko hansi, khomanisa swandla, dewuu!</i>
Kasi timfenhe emisinyeni ta dewula.	<i>Ku famba hi nsinya hi nsinya ti dewuladewula</i>
Tingwenya ta khale ti hlambela exidziveni xo enta Kumbe ti pavalala emasaneni, kutani ti ya eku etleleni.	<i>Ku pavalala eribuweni ra nambu ti ya ku hlambeleni</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/ khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Tsundzuxa vadyondzi leswaku vhiki leri nga hundza, va endle switori swa vona hi swifaniso.
- 4 Vhiki leri, vadyondzi va fanele ku tirha hi ntlawa ku teka xiboho hi xitori xa ntlawa.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 6 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 7 Kombela 1-2 wa mintlawa ku avelana switori swa ntlawa wa vona.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana hi switori swa vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa na khadi ra xikombakomba: /v/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Kanela hi leswi mpfumawulo /v/ wu fanaka ha kona eka ririmi ra le kaya na hi Xinghezi./ ri hambanaka ha kona eka ririmi ra le kaya na hi Xinghezi.
- 4 Eka mimpfumawulo yin'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka chati ya tialifabete.
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa marito lama sungulaka hi /v/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **valala, vevuka, veka**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **vana, vito, veka, vevuka, valala, vavisa**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ntivontsalo:

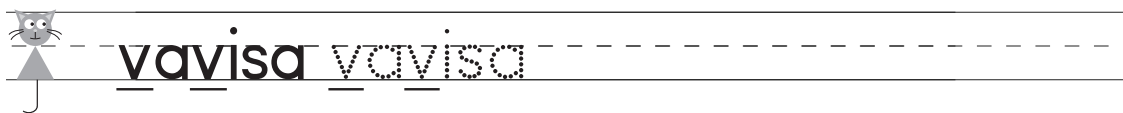
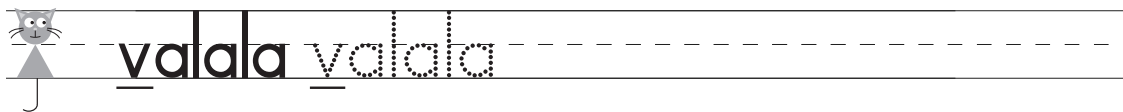
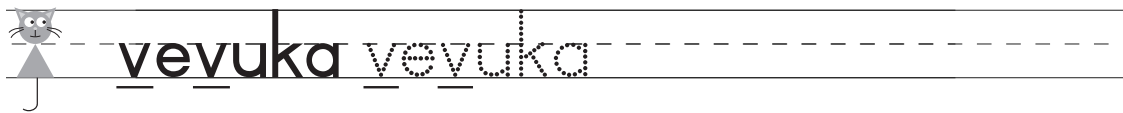
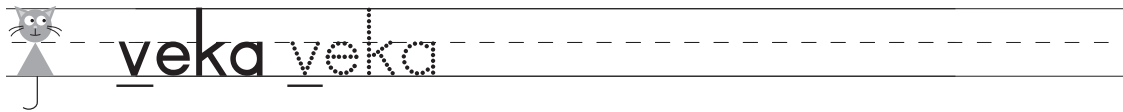
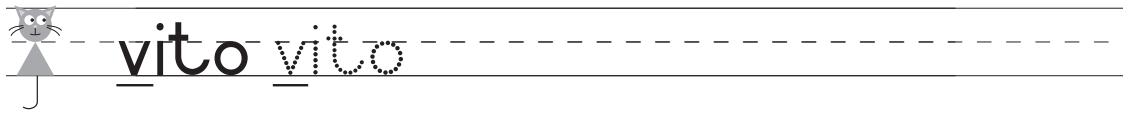
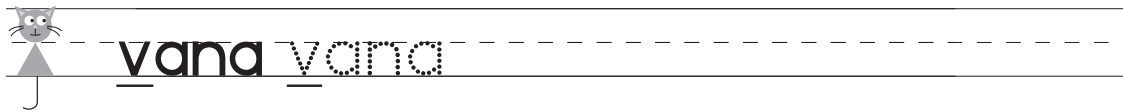
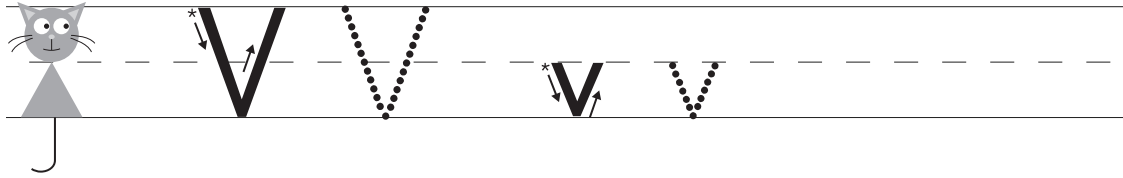
15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)leterere lamakulu na lamatsongo: **Vv**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)rito enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)leterere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)leterere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/xivulwa etibukwini ta vona.
 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito/
 swivulwa swin'wana na swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi xilo xin'we xa nkoka evuton'wini bya wena lexi kumekaka eka swiharhi/ swifuwo.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Ndzi tirhisa/ Ndzi dya/ Ndzi nwa

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi xilo xin'we lexi kumekaka eka swifuwo/swiharhi. Leswi swi nga va swin'wana va swi tirhisaka, ku ambala, ku dya kumbe ku nwa.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala**.
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi na xinkumbana xa wulu lexi xi ndzi kufumetaka. Wulu yi kumeka eka nyimpfu.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena u ti phutsele hi nkumba.
- 5 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana**, ku fana na: Ndzi tirhisa nkumba wa wulu.
- 6 Tima xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi marito man'wana mayelana na swilo leswi kumekaka eka swifuwo/ swiharhi na vadyondzi.
- 2 Tsala marito lama exitsalelweni, ku fana na : nyama,matandza,masi, tintangu ta dzovo, manyoro, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi xihi xilo xin'we xa nkoka evuton'wini bya wena lexi kumekaka eka swifuwo/ swiharhi?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala**.
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 ku ku byela hi leswi va swi hlawuleke.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi tirhisa ... KUMBE Ndzi dya ... KUMBE Ndzi nwa ...
- 7 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta fanela ku hlawula xisungula xivulwa **lexi xi fambelanaka na leswi va hlawuleke ku tsala hi swona**.
- 8 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tililasini na ku hetisa **tinhlengeletano letitsongo**.
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.
- 4 Pfuna vadyondzi ku engetela lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ka ha sele 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

*Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **levhele ya mahlo** ya vona etlilasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.*

Ndzi nwa masi.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 6.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku hambanisa na ku twanansa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **qaka**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /q/-/a/-/k/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /q/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito : /a/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito: /k/
- 7 Vula mpfumawulo va vumune wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **qaka**
- 9 Tihisa ku kombetela na ku twanansa mimpfumawulo ku endla rito: /qa/-/ka/ = **qaka**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri kumekaka eka dyondzo ya Ravunharhu: **veka**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri kumekaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **qulu**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /q/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? /u/
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /l/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /u/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /q/-/u/-/l/-/u/
- 8 Tsala rito: **qulu**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twanansa mimpfumawulo eka rito na wena: /qu/-/lu/ = **qulu**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri kumekaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **vito**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: KU KAMBISISA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Hikokwalaho ka yini llama yi tshama ehenhla</p> <p><i>Xiyaxiya: Xana u tshama u twa hi llama? Tillama i maxaka ya tikamela ta le Dzongeni wa Amerika, hambileswi ti nga riki na malundza. Tillama ti tshamile etintshaveni ta Andes ePeru na Bolivia eDzongeni wa Amerika eka malembe xidzana lama nga hundza. Tillama i swiharhi swin'wana swo pfuna hi ndlela yo hlamarisa. Swi kota ku rhwala mindzhwalo yo tika na xikhumba xa kona xi endla dzovo ra kahle swinene. Voya kumbe wulu ya tona yi tirhisiwa ku endla tintambhu, timete na swiamablo swo kufumela, na mahuma ya tona ma nga omisiwa kutani ma hisiwa ku endla ndzilo.</i></p>	<p>Namuntlha loko hi hlaya, hi ta ehleketa hi leswi swi endlaka xitori lexi ku va xikholwakholwana. Xikholwakholwana i xitori lexi nga tsaleriwa ku hi dyondzisa dyondzo yo karhi, kumbe ku hlamusela misava ya ntumbuluko. Namuntlha hi ta langutisa vumbhoni bya leswaku xitori lexi i xikholwakholwana.</p>
<p>Genoveva u tshame ehansi, a tsakisiwa hi loko kokwana wa yena wa xisati a karhi a endla harhana hi wulu. 'U swi endlisa ku yini?' a vutisa a hlamarile.</p> <p>'Vakokwana xinghuwe va hina a va tirhisa voya bya Tillama ku hi endla hi kufumela eka madzanadzana wa malembe. Kokwana wa mina wa xisati u ndzi dyondzise ku endla harhana loko ndza ha ri xinhwanyatana,' ku hlamusela kokwana wa yena wa xisati, 'ku nga ri khale ndzi ta ku dyondzisa ku endla na wena.' 'Ndza kombela, ndzi kombela u ndzi byela hi xitori xa Tillama ta khale,' Genoveva a xavelela.</p> <p>'Nakambe?' kokwana wa yena wa xisati a hleka, a basisa nkolo wa yena.</p>	<p>Swikholwakholwana swi humelele kahle kumbe hi minkarhi ya khale – ku fana na lexi, xi vulavulaka hi Tillama ta khale.</p>
<p>Khale, kahle ka khaleni, ku ve na nkarhi laha vakokwana xinghuwe wa hina va nga rivala hi swikwembu. Va rivele ku khensa Inti na Mama Quila, xikwembu xa dyambu na xikwembu xa n'weti leswi a swi va nyika vusiku na nhlikanhi. Va rivele ku khensa Pachamama, manana misava, loyi a va nyika ku ntshovelo wo tala. Hi nkarhi lowu wo ka wu nga ri kahle, vanhu va ve na makolo va nga khomani hi ndlela ya kahle.</p>	<p>Oho! Swikwembu hakanyingi swi humelela eka swikholwakholwana – ku pfuna ku dyondzisa dyondzo kumbe ku hlamusela swin'wana emisaveni. Ndzi ehleketa leswaku xikholwakholwana lexi xi lava ku dyondzisa vanhu leswaku swilo swo ka swi nga ri kahle swi nga humelela loko vo rivala hi swikwembu swa vona.</p>
<p>Ku na ndhawu yin'we ntsena emisaveni hinkwayo laha vanhu va kona va nga tsundzuka swikwembu hi le tintshaveni ta Andes. Laha, vanhu va kona a va tshama va ri eku khenseni, va hanana na ku khoma vanhu kahle.</p>	<p>Oho! Eka xikholwakholwana lexi ku na swilo swa kahle na swilo swo biha. Eka swikholwakholwana swo tala swilo swa kahle swi na mbuyelo naswona leswo biha swa tshinyiwa ku dyondzisa vanhu dyondzo.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Siku rin'wana, vanhu lava tshamaka hala tikweni ra tintshava va lemuke leswaku Tillama ta vona ti cince mikhuva ya tona ya ntolovelo. Ematshan'wini yo dya hi ndlela ya ntolovelo, Tillama hinkwato ti hete nhlikanhi na vusiku ti langute xibakabaka. Tillama a ti dyanga. Tillama a ti nwanga mati. Leswi swi humelele masiku yo tala.</p>	
<p>Vanhu va le tintshaveni to leha va sungule ku vilela hi rihanyu ra Tillama ta vona to hlawuleka. Va hlengelanile ku kanerisana hi leswi va faneleke ku swi endla.</p> <p>'Ku humelela yini hi Tillama ta hina?' wanuna un'wana a vutisa a nga tsakanga.</p> <p>'Ndza vilela hikuva ti ta fa hi ndlala!' ku vula un'wana.</p> <p>'Hi ta kufumela njhani loko hi nga ri na wulu yo huma eka Tillama ta hina to hlawuleka?' ku vutisa mukhegula.</p> <p>'Hi ta rhwala hi yini leswi hi nga ta swi tshovela emasin'wini loko hi nga pfuniwi hi Tillama ta hina to hlawuleka?' ku vutisa n'wana wa yena wa jaha.</p> <p>Vanhu va vilerile na ku tivutisa, va ri na ku navela lokukulu leswaku Tillama ta vona ti thelela eka mahanyelo ya tona ya ntolovelo.</p>	
<p>Eku heteleleni, murisi wo tlhariha u suke a yima. U tlakuse mavoko ya yena ku miyeta ntshungu. 'Hi fanele hi vutisa Tillama leswaku ku onhake yini,' a vula.</p> <p>Vanhu lava va ntshungu va sungule ku nkhwikhwisela. A ku vanga na un'we a nga ehleketa xintshunxo lexi xo olova.</p>	<p>Eka swikholwakholwana swo tala, ku na munhu un'we wo tlhariha swinene. Minkarhi yin'wana, munhu loyi i xikwembu lexi nga na xivumbeko xa munhu! Ndza tivutisa leswaku murisi loyi i xikwembu lexi nga tumbela?</p>
<p>Murisi u kongome yin'we ya Tillama. 'Hikokwalaho ka yini mi titsona swakudya mi tlhela mi languta exibakabakeni?' a vutisa.</p> <p>'Swikwembu swi te ndhambi leyikulu ya ta ku ta tshinya vanhu va makolo na vanhu va mona le nkoveni hala hansa. Hi rindzele xileriso xo hlayisa vanhu lava hananaka na lava khomaka van'wana kahle lava tshamaka hala henhla va hlayisekile,' ku hlamula llama.</p>	<p>Oho! Swikholwakholwana swi na masalamusi eka swona, ku fana na swiharhi swo vulavula. Ndzi endla nkambisiso wa leswaku lexi ku nga va xikholwakholwana, hikuva ku na Tillama to vulavula.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Hi mixo lowu landzelaka, murisi lowo tlhariha u va byele timhaka to huma eka Tillama. U hlengelete vanhu va hala henhla etintshaveni a ku, 'Ndhambi leyikulu yi le ku teni. Loko hi lava ku hlayiseka, hi fanele hi ya eka bakwa ra le henhla eka nhlonhlorhi yo leha. Hi fanele ku rindzela kona ku fikela loko ndhambi yi hela.'</p>	<p>Eka swikholwakholwana swo tala, swa kahle swa hakeriwa kutani swo biha swa tshinyiwa. Ndzi nga endla nkambisiso wa leswaku lexi ku nga va swikholwakholwana hikuva vanhu va kahle va hala henhla etitshaveni va hakeriwa kutani vanhu vo ka va nga ri kahle hala hansi eminkoveni va xanisiwa hi ndhambi.</p>
<p>Kutani, vanhu hinkwavo vo lulama va hala henhla, na Tillama hinkwato va khandziyile va ya eka bakwa ra le ehenhla enhlohlorhini. Va fike hi nkarhi. Hi mixo lowu landzelaka, gandlati lerikulu ri tile ri kukula vanhu lavo biha hinkwavo.</p> <p>Ku fika namuntlha, Tillama ta yi tsundzuka ndhambi yo chavisa. Hiswona leswi nga endla leswaku Tillama ti tsakela ku tshama kwale henhla etintshaveni.</p>	
<p>Kokwana wa xisati u tlakule Genoveva laha hansi a n'wi yisa emubedweni wa yena.</p>	
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Hi swihi swin'wana leswi endlaka xitori lexi ku va xikholwakholwana?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • I timhaka ta swilo swa kahle na swo biha. • Ku na swikwembu. • Xi hlamusela leswaku hikokwalaho ka yini Tillama ti tshama kwale henhla.
<p>Xana u xi rhandzile xikholwakholwana lexi ke? Hikokwalaho ka yini u xi rhandza kumbe hikokwalaho ka yini u nga xi rhandzi?</p>	<p><i>Ndzi xi rhandzile / a ndzi xi rhandzaka xikholwakholwana lexi hikuva...</i></p>
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>U ehleketa leswaku hikokwalaho ka yini xitori lexi xi tsariwile?</p>	<p><i>Ndzi ehleketa leswaku xitori lexi xi tsaleriwe ku:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Nyika nhlamuselo ya leswaku hikokwalaho ka yini Tillama ti tshama hala henhla. • Dyondzisa vanhu leswaku swilo swo biha swi nga humelela loko u nga khomi vanhu kahle / kumbe u ri na makolo. • Pfuna vanhu ku vona nkoka wa Tillama.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela ku Hlaya 6.**
- Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - ndhawu
 - nxavo lowukulu
 - kahle
 - xo biha

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Tinhutlwa ti lehile na tinhamu to leha. Tinxakwa ta tindlopfu tikulu ti tlhela ti tiya	<i>Mavoko ehenhla ka nhloko, ti famba hi ku twatwasela</i>
Timangwa ti na swilayinani ti nga tlhela ti tsutsumela ekule	<i>Ti petsekela emahlweni, mavoko hansi, khomanisa swandla, dewuu!</i>
Kasi timfenhe emisinyeni ta dewula.	<i>Ku famba hi nsinya hi nsinya ti dewuladewula</i>
Tingwenya ta khale ti hlambela exidziveni xo enta Kumbe ti pavalala emasaneni, kutani ti ya eku etleleni.	<i>Ku pavalala eribuweni ra nambu ti ya ku hlambeleni</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori leri...
Ndzi dyondze leswaku ...
Ndzi ehleketa leswaku xitori lexi a xi tsaleriwa ku ...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

q	v	u
a	l	k
n	e	i
t	s	d

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /q/ na/v/
- 2 Hluta mimpfumawulo hinkwayo na switatisi exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /q/-/u/-/l/-/u/ = **qulu**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi- a va boheki ku tirhisa /q/ kumbe /v/
- 6 Komba vadyondzi ku vumba rito rin'wana, ku fana na: /d/-/i/-/n/-/a/ = **dina**

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **q,v**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **qulu, quva, qaka, vana, vevuka, valala, vavisa, veka, dina, dulu, kasa, kula, siku, sula**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

MAQHINGA YA NTWISISO: KOMISA/ ENDLA VUHLANGANISI

MPFAPFARHUTA XITSHURIWA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emadesikini ya vona, va ri na tibuku ta vona ta switoloveto kumbe phepha rova hava nchumu, tipenisele na tikhirayoni.
- 2 **Kombisa** leswi u **ehleketisaka xiswona na ku mpfapfarhuta** swin'wana leswi sukaka eka xitshuriwa, ku fana na: Onge ndza ti vona ti – llama ti langute le henhla exibakabakeni(tilo), ti rindzele hungu ro huma eka swikwembu swa tona.
- 3 Dirowa xifaniso xa wena exitsalelweni xa ti – llama ti langute exibakabakeni.
- 4 Leswi landzelaka, byela vadyondzi leswaku va ta ehleketa swin'wana ku suka eka xitshuriwa.
- 5 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo va tshunxeka. Va hlayele xitshuriwa nakambe kan'we.
- 6 Kombela vadyondzi ku pfula mahlo, kutani va dirowa nchumu wun'we lowu va wu anakanyeke ku suka eka xitshuriwa.
- 7 Xo hetelela, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula**, na ku avelana/bula hi swidirowiwa swa vona na munghana.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 6.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthla ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Giredi 1

KOTARA 2

Whiki

7

NKONGOMELO:

Mintlangu

Malulamiso ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso swifaniso swa vana lava tlangaka mintlangu yo hambana hambana.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: mintlangu leyi hi yi tlangaka eAfrika Dzonga.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 50, A hi hlayeni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 51 na 52, A hi tsaleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 53, A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa ntlangu lowu u tsakelaka ku wu tlanga na vanghana va wena.

Musumbhunuku

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

TIVISA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RO SUNGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi khavhara ya le mahlweni ya Buku Leyikulu: Siphelo a hlangana na nghwazi ya yena
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi sungula hi nkongomelo wuntshwa lowu vuriwaka: Mintlangu
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana mi tiva yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi ethelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi yihi mintlangu yin'wana leyi u yi tivaka?
 - b Xana hi swihi switirhisiwa leswi swi lavekaka ku tlanga mintlangu?
 - c Xana hi tlanga kwihi mintlangu?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - titoloveta
 - mulandzeri
 - xitirho

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndza tlulatlula	<i>Kombisa hi ku bambisa bolo</i>
Ndza tlulatlula hinkwakokwako	<i>Va tlulela ehenhla</i>
Ndzi tlulela ehenhla ni le hansi.	<i>Bolo yi wela ehansi</i>
Ku fana na bolo, kutani ndzi wa.	

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:

- a qulu
- b quva
- c qaka
- d vana
- e valala
- f veka
- g vavisa
- h vevuka

- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni ku koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeleta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emeteni kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Siphelo a hlangana na nghwazi ya yena
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi ntlangu lowu u tsakelaka ku wu tlanga.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Ndzi tsakela ku tlanga...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi ntlangu lowu va tsakelaka ku wu tlanga.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala**.
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi tsakela ku tlanga xitumbelelana na vanhu hinkwavo lava hi akelaneke na vona.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena u tumberile.
- 5 Hlamusela leswaku hi wahi marito lawa u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana**, ku fana na: Ndzi tsakela ku tlanga xitumbelelana.
- 6 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi yin'wana mintlangu na vadyondzi.
- 2 Tsala marito exitsalelweni, ku fana na: bolo, ragibi, xikoci, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi ntlangu wun'we lowu u tsakelaka ku wu tlanga?
- 4 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala**.
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 va ku byela hi ntlangu lowu va tsakelaka ku wu tlanga.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi tsakela ku tlanga ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku lebula xifaniso xa vona!

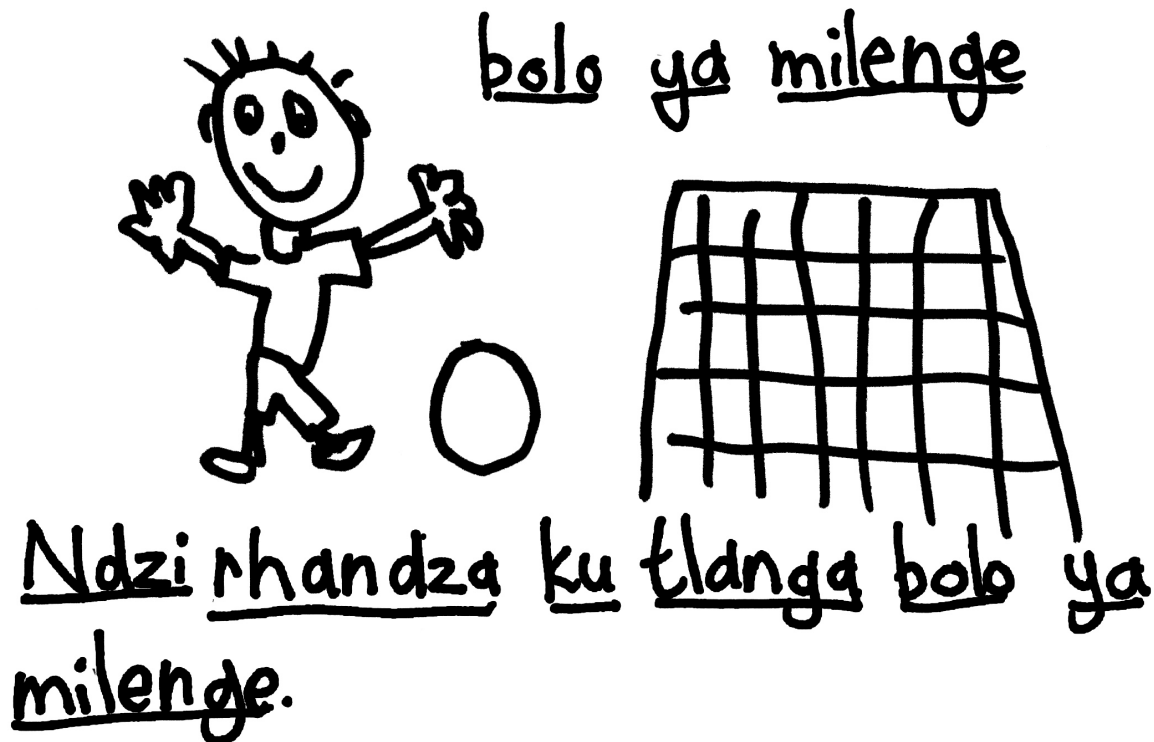
KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va tsala, famba famba la tlilasini u hetisa **tinhlengeletano letitsongo**.
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va nga swi tsala.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **mpimo wa mahlo** ya vona etlasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 7**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngHINGIRIKO wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tata xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa khadi ra xikombakomba: /w/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Kanela leswi mpfumawulo /w/ wu nga xiswona loko wu fana hi ririmi ra le kaya na hi Xinghezi. / wu hambana hi ririmi ra le kaya na hi Xinghezi.
- 4 Eka mpfumawulo wun'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka chati ya alifabete.
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa marito lama sungulaka hi /w/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **wena, wisa, wanuna**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **wena, wina, wanuna, wisa, wulu**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

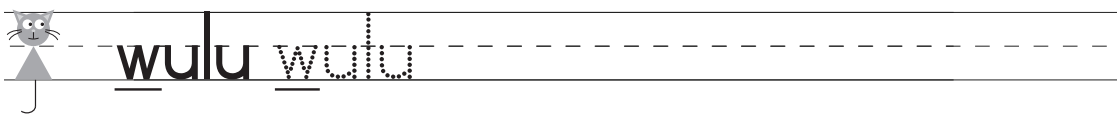
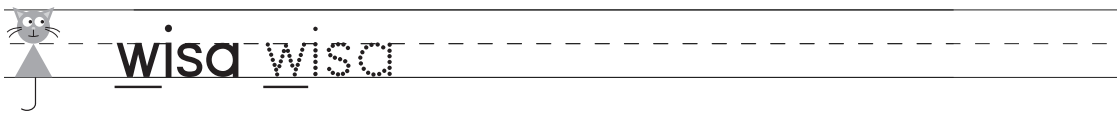
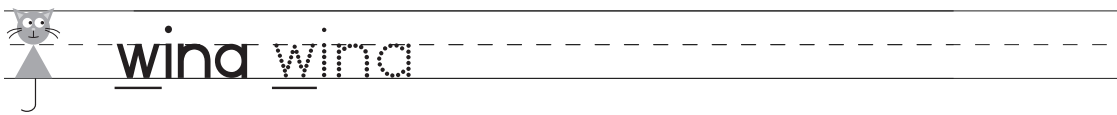
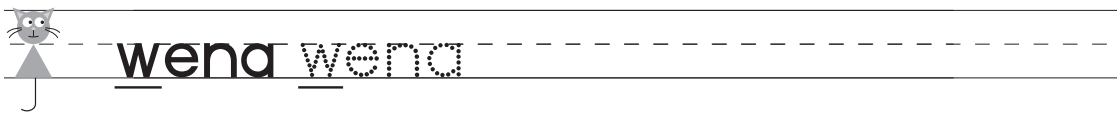
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)leterere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)leterere lamakulu na lamatsongo: **Ww**
- 2 Kombisa vadyondzi matsalelo ya (ma)leterere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)leterere enhlaneni wa munghana hi tintiho.

- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, kombisa vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito / swivulwa swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

MAQHINGA YA Ntwisiso:KUMBETELA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Siphelo a hlanguana na nghwazi ya yena</p> <p>Emakumu a ku ri siku ro endla nkombiso lowukulu. Siphelo u rindzele masiku yo tala. A langute eka thelevhixini loko ntshungu lowukulu wu amukela xipano xa ti-'Springbok' loko xi ta tlhelela ejoni. U langute eka thelevhixini hi ndlela leyi vanhu va nga tata switarata swa Pitori, Durban na East London, ku ta tlangela vahluri. U rhandze ndlela leyi a va cina hi yona, va yimbelela na ku tlangela.</p> <p>'Xana hi ta va vona rini?' u vutise buti wa yena Mpilo. Namuntlha a ku ri rona siku ra kona!</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Siphelo i museketeri wa ntlangu wa rhagibi, hikuva a languta minkombiso yo tala ya ti-'Springbok' eka thelevhixini!</p>
<p>Siphelo a tsakile swinene ku vona mutlangi un'wana wa ti-'Springbok', kambe a tsakise swinene hi ku vona Siya Kolisi. 'Xana wa swi tiva leswaku u kulele laha, eZwide, ku fana na hina!' ku vule buti wa yena loko ti-'Springbok' ti ta hlula England eka ntlangu wo hetelela.</p>	<p>Oho! Ndzi nga kumbetela leswaku Siphelo na Mpilo va hlalerile ntlangu wo hetelela wa thonamente ya rhagibi swin'we. Ndzi nga kumbetela leswaku ha vambirhi i va seketeri va rhagibi!</p>
<p>Siphelo na buti wa yena va suke wa ha ri mixo hi Sonto leswaku va ta kuma laha va nga ta yima kona eka ndlela leyi va nga ta endla nkombiso kona. Va tshame exitarateni xa Jamela, ekusuhi na xikolo xa le henhla.</p> <p>'Ndzi endle ndzavisiso wa ndlela eka inthanete!' ku vula Mpilo, 'Va ta hundza hi kona kwala!'</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Siphelo na Mpilo i vaseketeri lavakulu, hikuva va suke ekaya ka ha ri mixo swinene ku ya kuma vutshamo bya kahle leswaku va ta vona nkombiso!</p>
<p>Va rindzele, na ku rindzela, va rindzela ku fikela loko xitarata xi tala hi vanhu lava a va lava ku vona tinghwazi ta misava letintshwa.</p> <p>'Ndza kombela, ndzi kombela ku vona Siya!' Siphelo a ehleketa a karhi a khongela.</p>	

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Va twe ku tlangela na ku yimbelela va nga si vona bazi ra ti-'Springbok'.</p> <p>Kutani, hi xinkadyana a ri kwala: Siya Kolisi. U fambe exikarhi ka xitarata, a karhi a tlakusela vahlaleri voko. Mbilu ya Siphelo yi sungule ku ba hi ku hatlisa.</p> <p>'Ngwazi ya mina! Kaputeni wa muntima wa ti-'Springbok,' miehleketo ya yena yi tsutsuma.</p> <p>'Ndza kombela, ndzi kombela Siya a ndzi tlakusela voko!' Siphelo a ehleketa a karhi a khongela.</p>	<p>Oho! Ndzi kumbetela leswaku Siphelo i museketeri lonkulu hikuva u tsake swinene naswona mbilu ya yena yi ba hi ku hatlisa loko a vona Siya.</p>
<p>Kambe loko a nga si ya eka Siphelo, un'we wa vatlangikulobye va Siya u n'wi hundzisele khapu ya Webb Ellis. U khome khapu leyikulu leyi a yi yisa ehenhla swinene.</p> <p>Mbilu ya Siya yi vava. 'Ndzi hundziwe hi nkarhi wa mina. A nga kalanga a ndzi vona!' A ehleketa.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Siphelo a tsakela ku va Siya a n'wi tlakusele voko ku tlula ku vona khapu leyikulu.</p>
<p>Loko a ku wa hundzuluka a ku u ya ekaya, u twa vanhu va tlangela hi huwa leyikulu kwala kusuhi na yena. Loko a languta exitarateni na kambe, u vone Siya a tsutsumela exitarateni, a qhavula vanhu mavoko. 'Ndza kombela, ndzi kombela Siya a qhavula voko ra mina!' Siphelo a ehleketa a karhi a khongela.</p>	
<p>U pfale mahlo a yisa voko ra yena emahlweni...</p>	
<p>'Kunjhani xibutana,' Siphelo a twa rito. Loko a pfula mahlo ya yena, a kuma Siya a n'wi langutile. Siphelo a hlamarile, a lava na ku tsandzeka ku vulavula.</p> <p>Endzhaku ko yimanyana, a ku, 'U nghwazi ya mina. Ndzi lava ku va kaputeni wa rhagibi, ku fana na wena!' a vula.</p> <p>'Tirha hi matimba u tlhela u titoloveta masiku hinkwawo,' Siya a n'wi byela. Kutani, a n'wi qhavula.</p>	
<p>Endzhaku ka nkombiso Siphelo u yimisele voko ra yena ehenhla. 'Siya u ndzi qhavurile! A ndzi nge he ri hlambi!' a huwelela hi ntsako.</p> <p>'Loko u huma exihambukelweni ke?' Mpilo a endla fenya.</p> <p>'Hambi ndzi huma kona!' A ndzi na mhaka na switsongwatsongwana!' Siphelo a hleka.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Siphelo i museketeri lonkulu wa Siya Kolisi, hikuva a nga lavi na mati ma khumba voko leri nga qhavula hi Siya!</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana nkombiso wu hi siku rini?	Nkombiso wu hi sonto.
Xana Siya Kolisi u n'wi tsundzuxe ku endla yini eka Siphelo?	U n'wi byele ku tirha hi matimba na ku titoloveta masiku hinkwawo.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hi nga kumbetela njhani leswaku Siphelo i museketeri lonkulu wa rhagibi?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva u langute mphikizano wa misava hinkwayo eka thelevhixini. • Hikuva u langute minkombiso hinkwayo eka thelevhixini. • Hikuva yena na Mpilo va fambe ka ha ri na nkarhi leswaku va ta kuma ndhawu ya kahle eka ndlela ya nkombiso. • Hikuva a navela na ku khongela leswaku Siya a n'wi vona, a n'wi tlakusela voko kumbe ku n'wi qhavula. • Hikuva a nga lavi ku hlamba voko leri Siya Kolisi a nga ri khumba.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela Ku hlaya 7.
- 2 Hlamusela Nghingiriko 1 wa hi Ravumbirhi eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete. Va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.
- 6 Hlamusela Nghingiriko 2 wa hi Ravumbirhi eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawo yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

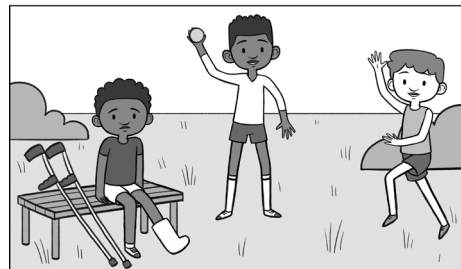
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpafarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - khapu
 - nghwazi
 - vunghwazi

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndza tlulatlula	<i>Kombisa hi ku bambisa bolo</i>
Ndza tlulatlula hinkwakokwako	<i>Va tlulela ehenhla</i>
Ndzi tlulela ehenhla ni le hansi.	<i>Bolo yi wela ehansi</i>
Ku fana na bolo, kutani ndzi wa.	

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RO SUNGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/ khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa na khadi ra xikombakomba: /x/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Kanela hi leswi mpfumawulo /x/ wu fanaka ha kona eka ririmi ra le kaya na hi Xinghezi./ ri hambanaka ha kona eka ririmi ra le kaya na hi Xinghezi.
- 4 Eka mimpfumawulo yin'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka chati ya tialifabete.
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa marito lama sungulaka hi /x/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **xitimela, xisiwana, xisibi**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **xikolo, xisibi, xisiwana, xiporo, xitimela, xixika**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

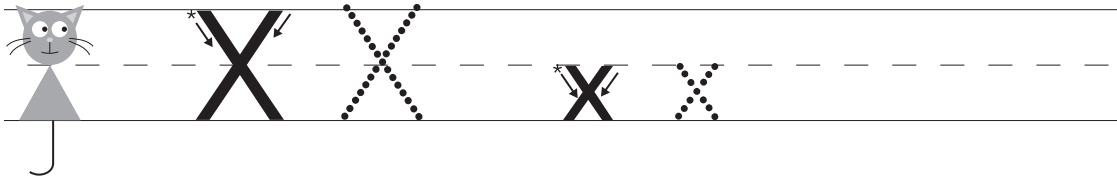
Ntivontsalo:

15 wa timinete

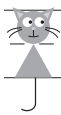
Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo: **Xx**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)rito enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/xivulwa etibukwini ta vona.
7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito/
swivulwa swin'wana na swin'wana leswi tsariweke.

 xikolo xikolo

 xisibi xisibi

 xisiwana xisiwana

 xiporo xiporo

 xitimela xitimela

 xixika xixika

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi mutlangi loyi u n'wi navelaka.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Ndzi navela...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi un'wana mutlangi wa bolo loyi va n'wi navelaka. Loyi a nga va un'wana loyi a nga na ndhuma, kumbe un'wana va n'wi tivaka.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi navela sesi wa mina hikuva i xitsutsumi xa rivilo swinene.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa sesi wa wena a tsutsuma.
- 5 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Ndzi navela sesi wa mina.
- 6 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi van'wana vatlangi va ndhuma na vadyondzi.
- 2 Tsala mavito lawa exitsalelweni, ku fana na: Siya Kolisi, Caster Semenya, xipanu xa Springbok, Bafana Bafana, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana i mani mutlangi loyi u n'wi navelaka?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 ku ku byela loyi va n'wi navelaka.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi navela ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

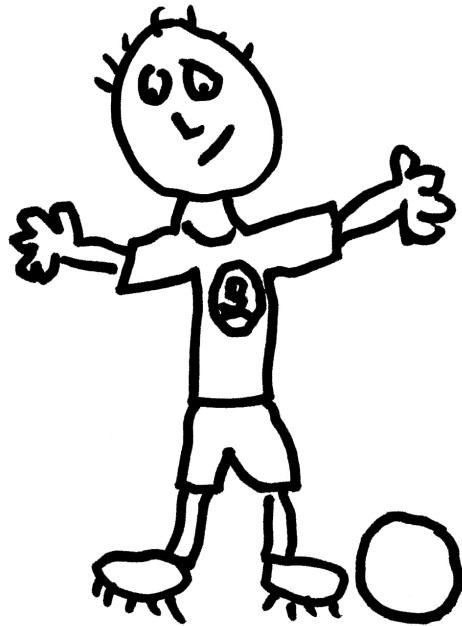
KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tllasini na ku hetisa **tinhlengeletano letitsongo.**
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ka ha sele 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka levhele ya mahlo ya vona etlilasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurusano mayelana na nkongomelo.

Ndzi nkhenisa Thembinkosi Lorch.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 7.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **wena**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /w/-/e/-/n/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /w/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /e/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito : /n/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni:**wena**
- 9 Tirhisa ku kombetela na ku twananisa mimpfumawulo ku vumba rito: /we/-/na/ = **wena**
- 10 Vuyeleda ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya Ravunharhu: **xikolo**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **wulu**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /w/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? /u/
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /l/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /u/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /w/-/u/-/l/-/u/
- 8 Tsala rito: **wulu**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /wu/-/lu/ = **wulu**
- 10 Vuyeleda ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **xixika**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: KUMBETELA

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Siphelo a hlanguana na nghwazi ya yena</u></p> <p>Emakumu a ku ri siku ro endla nkombiso lowukulu. Siphelo u rindzele masiku yo tala. A langute eka thelevhixini loko ntshungu lowukulu wu amukela xipano xa ti-'Springbok' loko xi ta tlhelela ejoni. U langute eka thelevhixini hi ndlela leyi vanhu va nga tata switarata swa Pitori, Durban na East London, ku ta tlangela vahluri. U rhandze ndlela leyi a va cina hi yona, va yimbelela na ku tlangela.</p> <p>'Xana hi ta va vona rini?' u vutise buti wa yena Mpilo. Namuntlha a ku ri rona siku ra kona!</p>	
<p>Siphelo a tsakile swinene ku vona mutlangi un'wana wa ti-'Springbok', kambe a tsakise swinene hi ku vona Siya Kolisi. 'Xana wa swi tiva leswaku u kulele laha, eZwide, ku fana na hina!' ku vule buti wa yena loko ti-'Springbok' ti ta hlula England eka ntlangu wo hetelela.</p>	<p>Oho! Ndzi nga kumbetela leswaku ntsoko wun'wana wa Siphelo wu huma eka timhaka ta leswaku va kule hi ndlela yo yelana. Ha vumbirhi va kulele eZwide.</p>
<p>Siphelo na buti wa yena va suke wa ha ri mixo hi Sonto leswaku va ta kuma laha va nga ta yima kona eka ndlela leyi va nga ta endla nkombiso kona. Va tshame exitarateni xa Jamela, ekusuhi na xikolo xa le henhla.</p> <p>'Ndzi endle ndzavisiso wa ndlela eka inthanete!' ku vula Mpilo, 'Va ta hundza hi kona kwala!'</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Xitarata xa Jamela xi nga va xi ri eZwide. Ndza bvumba leswaku nkombiso wa ti-'Springbok' wu ta hundza hi le Zwide hikuva i ndhawu leyi Siya Kolisi a tshamaka kona.</p>
<p>Va rindzele, na ku rindzela, va rindzela ku fikela loko xitarata xi tala hi vanhu lava a va lava ku vona tinghwazi ta misava letintshwa.</p> <p>'Ndza kombela, ndzi kombela ku vona Siya!' Siphelo a ehleketa a karhi a khongela.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Siphelo u tsakele ku vona Siya ku tlula vatlangi lavan'wana va rhagibi, hikuva u ehleketa hi Siya ntsena!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Va twe ku tlangela na ku yimbelela va nga si vona bazi ra ti-'Springbok'.</p> <p>Kutani, hi xinkadyana a ri kwala: Siya Kolisi. U fambe exikarhi ka xitarata, a karhi a tlakusela vahlaleri voko. Mbilu ya Siphelo yi sungule ku ba hi ku hatlisa.</p> <p>'Ngwazi ya mina! Kaputeni wa muntima wa ti-'Springbok,' miehleketo ya yena yi tsutsuma.</p> <p>'Ndza kombela, ndzi kombela Siya a ndzi tlakusela voko!' Siphelo a ehleketa a karhi a khongela.</p>	<p>Oho! Ndzi kumbetela leswaku xiphemu xa xivangelo xexo hikuva i wa n'wi rhandza swinene eka Siya – naswona i kaputeni wa muntima wo sungula wa rhagibi ya ti-'Springbok'!</p>
<p>Kambe loko a nga si ya eka Siphelo, un'we wa vatlangikulobye va Siya u n'wi hundzisele khapu ya Webb Ellis. U khome khapu leyikulu leyi a yi yisa ehenhla swinene.</p> <p>Mbilu ya Siya yi vava. 'Ndzi hundziwe hi nkarhi wa mina. A nga kalanga a ndzi vona!' A ehleketa.</p>	
<p>Loko a ku wa hundzuluka a ku u ya ekaya, u twa vanhu va tlangela hi huwa leyikulu kwala kusuhi na yena. Loko a languta exitarateni na kambe, u vone Siya a tsutsumela exitarateni, a qhavula vanhu mavoko. 'Ndza kombela, ndzi kombela Siya a qhavula voko ra mina!' Siphelo a ehleketa a karhi a khongela.</p>	
<p>U pfale mahlo a yisa voko ra yena emahlweni...</p>	
<p>'Kunjhani xibutana,' Siphelo a twa rito. Loko a pfula mahlo ya yena, a kuma Siya a n'wi langutile. Siphelo a hlamarile, a lava na ku tsandzeka ku vulavula.</p> <p>Endzhaku ko yimanyana, a ku, 'U nghwazi ya mina. Ndzi lava ku va kaputeni wa rhagibi, ku fana na wena!' a vula.</p> <p>'Tirha hi matimba u tlhela u titoloveta masiku hinkwawo,' Siya a n'wi byela. Kutani, a n'wi qhavula.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Siphelo u rhandza ku tlanga rhagibi. A nga va a lava ku tlangela ti-'Springbok' siku rin'wana, ku fana na Siya. Ndza tivutisa leswaku Siya u n'wi hlohlolele ku tlanga rhagibi?</p>
<p>Endzhaku ka nkombiso Siphelo u yimisele voko ra yena ehenhla. 'Siya u ndzi qhavurile! A ndzi nge he ri hlambi!' a huwelela hi ntsako.</p> <p>'Loko u huma exihambukelweni ke?' Mpilo a endla fenyha.</p> <p>'Hambi ndzi huma kona!' A ndzi na mhaka na switsongwatsongwana!' Siphelo a hleka.</p>	

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xitori lexi xi humelela kwini?	Xi humelela eZwide.
Hi nga kumbetela njhani leswaku Siphelo u tlanga rhagibi?	Hikuva u byela Siya leswaku u lava ku va kaputeni wa rhagibi, ku fana na yena. U fanele ku va mutlangi wa rhagibi leswaku u ta va kaputeni.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Siya Kolisi a ri nghwazi ya Siphelo?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva va kulele eka ndhawu yin'we. • Hikuva Siya a ku ri kaputeni wa muntima wo sungula wa ti-'Springbok'. • Hikuva Siphelo u rhandza ku tlanga rhagibi naswona u lava ku tlangela ti-'Springbok' siku rin'wana.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tllasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela ku Hlaya 7.
- 2 Hlamusela Nghingiriko 1 wa hi Ravumune eka tllasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo.
- 6 Hlamusela Nghingiriko 2 wa hi Ravumune eka tllasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - navela
 - nghwazi
 - kaputeni

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndza tlulatlula	<i>Kombisa hi ku bambisa bolo</i>
Ndza tlulatlula hinkwakokwako	<i>Va tlulela ehenhla</i>
Ndzi tlulela ehenhla ni le hansi.	<i>Bolo yi wela ehansi</i>
Ku fana na bolo, kutani ndzi wa.	

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi ...
Ndzi tsakele loko ...
Ndzi kumbetela leswaku Siphelo u navela Siya hikuva...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

w	x	i
n	a	s
e	u	l
k	o	b

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /w/ na/x/
- 2 Hluta hinkwayo mimpfumawulo na switatisi exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /w/-/e/-/n/-/a/ = **wena**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi- a va boheki ku tirhisa /w/ kumbe /x/
- 6 Komba vadyondzi ku vumba rito rin'wana, ku fana na: /k/-/u/-/l/-/a/ = **kula**

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **w, x**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **wena, wina, wanuna, wisa, wulu, xikolo, xisibi, xisiwana, xixika, kula, kasa, siku, salani, bulu, bulo, lolo**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

MAQHINGA YA Ntwisiso: KOMISA

KU RUNGULA XITORI HI SWA NOMO

- 1 Hlamusela leswaku vadyondzi va ta vulavula hi leswi va nga swi tsakela hi xitori. Siphelo a hlangana na nghwazi ya yena.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi hi laha va nga nyikaka 1–2 wa swivulwa ku hlamusela hi **swin'wana leswi va nga swi tsakela** exitorini, ku fana na: **Ndzi swi tsakele leswaku** Siphelo a nga swi lavangi ku hlamba mavoko ya yena loko xitori xi hela **hikuva** a ehleketa leswaku a swi tsakisa.
- 3 Tlakusa swifaniso swa le ka Buku Leyikulu. Lerisa vadyondzi ku languta swifaniso kutani va ehleketa hi leswi nga humelela.
- 4 Lerisa vadyondzi ku ehleketa hi leswi va nga **swi tsakelangiki** hi xitori, naswona hikokwalaho ka yini.
- 5 Kombela vadyondzi va 2–3 ku **avelana** na tlilasi hi mavonelo ya vona. **Pfuna** vadyondzi ku vumba swivulwa leswi heheleke.
- 6 Hlamusela na ku lulamisa swihoxo swin'wana na swin'wana leswi talaka ku endliwa hi vadyondzi.
- 7 Lerisa vadyondzi **ku hundzuluka va vulavula** na ku avelana hi tinhlamuselo ta vona **vini** na munghana. (**A va fanelanga ku bela enhlokweni leswi mudyondzisi a swi vuleke. Lawa ya fanele ya va mavonelo ya vadyondzi!**)

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 7.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe misingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Giredi 1

KOTARA 2

Whiki

8

NKONGOMELO:

Mintlangu

Malulamiso ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomo leri u nga ta ri lava.
- 4 Tatisa minchumu ya ekhumbini ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: tana na yin'wana mintlangu ku suka ekaya leyi vadyondzi va nga yi tlangaka.
- 5 Endla mindzavisiso/ rhisechi eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: mintlangu yo hambana-hambana emisaveni hinkwayo.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to Tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ta wena ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke..

Migingiriko ya Ndlandlamuxo

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1:: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 54, A hi hlayeni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 55 na 56, A hi tsaleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 57, A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa ntlangu lowu u nga tsakelaka ku wu tlanga loko u ri le ka xikolo xa le henhla.

Musumbhunuku

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

PFUXETA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa Khwezi na manana wa yena va tirha exirhapeni eka xitori xa Buku Leyikulu: A hi tlangi Bhathi
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi ya emahlweni na nkongomelo wa hina: Mintlangu
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi xi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana ku fikela sweswi hi dyondze yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi yihi mintlangu leyintshwa leyi hi yi dyondzeke?
 - b Xana hi kwihhi ku hamabana exikarhi ka mintlangu?
 - c Xana hikokwalaho ka yini vanhu va hlalela mintlangu eka TV?
 - d Xana u ehleketa leswaku hikokwalaho ka yini vanhu va tlanga mintlangu?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - sekwa
 - nawu
 - nhlengeleta

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndza tlulatlula	<i>Kombisa hi ku bambisa bolo</i>
Ndza tlulatlula hinkwakokwako	<i>Va tlulela ehenhla</i>
Ndzi tlulela ehenhla ni le hanshi.	<i>Bolo yi wela ehansi</i>
Ku fana na bolo, kutani ndzi wa.	

Ntivotnsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a wena
 - b wina
 - c wisa
 - d wulu
 - e xikolo
 - f xisibi
 - g xisiwana
 - h xixika
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni ku koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: A hi tlangi Bhathi.
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u karhi u vutisa leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala nawu wun'we wa ntlangu lowu u tsakelaka ku wu tlanga.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Eka ntlangu... u fanele ku ...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta dirowa hi nawu lowu nga kona eka ntlangu lowu va tsakelaka ku wu tlanga.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Nawu wun'we eka xitumbelelana i wa leswaku munhu loyi a hlayelaka i fanele ku pfala mahlo – loko o pfula mahlo swi vula leswaku i wa yivela.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa un'wana a hlayelaka a pfale mahlo.
- 5 Hlamusela leswaku hi wahi marito lawa u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana**, ku fana na: Eka ntlangu wa xitumbelelana u fanele ku pfala mahlo loko u hlayela.
- 6 Tima/ sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi milawu yin'wana na vadyondzi.
- 2 Tsala marito exitsalelweni, ku fana na: Eka bolo ya milenge, u fanele ku tirhisa milenge ya wena ntsena; Eka Bhati, u fanele ku wisa khokholo, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana u rhandza ntlangu wihi? Xana hi wihi nawu wa nkoka eka ntlangu wa kona?
- 4 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2–3 va ku byela hi nawu wun'we.
- 6 Va fanele va ku: Eka ntlangu wa ... u fanele ku ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku lebula xifaniso xa vona!

KU TSALA

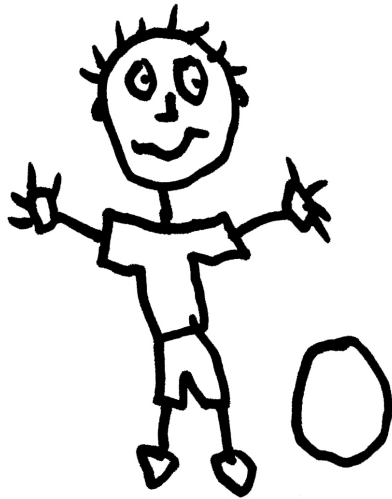
- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va tsala, fambafamba la tllasini u hetisa **tinhlengeletano letitsongo.**
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi ku tsala ka vona.
- 4 Pfunu vadyondzi ku tsala lebulu.

5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

*Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **mpimo wa mahlo** ya vona etlasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.*

Etlangwini wa bolo ya milenge a swi fanelanga
ku tirhisa mavako.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 8**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **nghingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tata xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa khadi ra xikombakomba: /ng/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Kanela leswi mpfumawulo /ng/ wu nga xiswona loko wu fana hi ririmi ra le kaya na hi Xinghezi. / wu hambana hi ririmi ra le kaya na hi Xinghezi.
- 4 Eka mpfumawulo wun'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka chati ya alifabete.
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa marito lama sungulaka hi /ng/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **ngoti, ngalava, nguvu**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **ngoti, nguva, ngati, nguvu, nguluve, ngalava**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

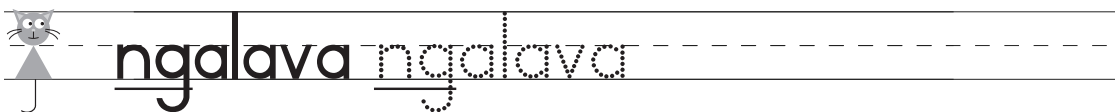
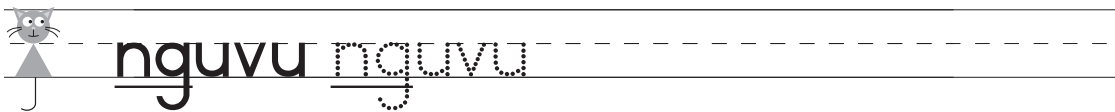
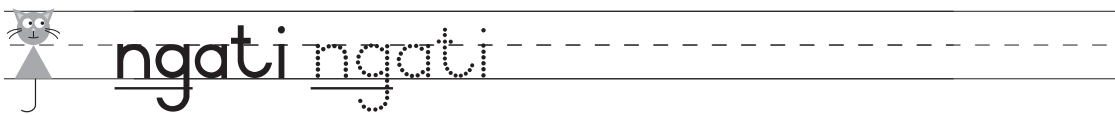
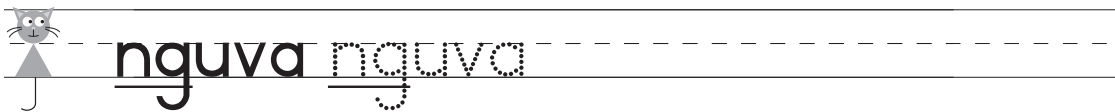
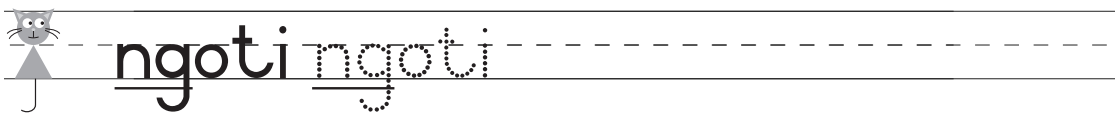
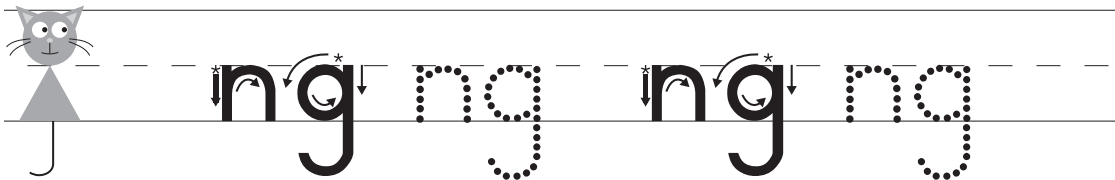
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo: **ng**
- 2 Kombisa vadyondzi matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana hi tintiho.

- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, kombisa vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito/swivulwa swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

MAQHINGA YA NTWISISO: KU TIVUTISA/ KU KUMBETELA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>A hi tlangi Bhathi</p> <p>Chinendu a endzela hahani wa yena eSoweto hi Khisimusi. Bulelwa a endzela kokwana wa yena. Xihlala a endzela vamuzala wa yena. Lava vanharhu va hatle va va vanghana.</p> <p>'Ndzi borhekile,' ku vula Bulelwa, 'A hi tlangi Toti.'</p> <p>'A ndzi wu tivi ntlangu wolowo,' ku vula Chinendu, 'ematshan'wini tana hi tlanga Bhathi.'</p> <p>'Swi nga va njhani hi tlanga Chicago?' I ntlangu wo tsakisa swinene!</p> <p>Ku vula Xihlala.</p> <p>'Chicago? Swi twala onge i vito ra doroba – ku nga ri ntlangu!' Bulelwa a tlangatlangisa mahlo.</p> <p>Va tshame ehansi va phikizana hi leswaku va fanele ku tlanga ntlangu wihi. Va ya emahlweni na le ndzhaku, va yile emahlweni na le ndzhaku hi leswaku va fanele ku tlanga ntlangu wihi.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku va ta pfumelelana hi ku tlanga ntlangu wihi?</p>
<p>'Swi lulamile!' Bulelwa u hetelele a tlhelela endzhaku, 'Ndzi ehleketa leswaku hi nga tlanga Bhathi loko ku ri ntlangu wa kahle. Hi tlanga njhani?'</p> <p>Chinendu a suka a yima. 'Hi swona, loko ku ri hi ku hi ta tlanga Bhathi, hi lava swikotela na bolo.'</p> <p>Swi twala ku fana na Chicago! ku vula Xihlala.</p> <p>'Ku laveka swikotela na bolo ku tlanga na yona Toti,' ku vula Bulelwa.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku mintlangu leyinharhu hinkwayo (Bhathi, Chicago na Toti) hinkwayo yi lava swikotela na bolo.</p>
<p>'Xo sungula hi fanele ku endla swipano swimbirhi. Xipano lexin'wana xa tlanga, lexin'wana xa siva. Xipano lexi tlangaka xi fanele ku tsutsuma xi ringeta ku pakela swikotela swi endla xihondzo xo leha,' Chinendu a ya emahlweni. 'Kutani, va fanele ku tsutsumela ekaya ka vona!'</p> <p>'Leswi swi twala ku fana na Toti!' ku vuyelela Bulelwa.</p> <p>'Ku na nawu wo fana na wona na le ka Chicago,' ku vuyelela Xihlala.</p> <p>'Hakunene-nene?' ku vutisa Chinendu, 'Swa hlamarisa!'</p>	<p>Swi vonaka onge ku na milawu yo tala yo fana eka mintlangu leyinharhu. Ndza tivutisa leswaku mintlangu leyi yi hambane hi yini?</p>

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Chinendu u ye emahlweni. 'Ntirho wa xipano lexi sivaka i ku ba swirho swa xipano lexin'wana hi bolo. Swirho swa xipano lexin'wana swi ta ringeta ku papalata leswaku swi nga biwi hi bolo! Loko vo biwa, va ta fanela ku tshama ehansi.'</p> <p>'Leswi swi twala ku fana na Toti!' ku vula Bulelwa, a languteka a nga twisisi.</p>	<p>Loko va karhi va vulavula hi milawu, a va ya va karhi va swi vona leswaku mintlangu leyi ya yelana. Ndzi nga kumbetela leswaku hinkwavo va va titwa va nga twisisi!</p>
<p>'Hi swona, xipano xo siva xi fanele ku nyika bolo eka xipano xa le kaya. Xirho xin'wana na xin'wana xa xipano xi na minkarhi yinharhu ku hoxa bolo va ringeta ku wisa xihondzo xa swikotela'. Chinedu a hlamusela.</p> <p>'Swi twala ku fana na Toti,' ku vula Bulelwa. 'Loko xipanu xo wisa xihondzo, va kuma nkutlunya wun'we, na nkarhi wun'wana wo tlanga?'</p> <p>'Ina!' ku vula Chinendu, a languteka a nga twisisi. 'U swi tivisa ku yini?'</p> <p>'Ntlangu lowu wu fana na Toti! Ku fanele ku ri ntlangu wun'we!' Bulelwa a hleka.</p> <p>'Wu fana na Chicago,' ku vula Xihlala. 'Xana swa fana leswaku loko ko pfumala na un'we wa swirho ku wisa swikotela, kutani va xipano lexi sivaka va kuma nkarhi wo tlanga?'</p> <p>'Ina!' ku vula Chinendu. 'Wu fana na Bhati!'</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku hinkwavo va rhandza ntlangu wo fana – kambe ntlangu lowu wu na mavito yo hambana eka tindhawu to hambana! Leswi a swi endla hinkwavo va nga twisisi!</p>
<p>'Hi swona, a hi fambeni hi ya hlengeleta swikotela!' ku vula Bulelwa. Va fambe hi yindlu na yindlu, va kombela swikotela eka vaakelani va vona.</p>	
<p>Lava va fika eka yindlu yo hetelela eka xitarata, Chinendu u komberile, 'Xana hi nga kuma swikotela swo tlanga Bhati?'</p> <p>Wansati u va byele ku yima. A vuya na bege leyi a yi tele hi swikotela.</p> <p>'Xana a wu swi tiva leswaku van'wana va vitana ntlangu wolowo Chicago?' a hleka, 'van'wana va wu vitana Toti!' Anakanya!</p>	<p>Wansati wa swi tiva leswaku ntlangu lowu wu na mavito yo hambana!</p> <p>Kambe ndzi nga kumbetela leswaku vana lava nga eka xitori lexi va yi dyondzile mhaka leyi!</p>
<p>Ekuheteleleni va ve na swikotela swo ringanela. Chinendu, Bulelwa na Xihlala va langutanile kutani va n'wayitela, 'A hi tlangeni Bhati-Chicago-Toti' Xihlala a vula, a karhi a hleka.</p>	<p>Va hete nkarhi wo leha va nga twisisi! Ndza kumbetela leswaku va cince vito, leswaku vana van'wana va ta swi tiva leswaku ntlangu lowu wu na mavito yo hambana !</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana xitori lexi xi humelela kwihi?	Xi humelela eSoweto, hi karhi wo wisa wa Khisimusi.
Hi wahi mavito manharhu yo hambana ya ntlangu?	Bhathi, Toti, Chicago.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini swimunhuhata a swi nga twisisi?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a va ehleketa leswaku va vulavula hi mintlangu yo hambana, kambe a va vulavula hi ntlangu wun'we! • Hikuva a va ehleketa leswaku va vulavula hi mitlangu yo hambana, kambe milawu hinkwayo ya ntlangu a yi fana! • Hikuva a va nga swi tivi leswaku ntlangu wa vona lowu va wu rhandzaka wu nga va na mavito yo hambana!

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela Ku hlaya 8.
- 2 Hlamusela Nghingiriko 1 wa hi Ravumbirhi eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete. va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.
- 6 Hlamusela Nghingiriko 2 wa hi Ravumbirhi eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

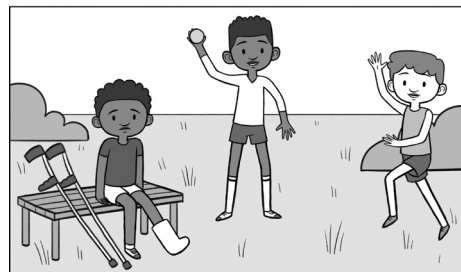
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - paka
 - khokholo
 - wisa
 - mathini

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndza tlulatlula	<i>Kombisa hi ku bambisa bolo</i>
Ndza tlulatlula hinkwakokwako	<i>Va tlulela ehenhla</i>
Ndzi tlulela ehenhla ni le hanshi.	<i>Bolo yi wela ehansi</i>
Ku fana na bolo, kutani ndzi wa.	

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/ khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa na khadi ra xikombakomba: /dz/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Kanela hi leswi mpfumawulo /dz/ wu fanaka ha kona eka ririmi ra le kaya na hi Xinghezi./ ri hambanaka ha kona eka ririmi ra le kaya na hi Xinghezi.
- 4 Eka mimpfumawulo yin'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka chati ya tialifabete.
- 5 Vutisa vadyondzi:Xana u nga ehleketa marito lama sungulaka hi /dz/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **dzonga, dzima, dzivamisoko**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **dzovo, dzana, dzima, dziva, dzonga, dzivamisoko**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

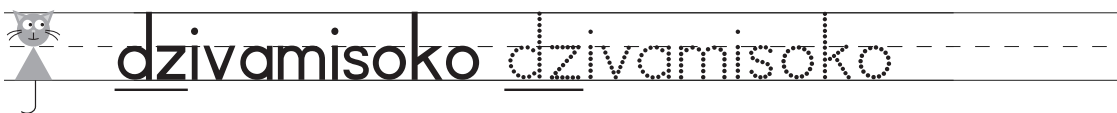
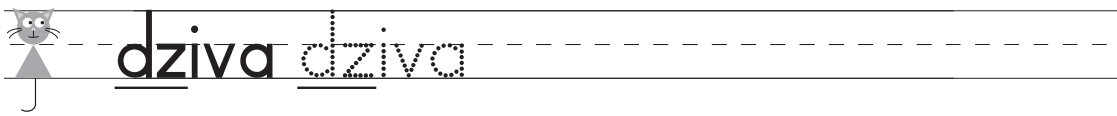
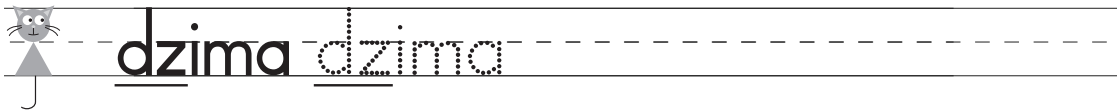
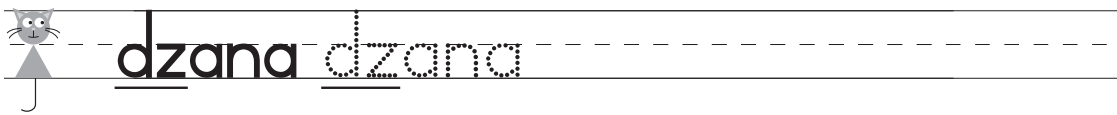
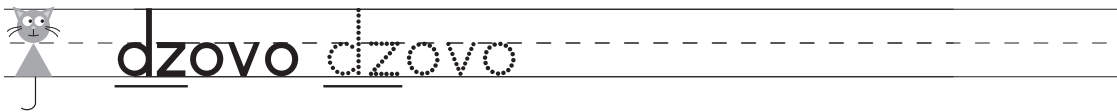
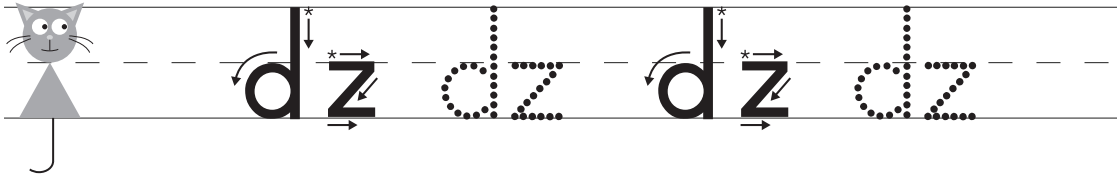
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)leterere lamakulu na lamatsongo: **dz**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)rito enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)leterere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)leterere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/xivulwa etibukwini ta vona.
7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito/
swivulwa swin'wana na swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku tsala:

30 wa timinete

Nkunguhato na Mpfapfarhuto

NHLOKOMHAKA: Dirowa xifaniso xa ntlangu lowu u nga tsakelaka ku dyondza ku wu tlanga.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Ndzi lava ku dyondza ...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta dirowa hi ntlangu lowu va nga wu tiviki ku wu tlanga, kambe va tsakelaka ku wu dyondza.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi nga tsakela ku dyondza ku tlanga khiriketi.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena u khome nhonga yo tlanga khiriketi.
- 5 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Ndzi lava ku dyondza ku tlanga khiriketi.
- 6 Tima xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi man'wana marito lama mayelana na mintlangu yintshwa na vadyondzi.
- 2 Tsala marito lama exitsalelweni, ku fana na : hoki, vutiolori, ku hlambela, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi ntlangu lowu u tsakela ku wu dyondza ?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 ku ku byela hi ntlangu lowu va nga tsakelaka ku wu dyondza.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi lava ku dyondza ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku lebula xifaniso xa vona!

KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tlilasini na ku hetisa **tinhlengoletano letitsongo.**
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.

5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ka ha sele 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka levhele ya mahlo ya vona etlilasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.

Ndzi navela ku dyondza ku
hlambela / khida.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 8.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **ngoti**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /ng/-/o/-/t/-/i/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /ng/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /o/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito : /t/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /i/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **ngoti**
- 9 Tirhisa ku kombetela na ku twananisa mimpfumawulo ku endla rito: /ngo/-/ti/ = **ngoti**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya Ravunharhu: **dziva**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **nguvu**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /ng/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? /u/
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /v/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /u/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /ng/-/u/-/v/-/u/
- 8 Tsala rito: **nguvu**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /ngu/-/vu/ = **nguvu**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **dzana**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: KUMBETELA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>A hi tlangi Bhathi</u></p> <p>Chinendu a endzela hahani wa yena eSoweto hi Khisimusi. Bulelwa a endzela kokwana wa yena. Xihlala a endzela vamuzala wa yena. Lava vanharhu va hatle va va vanghana.</p> <p>'Ndzi borhekile,' ku vula Bulelwa, 'A hi tlangi Toti.'</p> <p>'A ndzi wu tivi ntlangu wolowo,' ku vula Chinendu, 'ematshan'wini tana hi tlanga Bhathi.'</p> <p>'Swi nga va njhani hi tlanga Chicago?' I ntlangu wo tsakisa swinene!</p> <p>Ku vula Xihlala.</p> <p>'Chicago? Swi twala onge i vito ra doroba – ku nga ri ntlangu!' Bulelwa a tlangatlangisa mahlo.</p> <p>Va tshame ehansi va phikizana hi leswaku va fanele ku tlanga ntlangu wihi. Va ya emahlweni na le ndzhaku, va yile emahlweni na le ndzhaku hi leswaku va fanele ku tlanga ntlangu wihi.</p>	<p>Ndza tsundzuka leswaku swimunhuhatwa hinkwaswo eka xitori lexi swi na mavito yo hambana ya ntlangu wun'we! Swimunhuhatwa leswi hinkwaswo swi huma etindhawini to hambana. Ndzi nga kumbetela leswaku eka tindhawu to hambana, ntlangu lowu wu na mavito yo hambana.</p>
<p>'Swi lulamile!' Bulelwa u hetelele a tlhelela endzhaku, 'Ndzi ehleketa leswaku hi nga tlanga Bhathi loko ku ri ntlangu wa kahle. Hi tlanga njhani?'</p> <p>Chinendu a suka a yima. 'Hi swona, loko ku ri hi ku hi ta tlanga Bhathi, hi lava swikotela na bolo.'</p> <p>Swi twala ku fana na Chicago! ku vula Xihlala.</p> <p>'Ku laveka swikotela na bolo ku tlanga na yona Toti,' ku vula Bulelwa.</p>	
<p>'Xo sungula hi fanele ku endla swipano swimbirhi. Xipano lexin'wana xa tlanga, lexin'wana xa siva. Xipano lexi tlangaka xi fanele ku tsutsuma xi ringeta ku pakela swikotela swi endla xihondzo xo leha,' Chinendu a ya emahlweni. 'Kutani, va fanele ku tsutsumela ekaya ka vona!'</p> <p>'Leswi swi twala ku fana na Toti!' ku vuyelela Bulelwa.</p> <p>'Ku na nawu wo fana na wona na le ka Chicago,' ku vuyelela Xihlala.</p> <p>'Hakunene-nene?' ku vutisa Chinendu, 'Swa hlamarisa!'</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Chinendu a nga ha swi twisisi hikuva u ri, 'Swa hlamarisa!'</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Chinendu u ye emahlweni. 'Ntirho wa xipano lexi sivaka i ku ba swirho swa xipano lexin'wana hi bolo. Swirho swa xipano lexin'wana swi ta ringeta ku papalata leswaku swi nga biwi hi bolo! Loko vo biwa, va ta fanela ku tshama ehansi.'</p> <p>'Leswi swi twala ku fana na Toti!' ku vula Bulelwa, a languteka a nga twisisi.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Chinendu a nga twisisi hikuva u ri, 'Swa hlekisa!' Ndzi kumbetela leswaku a nga si swi lemuka leswaku hinkwavo va vulavula hi ntlangu wun'we!</p>
<p>'Hi swona, xipano xo siva xi fanele ku nyika bolo eka xipano xa le kaya. Xirho xin'wana na xin'wana xa xipano xi na minkarhi yinharhu ku hoxa bolo va ringeta ku wisa xihondzo xa swikotela'. Chinendu a hlamusela.</p> <p>'Swi twala ku fana na Toti,' ku vula Bulelwa. 'Loko xipanu xo wisa xihondzo, va kuma nkutlunya wun'we, na nkarhi wun'wana wo tlanga?'</p> <p>'Ina!' ku vula Chinendu, a languteka a nga twisisi. 'U swi tivisa ku yini?'</p> <p>'Ntlangu lowu wu fana na Toti! Ku fanele ku ri ntlangu wun'we!' Bulelwa a hleka.</p> <p>'Wu fana na Chicago,' ku vula Xihlala. 'Xana swa fana leswaku loko ko pfumala na un'we wa swirho ku wisa swikotela, kutani va xipano lexi sivaka va kuma nkarhi wo tlanga?'</p> <p>'Ina!' ku vula Chinendu. 'Wu fana na Bhati!'</p>	<p>Chinendu a ehleketa leswaku u hlamusela ntlangu lowuntshwa, wo hambana, kambe vanghana va yena va vonaka va tiva milawu hinkwayo! Ndzi kumbetela leswaku leswaku leswi swi endla a nga twisisi!</p>
<p>'Hi swona, a hi fambeni hi ya hlengeleta swikotela!' ku vula Bulelwa. Va fambe hi yindlu na yindlu, va kombela swikotela eka vaakelani va vona.</p>	
<p>Lava va fika eka yindlu yo hetelela eka xitarata, Chinendu u komberile, 'Xana hi nga kuma swikotela swo tlanga Bhati?'</p> <p>Wansati u va byele ku yima. A vuya na bege leyi a yi tele hi swikotela.</p> <p>'Xana a wu swi tiva leswaku van'wana va vitana ntlangu wolowo Chicago?' a hleka, 'van'wana va wu vitana Toti!' Anakanya!</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku leswi swa hlekisa loko va twa wansati a vula leswi, hikuva swi va tekele nkarhi wo leha ku kuma leswaku ntlangu lowu wu na mavito yo hambana!</p>
<p>Ekuheteleleni va ve na swikotela swo ringanela. Chinendu, Bulelwa na Xihlala va langutanile kutani va n'wayitela, 'A hi tlangeni Bhati-Chicago-Toti' Xihlala a vula, a karhi a hleka.</p>	<p>Ndza kumbetela leswaku leswi swa hlekisa, hikuva swi va tekele nkarhi wo leha ku lemuka leswaku hinkwavo a va vulavula hi ntlangu wun'we! Va hete nkarhi wo leha va nga twisisi!</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Hi nga kumbetela njhani leswaku swimunhuhata leswi swi huma etindhawini to hambana?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva hinkwavo va endzile eSoweto. • Hikuva va ha ku va vanghana. • Hikuva hinkwavo va na vito ro hambana ra ntlangu wun'we.
Xana vana va fanele ku hlengeleta yini loko va nga si tlanga?	Va fanele va hlengeleta swikotela.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini swimunhuhata swi hlekile emakumu ka xitori?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva swi va tekele nkarhi wo leha ku lemuka leswaku hinkwavo a va vulavula hi ntlangu wun'we. • Hikuva va hete nkarhi wo leha va nga twisisi. • Hikuva Bhathi-Chicago-Toti i vito ro leha ro hlekisa ra ntlangu.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela ku Hlaya 8.
- 2 Hlamusela Nghingiriko 1 wa hi Ravumune eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo.
- 6 Hlamusela Nghingiriko 2 wa hi Ravumune eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - nkutlunyo
 - phikizana
 - ku lulamela

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndza tlulatlula	<i>Kombisa hi ku bambisa bolo</i>
Ndza tlulatlula hinkwakokwako	<i>Va tlulela ehenhla</i>
Ndzi tlulela ehenhla ni le hansi.	<i>Bolo yi wela ehansi</i>
Ku fana na bolo,kutani ndzi wa.	

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Xitori lexi xi mayelana na...
Nawu wun'we eka Bhati i ...
Xitori lexi xi fambelana na nkongomelo wa hina wa Mintlangu hikuva ...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

ng	dz	a
t	i	o
u	v	l
n	m	e

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /**nd/** na/**dz/**
- 2 Hluta hinkwayo mimpfumawulo na switatisi exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /**ng/-o/-t/-i/** = **ngoti**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi- a va boheki ku tirhisa /**ng/** kumbe /**dz/**
- 6 Komba vadyondzi ku vumba rito rin'wana, ku fana na: /**t/-i/-m/-a/** = **tima**

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **ng, dz**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **ngoti, nguva, nguvu, ngati, nguluve, ngalava, dzovo, dzana, dzima, dziva, tima, tatana, tele, vana, vito, mona, nona**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

MAQHINGA YA NTWISISO: KOMISA/ KUMBETELA

PFAMPFARHUTA XITSHURIWA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emadesikini ya vona, va ri na tibuku ta vona ta switoloveto kumbe phepha ro ka ri nga tsaleriwanga, tipenisele na tikhirayoni.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha va ta **kumbetela kutani va dirowa** leswi swi nga tshikaka swi humelela loko xitori xo ya emahlweni.
- 3 **Kombisa pfampfarhuto** wa wena hi leswi nga humelelaka, ku fana na: Ndzi ehleketa leswaku leswi nga landzelaka, swimunhuhatawa leswi swi nga le xitorini swi nga tlanga ntlangu lowu dyambu hinkwaro, ku kala ku va xinyama!
- 4 Dirowa xifaniso xa wena exitsalelweni xa va ka Bulelwa, Chinedu na Xihlala va tlanga Bhathi.
- 5 Leswi landzelaka, byela vadyondzi leswaku va ta kumbetela hi swin'wana leswi swi nga humelelaka loko xitori xo ya emahlweni.
- 6 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo va tshunxeka. Va hlayele xitshuriwa nakambe kan'we.
- 7 Kombela vadyondzi ku pfula mahlo, kutani va dirowa nchumu wun'we lowu va wu anakanyeke ku suka eka xitshuriwa.
- 8 Xo hetelela, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula**, na ku avelana/bula hi swidirowiwa swa vona na munghana.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 8.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthla ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antswi ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

Giredi 1

KOTARA 2

Whiki

9

NKONGOMELO:

... swinharhu

Malulamiso ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swa swingulubyana swinharhu.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: swiharhi swa tinxaka to hambana-hambana.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 58, A hi hlayeni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 59 na 60, A hi tsaleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 61, A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa hlolwa ro biha lerikulu.

Musumbhunuku

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

TIVISA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RO SUGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi khavhara ya le mahlweni eka xitori xa Buku Leyikulu: Swingulubyana swinharhu.
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi sungula hi nkongomelo wuntshwa lowu vuriwaka: ... swinharhu.
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana mi tiva yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana u tshama u hlaya kumbe ku twa hi xitori lexi?
 - b Xana tinguluve ti tirhise switirhisiwa swo aka swa njhani?
 - c Xana i mani a nga le ndzhaku ka swona?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - aka
 - switirhisiwa
 - tiyile

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Swipopona swinharhu swa maphepha elayinini.	<i>Kombisa swipopana swinharhu swa maphepha elayinini.</i>
Xin'wana xi ku, 'Ndzi khomeleni, ndzi lava ku famba'	<i>Ku suka xin'we.</i>
Swipopana swimbirhi swa maphepha elayinini.	<i>Kombisa swipopana swimbirhi swa maphepha elayinini.</i>
Xin'wana xi ku, "Ndzi khomeleni, ndzi lava ku famba"	<i>Ku suka xin'we.</i>
Xipopona xin'we xa maphepha elayinini. 'Va kwihi vanghana va mina?'	<i>Kombisa xipopana xin'we xa maphepha elayinini.</i>

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Kutani va vuya hinkwavo. Pthuu choyoyo! Xa mina xi hela kwala.	<i>Swi vuya hinkwaswo</i>

Ntivotnsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo leyi landzelaka:
 - a ngoti
 - b ngati
 - c nguluve
 - d nguva
 - e dzovo
 - f dzana
 - g dzima
 - h dziva
- 3 Kutani , u va byela ku teka tipenisele ta mihlovohlovo va lulamisa mintirho ya vona vini.
- 4 Tsala swi vonaka mimpfumawulo na marito exitsalelweni.
- 5 Hlengeleta tibuku ta vadyondzi eku heteleleni ka siku, kutani u tekela enhlokweni lava lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emeteni kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Swingulubyana swinharhu.
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.

- 4 Pfunavadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi switirhisiwa leswi u nga tsakelaka ku swi tirhisa ku aka yindlu.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Ndzi lava ku aka ...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi switirhisiwa leswi va nga swi tirhisaka ku aka yindlu.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala**.
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi nga aka yindlu ya mina hi maribye hikuva ma tiyile tanihi switina.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa wena u hlengeleta maribye ya ku aka yindlu.
- 5 Hlamusela leswaku hi wahi marito lawa u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana**, ku fana na: Ndzi lava ku aka yindlu ya maribye.
- 6 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi swilo swo aka na vadyondzi.
- 2 Tsala marito exitsalelweni, ku fana na: switina, ridaka, timhandzi, semende, tibuloko ta makala, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Hi swihi switirhisiwa leswi u nga tsakelaka ku swi tirhisa ku aka yindlu?
- 4 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala**.
- 5 Kombela vadyondzi va 2–3 va ku byela hi switirhisiwa leswi va nga swi hlawulaka.
- 6 Va fanele va ku: Ndzi lava ku aka ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

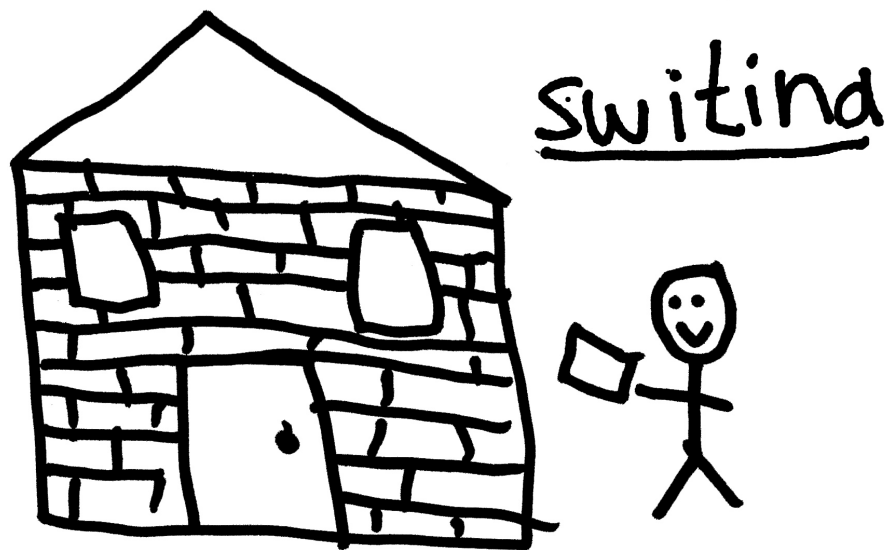
KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va tsala, famba famba la tllasini u hetisa **tinhlengeletano letitsongo**.
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va nga swi tsala.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

*Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **mpimo wa mahlo** ya vona etlasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.*

Ndzi navela ku aka yindlu.
ya switinda

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 9**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **nghingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tata Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa khadi ra xikombakomba: /**ch**/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Kanela leswi mpfumawulo /**ch**/ wu nga xiswona loko wu fana hi ririmi ra le kaya na hi Xinghezi. / wu hambana hi ririmi ra le kaya na hi Xinghezi.
- 4 Eka mpfumawulo wun'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka chati ya alifabete.
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa marito lama sungulaka hi /**ch**/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **chela, chiva, chava**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **chovo, chava, chiva, chucha, chela, chizi**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

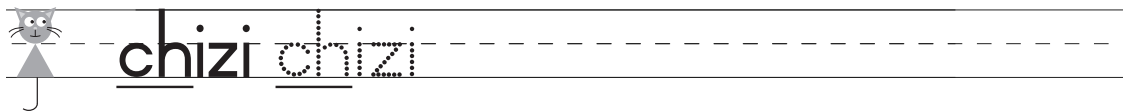
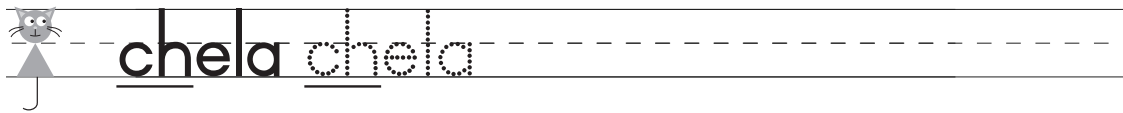
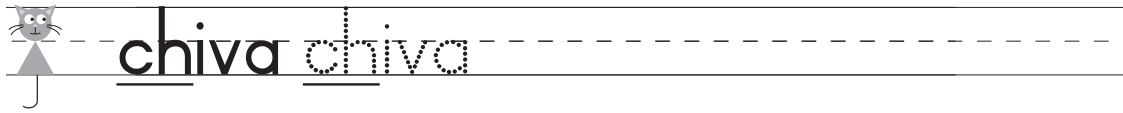
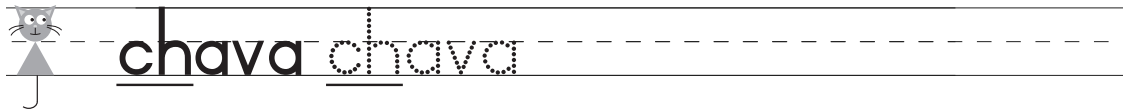
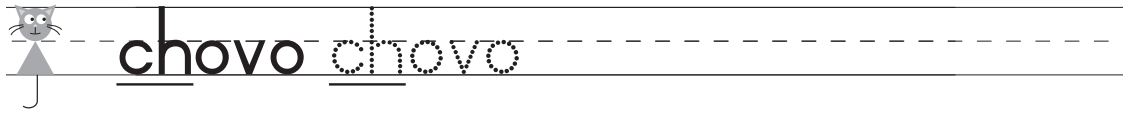
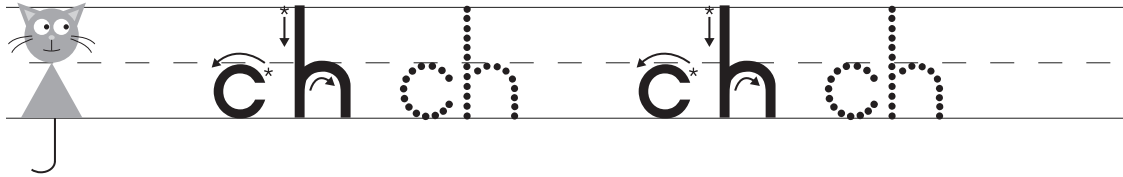
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo: **ch**
- 2 Kombisa vadyondzi matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana hi tintiho.

- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, kombisa vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito/swivulwa swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula

MAQHINGA YA NTWISISO: LAVISISA TSALWA

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Swingulubyana swinharhu</u></p> <p>Khale ka khaleni a ku ri na swingulubyana swinharhu. Swingulubyana leswi hinkwaswo a swi kurile. Nkarhi a wu fikile wa ku swi suka ekaya swi ya tiakela tindlu ta swona! Swi tlakusele manana wa swona voko!</p>	<p>Xana swingulubyana swinharhu a swi ya kwihhi? Oho! A swi ya tiakela tindlu ta swona!</p>
<p>'Akani tindlu to tiya!' ku huwelela manana wa swona, 'Mi tivonela eka hlolwa lerikulu ro biha!'</p>	
<p>Loko va karhi va famba, va lemuke hlolwa lerikulu ro biha ri va landzelela. 'Hi fanele hi aka tindlu ta hina hi ku hatlisa!' ku pfumelana swingulubyana.</p>	<p>I mani loyi a landzelelaka swingulubyana? Oho! A ku ri hlolwa lerikulu ro biha!</p>
<p>Xingulubyana xo sungula xi xave byanyi. Xi tirhe hi ku hatlisa ku aka yindlu ya xona.</p> <p>Xingulubyana xa vumbirhi xi xave timhandzi. Xi tirhe hi ku hatlisa ku aka yindlu ya xona.</p>	
<p>Xingulubyana xa vunharhu xi xave switina na semendhe na santi ku aka hi swona. Xi tirhe hi ku hatlisa na hi vukheta ku aka yindlu ya xona yo tiya.</p>	<p>Xana swingulubyana swi ake tindlu ta swona hi yini? Oho, ndzi dyondza leswaku xingulubyana xo sungula xi tirhise byanyi, xa vumbirhi xi tirhise timhandzi, xa vunharhu xi tirhise switina!</p>
<p>Vusiku byin'wana hlolwa lerikulu ro biha ri tile ri fikile kutani ri vona xingulubyana xo sungula endlwini ya xona ya byanyi. 'Xingulubyana, xingulubyana, ndzi pfuleli!' ku huwelela hlolwa. Xingulubyana xi hlamula, 'Sweswo a swi nge pfuki swi humelerile!' Hlolwa a ri kwatile swinene. Ri huwelela, 'Kutani ndzi ta fufuta ndzi hefemuteka ndzi hahlula yindlu ya wena ndzi nghena!' Kutani hlolwa ri endla tano. Kutani xingulubyana xo sungula xi tsutsumela eka yindlu ya timhandzi ya sesi wa xona.</p>	<p>Xana ku humelele yini hi xiyindlwana xo sungula. Yoo! Ndzi dyondza leswaku xi hahluriwile xi wa!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Hlolwa lerikulu ro biha ri fikile ri gongondza eka nyangwa wa timhandzi.</p> <p>‘Swingulubyana, swingulubyana, ndzi pfuleleni!’ ku huwelela hlolwa.</p> <p>Swingulubyana swi hlamula, ‘A swi nge pfuki swi humelerile sweswo!’</p> <p>Hi loko hlolwa ri nyanya ku hlundzuka. Ri huwelela, ‘Ndzi ta fufuta ndzi hefemuteka ndzi hahlula yindlu ya wena ndzi nghena!’ Kutani ri endla tano. Hiloko swingulubyana swi tsutsumela eka yindlu ya switina ya sesi wa swona.</p>	<p>Xana ku humelela yini hi xiyindlwana xa vumbirhi? Yoo! Ndzi dyondza leswaku xi hahluriwile xi wa!</p>
<p>Hlolwa lerikulu ro biha ri fikile ri gongondza enyangweni wa yindlu ya switina.</p> <p>‘Swingulubyana, swingulubyana, ndzi pfuleleni!’ ku huwelela hlolwa.</p> <p>Swingulubyana swi hlamula, ‘A swi nge pfuki swi humelerile sweswo!’</p> <p>Hi loko hlolwa ri nyanya ku hlundzuka naswona se a ri twa ndlala swinene sweswi. Ri huwelela. ‘Ndzi ta fufuta ndzi hefemuteka ndzi hahlula yindlu ya wena ndzi nghena!’</p>	
<p>Hlolwa ri fufute ri hefemuteka. Ri fufuta ri hefemuteka. Kambe, a ri swi kotanga ku hahlula yindlu ya switina! Swingulubyana a swi hlayisekile.</p>	<p>Xana ku humelele yini eka xiyindlwana xa vunharhu? Oho! A xi tiyile swinene!</p>
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Xana swingulubyana swi tirhise yini ku aka tindlu ta swona?</p>	<p>Swi tirhise byanyi, timhandzi na switina.</p>
<p>I mani loyi a hlongorisaka swingulubyana?</p>	<p>Hlolwa lerikulu ro biha!</p>
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Hikokwalaho ka yini swingulubyana swi tsutsumele endlwini ya switina?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tindlu timbirhi to sungula ti hahluriwile. • Swingulubyana swi tsutsumele endlwini ya sesi wa swona. • Yindlu ya sesi wa swona a yi hahlukanga. • Swingulubyana a swi lavi ku dyiwa.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1** Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela **Ku hlaya 9**.
- 2** Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3** Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4** Endzhaku ka 15 wa timinete. va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5** Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya**.
- 6** Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7** Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8** Tatisa xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9** Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

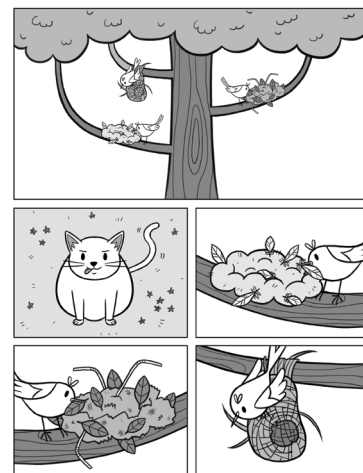
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - switina
 - ridaka
 - hlayiseka

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Swipopana swinharhu swa maphepha elayinini.	<i>Kombisa swipopana swinharhu swa maphepha elayinini.</i>
Xin'wana xi ku, 'Ndzi khomeleni, ndzi lava ku famba'	<i>Ku suka xin'we.</i>
Swipopana swimbirhi swa maphepha elayinini.	<i>Kombisa swipopana swimbirhi swa maphepha elayinini.</i>
Xin'wana xi ku, "Ndzi khomeleni, ndzi lava ku famba"	<i>Ku suka xin'we.</i>
Xipopana xin'we xa maphepha elayinini. 'Va kwihi vanghana va mina?'	<i>Kombisa xipopana xin'we xa maphepha elayinini.</i>
Kutani va vuya hinkwavo. Pthuu choyoyo! Xa mina xi hela kwala.	<i>Swi vuya hinkwaswo</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RO SUNGULA RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/ khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.

- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa na khadi ra xikombakomba: **/mb/**
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Kanela hi leswi mpfumawulo **/mb/** wu fanaka ha kona eka ririmi ra le kaya na hi Xinghezi./ ri hambanaka ha kona eka ririmi ra le kaya na hi Xinghezi.
- 4 Eka mimpfumawulo yin'we, komba vadyondzi mpfumawulo eka chati ya tialifabete.
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana u nga ehleketa marito lama sungulaka hi **/mb/**?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito, ku fana na: **mbuti, mbaha, mbangu**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **mbilu, mbaha, mbanga, mbangu, mbita, mbuti**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

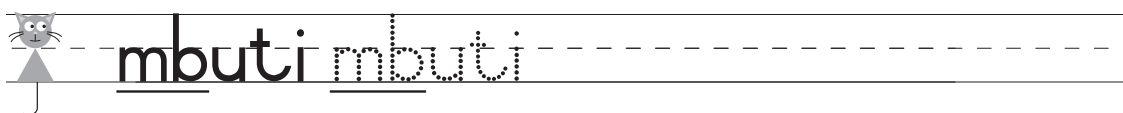
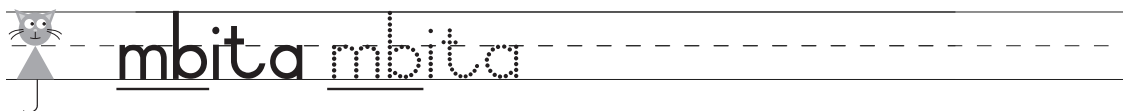
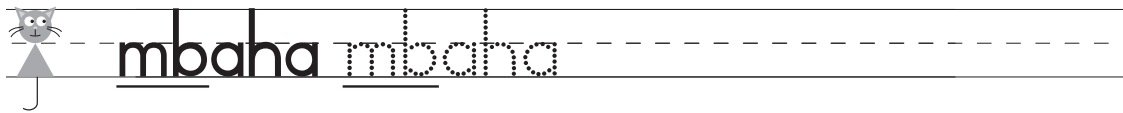
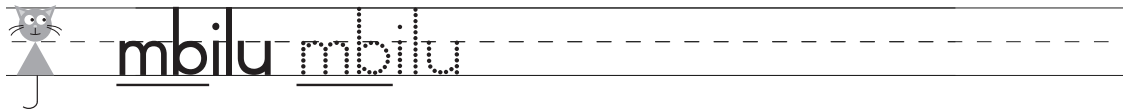
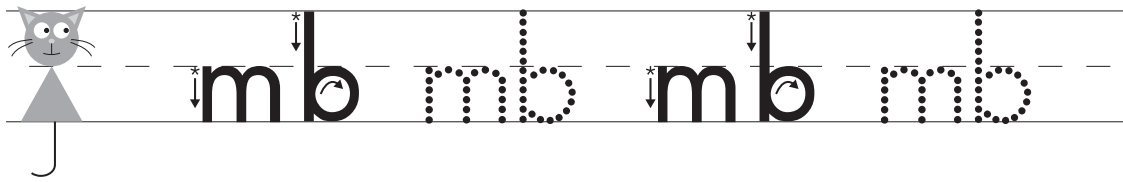
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo: **mb**

- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)rito enhlaneni wa munghana hi tintiho.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe kan'we leswi (ma)letere na marito ma vumbisiwaka xiswona exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/marito/xivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomisiweke eka marito/swivulwa swin'wana na swin'wana leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi ximunhuhatwa lexi u xi rhandzaka ku suka eka *Swingulubyana swinharhu*.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Ximunhuhatwa lexi ndzi xi rhandzaka i...

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi ximunhuhatwa lexi va xi rhandzaka swinene ku suka eka *Swingulubyana swinharhu*.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala**.
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi tsakela xingulubyana xa vunharhu hikuva xi akile yindlu yo tiya swinene.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa xingulubyana xa vunharhu.
- 5 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana**, ku fana na: Ximunhuhatwa lexi ndzi xi rhandzaka i xingulubyana xa vunharhu.
- 6 Sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi swimunhuhatwa swa le ka *Swingulubyana swinharhu* na vadyondzi.
- 2 Tsala marito lama exitsalelweni, ku fana na : swingulubyana swinharhu, xingulubyana xa vumbirhi, hlolwa lerikulu ro biha, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi xihhi ximunhuhatwa lexi u xi rhandzaka exitorini?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala**.
- 5 Kombela vadyondzi va 2–3 ku ku byela hi ximunhuhatwa lexi va xi rhandzaka.
- 6 Va fanele va ku: Ximunhuhatwa lexi ndzi xi rhandzaka i ...
- 7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tllasini na ku hetisa **tinhlengletano letitsongo**.
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.

5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ka ha sele 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **levhele ya mahlo** ya vona etlilasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.

Ximunhuhutuxi lexi ndzi xi tsakelaka i nguluve
ya hetelela

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 9**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe mingingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **chizi**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /**ch**/-/**i**/-/**z**/-/**i**/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /**ch**/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /**i**/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito : /**z**/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /**i**/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **chizi**
- 9 Kombisa ku kombetela na ku twananisa mimpfumawulo ku vumba rito: /**chi**/-/**zi**/ = **chizi**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya Ravunharhu: **mbiti**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **chucha**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /**ch**/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? /**u**/
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /**ch**/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /**a**/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /**ch**/-/**u**/-/**ch**/-/**a**/
- 8 Tsala rito: **chucha**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /**chu**/-/**cha**/ = **chucha**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **mbilu**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: LAVISISA TSALWA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Swingulubyana swinharhu</u></p> <p>Khale ka khaleni a ku ri na swingulubyana swinharhu. Swingulubyana leswi hinkwaswo a swi kurile. Nkarhi a wu fikile wa ku swi suka ekaya swi ya tiakela tindlu ta swona! Swi tlakusele manana wa swona voko!</p>	<p>Hikokwalaho ka yini swingulubyana swi tlakusela manana wa swona voko? Oho! Hikuva hinkwaswo swi kurile naswona swa suka ekaya!</p>
<p>'Akani tindlu to tiya!' ku huwelela manana wa swona, 'Mi tivonela eka hlolwa lerikulu ro biha!'</p>	
<p>Loko va karhi va famba, va lemuke hlolwa lerikulu ro biha ri va landzelela. 'Hi fanele hi aka tindlu ta hina hi ku hatlisa!' ku pfumelelana swingulubyana.</p>	
<p>Xingulubyana xo sungula xi xave byanyi. Xi tirhe hi ku hatlisa ku aka yindlu ya xona.</p> <p>Xingulubyana xa vumbirhi xi xave timhandzi. Xi tirhe hi ku hatlisa ku aka yindlu ya xona.</p>	
<p>Xingulubyana xa vunharhu xi xave switina na semendhe na santi ku aka hi swona. Xi tirhe hi ku hatlisa na hi vukheta ku aka yindlu ya xona yo tiya.</p>	<p>I mani loyi a tirhaka hi vukheta ku aka yindlu ya yena? Ndzi dyondza leswaku i xingulubyana xa vunharhu ntsena xi tirhaka hi vukheta!</p>
<p>Vusiku byin'wana hlolwa lerikulu ro biha ri tile ri fikile kutani ri vona xingulubyana xo sungula endlwini ya xona ya byanyi. 'Xingulubyana, xingulubyana, ndzi pfuleli!' ku huwelela hlolwa. Xingulubyana xi hlamula, 'Sweswo a swi nge pfuki swi humelerile!' Hlolwa a ri kwatile swinene. Ri huwelela, 'Kutani ndzi ta fufuta ndzi hefemuteka ndzi hahlula yindlu ya wena ndzi nghena!' Kutani hlolwa ri endla tano. Kutani xingulubyana xo sungula xi tsutsumela eka yindlu ya timhandzi ya sesi wa xona.</p>	<p>Hikokwalaho ka yini xingulubyana xo sungula xi tsutsumele endlwini ya sesi wa xona? Oho! Hikuva yindlu ya xona a yi hahlukile naswona hlolwa a ri xi hlongorisa!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Hlolwa lerikulu ro biha ri fikile ri gongondza eka nyangwa wa timhandzi.</p> <p>'Swingulubyana, swingulubyana, ndzi pfuleleni!' ku huwelela hlolwa.</p> <p>Swingulubyana swi hlamula, 'A swi nge pfuki swi humelerile sweswo!'</p> <p>Hi loko hlolwa ri nyanya ku hlundzuka. Ri huwelela, 'Ndzi ta fufuta ndzi hefemuteka ndzi hahlula yindlu ya wena ndzi nghena!' Kutani ri endla tano. Hiloko swingulubyana swi tsutsumela eka yindlu ya switina ya sesi wa swona.</p>	<p>Hikokwalaho ka yini xingulubyana xo sungula na xa vumbirhi swi tsutsumele endlwini ya sesi wa swona? Oho! Hikuva tindlu ta swona a ti hahluriwile ti wa naswona hlolwa a ri swi hlongorisa!</p>
<p>Hlolwa lerikulu ro biha ri fikile ri gongondza enyangweni wa yindlu ya switina.</p> <p>'Swingulubyana, swingulubyana, ndzi pfuleleni!' ku huwelela hlolwa.</p> <p>Swingulubyana swi hlamula, 'A swi nge pfuki swi humelerile sweswo!'</p> <p>Hi loko hlolwa ri nyanya ku hlundzuka naswona se a ri twa ndlala swinene sweswi. Ri huwelela. 'Ndzi ta fufuta ndzi hefemuteka ndzi hahlula yindlu ya wena ndzi nghena!'</p>	
<p>Hlolwa ri fufute ri hefemuteka. Ri fufuta ri hefemuteka. Kambe, a ri swi kotanga ku hahlula yindlu ya switina! Swingulubyana a swi hlayisekile.</p>	<p>Xana hlolwa ri swi dyile swingulubyana? E-e! ndzi dyondza leswaku swingulubyana a swi hlayisekile endlwini ya switina!</p>
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Hi tih tiyindlu leti nga hahluriwa?</p>	<p>Tindlu ta mabyanyi na ta timhandzi ti hahluriwile.</p>
<p>Xana hi yihi yindlu leyi a yi tiyile?</p>	<p>Yindlu ya switina a yi tiyile. A yi hahlukanga.</p>
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Hikokwalaho ka yini swingulubyana a swi hlayisekile ekuheteleleni?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva swi tsutsumele endlwini ya switina. • Hikuva hlolwa a ri swi kotanga ku hahlula yindlu ya switina. • Hikuva xingulubyana xa vunharhu a xi ake yindlu yo tiya leyi swi nga hlayiseka eka yona!

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela ku Hlaya 9.**
- Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - caca
 - sirhelela
 - fufuta na ku hefemuteka

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Swipopana swinharhu swa maphepha elayinini.	<i>Kombisa swipopana swinharhu swa maphepha elayinini.</i>
Xin'wana xi ku, 'Ndzi khomeleni, ndzi lava ku famba'	<i>Ku suka xin'we.</i>
Swipopana swimbirhi swa maphepha elayinini.	<i>Kombisa swipopana swimbirhi swa maphepha elayinini.</i>
Xin'wana xi ku, "Ndzi khomeleni, ndzi lava ku famba"	<i>Ku suka xin'we.</i>
Xipopana xin'we xa maphepha elayinini. 'Va kwihi vanghana va mina?'	<i>Kombisa xipopana xin'we xa maphepha elayinini.</i>
Kutani va vuya hinkwavo. Pthuu choyoyo! Xa mina xi hela kwala.	<i>Swi vuya hinkwaswo</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi ...
Ndzi tsakele loko...
A ndzi swi tsakelanga loko...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.

- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

ch	mb	o
a	v	i
u	l	e
n	g	t

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /**ch**/ na/**mb**/
- 2 Hluta hinkwayo mimpfumawulo na switatisi exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /**ch**/-/**o**/-/**v**/-/**o**/ = **chovo**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi- a va boheki ku tirhisa /**ch**/ kumbe /**mb**/
- 6 Komba vadyondzi ku vumba rito rin'wana, ku fana na: /**g**/-/**u**/-/**l**/-/**a**/ = **gula**

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **ch**, **mb**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lawa ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **chovo**, **chava**, **chiva**, **chucha**, **chela**, **mbilu**, **mbanga**, **mbangu**, **mbita**, **mbuti**, **gula**, **guga**, **vito**, **valala**, **tolo**, **tala**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

MAQHINGA YA Ntwisiso: KOMISA

KU RUNGULA XITORI

- 1 Hlamusela leswaku vadyondzi va ta vulavula hi swin'wana leswi va swi tsakelaka eka xitori: Swingulubyana swinharhu
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi hi laha va nga nyikaka 1–2 wa swivulwa hi **swilo leswi va swi tsakelaka** exitorini , ku fana na: **Ndzi tsakise hi leswaku** hlolwa lerikulu ro biha ri ringete na ku ringeta ku fufuta yindlu ya vunharhu, kambe ri nga swi koti ku yi wisa. Ndzi tsakerile xiphemu lexi **hikuva** eku heteleleni tinguluve a ti hlayisekile.
- 3 Tlakusa swifaniso ku suka eka Buku Leyikulu. Lerisa vadyondzi ku languta swifaniso kutani va ehleketa hi leswi swi nga humelela.
- 4 Lerisa vadyondzi ku ehleketa hi leswi **va swi tsakelaka** na leswaku hikokwalaho ka yini.
- 5 Kombela vadyondzi va 2–3 ku **avelana** na tlilasi mavonelo ya vona. **Pfuna** vadyondzi ku vumba swivulwa leswi nga helela.
- 6 Hlamusela na ku lulamisa swiphiso swa vadyondzi leswi talaka ku endliwa.
- 7 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na ku avelana marungula ya vona **vini** na munghana. (*A va fanelanga ku bela enhlokweni leswi mudyondzisi a swi vuleke. Leyi yi fanele ku va miehleketo/ mavonelo ya vadyondzi!*)

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 9.
- 2 Hlamusela Nghingiriko 1 wa hi Ravuntlhanu eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo.
- 6 Hlamusela Nghingiriko 2 wa hi Ravuntlhanu eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawwa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tlilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhontlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antswi ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, atoms, globes), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Giredi 1

KOTARA 2

Vhiki

10

NKONGOMELO:

... swinharhu

Malulamiselo ya Tlilasi

- 1 Ekusunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swa ti – orangutan/timfenhe.
- 5 Endla mindzavisiso/ rhisechi eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: leswi swi endlaka ti-orangutan/timfenhe ti tsakisa.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ta wena ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko ya Ndlandlamuxo

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 62, A hi hlayeni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 63 na 64, A hi tsaleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 1: Papila ra 65, A hi hlayeni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa leswi swingulubyana swi nga titwisa swona loko tindlu ta swona ti onhiwa.

Musumbhunuku

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

KOMISA NKONGOMELO:KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa buludoza leyikulu yo biha yi ringeta ku onha yindlu eka xitori xa Buku Leyikulu: **Swimfenhana swinharhu**
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi ya emahlweni na nkongomelo wa hina: ... **swinharhu**.
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi xi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana ku fikela sweswi hi dyondze yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi swihi swa nkoka eka xitori?
 - b Xana hi yihi patironi eka xitori?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - Orangutan/timfenhe
 - buludoza
 - onha

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Swipopona swinharhu swa maphepha elayinini.	<i>Kombisa swipopana swinharhu swa maphepha elayinini.</i>
Xin'wana xi ku, 'Ndzi khomeleni, ndzi lava ku famba'	<i>Ku suka xin'we.</i>
Swipopana swimbirhi swa maphepha elayinini.	<i>Kombisa swipopana swimbirhi swa maphepha elayinini.</i>
Xin'wana xi ku, 'Ndzi khomeleni, ndzi lava ku famba'	<i>Ku suka xin'we.</i>
Xipopana xin'we xa maphepha elayinini. 'Va kwihi vanghana va mina?'	<i>Kombisa xipopana xin'we xa maphepha elayinini.</i>

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Kutani va vuya hinkwavo. Pthuu choyoyo! Xa mina xi hela kwala.	<i>Swi vuya hinkwaswo</i>

Ntivontsalalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo leyi landzelaka:
 - a gula
 - b sila
 - c fuma
 - d tolo
 - e yena
 - f koma
 - g wena
 - h ngoti
 - i dzana
 - j mbita
- 3 Lexi landzelaka, byela vadyondzi ku teka tikhirayoni va lulamisa mintirho ya vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka exitsalelweni.
- 5 Hlengelela tibuku ta vadyondzi emakumu ka siku, kutani u tekela enhlokweni lava lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: **Swimfenhana swinharhu**

- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfunya vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Ehleketa hi swimunhuhata swinharhu leswitsongo na ximunhuhata lexikulu xo biha xa xitori xa wena.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: Xitori xa mina xi vuriwa: ... swinharhu leswitsongo na ... lexikulu xo biha.

KU KOMBISA

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta tsala hi swa vona swinharhu leswitsongo... na ximunhuhata lexikulu xo biha.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Ndzi lava ku va na xitori xa swimanga swinharhu leswitsongo na ximbyanyana lexikulu xo biha.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa swimanga swinharhu leswitsongo na ximbyanyana lexikulu xo biha.
- 5 Hlamusela leswaku hi wahi marito lawa u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana**, ku fana na: Xitori xa mina xi vuriwa: Swimanga swinharhu leswitsongo na ximbyanyana lexikulu xo biha.
- 6 Tima/ sula xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele ku dirowa mavonelo ya vona.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Vutisa vadyondzi: Xana ku ta va va mani swimunhuhata swa wena swinharhu leswitsongo? Xana ximunhuhata xa wena lexikulu xo biha ku ta va mani?
- 2 Lerisa vadyondzi ku **ehleketa va nga si tsala.**
- 3 Kombela vadyondzi va 2–3 va ku byela hi swimunhuhata swa vona.
- 4 Va fanele va ku: Xitori xa mina xi vuriwa: ... swinharhu leswitsongo na ... lexikulu xo biha.

- 5 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku tsala mavonelo ya vona!

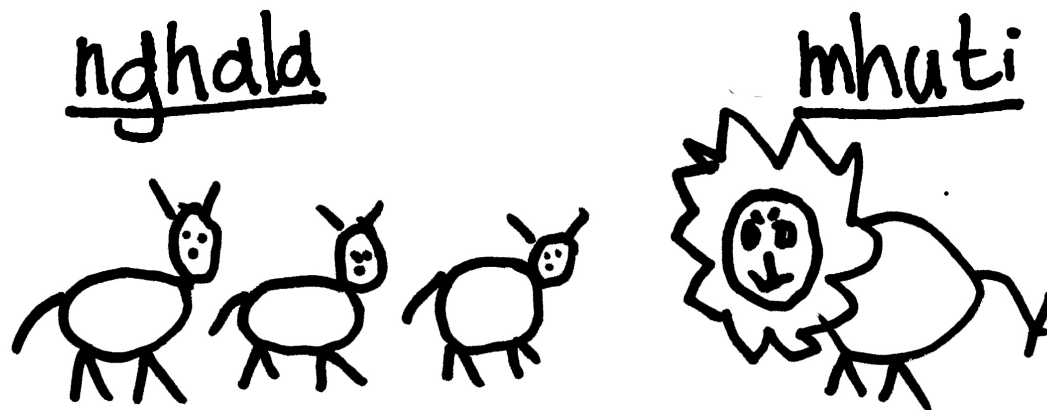
KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va tsala, famba famba la tllasini u hetisa **tinhlengeletano letitsongo**.
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi ku tsala ka vona.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ku sale 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

*Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **mpimo wa mahlo** ya vona etlasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.*

Xitori xa mind i: Timhuti tinharhu
le titsongo na ng'hala ya mona
leyikuly

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 10**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **nghingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tata Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Pfuxeta mimpfumawulo na marito

PFUXETA MIMPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusela ehenhla swikombakombana swa mimpfumawulo hinkwayo leyi dyondziweke eka kotara: /g/ /s/ /f/ /t/ /p/ /r/ /j/ /y/ /k/ /z/ /q/ /v/ /w/ /x/ /ng/ /dz/ /ch/ /mb/
- 2 Tlakusela swikombakombana hi maendlelo yo hambanana kutani u vutisa mudyondzi hi un'we un'we ku hlaya mimpfumawulo.
- 3 Damareta swikombakombana swa mpfumawulo exitsalelweni.
- 4 Kombela vadyondzi vo hambanana vatsongo ku ta emahlweni va ta aka marito exitsalelweni.
- 5 Kutani, kombela vadyondzi ku aka na ku tsala ehansi marito lama va ma kotaka etibukwini ta vona.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

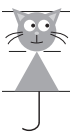

Ntivontsalo:

15 wa timinite

Pfuxeta (ma)letere/marito/ swivulwa

- 1 Kombisa vadyondzi maendlelo ya ku tsala swivulwa swo koma exitsalelweni.
- 2 Kombisa leswaku xivulwa xi sungula hi letere lerikulu kutani xi hetelela hi hiko.
- 3 Vadyondzi va fanele ku kopunula swivulwa etibukwini ta vona.

Damu ri tele.

Damu ri tele hi mati.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ko sungula**MAQHINGA YA NTWISISO: ENDLA VUHLANGANISI**

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Swimfenhana swinharhu</u></p> <p>Khale ka khaleni, exihlalani eBorneo, a ku tshama ndyangu wa ti'Orangutan/ timfenhe. Tibuludoza a ti ri ku basiseni ka khwati leswaku ku ta byariwa minsinya ya kofi, leswi a swi endla ndhawu ya swona yi hunguteka hi masiku.</p> <p>A swi twisa ku vava loko Manana Mfenhe a rhumela vana va yena ekule.</p> <p>'Hlawulani makaya ya n'wina hi vukheta! Mi ti vonela eka tibuludoza letikulu to biha leti onhaka khwati ra hina,' ku vula Manana Mfenhe a ri na mihloti ematihlweni ya yena.</p>	<p>Ndzi nga yelanisa/endla vuhlanganisi hi tsalwa leri na <i>Swingulubyana swinharhu</i>, hikuva ekusunguleni ka switori leswi hi swimbirhi, vamakwavo vanharhu va suka ekaya!</p>
<p>Swimfenhana leswinharhu swi sungule ku chinginya eka minsinya leyi a yi sele, swi karhi swi hlekelela swi tlanga hi ndlela. Ku nga ri khale ximfenhana xo sungula se a xi karhele. Xi yimile emakumu ka khwati – xi nga si fika laha ku nga basisiwa.</p>	<p>Loko ndzi yelanisa leswi na <i>Swingulubyana swinharhu</i>, ndzi nga bvumba leswaku yindlu leyi yi ta onhiwa – ku fana na yindlu ya xingulubyana xo sungula.</p>
<p>'Ndzi ta tshama kwala,' xi vula.</p> <p>'Kambe laha a hi kule ngopfu!' ku vula sesi wa kona, 'Buludoza leyikulu yo biha yi ta onha kaya ra wena loko wo tshama laha!'</p>	

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Swimfenhana swimbirhi leswin'wana swi yile emahlweni swi famba laha ku nga basisiwa. A ku nga ri na minsinya laha swi nga chinginyaka kona. A swi twa ku hisa swi tlhela swi tsana.</p> <p>'Ndzi twa ndlala!' ku vula ximfenhana xa vumbirhi. Hi nkarhi wolowo, u vone nsimu ya mabanana.</p> <p>'Ndzi ta tshama kwala, laha ku nga na mabanana yo tala ndzi ta dya! Ndzi twa ku hisa na ndlala a ndzi nge swi koti ku ya emahlweni!' a vula.</p> <p>'Kambe ku na tibuludoza to tala laha nsin'wini ya mabanana!' ku vula ximfenhanana xa vunharhu. 'A ku hlayisekanga.'</p> <p>Kambe ximfenhana xa vumbirhi a xi yingiselanga ku tsundzuxiwa hi sesi wa xona.</p>	<p>Loko ndzi yelanisa leswi na <i>Swingulubyana swinharhu</i>, ndzi nga bvumba leswaku yindlu leyi yi ta onhiwa – ku fana na yindlu ya xingulubyana xa vumbirhi.</p>
<p>Ximfenhana xa vunharhu xi fambe lero na famba ku fikela loko xi ta kuma khwati ro tlhuma ro saseka. U hlaye mfungho lowu a wu ku 'Vuhlayiselo bya Swiharhi bya Semenggoh.'</p> <p>'Leswi swi ta va kahle!' xi vula. 'Tibuludoza a ti pfumeleriwanga laha!'</p> <p>Milenge ya yena a yi pandza hi ku famba masiku yo tala, kambe a swi tiva leswaku a swi fanerile.</p>	<p>Loko ndzi yelanisa leswi na <i>Swingulubyana swinharhu</i>, ndzi nga bvumba leswaku yindlu leyi a yi nge onhiwi – hikuva ximfenhana xa vunharhu a xi ri na vukheta, ku fana na xingulubyana xa vunharhu.</p>
<p>Hi mixo lowu landzelaka, ximfenhana xo sungula xi pfuxiwe hi mpfumawulo wa ntolovelo wa buludoza leyikulu yo biha. Xi langutile loko minsinya leyi a yi xi rhendzerile yi ri karhi yi wisiwa. Emakumu, buludoza yi fike ensinyeni wa xona.</p> <p>'Ximfenhana, ximfenhana, chika ensinyeni wolowo!' ku lerisa buludoza.</p> <p>'A ndzi chiki! A ndzi nge pfuki ndzi chikile! Ringeta u ta swi vona!' ku huwelela ximfenhana.</p> <p>'Kutani ndzi ta chayela kutani ndzi susumeta na ku onha kaya ra wena!' ku lemukisa buludoza. Yi susumete kan'we hi matimba kutani yi wisela nsinya ehansi. Hiloko ximfenhana xi tsutsuma xi ya kuma buti wa xona.</p>	<p>Ku yelanisa ka mina ku ndzi pfune ku bvumba swona! Yindlu ya ximfenhana xo sungula yi onhiwile – ku fana na yindlu ya xingulubyana xo sungula.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Endzhakunyana ka mavhiki ma nga ri mangani, endzhaku ka swakudya swo fihlula swa mabanana yo nandziha, ximfenhana xo sungula na xa vumbirhi swi twe mpfumawulo wa ntolovelo wa buludozaleyikulu yo biha. Emakumu, buludoza yi fike ensinyeni wa swona.</p> <p>'Swimfenhana, swimfenhana, chikani ensinyeni wolowo!' ku lerisa buludoza.</p> <p>'A hi nge chiki! A hi nge pfuki hi chikile! Ringeta u ta swi vona!' ku huwelela swimfenhana.</p> <p>'Kutani ndzi ta chayela kutani ndzi susumeta na ku onha kaya ra n'wina!' ku lemukisa buludoza.</p> <p>Yi susumete kan'we hi matimba kutani yi wisela nsinya ehansi. Hiloko swimfenhana swi tsutsuma ku ya kuma sesi wa swona.</p>	<p>Nakambe, ku yelanisa ka mina ku ndzi pfunile ku bvumba kahle! Yindlu ya ximfenhana xa vumbirhi yi onhiwile – ku fana na yindlu ya xingulubyana xa vumbirhi.</p>
<p>Endzhaku ka tin'hweti ti nga ri tingani, endzhaku ka mixo lowu a wu taleriwe hi ku chinginyiwa na ku tlangiwa eminsinyeni, swimfenhana swinharhu swi twe mpfumawulo wo toloveleka wa buludoza leyikulu yo biha.</p> <p>'Kambe tibuludoza a ti pfumeleringa evuhlayiselweni!' ku vula ximfenhana xa vunharhu. Swimfenhana swinharhu swi chinginye emakumu ka rihlampfu ku vona leswi humelelaka. A ku ri na buludoza leyikulu yo biha, yi ringeta ku nghena endzeni.</p>	
<p>'Swimfenhana, swimfenhana, chikani ensinyeni wolowo!' ku lerisa buludoza.</p> <p>'A hi nge chiki! A hi nge pfuki hi chikile! Ringeta u ta swi vona!' ku huwelela swimfenhana.</p> <p>'Kutani ndzi ta chayela kutani ndzi susumeta na ku onha kaya ra n'wina!' ku lemukisa buludoza.</p>	<p>Loko ndzi yelanisa leswi na Swingulubyana swinharhu, ndzi nga bvumba leswaku swingulubyana swinharhu swi ta hlayiseka – hikuva yindlu ya vunharhu a yi nge onhiwi!</p>
<p>Kambe loko buludoza yi sungula ku famba, ntlawa wa vanhu vo khoma mimfungho wu humelerile. Va yime hi rihlampfu.</p> <p>'Famba! Tshika vuhlayiselo lebyi!' va huwelela va karhi va yimbelela, ku fikela loko buludoza yi boheka ku famba.</p>	<p>Ku yelanisa ka mina ku ndzi pfunile ku endla ku bvumba ka kahle! Eka switori hi swimbirhi, yindlu ya vunharhu a ku ri yona yo tiya. A yi nga ta onhiwa. Switori leswi a swi landzelela patironi yo fana!</p>
<p>Swimfenhana swinharhu swi ti tshamele hi ntsako eVuhlayiselweni bya Swiharhi bya Semenngoh. A va ri na ku tshemba leswaku kaya ra vona lerintshwa ku ta tshama ku ri hava tibuludoza hi laha ku nga heriki.</p>	<p>Eka switori hiswimbirhi, swimunhuhata swi hetelele swi titshamele hi ntsako.</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
I mani ximunhuhatawa lexikulu xo biha?	I buludoza leyikulu yo biha.
I vamani swinhuhatawa leswintsongo eka xitori lexi?	I swimfenhana swinharhu.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana xitori lexi xi yelana njhani na xa Swingulubyana swinharhu?	<ul style="list-style-type: none"> • Ku na swimunhuhatawa 'leswintsongo swinharhu' eka switori leswimbirhi. • Ku na ximunhuhatawa xo ka xi nga ri kahle eka switori leswimbirhi. • Ximunhuhatawa lexi xo biha xi onhe tindlu timbirhi to sungula eka switori leswimbirhi. • Ximunhuhatawa lexikulu xo biha a xi swi kotanga ku onha yindlu ya vunharhu eka switori ha swimbirhi ka swona.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela **Ku hlaya 10**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete. Va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

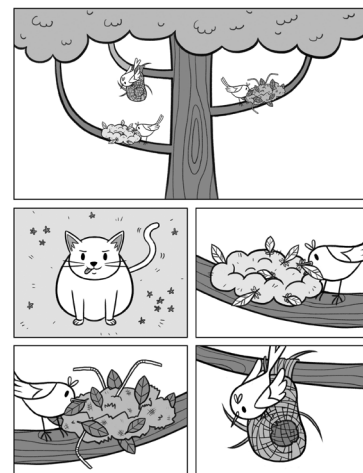
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - ndhawu
 - khwanyala
 - basisa

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Swipopana swinharhu swa maphepha elayinini.	<i>Kombisa swipopana swinharhu swa maphepha elayinini.</i>
Xin'wana xi ku, 'Ndzi khomeleni, ndzi lava ku famba'	<i>Ku suka xin'we.</i>
Swipopana swimbirhi swa maphepha elayinini.	<i>Kombisa swipopana swimbirhi swa maphepha elayinini.</i>
Xin'wana xi ku, "Ndzi khomeleni, ndzi lava ku famba"	<i>Ku suka xin'we.</i>
Xipopana xin'we xa maphepha elayinini. 'Va kwihi vanghana va mina?'	<i>Kombisa xipopana xin'we xa maphepha elayinini.</i>
Kutani va vuya hinkwavo. Pthuu choyoyo! Xa mina xi hela kwala.	<i>Swi vuya hinkwaswo</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/ khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.

- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinite

Pfuxeta marito

PFUXETA MARITO

- 1 Tshama u lulamisile swikombakombana hinkwaswo swa marito ya mimpfumawulo.
- 2 Tlakusela ehenhla rito rin'wana na rin'wana, kutani u vutisa mudyondzi un'wana na un'wana ku ri hlaya.
- 3 Loko mudyondzi a nga koti ku hlaya rito, pfuna mudyondzi ku ri twarisa.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ntivontsalo:

15 wa timinete

Pfuxeta (ma)letere/marito/swivulwa

- 1 Kombisa vadyondzi maendlelo ya ku tsala swivulwa swo koma exitsalelweni.
- 2 Kombisa leswaku xivulwa xi sungula hi letere lerikulu kutani xi hetelela hi hiko.
- 3 Vadyondzi va fanele ku kopunula swivulwa etibukwini ta vona.

 Manana u na mona.

 Manana u na Ibola.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Ehleketa hi tindlu ta swimunhuhata swa wena swinharhu leswitsongo.

NTIRHO: Dirowa xifaniso u engetela na xivulwa.

RIMBA RA MATSALELO: ... leswitsongo swi akile tindlu ta swona hi ..., ..., na...

KU KOMBISA:

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, vadyondzi va ta dirowa hi tindlu leti swimunhuhata swa vona leswitsongo swi nga ta ti aka.
- 2 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 3 Byela vadyondzi vonelo ra wena hi xidirowiwa xa wena, ku fana na: Swimanga swa mina leswitsongo swi tsakela tindlu to olova to tivukarha. Swimanga leswitsongo swi aka tindlu ta swona hi swikipa swa khale, minkumba, na swikhigelo.
- 4 Tirhisa **ku kombisa** ku dirowa xifaniso xa swiyindlwana.
- 5 Hlamusela marito lama u nga ta ma tsala. **Dirowa ntila wa rito rin'wana na rin'wana,** ku fana na: Swimanga leswitsongo swi ake tindlu ta swona hi swikipa swa khale, minkumba, na swikhigelo.
- 6 Tima xikombiso xa wena exitsalelweni. Hlamusela leswaku lexi a xo va xikombiso, kambe vadyondzi va fanele va ti tsalela mavonelo ya vona vini.

SWILETELO SWA NOMO

- 1 Bubutsa miehleketo hi marito man'wana ya switirhisiwa swo aka tindlu na vadyondzi.
- 2 Tsala marito lama exitsalelweni, ku fana na: maribye, timhandzi, switina, byanyi, mahlahla, sw. na sw.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi swihi switirhisiwa leswi swimunhuhata swa n'wina swinharhu leswitsongo swi nga ta swi tirhisa ku aka tindlu ta swona?
- 4 Lerisa vadyondzi **ku ehleketa va nga si tsala.**
- 5 Kombela vadyondzi va 2-3 ku ku byela hi switirhisiwa leswi va swi hlawuleke.
- 6 Va fanele va ku: Swimunhuhata swi ta aka hi ...

7 Hlamusela leswaku sweswi vadyondzi va ta dirowa na ku lebula xifaniso xa vona!

KU TSALA

- 1 Nyika vadyondzi tibuku.
- 2 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tllasini na ku hetisa **tinhlengoletano letitsongo**.
- 3 Kombela vadyondzi ku ku byela hi leswi va swi tsaleke.
- 4 Pfuna vadyondzi ku tsala lebulu.
- 5 Khutaza vadyondzi.

HUNDZULUKA U VULAVULA

- 1 Loko ka ha sele 2–3 wa timinete, lerisa vadyondzi ku veka tipenisele ta vona.
- 2 Lerisa vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na munghana mayelana na swidirowiwa swa vona.

*Hayeka leswi vadyondzi va swi tsaleke eka **levhele ya mahlo** ya vona etlilasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku va na mbhurisano mayelana na nkongomelo.*

byanyi

matluka

swimhandzana

Timhuti le titsongo ti endla tigindly ta tona hi
byanyi, swimhandzana na matluka.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 10**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Tirhisa marito mambirhi lawa ya twakalaka ya fana, xikombiso: **pima, rima**
- 2 Vula rito: **pima**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /p/-/i/-/m/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /p/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /i/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito : /m/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **pima**
- 9 Kombisa ku kombetela na ku twananisa mimpfumawulo ku Week 1 Tema:ba rito: /pi/-/ma/ = **pima**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya Ravunharhu: **rima**

HA ENDLA...

- 1 Tirhisa man'wana marito mambirhi lama twakalaka ya fana, xikombiso: **dziva, dzima**
- 2 Vula rito : **dziva**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /dz/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito? /i/
- 5 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /v/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /a/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /dz/-/i/-/v/-/a/
- 8 Tsala rito: **dziva**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /dzi/-/va/ = **dziva**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **dzima**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Ku hlaya ka Vumbirhi

MAQHINGA YA KU HLAYA: ENDLA VUHLANGANISI

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Swimfenhana swinharhu</p> <p>Khale ka khaleni, exihlalani eBorneo, a ku tshama ndyangu wa ti'Orangutan'/ timfenhe. Tibuludoza a ti ri ku basiseni ka khwati leswaku ku ta byariwa minsinya ya kofi, leswi a swi endla ndhawu ya swona yi hunguteka hi masiku.</p> <p>A swi twisa ku vava loko Manana Mfenhe a rhumela vana va yena ekule.</p> <p>'Hlawulani makaya ya n'wina hi vukheta! Mi ti vonela eka tibuludoza letikulu to biha leti onhaka khwati ra hina,' ku vula Manana Mfenhe a ri na mihloti ematihlweni ya yena.</p>	<p>Ndzi nga yelanisa/ endla vuhlanganisi! Eka <i>Swingulubyana swinharhu</i>, a ku ri na hlolwa lerikulu ro biha. Eka xitori lexi ku na tibuludoza letikulu to biha! Eka switori hi swimbirhi ka swona ku na swimunhuhatwa swo ka swi nga ri kahle – kambe swimunhuhatwa leswi a swi hambanile!</p>
<p>Swimfenhana leswinharhu swi sungule ku chinginya eka minsinya leyi a yi sele, swi karhi swi hlekelela swi tlanga hi ndlela. Ku nga ri khale ximfenhana xo sungula se a xi karhele. Xi yimile emakumu ka khwati – xi nga si fika laha ku nga basisiwa.</p> <p>'Ndzi ta tshama kwala,' xi vula.</p> <p>'Kambe laha a hi kule ngopfu!' ku vula sesi wa kona, 'Buludoza leyikulu yo biha yi ta onha kaya ra wena loko wo tshama laha!'</p>	<p>Eka <i>Swingulubyana swinharhu</i> swimunhuhatwa swi ti akela tindlu ta swona, kambe eka xitori lexi swimfenhana swi tikumela makaya eminsinyeni. Hinkwaswo swi lava makaya, kambe makaya ya swona ma hambanile.</p>
<p>Swimfenhana swimbirhi leswin'wana swi yile emahlweni swi famba laha ku nga basisiwa. A ku nga ri na minsinya laha swi nga chinginyaka kona. A swi twa ku hisa swi tlhela swi tsana.</p> <p>'Ndzi twa ndlala!' ku vula ximfenhana xa vumbirhi. Hi nkarhi wolowo, u vone nsimu ya mabanana.</p> <p>'Ndzi ta tshama kwala, laha ku nga na mabanana yo tala ndzi ta dya! Ndzi twa ku hisa na ndlala a ndzi nge swi koti ku ya emahlweni!' a vula.</p> <p>'Kambe ku na tibuludoza to tala laha nsin'wini ya mabanana!' ku vula ximfenhanana xa vunharhu. 'A ku hlayisekanga.'</p> <p>Kambe ximfenhana xa vumbirhi a xi yingiselanga ku tsundzuxiwa hi sesi wa xona.</p>	<p>Loko ndzi yelanisa leswi na <i>Swingulubyana swinharhu</i>, ndzi twa ndzi chavela ximfanhana xa vumbirhi, hikuva ndza swi tiva leswaku yindlu ya xona yi ta onhiwa.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Ximfenhana xa vunharhu xi fambe lero na famba ku fikela loko xi ta kuma khwati ro tlhuma ro saseka. U hlaye mfungho lowu a wu ku 'Vuhlayiselo bya Swiharhi bya Semenggoh.'</p> <p>'Leswi swi ta va kahle!' xi vula. 'Tibuludoza a ti pfumeleriwanga laha!'</p> <p>Milenge ya yena a yi pandza hi ku famba masiku yo tala, kambe a swi tiva leswaku a swi fanerile.</p>	<p>Loko ndzi yelanisa leswi na <i>Swingulubyana swinharhu</i>, ndzi twa ndzi ri na ku tshemba eka xiboho xa ximfenhana xa vunharhu, hikuva ndza swi tiva leswaku ximfenhana xa vunharhu xi na vukheta swinene. Kaya ra xona a ri nge onhiwi.</p>
<p>Hi mixo lowu landzelaka, ximfenhana xo sungula xi pfuxiwe hi mpfumawulo wa ntolovelwa buludoza leyikulu yo biha. Xi langutile loko minsinya leyi a yi xi rhendzerile yi ri karhi yi wisiwa. Emakumu, buludoza yi fike ensinyeni wa xona.</p> <p>'Ximfenhana, ximfenhana, chika ensinyeni wolowo!' ku lerisa buludoza.</p> <p>'A ndzi chiki! A ndzi nge pfuki ndzi chikile! Ringeta u ta swi vona!' ku huwelela ximfenhana.</p> <p>'Kutani ndzi ta chayela kutani ndzi susumeta na ku onha kaya ra wena!' ku lemukisa buludoza. Yi susumete kan'we hi matimba kutani yi wisela nsinya ehansi. Hiloko ximfenhana xi tsutsuma xi ya kuma buti wa xona.</p>	<p>Hambileswi switori hi swimbirhi swi nga na swimunhuhatwa leswikulu swo ka swi nga ri khale, swivangelo swa swona swo onha tindlu swi hambanile. Hlolwa lerikulu ro biha a ri lava ku dya tinguluve, kambe buludoza a yi lava ku wisa minsinya.</p>
<p>Endzhakunyana ka mavhiki ma nga ri mangani, endzhaku ka swakudya swo fihlula swa mabanana yo nandziha, ximfenhana xo sungula na xa vumbirhi swi twe mpfumawulo wa ntolovelwa buludozaleyikulu yo biha. Emakumu, buludoza yi fike ensinyeni wa swona.</p> <p>'Swimfenhana, swimfenhana, chikani ensinyeni wolowo!' ku lerisa buludoza.</p> <p>'A hi nge chiki! A hi nge pfuki hi chikile! Ringeta u ta swi vona!' ku huwelela swimfenhana.</p> <p>'Kutani ndzi ta chayela kutani ndzi susumeta na ku onha kaya ra n'wina!' ku lemukisa buludoza.</p> <p>Yi susumete kan'we hi matimba kutani yi wisela nsinya ehansi. Hiloko swimfenhana swi tsutsuma ku ya kuma sesi wa swona.</p>	<p>Yoo! Ndzi navela onge patironi leyi yi nga cinca na kaya ra ximfenhana xa vumbirhi ri hlayisekile!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Endzhaku ka tin'hweti ti nga ri tingani, endzhaku ka mixo lowu a wu taleriwe hi ku chinginyiwa na ku tlangiwa eminsinyeni, swimfenhana swinharhu swi twe mpfumawulo wo toloveleka wa buludoza leyikulu yo biha.</p> <p>'Kambe tibuludoza a ti pfumeleringa evuhlayiselweni!' ku vula ximfenhana xa vunharhu. Swimfenhana swinharhu swi chinginye emakumu ka rihlampfu ku vona leswi humelelaka. A ku ri na buludoza leyikulu yo biha, yi ringeta ku nghena endzeni.</p>	<p>Loko ndzi yelanisa leswi na Swingulubyana swinharhu, a ndzi nga vileli, hikuva ndzi titwa ndzi tshemba leswaku swimfenhana swi ta hlayiseka ekaya ra vunharhu.</p>
<p>'Swimfenhana, swimfenhana, chikani ensinyeni wolowo!' ku lerisa buludoza.</p> <p>'A hi nge chiki! A hi nge pfuki hi chikile! Ringeta u ta swi vona!' ku huwelela swimfenhana.</p> <p>'Kutani ndzi ta chayela kutani ndzi susumeta na ku onha kaya ra n'wina!' ku lemukisa buludoza.</p>	
<p>Kambe loko buludoza yi sungula ku famba, ntlawa wa vanhu vo khoma mimfungho wu humelerile. Va yime hi rihlampfu.</p> <p>'Famba! Tshika vuhlayiselo lebyi!' va huwelela va karhi va yimbelela, ku fikela loko buludoza yi boheka ku famba.</p>	<p>Oho! Eka switori leswi ku na vanhu lava sirhelelaka swimfenhana.</p> <p>Leswi swi hambanile na le ka <i>Swingulubyana swinharhu</i>.</p>
<p>Swimfenhana swinharhu swi ti tshamele hi ntsako eVuhlayiselweni bya Swiharhi bya Semenggoh. A va ri na ku tshemba leswaku kaya ra vona lerintshwa ku ta tshama ku ri hava tibuludoza hi laha ku nga heriki.</p>	
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Timfenhe letinharhu ti teke xiboho xo ya tshama kwihhi?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ximfenhana xo sungula xi teke xiboho xo ya tshama emakumu ka khwati. • Ximfenhana xa vumbirhi xi teke xiboho xo ya tshama ensin'wini ya mabanana. • Ximfenhana xa vunharhu xi teke xiboho xo ya tshama eVuhlayiselweni bya Swiharhi bya Semenggoh.
<p>Hikokwalaho ka yini swimfenhana swi nga akaka tindlu, ku fana na swingulubyana swinharhu?</p>	<p>Hikuva timfenhe ti tshama eminsinyeni – a ti lavi tindlu.</p>
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Xitori lexi xi hambane njhani na xa Swingulubyana swinharhu?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Switori swi humelela etindhawini to hambana • Swimunhuhata swi hambanile • Leswi va nga aka hi swona tindlu a swi fani • Ndlela leyi swimunhuhata swo biha swi onhaka tindlu swi hambanile • Sw. na sw.

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela ku Hlaya 10.**
- 2 Hlamusela Nghingiriko 1 wa hi Ravumune eka tlilasi hinkwayo.**
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.**
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.**
- 5 Endla Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela Nghingiriko 2 wa hi Ravumune eka tlilasi hinkwayo.**
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.**
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.**
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.**

Ravuntlhanu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - vuhlayiselo
 - mpfumawulo
 - lava

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Swipopana swinharhu swa maphepha elayinini.	<i>Kombisa swipopana swinharhu swa maphepha elayinini.</i>
Xin'wana xi ku, 'Ndzi khomeleni, ndzi lava ku famba'	<i>Ku suka xin'we.</i>
Swipopana swimbirhi swa maphepha elayinini.	<i>Kombisa swipopana swimbirhi swa maphepha elayinini.</i>
Xin'wana xi ku, "Ndzi khomeleni, ndzi lava ku famba"	<i>Ku suka xin'we.</i>
Xipopana xin'we xa maphepha elayinini. 'Va kwihi vanghana va mina?'	<i>Kombisa xipopana xin'we xa maphepha elayinini.</i>
Kutani va vuya hinkwavo. Pthuu choyoyo! Xa mina xi hela kwala.	<i>Swi vuya hinkwaswo</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Xitori lexi a xi fana na xa swingulubyana swinharhu hikuva...
Xitori lexi a xi hambanile na xa swingulubyana swinharhu hikuva...
Ndzi tsakele ... ku antswa hikuva ...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.

- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na Mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo hinkwayo leyi dyondziweke eka kotara leyi:

g	s	f
a	l	u
t	p	k
m	e	d
v	dz	mb
i	ng	o

KOMBISA

- 1 Langutisa mimpfumawulo hinkwayo na yo twananisa exitsalelweni.
- 2 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku aka marito lama va nga ma kotaka va ri karhi va tirhisa mimpfumawulo no twananisa.

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito lama va nga ma kotaka.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku lulamisa mintirho ya vona vini.
- 5 Kombela vadyondzi ku byelana marito lama va nga ma aka, kutani va ma tsala exitsalelweni.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku hlaya swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ka ku Hlaya

MAQHINGA YA NTWISISO: KOMISA/ ENDLA VUHLANGANISI

KU RUNGULA XITORI

- 1 Hlamusela leswaku vadyondzi va ta vulavula hi swin'wana leswi va swi tsakelaka eka xitori: **Swimfenhana swinharhu**
- 2 Va ta tlhela va vulavula hi **vutihlanganisi** bya vona eka *Swingulubyana swinharhu*.
- 3 Tirhisa **ku kombisa** ku komba vadyondzi hi laha va nga nyikaka 1–2 wa swivulwa hi **swilo leswi va swi tsakelaka na ku tihlanganisa** exitorini , ku fana na: **Ndzi tsakise hi leswaku** vanhu va yile ku ya pfuna ti-orangutan loko ti ri le Ku hlayiseni. Leswi a swi hambanile na le ka *Swingulubyana swinharhu*. Kambe ndzi nga endla vuhlanganisi bya switori hikuva eku heteleleni hinkwaswo swingulubyana na ti-orangutan a swi hlayisekile.
- 4 Tlakusa swifaniso ku suka eka Buku Leyikulu. Lerisa vadyondzi ku languta swifaniso kutani va ehleketa hi leswi swi nga humelela.
- 5 Lerisa vadyondzi ku ehleketa hi leswi **va swi tsakelaka** na ku endla **vutihlanganisi** na xitori xa *Swingulubyana swinharhu*.
- 6 Kombela vadyondzi va 2–3 ku **avelana** na tilasi mavonelo ya vona. **Pfuna** vadyondzi ku vumba swivulwa leswi nga helela.
- 7 Hlamusela na ku lulamisa swiphiso swa vadyondzi leswi talaka ku endliwa.
- 8 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na ku avelana marungula ya vona **vini** na munghana. (*A va fanelanga ku bela enhlokweni leswi mudyondzisi a swi vuleke. Leyi yi fanele ku va miehleketo/ mavonelo ya vadyondzi!*)

Ku hlaya hi Ntlawa loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 10.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe misingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthla ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.